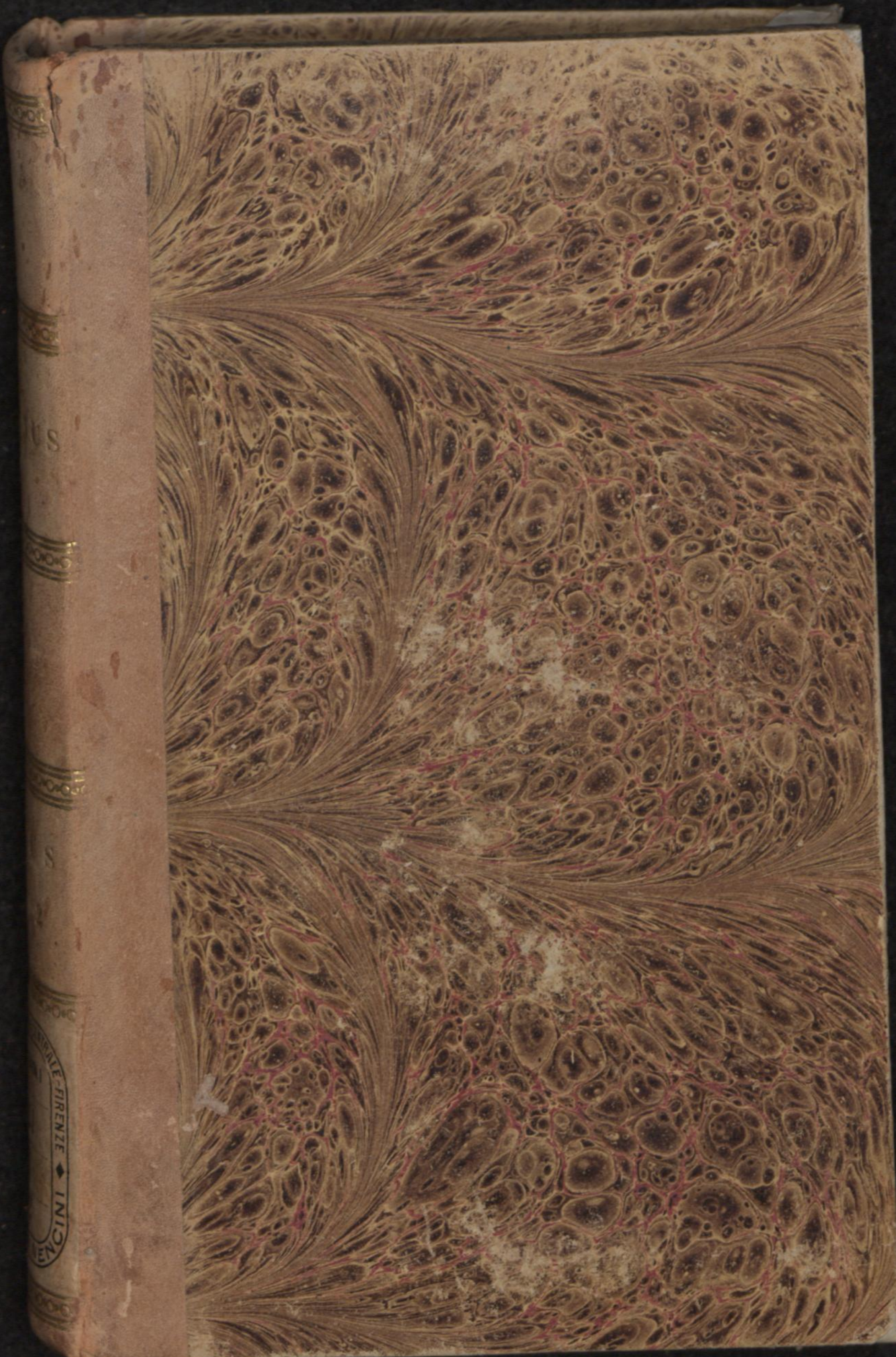
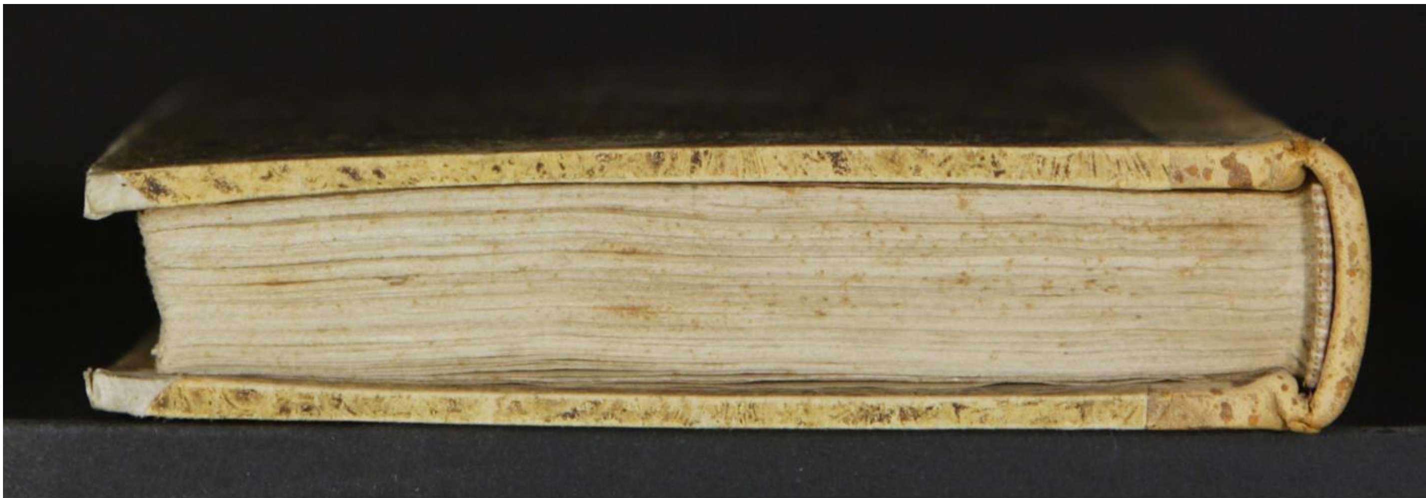

LUCANUS
ALDUS
1502
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
III
3
12

Ex Libris Joannis Nencini
1874

G. Vencini
1859

Raro

Brunet
f. 28 Renouard
„ 37 Chenier

LVCANVS.

Aldus Ro. Marco Antonio Mauroceno Veneto, & Equiti clariss. S. P. D.

Omnes libros, qui industria nostra excusi exeũt in manus hominum aliqua epistola, quæ sit tanq̃ eorum argumentũ, amicis, ijsq; doctiss. nuncupare statuimus. Quare Anneum Lucanum hisce characteribus nostris in tuo nomine publicamus Eques inclyte. Tum quia tuum mihi Lucanum et antiquum, et correctum, ut eo exemplari uterer & benigne, et humaniter commodasti, Tum etiam q cum Lucanus bella terra, mariq; à Romanis inter se gesta sic scripserit, ut oratoribus magis, q̃ poetis adnumerandus uideatur, & tu exercitibus. S. V. unà cum imperatoribus summa laude olim præfueris, oratorq; doctrina & eloquentia singulari à Senatu tuo sapientiss. ad summos Christianorum missus fueris, hæc tibi maxime conuenire existimauimus. Adde q Lucanum propter eius orationes sublimes & concitatas, esse tibi scimus ualde familiarem. Munusculum uero hoc nostrum gratum tibi fore putamus, & quia tu es humaniss. et quia ipse liber dignus cum propter plurima, tũ etiam quia commodius in manibus sua paruitate haberi poterit. Vale.

Corduba me genuit. rapuit Nero. prælia dixi.
  Quæ gessere pares, hinc Socer, inde Gener.
Continuo nunquam direxi carmina ductu,
  Quæ tractim serpit, plus mihi comma placet.
Fulminis in morem, quæ sunt miranda citentur,
  Hæc uero sapiet dictio, quæ feriet.

b Ella per emathios pluſquam ciui
lia campos,
Ius'q; datum ſceleri canimus, po-
pulum'q; potentem
In ſua uictrici conuerſum uiſcera
dextra,
Cognatas'q; acies, & rupto fœdere regni
Certatum, totis concuſſi uiribus orbis
In commune nefas, infeſtis'q; obuia ſignis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.
Quis furor ò ciues, quæ tanta licentia ferri,
Gentibus inuiſis Latium præbere cruorem?
Cum'q; ſuperba foret Babylon ſpolianda trophæis
Auſonijs, umbra'q; erraret Craſſus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos.
Heu quantum terræ potuit, pelagi'q; parari
Hoc, quem ciuiles hauſerunt ſanguine dextræ,
Vnde uenit Titan, & nox ubi ſydera condit,
Qua'q; dies medius flagrantibus æſtuat horis,
Et qua bruma rigens, ac neſcia uere remitti,
Aſtringit Scythicum glaciali frigore pontum.
Subiuga iam ſeres, iam Barbarus iſſet Araxes,
Et gens ſiqua iacet naſcenti conſcia Nilo.
Tum ſi tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum ſub Latias leges cum miſeris orbem,
In te uerte manus, non dum tibi defuit hoſtis.
At nunc ſemirutis pendent quod mœnia tectis

Vrbibus Italiæ, lapsis'q; ingentia muris
Saxa iacent, nullo'q; domus custode tenentur,
Rarus & antiquis habitator in urbibus errat.
Horrida quod dumis, multos'q; inarata per annos
Hesperia est, desunt'q; manus poscentibus aruis,
Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus author
Pœnus erit. nulli penitus discindere ferro
Contigit. alta sedent ciuilis uulnera dextræ.
Quod si non aliam uenturo fata Neroni
Inuenêre uiam, magno'q; æterna parantur
Regna Deis, cœlum'q; suo seruire tonanti
Non nisi sæuorum potuit post bella gigantum.
Iam nihil ô superi querimur, scelera ista, nefas'q;
Hac mercede placent. diros Pharsalia campos
Impleat, & Pœni saturentur sanguine manes.
Vltima funesta concurrant prælia Munda.
His Cæsar Perusina fames, Mutinæ'q; labores
Accedant fatis, & quas premit aspera classes
Leucas, & ardenti seruilia bella sub Aetna.
Multum Roma tamen debes ciuilibus armis,
Quod tibi res acta est, te, cum statione peracta
Astra petes serus, prælati regia cœli
Excipiet gaudente polo, seu sceptra tenere,
Seu te flammiferos Phœbi transcendere currus,
Tellurem'q; nihil mutato sole timentem
Igne uago lustrare iuuat. tibi numine ab omni
Cedetur, iuri'q; tuo natura relinquet
Quis Deus esse uelis, ubi regnum ponere mundi.
Sed neq; in arctoo sedem tibi legeris orbe,
Nec polus aduersi calidus qua uergitur austri,

Vnde tuam uideas obliquo sydere Romam.
Aetheris immensi partem si presseris unam,
Sentiet axis onus, librati pondera cœli
Orbe tene medio· pars ætheris illa sereni
Tota uacet, nullæq; obstent à Cæsare nubes.
Tunc genus humanum positis sibi consulat armis,
Inq; uicem gens omnis amet, pax missa per orbem
Ferrea belligeri compescat limina Iani.
Sed mihi iam numen, nec si te pectore uates
Accipiam, cyrrhæa uelim secreta mouentem
Sollicitare Deum, Bacchumq; auertere Nysa.
Tu satis ad uires romana in carmina dandas·
Fert animus causas tantarum expromere rerum,
Immensumq; aperitur opus, quid in arma furentem
Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi·
Inuida fatorum series, summisq; negatum
Stare diu, nimioq; graues sub pondere lapsus,
Nec se Roma ferens· sic cum compage soluta
Secula tot mundi suprema coegerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
Sydera syderibus concurrent, ignea pontum
Astra petent, tellus extendere littora nolet,
Excutietq; fretum, fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi, totaq; discors
Machina diuulsi turbabit fœdera mundi·
In se magna ruunt. lætis hunc numina rebus
Crescendi posuere modum, nec gentibus ullis
Commodat in populum terræ, pelagiq; potentem
Inuidiam Fortuna suam. tu causa malorum

Facta tribus dominis communis Roma, nec unquam
In turbam missi feralia fœdera regni.
O male concordes, nimiaq; cupidine cæci,
Quid miscere iuuat uires? orbemq; tenere
In medio? dum terra fretum, terramq; leuabit
Aer, & longi uoluent titana labores,
Noxq; diem cœlo totidem per signa sequetur,
Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit, nec gentibus ullis
Credite, nec longe fatorum exempla petantur,
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontusq; furoris
Tunc erat, exiguum dominos commisit Asylum.
Temporis angusti mansit concordia discors,
Paxq; fuit non sponte ducum. nam sola futuri
Crassus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui secat, et geminũ gracilis mare separat Isthmos,
Nec patitur conferre fretum, si terra recedat
Ionium Aegæo franget mare. sic ubi sæua
Arma ducum dirimens miserando funere Crassus,
Assyrias Latio maculauit sanguine Carras,
Parthica romanos soluerunt damna furores.
Plus illa uobis acie, quàm creditis actum est
Arsacidæ, bellum uictis ciuile dedistis.
Diuiditur ferro regnum, populiq; potentis,
Quæ mare, quæ terras, quæ totum possidet orbem,
Non cœpit fortuna duos. nam pignora iuncti
Sanguinis, & diro ferales omine tædas
Abstulit ad manes parcarum Iulia, sæua
Intercepta manu. quod si tibi fata dedissent

Maiores in luce moras, tu sola furentem
Inde uirum poteras, atq; hinc retinere parentem,
Armatas'q; manus excusso iungere ferro,
Vt generos soceris mediæ iunxere Sabinæ.
Morte tua discussa fides, bellum'q; mouere
Permissum ducibus, stimulos dedit æmula uirtus.
Tu noua ne ueteres obscurent acta triumphos,
Et uictis cedat Pyratica laurea Gallis
Magne times, te iam series, usus'q; laborum
Erigit, impatiens'q; loci fortuna secundi,
Nec quenquam iam ferre potest, Cæsar'ue priorem,
Pompeius'ue parem. quis iustius induit arma
Scire nefas, magno se iudice quisq; tuetur.
Victrix causa Deis placuit, sed uicta Catoni.
Nec coiere pares. alter uergentibus annis
In senium, longo'q; togæ tranquillior usu
Dedidicit iam pace ducem, famæ'q; petitor
Multa dare in uulgus, totus popularibus auris
Impelli, plausu'q; sui gaudere theatri,
Nec reparare nouas uires, multum'q; priori
Credere fortunæ. stat magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuuias ueteres populi, sacrata'q; gestans
Dona ducum, nec iam ualidis radicibus hærens
Pondere fixa suo est, nudos'q; per aera ramos
Effundens trunco non frondibus efficit umbram,
Sed quamuis primo nutet casura sub Euro,
Tot circum syluæ firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Cæsare tantum
Nomen erat, nec fama ducis, sed nescia uirtus

Stare loco, solusq́; pudor non uincere bello.
Acer, & indomitus quo spes, quoq́; ira uocasset
Ferre manū, & nunquam temerando parcere ferro,
Successus urgere suos, instare fauori
Numinis, impellens quicquid sibi summa petenti
Obstaret, gaudensq́; uiam fecisse ruina.
Qualiter expressum uentis per nubila fulmen
Aetheris impulsi sonitu, mundiq́; fragore
Emicuit, rupitq́; diem, populosq́; pauentes
Terruit, obliqua perstringens lumina flamma,
In sua templa furit, nullaq́; exire uetante
Materia, magnamq́; cadens, magnamq́; reuertens
Dat stragem late, sparsosq́; recolligit ignes.
Hæ ducibus causæ suberant, sed publica belli
Semina, quæ populos semper mersere potentes.
Nanq; ut opes nimias mundo fortuna subacto
Intulit, & rebus mores cessere secundis,
Prædaq́; & hostiles luxum suasere rapinæ,
Non auro, tectisue modus, mensasq́; priores,
Aspernata fames, cultus gestare decoros
Vix nuribus, rapuere mares. fœcunda uirorum
Paupertas fugitur, totoq́; accersitur orbe
Quo gens quæq; perit. tum longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
Vomere, et antiquos Curionum passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla iuuaret,
Quem sua libertas immotis pasceret armis.
Inde iræ faciles, & quod suasisset egestas,
Vile nefas, magnumq́; decus, ferroq́; petendum
Plus patria potuisse sua, mensuraq́; iuris.

Vis erat. hinc leges, & plebiscita coactae,
Et cum consulibus turbantes iura tribuni.
Hinc rapti fasces pretio, sectorq; fauoris
Ipse sui populus, letalisq; ambitus urbi,
Annua uenali referens certamina campo.
Hinc usura uorax, auidumq; in tempore foenus,
Et concussa fides, & multis utile bellum.
Iam gelidas Caesar cursu superauerat alpes,
Ingentesq; animo motus, bellumq; futurum
Coeperat, ut uentum est parui Rubiconis ad undas,
Ingens uisa duci patriae trepidantis imago,
Clara per obscuram uultu moestissima noctem,
Turrigero canos effundens uertice crines
Caesarie lacera, nudisq; astare lacertis,
Et gemitu permixta loqui. quo tenditis ultra?
Quo fertis mea signa uiri? si iure uenitis,
Si ciues, huc usq; licet. tunc perculit horror
Membra ducis, riguere comae, gressumq; coercens
Langor in extrema tenuit uestigia ripa.
Mox ait ò magnae qui moenia prospicis urbis
Tarpeia de rupe tonans, Phrygijq; penates
Gentis Iuleae, & rapti secreta Quirini,
Et residens celsa latialis Iuppiter Alba,
Vestalesq; foci, summiq; ò numinis instar,
Roma faue coeptis non te furialibus armis
Persequor, en adsum uictor, terraq;, mariq;
Caesar ubiq; tuus. liceat modo, nunc quoq; miles
Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hostem,
Inde moras soluit belli, tumidumq; per amnem
Signa tulit propere. sicut squallentibus aruis

Aestiferæ Libyes uiso Leo comminus hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram,
Mox ubi se sæuæ stimulauit uerbere caudæ,
Erexitq; iubas, uasto & graue murmur hiatu
Infremuit, dum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latum subeant uenabula pectus,
Per ferrum tanti securus uulneris exit.
Fonte cadit modico, paruisq; impellitur undis
Puniceus Rubicon, cum feruida canduit æstas,
Perq; imas serpit ualles, & Gallica certus
Limes ab Ausonijs disterminat arua colonis.
Tum uires præbebat hyems, atq; auxerat undas
Tertia iam grauido pluuialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri resolutæ flatibus Alpes.
Primus in obliquum sonipes opponitur amnem
Excepturus aquas, molli tum cætera rumpit
Turba uado faciles iam fracti fluminis undas.
Cæsar ut aduersam superato gurgite ripam
Attigit, Hesperiæ uetitis, & constitit aruis,
Hic ait hic pacem, temerataq; iura relinquo,
Te fortuna sequor, procul hinc iam fœdera sunto.
Credidimus fatis, utendum est iudice bello.
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & torto balearis uerbere fundæ
Ocyor, & missa Parthi post terga sagitta,
Vicinumq; minax inuadit Ariminum, & ignes
Solis lucifero fugiebant astra relicto,
Iamq; dies primos belli uisura tumultus
Exoritur, seu sponte Deum, seu turbidus auster
Impulerat, mœstam tenuerunt nubila lucem.

C onstitit ut capto iussus deponere miles
S igna foro. stridor lituum, clangorq; tubarum
N on pia concinuit cum rauco classica cornu.
R upta quies populis, stratisq; excita iuuentus
D iripiunt sacris affixa penatibus arma,
Quæ pax longa dabat, nuda iam crate fluentes
I nuadunt clypeos, curuataq; cuspide pila,
E t scabros nigræ morsu rubiginis enses.
V t notæ fulsere Aquilæ, romanaq; signa.
E t celsus medio conspectus in agmine Cæsar,
D iriguere metu, gelidus pauor occupat artus,
E t tacitos muto uoluunt in pectore questus.
O male uicinis hæc mœnia condita Gallis,
O tristi damnata loco, pax alta per omnes,
E t tranquilla quies populos, nos præda furentum,
P rimaq; castra sumus, melius fortuna dedisses
O rbe sub eoo sedem, gelidaq; sub arcto,
E rrantesq; domos, Latij quàm claustra tueri.
N os primi Senonum motus, Cimbrumq; ruentem
V idimus, & martem Libyes, cursumq; furoris
T eutonici, quoties Romam fortuna lacessit,
H ac iter est bellis. Gemitu sic quisq; latenti
N on ausus timuisse palam, uox nulla dolori
C redita, sed quantum uolucres cum bruma coercet,
R ura silent, mediusq; tacet sine murmure pontus.
T anta quies. Noctis gelidas lux soluerat umbras.
E cce faces belli, dubiæq; in prælia menti
V rgentes addunt stimulos, cunctasq; pudoris
R umpunt fata moras, iustos fortuna laborat
E sse ducis motus, & causas inuenit armis.

Expulit ancipiti discordes urbe tribunos
Victo iure minax iactatis curia Gracchis.
Hos iam mota ducis, uicináq; signa petentes
Audax uenali comitatur Curio lingua.
Vox quondam populi, libertatemq; tueri
Ausus, & armatos plebi miscere potentes.
Vtq; ducem uarias uoluentem pectore curas
Conspexit, dum uoce tuæ potuere iuuari
Cæsar ait partes, quamuis nolente Senatu
Traximus imperium tunc, cum mihi rostra tenere
Ius erat, & dubios in te transferre Quirites,
Sed postquam leges bello siluere coactæ,
Pellimur è patrijs laribus, patimurq; uolentes
Exilium, tua nos faciet uictoria ciues.
Dum t[illegible]idant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras. semper nocuit differre paratis,
Par labor atq; metus pretio maiore petuntur.
Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris
Pars quota terrarum, facili si prælia pauca
Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem.
Nunc neq; te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, aut sacras poscunt capitolia laurus.
Liuor edax tibi cuncta negat, gentesq; subactas
Vix impune feres, socerum depellere regno
Decretum est genero. partiri non potes orbem,
Solus habere potes. sic postquam fatus, & ipsi
In bellum prono, tantum tamen addidit iræ,
Accenditq; ducem, quantum clamore iuuatur
Eleus sonipes, quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus, pronusq; repagula laxet.

Conuocat armatos extemplo ad signa maniplos,
Vtq; satis trepidum turba coeunte tumultum
Composuit, uultu, dextráq; silentia iussit.
Bellorum ó socij, qui mille pericula Martis
Mecum ait experti decimo iam uincitis anno,
Hoc cruor arctois meruit diffusus in aruis,
Vulneráq; & mortes, hyemesq; sub alpibus actae,
Non secus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quàm si poenus transcenderet alpes
Hannibal, implentur ualido tirone cohortes,
In classem cadit omne nemus, terráq;, maríq;
Iussus Caesar agi. quid si mihi signa iacerent
Marte sub aduerso, ruerentq; in terga feroces
Gallorum populi? nunc cum fortuna secundis
Mecum rebus agat, superíq; ad summa uocantes
Tentamur, ueniat dux longa pace solutus
Milite cum subito, partesq; in bella togatae,
Marcellusq; loquax, & nomina uana Catonis.
Scilicet extremi Pompeium, emptíq; clientes
Continuo per tot sociabunt tempora regno?
Ille reget currus nundum patientibus annis?
Ille semel raptos nunquam dimittet honores?
Quid iam rura querar totum suppressá per orbem
Ac iussam seruire famem? quis castra timenti
Nescit mixta foro? gladij cum triste minantes
Iudicium insolita trepidum cinxere corona,
Atq; auso medias perrumpere milite leges
Pompeiana reum clauserunt signa Milonem.
Nunc quoq; ne lassum teneat priuata senectus,
Bella nefanda parat, suetus ciuilibus armis,

Et docilis Syllam scelerum uicisse magistrum,
Vtq; feræ Tigres nunquam posuere furorem
Quas nemore Hircano matrum dũ lustra sequũtur
Altus cæsorum pauit cruor armentorum,
Sic & Syllanum solito tibi lambere ferrum
Durat Magne sitis nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.
Quem tamen inueniet tam longa potentia finem?
Quis scelerũ modus est? ex hoc iã te improbe regno
Ille tuus saltem doceat discedere Sylla.
Post alicas ne uagos, & lassi pontica Regis
Prælia Barbarico uix consumata ueneno,
Vltima Pompeio dabitur prouincia Cæsar?
Quod non uictrices Aquilas deponere iussus
Paruerim, mihi si merces erepta laborum est,
His saltem longi non cum duce præmia belli
Reddantur, miles sub quolibet iste triumphet,
Conferet exanguis quo se post bella senectus?
Quæ sedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noster ueteranus aret? quæ mœnia fessis?
An melius fient pyratæ Magne coloni?
Tollite iam pridem uictricia tollite signa,
Viribus utendum est quas fecimus, arma tenenti
Omnia dat qui iusta negat, nec numina desunt.
Nam neq; præda meis, neq; regnum quæritur armis,
Detrahimus dominos urbi seruire paratæ.
Dixerat. at dubium non claro murmure uulgus
Secum incerta fremit, pietas, patrijq; penates
Quanquam cæde feras mentes, animosq; tumentes
Frangunt, sed diro ferri reuocantur amore,

Ductorisq; metu. summi tum munera pili
Laelius, emeritiq; gerens insignia doni,
Seruati ciuis referentem praemia quercum,
Si licet exclamat romani maxime rector
Nominis, & ius est ueras expromere causas,
Quod tam lenta tuas tenuit patientia uires
Conquerimur, deerat'ne tibi fiducia nostri?
Dum mouet hic calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pila ualent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiere togam, regnumq; Senatus?
Vsque adeo miserum est ciuili uincere bello?
Duc age per Scythiae populos, per inhospita Syrtis
Littora, per calidas Libyes sitientis arenas.
Haec manus, ut uictum post terga relinqueret orbē,
Oceani tumidas remo compescuit undas,
Fregit & arctoo spumantem uertice Rhenum.
Iussa sequi tam posse mihi, quàm uelle necesse est,
Nec ciuis meus est, in quem tua classica Caesar
Audiero. per signa decem felicia castris,
Perq; tuos iuro quocunq; ex hoste triumphos
Pectore si fratris gladium, iuguloq; parentis
Condere me iubeas, plenaeq; in uiscera partu
Coniugis, inuita peragam tamen omnia dextra.
Si spoliare Deos, ignemq; immittere templis,
Numina miscebit castrensis flamma Monetae.
Signa super tusci si ponere Tybridis undas,
Hesperios audax ueniam metator in agros.
Tu quoscunq; uoles in planum effundere muros,
His Aries actus disperget saxa lacertis,
Illa licet penitus tolli quam iusseris urbem

Roma sit, his cunctæ simul assensere cohortes,
Elatasq; alte quæcunq; ad bella uocaret
Promisere manus. it tantus ad æthera clamor,
Quantus piniferæ boreas, cum Thracius Ossæ
Rudibus incubuit curuato robore pressæ,
Fit sonus, aut rursus redeuntis in æthera syluæ.
Cæsar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fataq; ferre uidet, ne quo langore moretur
Fortunam, sparsas per gallica rura cohortes
Euocat, & Romam motis petit undiq; signis.
Deseruere cauo tentoria fixa Lemanno,
Castraq;, quæ Vogesi curuam super ardua ripam
Pugnaces pictis cohibebant lingones armis.
Hi uada liquerunt Isaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa suo famæ maioris in amnem
Lapsus ad æquoreas nomen non pertulit undas.
Soluuntur flaui longa statione Rhuteni,
Mitis Atax latias gaudet non ferre carinas,
Finis & Hesperiæ promoto milite Varus.
Quaq; sub Herculeo sacratus numine portus
Vrget rupe caua pelagus, non chorus in illum
Ius habet, aut Zephyrus, solus sua littora turbat
Circius, & tuta prohibet statione Monœci,
Quaq; iacet littus dubium, quod terra, fretumq;
Vendicat alternis uicibus, cum funditur ingens
Oceanus, uel cum refugis se fluctibus aufert
Ventus, ab extremo pelagus sic axe uolutet,
Destituatq; ferens, an sydere mota secundo
Tethyos unda uagæ lunaribus æstuet horis,
Flammiger an Titan ut alentes hauriat undas

Erigat oceanum, fluctusq; ad sydera tollat.
Quærite quos agitat mundi labor. at mihi semper
Tu quæcunque moues tam crebros causa meatus,
Vt superi uoluere, late. tunc rura Nemetis
Qui tenet, et ripas Satyri, qua littore curuo
Molliter admissum claudit Tarbellicus æquor,
Signa mouet, gaudetq; amoto Santonus hoste,
Et Biturix, longisq; leues saxones in armis,
Optimus excusso Leucus, Rhenusq; lacerto,
Optima gens flexis in gyrum Sequana frenis,
Et docilis rector monstrati Belga couini,
Aluerniq; ausi latios se fingere fratres
Sanguine ab Iliaco populi nimiumq; rebellis
Neruius, et cæsi pollutus sanguine Cottæ,
Et qui te laxis imitantur Sarmata brachis
Vangiones, bathauiq; truces, quos ære recuruo
Stridentes acuere tubæ, qua Cinga pererrat
Gurgite, qua Rhodanus raptum uelocibus undis
In mare fert Ararim, qua montibus ardua summis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas.
Tu quoq; lætatus conuerti prælia Treuir,
Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate comatæ.
Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teutates, horrensq; feris altaribus Hesus,
Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.
Vos quoq; qui fortes animas, belloq; peremptas
Laudibus in longum uates dimittitis æuum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et uos barbaricos ritus, moremq; sinistrum

Sacrorum Dryidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, et cœli numina uobis,
Aut solis nescire datum, nemora alta remotis
Incolitis lucis. uobis authoribus umbræ
Non tacitas erebi sedes, ditisq; profundi
Pallida regna petunt, regit idem spiritus artus
Orbe alio, longæ canitis si cognita uitæ,
Mors media est, certe populi, quos despicit arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud urget leti metus, inde ruendi
In ferrum mens prona uiris, animæq; capaces
Mortis, & ignauum est rediture parcere uitæ.
Et uos crinigeros bellis arcere Caicos
Oppositi petitis Romam, Rheniq; feroces
Deseritis ripas, & apertum gentibus orbem.
Cæsar ut immensæ collecto robore uires
Audendi maiora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, uicinaq; mœnia complet.
Vana quoque ad ueros accessit fama timores,
Irrupitq; animos populi, clademq; futuram
Intulit, & uelox properantis nuntia belli
Innumeras soluit falsa in præconia linguas.
Est qui tauriferis ubi se Meuania campis
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat, & qua Nar tyberino illabitur amni
Barbaricas sæui discurrere Cæsaris alas,
Ipsum omnes aquilas, collataq; signa ferentem
Agmine non uno, densisq; incedere castris,
Nec qualem meminere uident, maiorq; ferusq;
Mentibus occurrit, uictoq; immanior hoste.

T unc inter Rhenum populos, alpesq́; iacentes,
F inibus arctois, patriaq́; a sede reuulsos
P onè sequi, iussamq́; feris a gentibus urbem
R omano spectante rapi, sic quisq; pauendo
D at uires famæ, nulloq́; authore malorum,
Q uæ finxere, timent, nec solum uulgus inani
P erculsum terrore pauet, sed curia, & ipsi
S edibus exiliere patres, inuisaq́; belli
C onsulibus fugiens mandat decreta Senatus.
T unc quæ tuta petant, & quæ metuēda relinquant,
I ncerti, quo quenq; fugæ tulit impetus, urget
P ræcipitem populum, serieq́; hærentia longa
A gmina prorumpunt. credas aut tecta nefandas
C orripuisse faces, aut iam quatiente ruina
N utantes pendere domos, sic turba per urbem
P ræcipiti lymphata gradu, uelut unica rebus
S pes foret afflictis, patrios excedere muros
I nconsulta ruit, Q ualis cum turbidus auster
R eppulit a libycis immensum syrtibus æquor,
F ractaq́; ueliferi sonuerunt pondera mali,
D esilit in fluctus deserta puppe magister,
N autaq́;, & non dum sparsa compage carinæ
N aufragium sibi quisq; facit, sic urbe relicta
I n bellum fugitur, nullum iam languidus æuo
E ualuit reuocare parens, coniux'ue maritum
F letibus, aut patrii, dubiæ dum uota salutis
C onciperent, tenuere lares, nec limine quisquam
E xit, & extremo tunc forsitan urbis amatæ
P lenus abit uisu, ruit irreuocabile uulgus.
O faciles dare summa Deos, eademq́; tueri

Difficiles, urbem populis, uictisq; frequentem
Gentibus, et generis, cöeat si turba, capacem
Humani, facilem uenturo Cæsare prædam
Ignauæ liquere manus. cum pressus ab hoste
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula uallo,
Et subitus rapti munimine cæspitis agger
Præbet securos intra tentoria somnos.
Tu tantum audito bellorum nomine Roma
Desereris, nox una tuis non credita muris.
Danda tamen uenia est tantorum danda pauorum.
Pompeio fugiente timent. tum ne qua futuri
Spes saltem trepidas mentes leuet, addita fati
Peioris manifesta fides, superiq; minaces
Prodigiis terras implerunt. æthera. pontum.
Ignota obscuræ uiderunt sydera noctes,
Ardentemq; polum flammis, cœloq; uolantes
Obliquas per inane faces, crinemq; timendi
Syderis, et terris mutantem regna cometen.
Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno,
Et uarias ignis denso dedit aëre formas.
Nunc iaculum longo, nunc sparso lumine lampas,
Emicuit cœlo tacitum sine nubibus ullis
Fulmen, et Arctois rapiens de partibus ignem
Percussit latiale caput, stellæq; minores
Per uacuum solitæ noctis decurrere tempus
In medium uenêre diem, cornuq; coacto
Iam Phœbe toto fratrem cum redderet orbe,
Terrarum subita percussa expalluit umbra.
Ipse caput medio Titan cum ferret olympo,

C ondidit ardentes atra caligine currus,
I nuoluitq; orbem tenebris gentesq; coëgit
D esperare diem, qualem fugiente per ortus
S ole Thyesteæ noctem duxere Mycenæ.
O ra ferox Siculæ laxauit Mulciber Aetnæ,
N ec tulit in cœlum flammas, sed uertice prono
I gnis in Hesperium cecidit latus, atra Charybdis
S anguineum fundo torsit mare. flebile sæui
L atrauêre canes, Vestali raptus ab ara
I gnis, et ostendens confectas flamma Latinas
S cinditur in partes, geminoq; cacumine surgit,
T hebanos imitata rogos. tum cardine tellus
S ubsedit, ueteremq; iugis nutantibus alpes
D iscussere niuem. Tethys maioribus undis
H esperiam calpen, summumq; impleuit Atlanta.
I ndigetes fleuisse deos, urbisq; laborem
T estatos sudore lares, delapsaq; templis
D ona suis, dirasq; diem fœdasse uolucres
A ccipimus, syluisq; feras sub nocte relictis
A udaces media posuisse cubilia Roma.
T unc pecudum faciles humana ad murmura linguæ,
M onstrosiq; hominum partus, numeroq;, modoq;
M embrorum, matremq; suus conterruit infans,
D iraq; per populum Cumanæ carmina uatis
V ulgantur, tunc quos sectis Bellona lacertis
S æua mouet cecinere deos, crinemq; rotantes
S anguineum populis ulularunt tristia Galli.
C ompositis plenæ gemuerunt ossibus urnæ,
T unc fragor armorum, magnæq; per auia uoces
A uditæ nemorum, & uenientes comminus umbræ,

Quiq; colunt iunctos extremis mœnibus agros
Diffugiunt, ingens urbem cingebat Erinnys.
Excutiens pronam flagranti uertice pinum,
Stridentesq; comas, thebanam qualis Agauen
Impulit, aut sæui contorsit tela Lycurgi
Eumenis, aut qualem iussu Iunonis iniquæ
Horruit Alcides uiso iam dite Megæram.
Insonuere tubæ, & quanto clamore cohortes
Miscentur, tantum nox atra silentibus umbris
Edidit, & medio uisi consurgere campo
Tristia syllani cecinere oracula manes,
Tollentemq; caput gelidas Anienis ad undas
Agricolæ fracto Marium fugere sepulchro.
Hæc propter placuit thuscos de more uetusto
Acciri uates, quorum qui maximus æuo
Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ
Fulminis edoctus motus, uenasq; calentes
Fibrarum, & motus errantis in aëre pennæ,
Monstra iubet primum, quæ nullo semine discors
Protulerat natura, rapi, sterilisq; nefandos
Ex utero fœtus infaustis urere flammis.
Mox iubet & totam pauidis a ciuibus urbem
Ambiri, & festo purgantes mœnia lustro,
Longa per extremos pomœria cingere fines
Pontifices sacri, quibus est permissa potestas.
Turba minor ritu sequitur succincta gabino,
Vestalemq; chorum ducit uittata sacerdos,
Troianam soli cui fas uidisse Mineruam.
Tunc qui fata Deum, secretaq; carmina seruant,
Et lotam paruo reuocant Almone Cybellen,

E t doctus uolucres augur seruare sinistras,
S eptemuir'q; epulis festis, Titii'q; sodales,
E t Salius læto portans ancilia collo,
A ttollens'q; apicem generoso uertice flamen.
D um'q; illi effusam longis anfractibus urbem
C ircueunt, Aruns dispersos fulminis ignes
C olligit, & terræ mœsto cum murmure condit,
D at'q; locis nomen, sacris tunc admouet aris
E lecta ceruice marem. iam fundere Bacchum
C œperat, obliquo'q; molas inducere cultro,
I mpatiens'q; diu non grati uictima sacri
C ornua succincti premerent cum torua ministri,
D eposito uictum præbebat poplite collum.
N ec cruor emicuit solitus, sed uulnere largo
D iffusum rutilo nigrum pro sanguine uirus.
P alluit attonitus sacris feralibus Aruns,
A tq; iram superum raptis quæsiuit in extis.
T erruit ipse color uatem, nam pallida tetris
V iscera tincta notis, gelido'q; infecta cruore
P lurimus asperso uariabat sanguine liuor.
C ernit tabe iecur madi[illegible]um, uenas'q; minaces
H ostili de parte uidet, pulmonis anheli
F ibra latet, paruus'q; secat uitali[illegible]a limes.
C or iacet, & saniem per hiantes uiscera rimas
E mittunt, produnt'q; suas omenta latebras,
Q uodq; nefas, nullis impune apparuit extis,
E cce uidet capiti fibrarum increscere molem
A lterius capitis, pars ægra, & marcida pendet,
P ars micat, & celeri uenas mouet improba pulsu.
H is ubi concepit magnorum fata malorum,

Exclamat, uix fas superi quæcunq; mouetis
Prodere me populis. neq; enim tibi summe litaui
Iuppiter hoc sacrum, cæsiq; in uiscera tauri
Inferni uenêre Dei, non fanda timemus.
Sed ueniet maiora metu. Dii uisa secundent,
Et fibris sit nulla fides, sed conditor artis
Finxerit ista Tages. flexa sic omnia Thuscus
Inuoluens, multáq; tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura deos, secretáq; cœli
Nosse fuit, quem non stellarum Aegyptia Memphis
Aequaret uisu, numerisq; mouentibus astra,
Aut hic errat ait nulla cum lege per æuum
Mundus, et incerto discurrunt sydera motu,
Aut si fata mouent, urbi, generiq; paratur
Humano matura lues, terræ ne dehiscent,
Subsidentq; urbes? an tollet feruidus aër
Temperiem? segetes tellus infida negabit?
Omnis an infusis miscebitur unda uenenis?
Quod cladis genus o superi, qua peste paratis
Sæuitiam? extremi multorum tempus in unum
Conuenere dies, summo si frigida cœlo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalioneos fudisset aquarius imbres,
Totáq; diffuso latuisset in æquore tellus.
Si sæuum radiis nemeæum Phœbe leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succensusq; tuis flagrasset curribus æther.
Hi cessant ignes, tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelasq; peruris,
Quid tantum Gradiue paras? nam mitis in alto

I uppiter occasu premitur, Venerisq; salubre
S ydus hebet, motuq; celer Cyllenius hæret,
E t cœlum Mars solus habet, cum signa meatus
D eseruere suos, mundoq; obscura feruntur,
E nsiferi nimium fulget latus Orionis.
I mminet armorum rabies, ferriq; potestas
C onfundet ius omne manu, scelerisq; nefando
N omen erit uirtus, multosq; exibit in annos
H ic furor, & superos quid prodest poscere finem?
C um domino pax ista uenit. duc Roma malorum
C ontinuam seriem, cladem q; in tempora multa
E xtrahe, ciuili tantum iam libera bello.
T erruerant satis hæc pauidam præsagia plebem,
S ed maiora premunt. nam qualis uertice Pindi
A edonis ogygio decurrit plena lyæo,
T alis & attonitam rapitur matrona per urbem,
V ocibus his prodens urgentem pectora Phœbum.
Q uo feror o Pæan, qua me super æthera raptum
C onstituis terra? uideo pangæa niuosis
C ana iugis, latosq; Aemi sub rupe Philippos.
Q uis furor hic o Phœbe doce, quo tela, manusq;
R omanæ miscent acies, bellumq; sine hoste est.
Q uo diuersa feror? primos me ducis in ortus,
Q ua mare lagæi mutatur gurgite Nili.
H unc ego fluminea deformis truncus arena
Q ui iacet, agnosco, dubiam super æquora syrtim,
A rentemq; feror libyen, quo tristis Erinnys
T ranstulit æmathias acies, nunc desuper alpis
N ubiferæ colles, atque aëriam Pirenen
A rripimur, patriæ sedes remeamus in urbis,

Impiaq; in medio peraguntur bella Senatu.
Consurgunt partes iterum, totumq; per orbem
Rursus eo. noua da mihi cernere littora ponti,
Telluremq; nouam, uidi iam Phoebe Philippos.
Hæc ait, & lapso iacuit defecta furore.

M. ANNEI LVCANI PHARSALIAE LIBER SECVNDVS.

Amq; iræ Patuere Deum, manifestaq; belli
Signa dedit mundus, legesq; & fœdera rerum
Præscia monstrifero uertit natura tumultu,
Indixitq; nefas. cur hanc tibi rector olympi
Sollicitis uisum mortalibus addere curam,
Noscant uenturas ut dira per omina clades?
Siue parens rerum cum primum informia regna,
Materiamq; rudem flamma cedente recepit,
Finxit in æternum causas, qua cuncta coercet
Se quoq; lege tenens, & secula iussa ferentem
Fatorum immoto diuisit limite mundum,
Siue nihil positum est, sed fors incerta uagatur,
Fertq;, refertq; uices, & habent mortalia casum.
Sit subitum quodcunq; paras, sit cæca futuri
Mens hominum fati, liceat sperare timenti.
Ergo ubi concipiunt quantis sit cladibus urbi
Constatura fides superum, ferale per urbem
Iustitium latuit, plebeio tectus amictu

Ommis honos, nullos comitata est purpura fasces,
Tunc questus tenuere suos, magnusq; per omnes
Errabat sine uoce dolor. sic funere primo
Attonitæ tacuere domus, cum corpora non dum
Conclamata iacent, nec mater crine soluto
Exigit ad sæuos famularum brachia planctus,
Sed cum membra premit fugiente rigentia uita,
Vultusq; exanimes, oculosq; in morte minaces,
Nec dum est ille dolor, sed iam metus incubat amẽs,
Miraturq; malum, cultus matrona priores
Deposuit, mœstæq; tenent delubra cateruæ.
Hæ lachrymis sparsere Deos. hæ pectora duro
Affixere solo, lacerasq; in limine sacro
Attonitæ fudere comas, uotisq; uocari
Assuetas crebris feriunt ululatibus aures.
Nec cunctæ summi templo iacuere tonantis,
Diuisere Deos, & nullis defuit aris
Inuidiam factura parens, quarum una madentes
Scissa genas planctu liuentes atra lacertos,
Nunc ait o miseræ contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, neue hunc differte dolorem,
Et summis seruate malis, nunc flere potestas,
Dum pendet fortuna ducum, cum uicerit alter,
Gaudendum est. his se stimulis dolor ipse lacessit.
Nec non bella uiri, diuersaq; castra petentes,
Effundunt iustas in numina sæua querelas.
O miseræ sortis, quod non in punica nati
Tempora Cannarum fuimus, Trebiæq; iuuentus.
Non pacem petimus superi, date gentibus iras,
Nunc urbes excite feras, coniuret in armis

Mundus, Achemeniis decurrant medica fusis
Agmina, massagetes scythicus non alliget Ister.
Fundat ab extremo flauos aquilone sueuos
Albis, & indomitum Rheni caput, omnibus hostes
Reddite nos populis, ciuile auertite bellum.
Hinc dacus premat, inde getes, occurrat iberis
Alter, ad eoas hic uertat signa pharetras,
Nulla uacet tibi Roma manus, uel perdere nomen
Si placet hesperium superi, collapsus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat æther.
Sæue parens utrasq; simul partesq;, ducesq;
Dum non dum meruere feri, tantó ne nouorum
Prouentu scelerum quærunt uter imperet urbi?
Vix tanti fuerat ciuilia bella mouere,
Vt neuter, tales pietas peritura querelas
Egerit, at miseros angit sua cura parentes,
Oderuntq; grauis uiuacia fata senectæ,
Seruatosq; iterum bellis ciuilibus annos.
Atq; aliquis magno quærens exempla timori,
Non alios inquit motus tunc fata parabant,
Cum post teutonicos uictor, libycosq; triumphos
Exul limosa Marius caput abdidit ulua.
Stagna auidi texere soli, laxæq; paludes
Depositum fortuna tuum, mox uincula ferri
Exedêre senem, longusq; in carcere pædor.
Consul & euersa felix moriturus in urbe
Pœnas ante dabat scelerum, mors ipsa refugit
Sæpe uirum, frustráq; hosti est concessa potestas
Sanguinis inuisi, primo qui cædis in ictu
Diriguit, ferrumq; manu torpente remisit.

V iderat immensam tenebroso in carcere lucem,
T erribilesq; Deos scelerum, Mariumq; futurum,
A udieratq; pauens, fas hæc contingere non est
C olla tibi, debet multas hic legibus æui
A nte suam, mortes, uanum depone furorem.
S i libet ulcisci deletæ funera gentis,
H unc Cimbri seruate senem. non ille fauore
N uminis, ingenti superum protectus ab ira.
V ir ferus, & Romam cupienti perdere fato
S ufficiens. idem pelago delatus iniquo
H ostilem in terram, uacuisq; mapalibus actus
N uda triumphati iacuit per regna Iugurthæ,
E t pœnos pressit cineres, solatia fati
C arthago, Mariusq; tulit, pariterq; iacentes
I gnouere deis, Libycas sibi colligit iras,
V t primum fortuna redit. seruilia soluit
A gmina, conflato sæuas ergastula ferro
E xeruere manus, nulli gestanda dabantur
S igna ducis, nisi, qui scelerum iam fecerat usum,
A ttuleratq; in castra nefas. prò fata quis ille,
Q uis fuit ille dies, Marius quo mœnia uictor
C orripuit? quantoq; gradu mors sæua cucurrit?
N obilitas cum plebe perit, lateq; uagatur
E nsis, & à nullo reuocatum est pectore ferrum.
S tat cruor in templis, multaq; rubentia cæde
L ubrica saxa madent, nulli sua profuit ætas.
N on senis extremum piguit uergentibus annis
P ræcipitasse diem, nec primo in limine uitæ
I nfantis miseri nascentia rumpere fata.
C rimine quo parui cædem potuere mereri?

Sed satis est iam posse mori. trahit ipse furoris
Impetus, & uisum est lenti, quæsisse nocentem.
In numerum pars magna perit, rapuit'q; cruentus
Victor ab ignota uultus ceruice recisos,
Dum uacua pudet ire manu, spes una salutis
Oscula pollutæ fixisse trementia dextræ,
Mille licet gladii mortis noua signa sequantur.
Degener o populus, uix secula longa decorum
Sic meruisse uiris, ne dum breue dedecus æui,
Et uitam, dum Sylla redit, cui funera uulgi
Flere uacet? uix te sparsum per uiscera Bebi
Innumeras inter carpentis membra coronæ
Discerpsisse manus, aut te præsage malorum
Antoni, cuius laceris pendentia canis
Ora ferens miles festæ rorantia mensæ
Imposuit, truncos lacerauit Fimbria Crassos.
Sæua tribunitio maduerunt robora tabo.
Te quoq; neglectum uiolatæ Scæuola dextræ
Ante ipsum penetrale Deæ, semper'q; calentes
Mactauere focos, patrum sed fessa senectus
Sanguinis effudit iugulo, flammis'q; pepercit.
Septimus exequitur repetitis fascibus annus,
Ille fuit uitæ Mario modus, omnia passo,
Quæ peior fortuna potest, atq; omnibus uso,
Quæ melior, menso'q; homini quid fata pararent.
Iam quot apud Sacri cecidere cadauera portum,
Aut collina tulit stratas quot porta cateruas
Tunc cum penè caput mundi, rerum'q; potestas
Mutauit tralata locum, romana'q; Samnis
Vltra Caudinas sperauit uulnera furcas.

Sylla quoq; immensis accessit cladibus ultor,
Ille quod exiguum restabat sanguinis urbi
Hausit, dumq́; nimis iam putrida membra recidit,
Excessit medicina modum, nimiumq́; secuta est,
Qua morbi duxere manus, periere nocentes.
Sed cum iam soli possent superesse nocentes,
Tunc data libertas odiis, resolutaq́; legum
Frenis ira ruit, non uni cuncta dabantur,
Sed fecit sibi quisq; nefas. semel omnia uictor
Iusserat. infandum domini per uiscera ferrum
Exegit famulus, nati maduere paterno
Sanguine, certatum est, cui ceruix caesa parentis
Cederet, in fratrum ceciderunt praemia fratres.
Busta repleta fuga, permixtaq́; uiua sepultis
Corpora. nec populum látebrae cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, elisáq; guttura fregit,
Hic se praecipiti iaculatus pondere, dura
Desiluit percussus humo, mortesq́; cruento
Victori rapuere suas, hic robora busti
Extruit ipse sui, nec dum omni sanguine fuso,
Desilit in flammas, & dum licet, occupat ignes.
Colla ducum pilo trepidam gestata per urbem,
Et medio congesta foro, cognoscitur illic
Quicquid ubiq; iacet scelerum, non Thracia tantum
Vidit Bistonii stabulis pendere tyranni.
Postibus Antaei Libye, nec Graecia moerens
Tot laceros artus pisaea fleuit in aula.
Cum iam tabe fluunt, confusáq; tempore multo
Amisere notas, miserorum dextra parentum
Colligit, & pauido subducit cognita furto.

Meq; ipsum memini cæsi de formia fratris
O ra rogo cupidum uetitis imponere flammis
Omnia Syllanæ lustrasse cadauera pacis,
Perq; omnes truncos, cum qua ceruice recisum
Conueniat quæsisse caput. quid sanguine manes
Placatos Catuli referam? cum uictima tristis
Inferias Marius forsan nolentibus umbris
Pendit inexpleto non fanda piacula busto,
Cum laceros artus, æquataq; uulnera membris
Vidimus, & toto quamuis in corpore cæso,
Nil animæ letale datum, moremq; nefandæ
Dirum sæuitiæ pereuntis parcere morti.
Auulsæ cecidere manus, exectaq; lingua
Palpitat, et muto uacuum ferit aëra motu.
Hic aures, alius spiramina naris aduncæ
Amputat, ille cauis euoluit sedibus orbes,
Vltimaq; effodit spectatis lumina membris.
Vix erat ulla fides, tam sæui criminis unum
Tot pœnas cepisse caput. sic mole ruinæ
Fracta sub ingenti miscentur pondere membra.
Nec magis informes ueniunt ad littora trunci,
Qui medio periere freto. quid perdere fructum
Iuuit, & ut uilem Marii confundere uultum?
Vt scelus hoc Syllæ, cædesq; ostensa placeret,
Agnoscendus erat. uidit Fortuna colonos
Prænestina suos cunctos simul ense recisos,
Vnius populum pereuntem tempore mortis.
Tunc flos Hesperiæ Latii iam sola iuuentus
Concidit, et miseræ maculauit ouilia Romæ,
Tot simul infesto iuuenes occumbere leto

Sæpe

Saepe fames, pelagiq́; furor, subitæq́; ruinæ,
Aut cœli, terræq́; lues, aut bellica clades,
Nunquam pœna fuit, densi uix agmina uulgi
Inter & exangues immissa morte cateruas,
Victores mouere manus. uix cæde peracta
Procumbunt, dubiaq́; labant ceruice, sed illos
Magna premit strages, peraguntq́; cadauera partē
Cædis, uiua graues elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti sedit securus ab alto
Spectator sceleris, miseri tot millia uulgi
Non piguit iussisse mori, congesta recepit
Omnia tyrrhenus syllana cadauera gurges.
In fluuium primi cecidere, in corpora summi,
Praecipites hæsere rates, & strage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in æquor,
Ad molem stetit unda sequens, nam sanguinis alti
Vis sibi fecit iter, campumq́; effusa per omnem,
Præcipitiq́; ruens tyberina ad flumina riuo
Hærentes adiuuit aquas, nec iam alueus amnem,
Nec retinent ripæ, redditq́; cadauera campo.
Tandem tyrrhenas uix eluctatus in undas
Sanguine cœruleum torrenti diuidit æquor.
His' ne salus rerum, felix his Sylla uocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere campo?
Hæc rursus patienda manent. hoc ordine belli
Ibitur. hic stabit ciuilibus exitus armis.
Quāquam agitant grauiora metus, multumq́; coitur
Humani generis maiore in prælia damno.
Exulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit, nec plus uictoria Syllæ

Præstitit, inuisas penitus quam tollere partes.
Hos aliò fortuna uocat, olimq; potentes
Concurrunt, neuter ciuilia bella moueret,
Contentus quo Sylla fuit. sic mœsta senectus
Præteritiq; memor flebat, metuensq; futuri.
At non magnanimi perculsi pectora Bruti
Terror, & in tanta pauidi formidine motus
Pars populi lugentis erat, sed nocte sopora
Parrhasis obliquos Elicæ cum uerteret axes,
Atria cognati pulsat non ampla Catonis,
Inuenit insomni uoluentem publica cura
Fata uirum, casusq; urbis, cunctisq; timentem,
Securumq; sui, fariq; his uocibus orsus.
Omnibus expulsæ terris, olimq; fugatæ,
Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi, tu mente labantem
Dirige me dubium, certo tu robore firma.
Nanq; alii Magnum, uel Cæsaris arma sequantur,
Dux Bruto Cato solus erit, pacem ne tueris
Inconcussa tenens dubio uestigia mundo?
An placuit ducibus scelerum, populiq; furentis
Cladibus immixtum ciuile absoluere bellum?
Quenq; suæ rapiunt scelerata in prælia causæ,
Hos polluta domus, legesq; in pace timendæ,
Hos ferro fugienda fames, mundiq; ruinæ
Permiscenda fides, nullum furor egit in arma,
Castra petunt magna uicti mercede. tibi uni
Per se bella placent. quid tot durasse per annos
Profuit immunem corruptis moribus æui?
Hoc solum longæ pretium uirtutis habebis,

Accipient alios, facient te bella nocentem.
Nec tamen o superi liceat feralibus armis
Has etiam mouisse manus, nec pila lacertis
Missa tuis caeca telorum in nube ferantur,
Nec tanta incassum uirtus eat, ingeret omnis
Se belli fortuna tibi, quis nolet ab isto
Ense mori, quamuis alieno uulnere labens,
Et scelus esse tuum? melius tranquilla sine armis
Ocia solus ages, sicut coelestia semper
Inconcussa suo uoluuntur sydera lapsu,
Fulminibus propior terrae succenditur aër
Imaq; telluris uentos, tractusq; coruscos
Flammarum accipiunt, nubes excedit olympus
Lege Deum, minimas rerum discordia turbat.
Pacem summa tenent, quam laetae Caesaris aures
Accipient tantum uenisse in praelia ciuem.
Nam praelata suis nunquam diuersa dolebit
Castra ducis Magni. nimium placet ipse, Catoni
Si bellum ciuile placet. pars magna Senatus,
Et Duce priuato gesturus praelia Consul
Sollicitant, proceresq; alii, quibus adde Catonem,
Sub iuga Pompeii, toto iam liber in orbe
Solus Caesar erit. quod si pro legibus arma
Ferre iuuat patriis, libertatemq; tueri,
Nunc neq; Pompeii Brutum, neq; Caesaris hostem
Post bellum uictoris habes. sic fatur. at illi
Arcano sacras reddit Cato pectore uoces.
Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur,
Sed quo fata trahunt, uirtus secura sequetur,
Crimen erit superis & me fecisse nocentem.

S ydera quis, mundumq́; uelit spectare cadentem
E xpers ipse metus? quis cum ruat arduus æther,
T erra labet, mixto coëuntis pondere mundi
C ompressas tenuisse manus, gentes´ ne furorem
H esperium ignotæ, Romanaq́; signa sequentur,
D eductiq́; fretis alio sub sydere reges,
O cia solus agam? procul hunc arcete furorem
O superi, motura Dacas ut clade, getasq́;,
S ecuro me Roma cadat, ceu morte parentem
N atorum orbatum longum producere funus
A d tumulum iubet ipse dolor. iuuat ignibus atris
I nseruisse manus, constructoq́; aggere busti
I psum atras tenuisse faces, non ante reuellar,
E xanimem quam te complectar Roma, tuumq́;
N omen libertas, & inanem prosequar umbram,
S ic eat, immites Romana piacula diui
P lena ferant, nullo fraudemus sanguine bellum.
O utinam, cœliq́; Deis, erebiq́; liceret
H oc caput in cunctas damnatum exponere pœnas.
D euotum hostiles Decium pressere cateruæ,
M e geminæ figant acies, me barbara telis
R heni turba petat, cunctis ego peruius hastis
E xcipiam medius totius uulnera belli.
H ic redimat sanguis populos, hac cæde luatur
Q uicquid Romani meruerunt pendere mores.
A d iuga cur faciles populi, cur sæua uolentes
R egna pati pereunt? me solum inuadite ferro,
M e frustra leges & inania iura tuentem,
H ic dabit hic pacem iugulus, finemq́; laborum
G entibus hesperiis, post me regnare uolenti

Non opus est bello, quin publica signa, ducemq;
Pompeium sequimur, nec si fortuna fauebit
Hunc quoq; totius sibi ius promittere mundi
Non bene compertum est, ideo me milite uincat,
Nec sibi se uicisse putet. sic fatur, & acres
Irarum mouit stimulos, iuuenisq; calorem
Excitat in nimios belli ciuilis amores.
Interea Phœbo gelidas pellente tenebras
Pulsatæ sonuere fores, quas sancta relicto
Hortensi mœrens irrupit Martia busto.
Quondam uirgo toris melioris iuncta mariti,
Mox ubi connubii pretium, mercesq; soluta est,
Tertia iam soboles, alios fœcunda penates
Impletura datur geminas e sanguine matris
Permixtura domos, sed postquam condidit urna
Supremos cineres, miserando concita uultu
Effusas laniata comas, concussaq; pectus
Verberibus crebris, cineresq; ingesta sepulchri
Non aliter placitura uiro, sic mœsta profatur.
Dum sanguis inerat, dum uis materna, peregi
Iussa Cato, & geminos excepi fœta maritos,
Visceribus lassis, partuq; exhausta reuertor,
Iam nulli tradenda uiro. da fœdera prisci
Illibata tori, da tantum nomen inane
Connubii, liceat tumulo scripsisse, Catonis
Martia, nec dubium longo quæratur in æuo
Mutarim primas expulsa, an tradita tædas,
Non me lætorum comitem, rebusq; secundis
Accipis, in curas uenio, partemq; laborum.
Da mihi castra sequi, cur tuta in pace relinquar?

Et sit ciuili propior Cornelia bello?
Hæ flexere uirum uoces, & tempora quanquam
Sint aliena toris, iam fato in bella uocante,
Fœdera sola tamen, uanáq; carentia pompa
Iura placent, sacrísq; Deos admittere testes.
Festa coronato non pendent limine serta,
Infuláq; in geminos discurrit candida postes,
Legitimæq; faces, gradibúsq; accliuis eburnis
Stat torus, & picto uestes discriminat auro,
Turritáq; premens frontem matrona corona
Tralata uetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptæ leuiter tectura pudorem
Lutea demissos uelarunt flammea uultus,
Balteus haud fluxos gemmis astrinxit amictus,
Colla monile decens, humerísq; hærentia primis
Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.
Sic, ut erat mœsti seruans lugubria cultus,
Quóq; modo natos, hoc est amplexa maritum.
Obsita funerea cælatur purpura lana.
Non soliti lusere sales, nec more Sabino
Excœpit tristis conuitia festa maritus.
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.
Iunguntur taciti, contentíq; auspice Bruto.
Ille nec horrificam sancto dimouit ab ore
Cæsariem, duróq; admisit gaudia uultu,
Vt primum tolli feralia uiderat arma,
Intonsos rigidam in frontem descendere canos
Passus erat, mœstámq; genis increscere barbam.
Vni quippe uacat studiis, odiísq; carenti
Humanum lugere genus, nec fœdera Prisci

S unt tentata tori, iusto quoq; robur amori
R estitit. hi mores, hæc duri immota Catonis
S ecta fuit, seruare modum, finem'q; tenere,
N aturam'q; sequi, patriæ'q; impendere uitam,
N ec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
H uic epulæ uicisse famem, magni'q; penates
S ummouisse hyemem tecto, pretiosa'q; uestis
H irtam membra super Romani more quiritis
I nduxisse togam, V eneris'q; huic maximus usus
P rogenies. urbi pater est, urbi'q; maritus,
I ustitiæ cultor, rigidi seruator honesti,
I n commune bonus, nullos'q; Catonis in actus
S ubrepsit, partem'q; tulit sibi nata uoluptas.
I nterea trepido discedens agmine Magnus,
M œnia dardanii tenuit campana coloni.
H æc placuit belli sedes, hinc summa mouenti
H ostis in occursum sparsas extendere partes,
V mbrosis mediam qua collibus A penninus
E rigit Italiam, nullo qua uertice tellus
A ltius intumuit, propius'q; accessit olympo.
M ons inter geminas medius se porrigit undas
I nferni, superi'q; maris, colles'q; coërcet
H inc Tyrrhena uado frangentes æquora Pisæ,
I llinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
F ontibus hic uastis immensos concipit amnes,
F lumina'q; in gemini spargit diuortia ponti,
I n leuum cecidere latus, uelox'q; Metaurus,
C rustumium'q; rapax, & iunctus S apis I sauro.
S enna'q;, et Adriacas qui uerberat Aufidus undas,
Q uo'q; magis nullum tellus se soluit in amnem

20

Eridanus, fractas deuoluit in æquora syluas,
Hesperiamq́; exhaurit aquis. hunc fabula primum
Populea fluuium ripas umbrasse corona,
Cumq́; diem pronum transuerso limite ducens
Succendit Phaëthon flagrantibus æthéra loris.
Gurgitibus raptis penitus tellure perusta
Hunc habuisse pares phœbeis ignibus undas.
Non minor hic Nilo, si non per plana iacentis
Aegypti libycas Nilus stagnaret arenas.
Non minor hic Istro, nisi quod dum permeat orbem
Ister, casuros in quælibet æquora fontes
Accipit, & scythicas exit non solus in undas.
Dexteriora petens montis decliuia Tybrim
Vnda facit, Rutubamq́; cauum, delabitur inde
Vulturnusq́; celer, nocturnæq́; editor auræ
Sarnus, & umbrosæ Lyris per regna Maricæ
Vestinis impulsus aquis, radensq́; Salerni
Culta Siler, nullasq́; uado qui Macra moratus
Alnos, uicinæ percurrit in æquora Lunæ.
Longior educto qua surgit in aéra dorso
Gallica rura uidet, deuexasq́; aspicit alpes.
Tunc umbris, marsisq́; ferax, domitusq́; sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas latii populos, non deserit ante
Hesperiam, quam cum scyllæis clauditur undis,
Extenditq́; suas in templa Lacinia rupes
Longior Italia, donec confinia pontus
Solueret incumbens, terrasq́; repelleret æquor.
At postquam gemino tellus elisa profundo est,
Extremi colles siculo cessere Peloro,

Cæsar in arma furens nullas nisi sanguine fuso
Gaudet habere uias, quod non terat hoste uacantes
Hesperiæ fines, uacuosq́; irrumpat in agros,
Atq; ipsum non perdat iter, consertaq; bellis
Bella gerat, non tam portas intrare patentes,
Quam fregisse iuuat, nec tam patiente colono
Arua premi, quam si ferro populetur, et igni,
Concessa pudet ire uia, ciuemq́; uideri.
Tunc urbes latii dubiæ, uarioq́; fauore
Ancipites, quanquam primo terrore ruentis
Cessuræ belli, denso tamen aggere firmant
Mœnia, & abrupto circundant undiq; uallo,
Saxorumq́; orbes, & quæ super eminus hostem
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnum populus, pugnatq́; minaci
Cum terrore fides. ut cum mare possidet auster
Flatibus horrisonis hunc æquora tota sequuntur,
Si rursus tellus pulsu laxata tridentis
Aeolii tumidis immittat fluctibus eurum,
Quamuis icta nouo uentum tenuere priorem
Aequora, nubiferoq; polus concesserit Euro,
Vendicat unda notum. facilis sed uertere mentes
Terror erat, dubiamq́; fidem fortuna ferebat.
Gens ethrusca fuga trepidi nudata Libonis,
Iusq́; sui pulso iam perdidit Vmbria Thermo.
Nec gerit auspiciis ciuilia bella paternis
Cæsaris audito conuersus nomine Sylla.
Varrus ut admotæ pulsarunt Auximon alæ
Per diuersa ruens neglecto mœnia tergo,
Qua sylluæ, qua saxa fugit depellitur arce

Lentulus esculea. uictor cedentibus instat,
Diuertitq; acies, solusq; ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia signa cohortes.
Tu quoq; commissæ nudatam deseris arcem
Scipio Luceriæ, quanquam fortissima pubes
His sedeat castris, iam pridem Cæsaris armis
Parthorum seducta metu, qua gallica damna
Suppleuit Magnus, dumq; ipse ad bella uocaret,
Donauit socero Romani sanguinis usum.
At te Corfini ualidis circundata muris
Tecta tenent pugnax Domiti, tua classica seruat
Oppositus quondam polluto Tyro Miloni.
Vt procul immensam campo consurgere nubem,
Ardentesq; acies percussis sole corusco
Conspexit telis, socii decurrite dixit
Fluminis ad ripas, undæq; immergite pontem,
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atq; omnes trahe gurges aquas, ut spumeus alnos
Discussa compage feras, hoc limite bellum
Hæreat, hac hostis lentus terat ocia ripa,
Præcipitem cohibete ducem, uictoria nobis
Hic primum stans Cæsar erit. nec plura locutus
Deuoluit rapidum nequicquam mœnibus agmen.
Nam prior e campis ut conspicit amne soluto
Rumpi Cæsar iter, calida prolatus ab ira,
Non satis est muris latebras quæsisse pauori,
Obstruitis campos, fluuiisq; arcere paratis?
Ignaui non, si tumido me gurgite Ganges
Summoueat, stabit iam flumine Cæsar in ullo
Post Rubiconis aquas, equitum properate cateruæ,

I te simul pedites, ruiturum ascendite pontem.
H æc ubi dicta, leuis totas accepit habenas
I n campum sonipes, crebroq; simillima Nimbo
T rans ripam ualidi torserunt tela lacerti.
I ngreditur pulsa fluuium statione uacantem
C æsar, & ad tutas hostis compellitur arces.
E tiam moturas ingentia pondera turres
E rigit, & mediis subrepsit uinea muris.
E cce nefas belli reseratis agmina portis
C aptiuum traxere ducem, ciuisq; superbi
C onstitit ante pedes, uultu tamen alta minaci
N obilitas recta ferrum ceruice poposcit.
S cit Cæsar pœnamq; peti, ueniamq; timeri,
V iue, licet nolis, & nostro munere dixit
C erne diem, uictis iam spes bona partibus esto,
E xemplumq; mei, uel si libet arma retenta,
E t nihil hac uenia, si uiceris ipse, paciscor.
F atur, & astrictis laxari uincula palmis
I mperat, heu quantum melius uel cæde peracta
P arcere romano potuit fortuna pudori.
P œnarum extremum cui sit, quod castra secutus
S it patriæ, Magnumq; ducem, totumq; Senatum,
I gnosci, premit ille graues interritus iras,
E t secum, Romam ne petes, pacisq; recessus
D egener? in medios belli non ire furores
I andudum moriture paras? rue certus, & omnes
L ucis rumpe moras, & Cæsaris effuge munus.
N escius interea capti ducis arma parabat
M agnus, ut immixto firmaret robore partes.
I amq; secuturo iussurus classica Phœbo,

Tentandasq; ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas ueneranda uoce cohortes,
O scelerum ultores, melioráq; signa secuti,
O uere Romana manus, quibus arma Senatus
Non priuata dedit, uotis deposcite pugnam.
Ardent hesperii saeuis populatibus agri.
Gallica per gelidas rabies effunditur alpes,
Iam tetigit sanguis pollutos Caesaris enses.
Dii melius, belli tulimus quod damna priores,
Coeperit inde nefas, iam iam me praeside Roma
Supplicium, poenamq; petat, neq; enim ista uocari
Praelia iusta decet, patriae sed uindicis iram.
Nec magis hoc bellũ est, quam cũ Catilina parauit
Arsuras in tecta faces, sociusq; furoris
Lentulus, exertiq; manus uesana Cethegi.
O rabies miseranda ducis, cum fata Camillis
Te Caesar, magnisq; uelint miscere Metellis,
Ad Cinnas, Mariosq; uenis? sternêre profecto,
Vt Catulo iacuit Lepidus, nostrasq; secures
Passus, sicanio tegitur qui Carbo sepulchro,
Quiq; feros mouit Sertorius exul iberos,
Quanquam si qua fides his te quoq; iungere Caesar
Inuideo, nostrasq; manus quod Roma furenti
Opposuit, parthorum utinam post praelia sospes,
Et scythias Crassus uictor remeasset ab oris,
Vt simili causa caderes, qua Spartacus hostis.
Te quoq; si superi titulis accedere nostris
Iusserunt, ualet in torquendo dextera pilo,
Feruidus hic iterum circum praecordia sanguis
Incaluit, disces non esse ad bella fugaces,

Qui pacem potuere pati, licet ille solutum,
Defectumq́; uocet, ne uos mea terreat ætas,
Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.
Quo potuit ciuem populus perducere, liber
Ascendi, supraq́; nihil nisi regna reliqui,
Non priuata cupit, Romana quisquis in urbe
Pompeium transire parat. hinc consul uterq;,
Hinc acies statura ducum est, Cæsar' ne senatus
Victor erit? non tam cæco trahis omnia cursu,
Teq́; nihil fortuna pudet. multis' ne rebellis
Gallia iam lustris, ætasq́; impensa labori
Dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis,
Oceanumq́; uocans incerti stagna profundi,
Territa quæsitis ostendit terga Britannis?
Anuanæ tumuere minæ, quod fama furoris
Expulit armatam patriis e sedibus urbem?
Heu demens non te fugiunt, me cuncta sequuntur,
Qui cum signa tuli toto fulgentia ponto,
Ante bis exactum quam Cinthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pyrata reliquit,
Angustaq́; domum terrarum in sede poposcit.
Idem per scythici profugum diuortia ponti
Indomitum regem, Romanaq́; fata morantem,
Ad mortem Sylla felicior ire coegi.
Pars mundi mihi nulla uacat, sed tota tenetur
Terra meis quocunq; iacet sub sole trophæis.
Hinc me uictorem gelidas ad Phasidos undas
Arctos habet, calida medius mihi cognitus axis
Aegypto, atq; umbras nusquam flectente Syene.
Occasus mea iura timent, tethymq́; fugacem

Qui ferit Hesperius post omnia flumina Betis.
Me domitus cognouit Arabs, me Marte feroces
Aeniochi, notiq; erepto uellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent, & dedita sacris
Incerti iudæa Dei, mollesq; Sophenæ.
Armenios, cilicasq; feros, taurosq; subegi,
Quod socero bellum præter ciuile reliqui?
Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
Nec matura petunt promissæ classica pugnæ.
Sensit & ipse metum Magnus, placuitq; referri
Signa, nec in tantæ discrimina mittere pugnæ
Iam uictum fama non uisi Cæsaris agmen.
Pulsus ut armentis primo certamine taurus
Syluarum secreta petit, uacuosq; per agros
Exul in aduersis explorat cornua truncis,
Nec redit in pastus, nisi cum ceruice recepta
Excussi placuere tori, mox reddita uictor
Quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
Inuicto pastore trahit, sic uiribus impar
Tradidit Hesperiam, profugusq; per apula rura
Brundusii tutas conscendit Magnus in arces.
Vrbs est dictæis olim possessa colonis,
Quos profugos Creta uexere per æquora puppes
Cecropiæ, uictum mentitis Thesea uelis.
Hanc latus angustum iam se cogentis in arctum
Hesperiæ, tenuem producit in æquora linguam
Adriacas flexis claudit quæ cornibus undas,
Nec tamen hoc arctis immissum faucibus æquor
Portus erat, si non uiolentos insula coros
Exciperet saxis, lapsasq; refunderet undas.

Hinc illinc montes scopulosæ rupis aperto
Opposuit natura mari, flatusq; remouit,
Vt tremulo starent contentæ fune carinæ,
Hinc late patet omne fretum, seu uela ferantur
In portus Corcyra tuos, seu leua petatur
Illyris Ionias uergens Epidaurus in undas.
Hinc fuga nautarum, cum totas Adria uires
Mouit, & in nubes abiere ceraunia, cumq;
Spumoso calaber perfunditur æquore Sason.
Ergo ubi nulla fides rebus post terga relictis,
Nec licet ad duros Martem conuertere Iberos,
Cum mediæ iacent immensis tractibus alpes,
Tunc sobole ex tanta natum, cui firmior ætas,
Affatur, mundi iubeo tentare recessus.
Euphraten, Nilumq; moue, quo nominis usq;
Nostri fama uenit, quas est uulgata per urbes
Post me Roma ducem, sparsos per rura colonos
Redde mari Cilicas, Pharios hinc concute reges,
Tigranemq; meum, Nec Pharnacis arma relinquas,
Admoneo, neu tu populos utraq; uagantes
Armenia, pontiq; feras per littora gentes,
Rhiphæasq; manus, & quas tenet æquore denso
Pigra palus Scythici patiens mæotica plaustri.
Sed quid plura moror? totos mea nate per ortus
Bella feres, totoq; urbes agitabis in orbe
Perdomitas, omnes redeant in castra triumphi,
Et uos qui latios signatis nomine fastos
Primus in Epirum boreas agat, inde per arua
Graiorum, Macedumq; nouas acquirite uires,
Dum paci dat tempus hyems. sic fatur, & omnes

Iussa gerunt, soluunt'q; cauas a littore puppes.
At nunquam patiens pacis, longæ'q; quietis
Armorum, nequid fatis mutare liceret,
Assequitur, generi'q; premit uestigia Cæsar.
Sufficerent aliis primo tot mœnia cursu
Rapta, tot oppressæ depulsis hostibus arces,
Ipsa caput mundi bellorum maxima merces
Roma capi facilis, sed Cæsar in omnia præceps
Nil actum credens, cum quid superesset agendum,
Instat atrox, & adhuc quamuis possederit omnem
Italiam, extremo sedeat quod littore Magnus,
Communem tamen esse dolet, nec rursus aperto
Vult hostes errare freto, sed molibus undas
Obstruit, & latum deiectis rupibus æquor.
Cedit in immensum cassus labor, omnia pontus
Haurit saxa uorax, montes'q; immiscet arenis
Vt maris ægæi medias si celsus in undas
Depellatur Eryx, nullæ tamen æquore rupes
Emineant, uel si conuulso uertice Gaurus
Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni.
Ergo ubi nulla uado tenuit sua pondera moles,
Tunc placuit cæsis innectere uincula syluis,
Roboráq; immensis late religare cathenis.
Tales fama canit tumidum super æquora Xerxem
Construxisse uias multum cum pontibus ausus,
Europamq; Asiæ, Sestonq; admouit Abydo,
Incessit'q; fretum rapidi super Hellesponti,
Non eurum, Zephyrum'q; timens, cum uela, rates'q;
In medium deferret Athon, sic ora profundi
Arctantur casu nemorum, tunc aggere multo
Surgit

S urgit opus, longæq; tremunt super æquora turres.
P ompeius tellure noua compressa profundi
O ra uidens, curis animum mordacibus angit,
V t reseret pelagus, spargatq; per æquora bellum.
S æpe noto plenæ, tensisq; rudentibus actæ
I psa maris per claustra rates fastigia molis
D iscussere salo, spatiumq; dedere carinis,
T ortaq; per tenebras ualidis balista lacertis
M ultifidas iaculata faces, ut tempora tandem
F urtiuæ placuere fugæ, ne littora clamor
N auticus exagitet, neu bucina diuidat horas,
N eu tuba præmonitos perducat ad æquora nautas,
P ræcepit sociis. iam cœperat ultima uirgo
P hœbum laturas ortu præcedere chelas,
C um taciti soluêre rates, non anchora uoces
M ouit, dum spissis auellitur uncus arenis,
D um iuga curuantur mali, dumq; ardua pinus
E rigitur, pauidi classis siluere magistri.
S trictaq; pendentes deducunt carbasa nautæ,
N ec quatiunt ualidos, ne sibilet aura, rudentes.
D ux etiam uotis hoc te fortuna precatur,
Q uam retinere uetas, liceat sibi perdere saltem
I taliam. uix fata sinunt, nam murmure uasto
I mpulsum rostris sonuit mare, fluctuat unda,
T otq; carinarum permixtis æquora sulcis.
E rgo hostes portis, quas omnes soluerat urbis
C um fato conuersa fides, murisq; recepti,
Præcipiti cursu flexi per cornua portus
O ra petunt, pelagusq; dolent contingere classes.
H eu pudor exigua est fugiens uictoria Magnus.

Angustus puppes mittebat in æquora lime
Arctior euboica quæ Calcida uerberat unda.
Hic hæsere rates geminæ, classiq; paratas
Excæpere manus, tractoq; in littora bello
Hic primum rubuit ciuili sanguine Nereus.
Cætera classis abit summis spoliata carinis,
Vt pagasæa ratis peteret cum Phasidos undas,
Cyaneas tellus emisit in æquora cautes,
Rapta puppe minor subducta est montibus Argo,
Vanaq; percussit pontum Symplegas inanem,
Et statura redit. iam Phœbum urgere monebat
Non idem eoi color ætheris, albaq; nondum
Lux rubet, & flammas propioribus eripit astris,
Etiam Pleias habet, flexi iam plaustra bootæ
In faciem puri redeunt languentia cœli,
Maioresq; latent stellæ, calidumq; refugit
Lucifer ipse diem, pelagus iam Magne tenebas
Non ea fata ferens, quæ, cum super æquora toto
Prædonem sequerere mari, lassata triumphis
Destituit fortuna tuis, cum coniuge pulsus
Et natis, totosq; trahens in bella penates,
Vadis adhuc ingens populis comitantibus exul.
Quæritur indignæ sedes longinqua ruinæ.
Non quia te superi patrio priuare sepulchro
Maluerint, phariæ busto damnatur arenæ,
Parcitur hesperiæ. procul hoc ut in orbe remoto
Abscondat fortuna nefas, romanaq; tellus
Immaculata sui seruetur sanguine Magni.

M·ANNEI LVCANI CIVILIS BELLI LIBER TERTIVS·

p Ropulit ut classem uelis cędẽtibus auster
Incumbẽs, mediumq́; rates tenue re profundum,
Omnis in ionios spectabat nauita fluctus,
Solus ab hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum littora nunquam
Aduisus reditura suos, tectumq́; cacumen
Nubibus, & dubios cernit uanescere montes.
Inde soporifero cesserunt languida somno
Membra ducis, diri tum plena horroris imago
Visa caput mœstum per hiantes Iulia terras
Tollere, & accenso furialis stare sepulchro.
Sedibus elisiis, campoq́; expulsa piorum,
Ad stygias inquit tenebras, manesq́; nocentes
Post bellum ciuile trahor. uidi ipsa tenentes
Eumenidas quaterent quas uestris lampadas armis.
Præparat innumeras puppes Acherontis adusti
Portitor, in multas laxantur tartara pœnas.
Vix operi cunctæ dextra properante sorores
Sufficiunt, lassant rumpentes stamina parcas.
Coniuge me lætos duxisti Magne triumphos,
Fortuna est mutata toris, semperq́; potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos.
En nupsit tepido pellex Cornelia busto.
Hæreat illa tuis per bella, per æquora signis,

Dum non securos liceat mihi rumpere somnos,
Et nullum uestro uacuum sit tempus amori,
Sed teneat, Cæsarq; dies, & Iulia noctes.
Me non lethææ coniux obliuia ripæ
Immemorem fecere tui, regesq; silentum
Permisere sequi. ueniam te bella gerente
In medias acies, nunquam tibi Magne per umbras,
Perq; meos manes generum non esse licebit.
Abscindis frustra ferro tua pignora, bellum
Te faciet ciuile meum. sic fata, refugit
Vmbra per amplexus trepidi delapsa mariti.
Ille Dei quamuis cladem, manesq; minentur,
Maior in arma ruit certa cum mente malorum.
Ecquid (ait) uani terremur imagine uisus?
Aut nihil est sensus animis a morte relictum,
Aut mors ipsa nihil, Titan iam pronus in undas
Ibat, & igniferi tantum demerserat orbis,
Quantum deesse solet lunæ, seu plena futura est,
Seu iam plena fuit. tunc obtulit hospita tellus
Puppibus accessus faciles, legêre rudentes,
Et posito remis petierunt littora malo.
Cæsar ut emissas uenti rapuere carinas,
Absconditq; fretum classes, & littore solus
Dux stetit hesperio, non illum gloria pulsi
Lætificat Magni, queritur quod tuta per æquor
Terga ferant hostes, neq; enim iam sufficit ulla
Præcipiti fortuna uiro, nec uincere tanti,
Vt bellum differret, erat. tum pectore curas
Expulit armorum, paciq; intentus agebat,
Quoq; modo uanos populi conciret amores

Gnarus, & irarum causas, et summa fauoris
Annona momenta trahi · nanq; asserit urbes
Sola fames, emitur'q; metus, cum segne potentes
Vulgus alunt · nescit plæbes ieiuna timere·
Curio sicaniis transcendere iussus in urbes,
Qua mare tellurem subitis aut obruit undis,
Aut scidit, & medias fecit sibi littora terras.
Vis illic ingens pelagi, semper'q; laborant
Aequora, ne rupti repetant confinia montes,
Bella'q; sardoas etiam sparguntur in oras·
Vtraq; frugiferis est insula nobilis aruis,
Nec plus hesperiam longinquis messibus ullæ,
Nec romana magis complerunt horrea terræ·
Vbere uix glebæ superat cessantibus austris
Cum medium nubes borea cogente sub axem
Effusis magnum Libye tulit imbribus annum·
Hæc ubi sunt prouisa duci, tunc agmina uictor
Non armata trahens, sed pacis habentia uultum
Tecta petit patriæ. prò si remeasset in urbem,
Gallorum tantum populis, arcto'q; subacta,
Quam seriem rerum longa præmittere pompa,
Quas potuit belli facies, ut uincula Rheno,
Oceano'q; daret, celsos ut Gallia currus
Nobilis, & flauis sequeretur mixta Britannis·
Perdidit o qualem uincendo plura triumphum.
Non illum lætis uadentem cœtibus urbes,
Sed tacitæ uidere metu · non constitit usquam
Obuia turba duci, gaudet tamen esse timori
Tam magno populis, et se nec mallet amari.
Iam'q; & præcipites superauerat Anxuris arces,

Et qua pontinas uia diuidit uda paludes,
Qua sublime nemus, scythicæ qua regna Dianæ,
Quáq; iter est latiis ad summam fascibus Albam,
Excelsa de rupe procul iam conspicit urbem,
Arctoi toto non uisam tempore belli,
Miratusq; suæ sic fatur mœnia Romæ.
Téne Deum sedes non ullo Marte coacti
Deseruere uiri? pro qua pugnabitur urbe?
Dii melius, quod non latias eous in oras
Nunc furor incubuit, nec iuncto sarmata uelox
Pannonio, dacisq; getes admixtus habenti
Tam pauidum tibi Roma ducem, fortuna pepercit,
Quod bellum ciuile fuit. sic fatur, & urbem
Attonitam terrore subit. nanq; ignibus atris
Creditur ut captæ rapturus mœnia Romæ,
Sparsurusq; Deos. fuit hæc mensura timoris,
Velle putant quodcunq; potest, non omina festa,
Non fictas læto uoces simulare tumultu,
Vix odisse uacat. Phœbea palatia complet
Turba patrum, nullo cogendi iure Senatus
E latebris educta suis, non consule sacræ
Fulserunt sedes, non proxima lege potestas
Prætor adest, uacuæq; loco cessere Curules,
Omnia Cæsar erat, priuatæ curia uocis
Testis adest, sedere patres censere parati,
Si regnum, si templa sibi, iugulumq; Senatus,
Exiliumq; petat. melius, quod plura iubere
Erubuit, quam Roma pati. tamen exit in iram
Viribus an possent obsistere iura per unum
Libertas experta uirum, pugnaxq; Metellus,

V t uidet ingenti saturnia templa reuelli
Mole, rapit gressus, & Cæsaris agmina rumpens,
A nte fores non dum reseratæ constitit ædis.
V sque adeo solus ferrum, mortem'q; timere
A uri nescit amor, pereunt discrimine nullo
A missæ leges, sed pars uilissima rerum
C ertamen mouistis opes, prohibens'q; rapina
V ictorem clara testatur uoce tribunus,
N on nisi per nostrum uobis percussa patebunt
T empla latus, nullas'q; feres nisi sanguine sacro
S parsas raptor opes, certe uiolata potestas
I nuenit ista Deos, Crassum'q; in bella secutæ
S æua tribunitiæ uouerunt prælia diræ.
D etege iam ferrum, ne q; enim tibi turba uerenda est
S pectatrix scelerum, deserta stamus in urbe.
N on feret e nostro sceleratus præmia miles,
S unt quos prosternas populi, quæ mœnia dones.
P acis ad exhaustæ spolium non cogit egestas,
B ellum Cæsar habes. his magnam uictor in iram
V ocibus accensus, uanam spem mortis honestæ
C oncipis, haud inquit iugulo se polluet isto
N ostra Metelle manus, dignum te Cæsaris ira
N ullus honos faciet. te uindice tuta relicta est
L ibertas? non usque adeo permiscuit imis
L ongus summa dies, ut non, si uoce Metelli
S eruentur leges, malint a Cæsare tolli.
D ixerat, & non dum foribus cedente tribuno
A crior ira subit, sæuos circunspicit enses
O blitus simulare togam, tum Cotta Metellum
C ompulit audaci nimium desistere cœpto.

Libertas inquit populi, quem regna coërcent
Libertate perit, cuius seruaueris umbram
Si quicquid iubeare, uelis, tot rebus iniquis
Paruimus uicti, uenia est hæc sola pudoris,
Degenerisq; metus, nil iam potuisse negari.
Ocyus auertat diri mala semina belli.
Damna mouent populos, si quos sua iura tuentur,
Non sibi, sed domino grauis est, quæ seruit, egestas.
Protinus abducto patuerunt templa Metello,
Tunc rupes tarpeia sonat, magnoq; reclusas
Testatur stridore fores, tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani census populi, quem punica bella,
Quem dederat Perses, quem uicti præda Philippi,
Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
Quo te Fabricius regi non uendidit auro,
Quicquid parcorum mores seruastis auorum,
Quod dites Asiæ populi misêre tributum,
Victoriq; dedit minoia Creta Metello,
Quod Cato longinqua uexit super æquora Cypro.
Tunc orientis opes, captorumq; ultima regum
Quæ Pompeianis prælata est gaza triumphis,
Egeritur, tristi spoliantur templa rapina,
Pauperiorq; fuit tunc primum Cæsare Roma.
Interea totum Magni fortuna per orbem
Secum casuras in prælia mouerat urbes.
Proxima uicino uires dat Græcia bello.
Phocaicas Amphisa manus, scopulosaq; Cyrrha,
Parnasusq; iugo misit desertus utroq;.
Bœoti coiere duces, quos impiger ambit

F atidici Cephisos aqua, cadmeáq; Dirce,
P isæéq; manus, populisq; per æquora mittens
S icaniis Alpheus aquas, tunc Mænala liquit
A rcás, & Herculeam miles trachinius œthen.
T hesproti, Dryopesq; ruunt, quercusq; silentes
C haonio ueteres liquerunt uertice Sellœ.
E xhausit totas quamuis delectus Athenas,
E xiguæ Phœbea tenent naualia puppes,
T resq; petunt ueram credi Salamina cirinæ.
I am dilecta Ioui centenis uenit in arma
C reta uetus populis, gnosasq; agitare pharetras
D octa, nec eois peior Gortyna sagittis.
T unc qui Dardaniam tenet Orithon, & uagus altis
D ispersus siluis Athamas, & nomine prisco
E ncheliæ uersi testantes funera Cadmi.
C olchis, & Adriacas spumans Absyrtos in undas,
E t Penei, qui rura colunt, quorumq; labore
T hessalus Aemoniam uomer proscindit Hiolcon.
I nde lacessitum primo mare, cum rudis Argo
M iscuit ignotas temerato littore gentes,
P rimaq; cum uentis, pelagiq; furentibus undis
C omposuit mortale genus, fatisq; per illam
A ccessit mors una ratem. tunc linquitur Hemus
T hracius, et populum Pholoë mentita biformem.
D eseritur Strymon tepido committere Nilo
B istonias consuetus aues, & barbara Cone
S armaticas ubi perdit aquas, sparsamq; profundo
M ultifidi Peucen unum caput alluit Istri,
M ysiáq;, et gelido tellus perfusa Caico
I dalis, & nimium glebis exilis Arisbe.

Quiq; colunt Pitanen, & quæ tua munera Pallas
Lugent damnatæ Phœbo uictore Celenæ,
Qua celer, & rectis descendens Marsya ripis,
Errantem Mæandron adit, mixtusq; refertur,
Passaq; ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon, qua culta secat non uilior Hermus,
Iliacæ quoq; signa manus, perituraq; castra
Omnibus petiere suis, nec fabula Troiæ
Continuit, phrygiiq; ferens se Cæsar Iuli,
Accedunt Syriæ populi, desertus Orontes,
Et felix sic fama Ninos, uentosa Damascus,
Gazaq;, & arbusto palmarum diues Idume,
Et Tyros instabilis, pretiosaq; muricæ Sidon,
Has ad bella rates non flexo limite ponti,
Certior haud ullis duxit cynosura carinis.
Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mansuram rudibus uocem signare figuris.
Non dum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, & saxis tantum, uolucresq;, feræq;,
Sculptaq; seruabant magicas animalia linguas.
Deseritur tauriq; nemus, persæaq; Tarsos,
Coryciumq; patens exesis rupibus antrum,
Mallos, & extremæ resonant naualibus Aegæ,
Itq; cilix iusta iam non pyrata carina.
Mouit & eoos bellorum fama recessus
Qua colitur Ganges, toto qui solus in orbe
Hostia nascenti contraria soluere Phœbo
Audet, & aduersum fluctus impellit in eurum,
Hic ubi Pellæus post tethyos æquora ductor
Constitit, & magno uinci se fassus ab orbe est.

Quáq; ferens rapidum diuiso gurgite fontem
Vastis Indus aquis mixtum non sentit Hydaspen,
Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos,
Et qui tinguentes croceo medicamine crinem
Fluxa coloratis astringunt carbasa gemmis,
Quiq; suas struxere pyras, uiuiq; calentes
Conscendere rogos. prò quanta est gloria genti
Iniecisse manum fatis, uitáq; repletos
Quod superest, donasse deis. Venere feroces
Cappadoces duri populus nunc cultor Amanni,
Armeniusq; tenens uoluentem saxa Niphatem,
Aethera tangentes syluas liquere Coastræ.
Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.
Tum furor extremos mouit Romanus Orestas,
Carmanosq; duces, quorum deflexus in austrum
Aether, non totam mergi tamen aspicit Arcton,
Lucet & exigua uelox ibi nocte Bootes.
Aethiopumq; solum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso
Vltima curuati procederet ungula Tauri.
Quáq; caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diuersis fontibus edit
Persis, & incertum, tellus si misceat amnes,
Quod potius sit nomen aquis. sed sparsus in agros
Fertilis Euphrates phariæ uice fungitur undæ.
At Tigrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultosq; tegit cursus, rursusq; renatum
Fonte nouo flumen pelagi non abnegat undis,
Inter Cæsareas acies, diuersáq; signa

30

Pugnaces dubium Parthi tenuere fauorem
Contenti fecisse duos. tinxere sagittas
Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, uastisq; Hircania syluis.
Hinc Lacedæmonii moto gens aspera freno
Oeniochi, sæuisq; affinis Sarmata Moschis,
Colchorum, qua rura secat ditissima Phasis,
Qua Crœso fatalis Halys, qua uertice lapsus
Riphæo Tanais diuersi nomina mundi
Imposuit ripis Asiæq;, et terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.
Nunc huc, nunc illuc, qua flectitur, ampliat orbem,
Quaq; fretum torrens Mæotidos egerit undas
Pontus, et herculeis aufertur gloria metis,
Oceanumq; negat solas admittere gades.
Hinc et Sidoniæ gentes, auroq; ligatas
Substringens Arimaspe comas, hinc fortis Arius,
Longaq; Sarmatici soluens ieiunia belli,
Massagetes quo fugit equo, uolucresq; Geloni.
Non cum memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus, et effusis numerato milite telis
Descendit Perses, fraterniq; ultor amoris
Aequora cum tantis percussit classibus, unum
Tot reges habuere ducem, coiere nec unquam
Tam uariæ cultu gentes, tam dissona uulgi
Ora, tot immensæ comites missura ruinæ
Exciuit populos, et dignas funere magni
Exequias fortuna dedit, non corniger Ammon
Mittere marmaricas cessauit in arma cateruas.
Quicquid ab occiduis Libyæ patet arida Mauris,

Vsq; Paretonias eoa ad littora Syrtes,
Acciperet felix ne non semel omnia Cæsar,
Vincendum pariter Pharsalia præstitit orbem.
Ille ubi deseruit trepidantis mœnia Romæ,
Agmine nubiferam rapto superevolat alpem.
Cumq; alii famæ populi terrore pauerent,
Phocais in dubiis ausa est seruare iuuentus
Non Graia leuitate fidem, signatáq; iura,
Et causas, non fata sequi. tamen ante furorem
Indomitum, duramq; uiri deflectere mentem
Pacifico sermone parant, hostemq; propinquum
Orant cecropiæ prælata fronde Mineruæ.
Semper in externis populo communia uestro
Massiliam bellis testatur fata tulisse
Comprensa est latiis quæcunq; annalibus ætas,
Et nunc ignoto si quos petis orbe triumphos,
Accipe deuotas externa in prælia dextras.
At si funestas acies, si dira paratis
Prælia discordes, lachrymas ciuilibus armis,
Secretumq; damus, tractentur uulnera nulla
Sacra manu. si cœlicolis furor arma dedisset,
Aut si terrigenæ tentarent astra gigantes,
Non tamen auderet pietas humana uel armis,
Vel uotis prodesse Ioui, sortisq; deorum
Ignarum mortale genus, per fulmina tantum
Sciret adhuc cœlo solum regnare tonantem.
Adde quod innumeræ concurrunt undiq; gentes,
Nec sic horret iners scelerum contagia mundus,
Vt gladiis egeant ciuilia bella coactis.
Sit mens ista quidem cunctis, ut uestra recusent

Fata, nec hæc alius committat prælia miles,
Cui non conspecto languebit dextra parente?
Telaq; diuersi prohibebunt spargere fratres?
Finis adest rerum, si non committitis illis
Arma, quibus fas est, nobis hæc summa precandi
Terribiles aquilas, infestaq; signa relinquas
Vrbe procul, nostrisq; uelis te credere muris,
Excludiq; sinas admisso Cæsare bellum.
Sit locus exceptus sceleri, Magnoq;, tibiq;
Tutus, ut inuictæ fatum si consulat urbi,
Fœdera si placeant, sit quo ueniatis inermes.
Vel cum tanta uocent discrimina Martis iberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta sumus. nunquam felicibus armis
Vsa manus patriæ primis a sedibus exul,
Et post tralatas exustæ phocidos arces,
Mœnibus exiguis alieno in littore tuti
Illustrat quos sola fides. si claudere muros
Obsidione paras, & ui perfringere portas,
Excepisse faces tectis, & tela parati,
Vndarum raptos auersis fontibus haustus
Quærere, & effossam sitientes lambere terram,
Et desit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
Fœdaq; contingi maculato attingere morsu,
Nec pauet hic populus pro libertate subire,
Obsessum pœno gessit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum, frustraq; trahentes
Vbera si cca fame medios mittentur in ignes,
Vxor & a caro poscet sibi fata marito,
Vulnera miscebunt fratres, bellumq; coacti

Hoc potius ciuile gerent. sic Graia iuuentus
Finierat, cum turbato iam prodita uultu
Ira ducis tandem testata est uoce dolorem.
Vana mouet Graios nostri fiducia cursus,
Quamuis hesperium mundi properemus in axem,
Massiliam delere uacat. gaudete cohortes,
Obuia præbentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit uires, nisi robore densæ
Occurrant siluæ, spatio diffusus inani,
Vtq; perit magnus nullis obstantibus ignis,
Sic hostes mihi deesse nocet, damnumq; putamus
Armorum, nisi qui uinci potuere, rebellent.
Sed si solus eam dimissis degener armis,
Tunc mihi tecta patent, iam non excludere tantum,
Inclusisse uolunt, at enim contagia belli
Dira fugant, dabitis pœnas pro pace petita,
Et nihil esse meo discetis tutius æuo,
Quam duce me bellum. sic postquam fatus ad urbem
Haud trepidam conuertit iter, tunc mœnia clausa
Conspicit, & densa iuuenum uallata corona.
Haud procul a muris tumulus surgentis in altum
Telluris, paruum diffuso uertice campum
Explicat, hæc patiens longo munimine cingi
Visa duci rupes, tutisq; aptissima castris,
Proxima pars urbis celsam consurgit in arcem
Par tumulo, mediisq; sedent conuallibus arua.
Tunc res immenso placuit statura labore,
Aggere diuersos uasto committere colles.
Sed prius ut totam, qua terra cingitur, urbem
Clauderet, a summis perduxit ad æquora castris

Longum Cæsar opus, fontesq́; & pabula campi
Amplexus fossa densas tollentia pinnas
Cespitibus, crudaq́; extruxit brachia terra.
Iam satis hoc Graiæ memorandum contigit urbi,
Aeternumq́; decus, quod non impulsa, nec ipso
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Præcipitem cursum, raptisq́; à Cæsare cunctis,
Vincitur una mora. quantum est quod fata tenentur,
Quodq́; uirum toti properans imponere mundo,
Hos perdit fortuna dies. tunc omnia late
Procumbunt nemora, et spoliantur robore syluæ,
Vt cum terra leuis mediam, uirgultaq́; molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Arctet humum, pressus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo nunquam uiolatus ab æuo
Obscurum cingens connexis aëra ramis,
Et gelidas alte summotis solibus umbras.
Hunc non ruricolæ panes, nemorumq́; potentes
Syluani, nymphæq́; tenent, sed barbara ritu
Sacra deum, structæ diris altaribus aræ,
Omnisq́; humanis lustrata cruoribus arbos,
Siqua fidem meruit superos mirata uetustas,
Illis et uolucres metuunt insistere ramis,
Et lustris recubare feræ, nec uentus in illas
Incubuit syluas, excussaq́; nubibus atris
Fulgura non ullis frondem præbentibus auris,
Arboribus suus horror inest, tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, simulacraq́; mœsta deorum
Arte carent, cæsisq́; extant informia truncis.
Ipse situs, putriq́; facit iam robore pallor

Attonitos.

Attonitos, non uulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt, tantum terroribus addit
Quos timeant non nosse Deos. iam fama ferebat
Saepe cauas motu terrae mugire cauernas,
Et procumbentes iterum consurgere taxos,
Et non ardentis fulgere incendia syluae,
Roboráq; amplexos circunfluxisse dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed cessere Deis, medio cum Phoebus in axe est,
Aut coelum nox atra tenet, pauet ipse sacerdos
Accessus, dominumq; timet deprendere luci.
Hanc iubet immisso syluam procumbere ferro,
Nam uicina operi, belloq; intacta priore
Inter nudatos stabat densissima montes,
Sed fortes tremuere manus, motiq; uerenda
Maiestate loci, si robora sacra ferirent,
In sua credebant redituras membra secures.
Implicitas magno Caesar torpore cohortes
Vt uidit, primus raptam uibrare bipennem
Ausus, & aëriam ferro proscindere quercum,
Effatur merso uiolata in robora ferro,
Iam ne quis uestrum dubitet subuertere syluam,
Credite me fecisse nefas. tunc paruit omnis
Imperiis non sublato secura pauore
Turba, sed expensa superorum, & Caesaris ira,
Procumbunt orni, nodosa impellitur ilex,
Syluáq; Dodones, & fluctibus aptior alnus,
Et non plebeios luctus testata cupressus,
Tunc primum posuere comas, & fronde carentes
Admisere diem, propulsáq; robore denso

Sustinuit se sylua cadens. gemuere uidentes
Gallorum populi. muris sed clausa iuuentus
Exultat, quis enim læsos impune putaret
Esse Deos? seruat multos fortuna nocentes,
Et tantum miseris irasci numina possunt.
Vtq; satis cæsi nemoris, quæsita per agros
Plaustra ferunt, curuoq; soli cessantis aratro
Agricolæ raptis annum fleuere iuuencis.
Dux tamen impatiens hæsuri ad mœnia Martis
Versus ad Hispanas acies, extremaq; mundi
Iussit bella geri. stellatis axibus agger
Erigitur, geminasq; æquantes mœnia turres
Accipit, hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum causa repsere latenti.
Cum tantum nutaret onus, telluris inanes
Concussisse sinus quærentem erumpere uentum
Credidit, & muros mirata est stare iuuentus.
Illinc tela cadunt excelsas urbis in arces,
Sed maior graio Romana in corpora ferro
Vis inerat, neq; enim solis excussa lacertis
Lancea, sed tenso balistæ turbine rapta
Haud unum contenta latus transire, quiescit,
Sed pandens perq; arma uiam, perq; ossa relicta
Morte fugit, superest telo post uulnera cursus.
At saxum quoties ingenti uerberis ictu
Excutitur, qualis rupes, quam uertice montis
Abscidit impulsu uentorum adiuta uetustas,
Frangit cuncta ruens, nec tantum corpora pressa
Exanimat, totos cum sanguine dissipat artus,
Vt tamen hostiles densa testudine muros

Tecta subit uirtus, armis'q; innexa priores
Arma ferunt, galeam'q; extensus protegit umbo.
Quæ prius ex longo nocuerunt missa recessu,
Iam post terga cadunt, nec graiis flectere iactum
Aut facilis labor est longinqua ad tela parati,
Tormenti mutare modum sed pondere solo
Contenti, nudis euoluunt saxa lacertis.
Dum fuit armorum series, ut grandine tecta
Innocua percussa sonant, sic omnia tela
Respuit. at postquam uirtus incensa uirorum
Perpetuam rupit defesso milite cratem,
Singula continuis cesserunt ictibus arma.
Tunc adoperta leui procedit uinea terra,
Sub cuius pluteis, & tecta fronte latentes,
Moliri nunc ima parant & uertere ferro
Mœnia, nunc Aries suspenso fortior ictu
Incussus densi compagem soluere muri
Tentat, & impositis unum subducere saxis.
Sed super & flammis, & magnæ fragmine molis,
Et sudibus crebris, & adusti roboris ictu
Percussæ cedunt crates, frustra'q; labore
Exhausto fessus repetit tentoria miles.
Summa fuit graiis starent ut mœnia uoti,
Vltro acies inferre parant, armis'q; coruscas
Nocturni texere faces, audax'q; iuuentus
Erupit, non hasta uiris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapiens'q; incendia uentus
Per romana tulit celeri munimina cursu.
Nec quamuis uiridi luctetur robore, lentas
Ignis agit uires, tæda sed raptus ab omni

Consequitur nigri spatiosa uolumina fumi,
Nec solum syluas, sed saxa ingentia soluit,
Et crudæ putri fluxerunt puluere cautes.
Procubuit, maiorq́; iacens apparuit agger.
Spes uictis telluris abit. placuitq́; profundo
Fortunam tentare mari, non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
Conseritur stabilis naualibus area bellis.
Etiam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis
Stœchados arua tenens, nec non & graia iuuentus
Omne suum fatis uoluit committere robur,
Grandæuosq́; senes mixtis armauit Ephœbis.
Accepit non sola uiros, quæ stabat in undis,
Classis, & emeritas repetunt naualibus alnos.
Vt matutinos spargens super æquora Phœbus
Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,
Et posito borea, pacemq́; tenentibus austris
Seruatum bello iacuit mare, mouit ab omni
Quisq́; suam statione ratem, paribusq́; lacertis
Cæsaris hinc puppes, hinc graio remige classis
Tollitur, impulsæ tonsis tremuere carinæ,
Crebraq́; sublimes conuellunt uerbera puppes.
Cornua romanæ classis, ualidæq́; triremes,
Quasq́; quater surgens extructi remigis ordo
Commouet, & plures quæ mergunt æquora pinus,
Multiplices cinxere rates. hoc robur aperto
Oppositum pelago, lunata classe recedunt
Ordine contentæ gemino creuisse liburnæ.

Celsior at cunctis Bruti prætoria puppis
Verberibus senis agitur, molemq́; profundo
Inuehit, & summis longe petit æquora remis.
Vt tantum medii fuerat maris, utraq; classis
Quod semel excussis possit transcurrere tonsis,
Innumeræ uasto miscentur in æthere uoces,
Remorumq́; sonus premitur clamore, nec ullæ
Audiri potuere tubæ. tunc cœrula uerrunt,
Atq; in transtra cadunt, & remis pectora pulsant.
Vt primum rostris crepuerunt obuia rostra,
In puppim rediere rates, emissaq́; tela
Aëra texerunt, uacuumq́; cadentia pontum,
Etiam diductis extendunt cornua proris,
Diuersæq́; rates laxata classe receptæ.
Vt quoties æstus Zephyris, eurisq́; repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare, sic ubi puppes
Sulcato uarios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, hæc reppulit æquor.
Sed graiis habiles, pugnamq́; capessere pinus,
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Cursum, nec tarde flectenti cedere clauo.
At romana ratis stabilem præbere carinam
Certior, & terræ similem bellantibus usum.
Tunc in signifera residenti puppe magistro
Brutus ait, paterisńe acies errare profundo
Artibus & certas pelagi? iam consere bellum,
Phocaicis medias rostris oppone carinas.
Paruit, obliquas & præbuit hostibus alnos.
Tunc quæcunq; ratis tentauit robora Bruti,
Ictu uicta suo percussa, & capta cohæsit.

Ast alias manicæq; ligant, teretesq; cathenæ,
Séq; tenent remis, tecto stetit æquore bellum.
Iam non excussis torquentur tela lacertis,
Nec longinqua cadunt iaculato uulnera ferro,
Miscenturq; manus, nauali plurima bello
Ensis agit. stat quisq; suæ de robore puppis
Pronus in aduersos ictus, multiq; perempti
In ratibus cecidere suis. cruor altus in undis
Spumat, & obducti concreto sanguine fluctus.
Et quas immissi traxerunt uincula ferri,
Has prohibent iungi conferta cadauera puppes,
Semianimes alii uastum subiere profundum,
Hauseruntq; suo permixtum sanguine pontum,
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes
Fractarum subita ratium periere ruina.
Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes,
Et quodcunq; cadit frustrato pondere ferrum,
Exceptum mediis inuenit uulnus in undis.
Phocaicis romana ratis uallata carinis,
Robore diducto dextrum, leuumq; tuetur
Aequo Marte latus, cuius dum pugnat ab alta
Puppe Tagus, graiumq; audax Aplustre retētat,
Terga simul pariter missis & pectora telis
Transigitur, medio concurrit pectore ferrum,
Et stetit incertus flueret quo uulnere sanguis,
Donec utrasq; simul largus cruor expulit hastas,
Diuisitq; animam, sparsitq; in uulnera letum.
Dirigit huc puppim miseri quoq; dextra Telonis
Qua nullam melius pelago turbante carinæ
Audiuere manum, nec lux est notior ulli

Crastina, seu Phœbum uideat, seu cornua lunæ
Semper uenturis componere carbasa uentis.
Hic latiæ rostro compagem ruperat alni,
Pila sed in medium uenêre trementia pectus,
Auertitq; ratem morientis dextra magistri.
Dum cupit in sociam Gyareus erumpere puppim,
Excipit immissum suspensa per ilia ferrum,
Affixusq; rati telo retinente pependit.
Stant gemini fratres fœcundæ gloria matris,
Quos eadem uariis genuerunt uiscera fatis,
Discreuit mors sæua uiros, unumq; relictum
Agnorunt miseri sublato errore parentes,
Aeternis causam lachrymis tenet ille dolorem
Semper, & amissum fratrem lugentibus offert.
Quorum alter mixtis obliquo pectore remis
Ausus romanæ graia de puppe carinæ
Iniectare manum, sed eam grauis insuper ictus
Amputat, illa tamen nixu, quo prenderat, hæsit,
Diriguitq; tenens strictis immortua neruis.
Creuit in aduersis uirtus, plus nobilis iræ
Truncus habet, fortiq; instaurat prælia leua,
Rapturusq; suam procumbit in æquora dextram,
Hæc quoq; cum toto manus est abscissa lacerto.
Iam clypeo, telisq; carens, non conditur ima
Puppe, sed expositus, fraternaq; pectore nudo
Arma tegens, crebra confixus cuspide perstat,
Telaq; multorum leto casura suorum
Emerita iam morte tenet. tum uulnere multo
Effugientem animam lassos collegit in artus,
Membraq; contendit toto quæcunq; manebat

Sanguine, & hostilem defectis robore membris
Insiluit solo nociturus pondere puppim.
Strage uirum cumulata ratis, multóq; cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus,
At postquam ruptis pelagus compagibus hausit,
Ad summos repleta foros descendit in undas,
Vicinum inuoluens contorto uertice pontum.
Aequora discedunt mersa diducta carina,
Inq; locum puppis cecidit mare, multáq; ponto
Præbuit illa dies uarii miracula fati.
Ferrea dum puppis rapidos manus inserit uncos,
Affixit Lycidam. mersus foret ille profundo,
Sed prohibent socii, suspensáq; crura retentant,
Scinditur auulsus, nec sicut uulnere sanguis
Emicuit lentus, ruptis cadit undique uenis,
Discursúsq; animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis. nullius uita perempti
Est tanta dimissa uia. pars ultima trunci
Tradidit in letum uacuos uitalibus artus.
At tumidus qua pulmo iacet, qua uiscera feruent,
Hæserunt ibi fata diu, luctatáq; multum
Hac cum parte uiri uix omnia membra tulerunt,
Dum nimium pugnax unius turba carinæ
Incumbit prono lateri, uacuámq; relinquit,
Qua caret hoste, ratem, congesto pondere puppis
Versa caua texit pelagus, nautásq; carina,
Brachia nec licuit uasto iactare profundo,
Sed clauso periere mari. tunc unica diri
Conspecta est leti facies. cum forte natantem
Diuersæ rostris iuuenem fixere carinæ,

D iſceſſit medium tam uaſtos pectus ad ictus,
N ec prohibere ualent obtritis oſſibus artus,
Q uo minus æra ſonent, eliſo uentre per ora
E iectat ſaniem permixtus uiſcere ſanguis.
P oſtquam inhibẽt remis puppes, ac roſtra recedũt,
D eiectum in pelagus perfoſſo pectore corpus
V ulneribus tranſmiſit aquas. pars maxima turbæ
N aufragæ iactatis morti obluctata lacertis,
P uppis ad auxilium ſociæ concurrit. at illi
R obora cum uetitis prenſarent altius ulnis,
N utaretq; ratis populo peritura recepto,
I mpia turba ſuper medios ferit enſe lacertos
B rachia linquentes graia pendentia puppe,
A manibus cecidere ſuis, non amplius undæ
S uſtinuere graues in ſummo gurgite truncos.
I amq; omni fuſis nudato milite telis,
I nuenit arma furor, remum contorſit in hoſtem
A lter, at hi totum ualidis apluſtre lacertis,
A uulſasq; rotant excuſſo remige ſedes,
I n pugnam fregere rates. ſidentia peſſum
C orpora cæſa tenent, ſpoliantq; cadauera ferro.
M ulti inopes teli, iaculum letale reuulſum
V ulneribus traxere ſuis, & uiſcera leua
O ppreſſere manu ualidos dum præbeat ictus
S anguis, & hoſtilem cum torſerit exeat, haſtam.
N ulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
Q uam pelago diuerſa lues, nam pinguibus ignis
A ffixus tædis, & tecto ſulfure uiuax
S pargitur, ac faciles præbere alimenta carinæ
N unc pice, nunc liquida rapuere incendia cæra

Nec flammas superant undæ, sparsisq; per æquor
Iam ratibus, fragmenta ferus sibi uendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat ut æquore flammas,
Hi ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
Mille modos inter leti, mors una timori est,
Qua cœpere mori, nec ceßat naufraga uirtus.
Tela legunt deiecta mari, ratibusq; ministrant,
Incertasq; manus ictu languente per undas
Exercent, nunc rara datur si copia ferri,
Vtuntur pelago, sæuus complectitur hostem
Hostis, & implicitis gaudent subsidere membris,
Mergentesq; mori. pugna fuit unus in illa
Eximius Phoceus animam seruare sub undis,
Scrutariq; fretum, siquid mersisset arenis,
Et nimis affixos unci conuellere morsus,
Adductum quoties non senserat anchora funem.
Hic ubi compressum penitus deduxerat hostem
Victor, & incolumis summas remeabat ad undas,
Sed, se per uacuos credit dum surgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandemq; sub æquore mansit.
Hi super hostiles iecerunt brachia remos,
Etratium tenuere fugam, non perdere letum
Maxima cura fuit, multus sua uulnera puppi
Affixit moriens, & rostris abstulit ictus.
Stantem sublimi Tyrrhenum culmine proræ
Lygdamus excussæ balearis tortor habenæ
Glande petens, solido fregit caua tempora plumbo.
Sedibus expulsi, postquam cruor omnia rupit
Vincula, procurrunt oculi, stat lumine rapto
Attonitus, mortisq; illas putat esse tenebras.

At postquam membris sensit constare uigorem,
Vos (ait) o socii sicut tormenta soletis,
Me quoq; mittendis rectum componite telis.
Egere quod superest animæ Tyrrhene per omnes
Bellorum casus, ingentem militis usum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadauer,
Viuentis feriere loco. sic fatus in hostem
Cæca tela manu, sed non tamen irrita mittit.
Excipit hæc iuuenis generosi sanguinis Argus,
Qua iam non medius descendit in ilia uenter,
Adiuuit'q; suo procumbens pondere ferrum.
Stabat diuersa uictæ iam parte carinæ
Infelix Argi genitor, non ille iuuentæ
Tempore phocaicis ulli cessurus in armis,
Victum æuo robur cecidit, fessus'q; senecta
Exemplum, non miles erat, qui funere uiso
Sæpe cadens longæ senior per transtra carinæ,
Peruenit ad puppim, spirantes'q; inuenit artus.
Non lachrymæ cecidere genis, non pectora tundit,
Distentis toto riguit sed corpore palmis,
Nox subit, atq; oculos uastæ obduxere tenebræ,
Et miserum cernens agnoscere desinit Argon.
Ille caput labens, & iam languentia colla
Viso patre leuat, uox fauces nulla solutas
Prosequitur, tacito tantum petit oscula uultu,
Inuitat'q; patris claudenda ad lumina dextram.
Vt torpore senex caruit, uires'q; cruentus
Cœpit habere dolor, non perdam tempora dixit
A sæuis permissa Deis, iugulum'q; senilem
Confodiam, ueniam misero concede parenti

A rge, quod amplexus, extrema quod oscula fugi,
N ondum destituit calidus tua uulnera sanguis,
S emianimisq; iaces, & adhuc potes esse superstes.
S ic fatus, quamuis capulum per uiscera missi
P olluerat gladii, tamen alta sub æquora tendit
Præcipiti saltu. letum præcedere nati
F estinantem animam morti non credidit uni.
I nclinant iam fata ducum. nec iam amplius anceps
B elli casus erat, graiæ pars maxima classis
M ergitur. ast aliæ mutato remige puppes
V ictores uexere suos, naualia paucæ
P ræcipiti tenuere fuga. quis in urbe parentum
F letus erat, quantus matrum per littora planctus.
C oniux sæpe sui confusis uultibus unda
C redidit ora uiri romanum amplexa cadauer,
A ccensisq; rogis miseri de corpore trunco
C ertauere patres. at Brutus in æquore uictor
P rimus cæsareis pelagi decus addidit armis.

M. ANNEI LVCANI CIVILIS BELLI LIBER QVARTVS.

T procul extremis terrarum Cæsar in oris
Martem sæuus agit non multa cæde nocentem,
Maxima sed fati ducibus momenta daturum,
I ure pari rector castris Afranius illis,
A c Petreius erat, concordia duxit in æquas
I mperium commune uices, tutelaq; Valli
P eruigil alterno paret custodia signo.
H is præter latias acies erat impiger Astur,
V ectonesq; leues, profugiq; à gente uetusta
G allorum Celtæ miscentes nomen Iberis.
C olle tumet modico, leniq; excreuit in altum
P ingue solum tumulo, super hunc fundata uetusta
S urgit Ilerda manu, placidis prælabitur undis
H esperios inter Sicoris non ultimus amnes,
S axeus ingenti quem pons amplectitur arcu
H ybernas passurus aquas· at proxima rupes
S igna tenet Magni, nec Cæsar colle minore
C astra leuat, medius dirimit tentoria gurges·
E xplicat hinc tellus campos effusa patentes
V ix oculo prendente modum, camposq; coërcet
C ingit rapax, uetitus fluctus, & littora cursu
O ceani pepulisse suo, nam gurgite mixto,
Q ui præstat terris aufert tibi nomen Iberus.
P rima dies belli cessauit Marte cruento,

S pectandasq; ducum uires, numerosáq; signa
E xposuit, piguit sceleris, pudor arma furentum
C ontinuit, patriæq;, & ruptis legib us unum
D onauere diem. prono tum Cæsar olympo
I n noctem subita circundedit agmina fossa,
D um primæ præstant acies, hostemq; fefellit,
E t prope consertis obduxit castra maniplis.
L uce noua collem subito conscendere cursu
Q ui medius tutam castris dirimebat Ilerdam,
I mperat, huc hostem pariter, terrorq;, pudorq;
I mpulit, & rapto tumulum prior agmine cepit.
H is uirtus, ferrumq; locum promittit, at illis
I pse locus, miles rupes oneratus in altas
N ititur, aduersoq; acies in monte supina
H æret, & in tergum casura umbone sequentis
E rigitur, nulli telum uibrare uacabat.
D um labat & fixo firmat uestigia pilo,
D um scopulos, stirpesq; tenent, atq; hoste relicto
C ædunt ense uiam, uidit lapsura ruina
A gmina dux, equitemq; iubet succedere bello,
M unitumq; latus leuo producere gyro.
S ic pedes ex facili, nulloq; urgente receptus,
I rritus & uictor subducto Marte pependit.
H actenus armorum discrimina, cætera bello
F ata dedit uariis incertus motibus aër.
P igro bruma gelu, siccisq; aquilonibus hærens,
A ethere constricto pluuias in nube tenebat.
V rebant montana niues, camposq; iacentes
N on duraturæ conspecto sole pruinæ,
A tq; omnis propior mergenti sydera cœlo
A ruerat tellus hyberno dura sereno.

Sed postquam uernus calidum Titana recepit,
Sydera respiciens dilapsæ portitor Helles,
Atq; iterum æquatis adiustæ pondera libræ
Temporibus uincere dies, tunc sole relicto
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit,
Exclusit boream, flammasq; accepit ab euro,
Ille suo nubes quascunq; inuenit in axe,
Torsit in occiduum nabatheis flatibus orbem,
Et quas sentit Arabs, & quas gangetica tellus
Exhalat nebulas, quicquid concrescere primus
Sol patitur, quicquid cœli fuscator eoi
Intulerat corus, quicquid defenderat Indos,
Incendere diem nubes oriente remotæ,
Nec medio potuere graues incumbere mundo,
Sed nimbos rapuere fuga, uacat imbribus arctos
Et notus in solam calpem fluit humidus aër.
Hic ubi iam Zephyri fines, & summus olympi
Cardo tenet tethyn, uetitæ transcurrere densos
Inuoluere globos, congestumq; aëris atri
Vix recipit spatium, quod separat æthere terram.
Iamq; polo pressæ largos densantur in imbres,
Spissatæq; fluunt, nec seruant fulmina flammas,
Quamuis crebra micent, moriũtur fulgura nimbis.
Hinc imperfecto complectitur aëra gyro
Arcus uix ulla uariatus luce colorem,
Oceanumq; bibit, raptosq; ad nubila fluctus
Pertulit, & cœlo diffusum reddidit æquor.
Iamq; Pyrenææ, quas nunquam soluere Titan
Eualuit, fluxere niues, fractoq; madescunt
Saxa gelu, tum, quæ solitis e fontibus exit,

Non habet unda uias, tam largus alueus omnis
À ripis accepit aquas. iam naufraga campo
Cæsaris arma natant, impulsáq; gurgite multo
Castra labant, alto restagnant flumina uallo.
Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi
Vlla ferunt sulci, tectarum errore uiarum
Fallitur occultis sparsus populator in agris,
Iamq; comes semper magnorum prima malorum
Sæua fames aderat, nullóq; obsessus ab hoste
Miles eget, toto censu non prodigus emit
Exiguam cererem. prò lucri pallida tabes
Non deest prolato ieiunus uenditor auro.
Iam tumuli, collesq; latent, iam flumina cuncta
Condidit una palus, uastáq; uoragine mersit,
Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atq; ipsas hausit, subitisq; frementes
Vorticibus contorsit equos, & reppulit æstus
Fortior Oceani, nec Phœbum surgere sentit
Nox subiecta polo, rerum discrimina miscet
Deformis cœli facies, iunctæq; tenebræ.
Sic mundi pars ima iacet, quam zona niualis,
Perpetuæq; premunt hyemes, non sydera cœlo
Vlla uidet, sterili non quicquam frigore gignit,
Sed glacie medios signorum temperat ignes.
Sic o summe parens mundi, sic sorte secunda
Aequorei rector facias Neptune tridentis.
Et tu perpetuis impendas aëra nimbis,
Tu remeare uetes quoscunq; emiseris æstus,
Non habeant amnes decliuem ad littora cursum,
Sed pelagi referantur aquis, concussáq; tellus

Laxet

Laxet iter fluuiis, hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus, uastos obliquent flumina fontes,
Rhiphæas huc solue niues, huc stagna, lacusq́;,
Et pigras ubicunq; iacent, effunde paludes,
Et miseras bellis ciuilibus eripe terras.
Sed paruo fortuna uiri contenta pauore
Plena redit, solitoq́; magis fauere secundi,
Et ueniam meruere Dei. iam rarior aër,
Et par Phœbus aquis densas in uellera nubes
Sparserat, & noctes uentura luce rubebant,
Seruatoq́; loco rerum, discessit ab astris
Humor, & ima petit, quicquid pendebat aquarum.
Tollere sylua comas, stagnis emergere colles
Incipiunt, uisoq́; die durescere ualles.
Vtq́; habuit ripas Sicoris, camposq́; reliquit,
Primum cana salix madefacto uimine paruam
Texitur in puppim, cæsoq́; induta iuuenco
Vectoris patiens tumidum super emicat amnem.
Sic Venetus stagnante Pado, fusoq́; Britannus
Nauigat Oceano, sic cum tenet omnia Nilus,
Conseritur bibula memphitis cymba papyro.
His ratibus traiecta manus festinat utrinq;
Succisum curuare nemus, fluuiiq́; ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
Imposuit, medios pontem distendit in agros.
Ac nequid Sicoris repetitis audeat undis,
Spargitur in sulcos, & scisso gurgite riuis
Dat pœnas maioris aquæ. postquam omnia fatis
Cæsaris ire uidet, celsam Petreius Ilerdam
Deserit, & noti diffisus uiribus orbis

Indomitos quærit populos, & semper in arma
Martis amore feros, & tendit in ultima mundi.
Nudatos Cæsar colles, desertaq; castra
Conspiciens, capere arma iubet, nec quærere pontem,
Nec uada, sed duris fluuium superare lacertis.
Paretur, rapuitq; ruens in prælia miles,
Quod fugiens timuisset iter, mox uda receptis
Membra fouent armis, gelidosq; a gurgite cursu
Restituunt artus, donec decresceret umbra
In medium surgente die, iamq; agmina summa
Carpit eques, dubiiq; fugæ, pugnæq; tenentur.
Attollunt campo geminæ iuga saxea rupes
Valle caua media, tellus hinc ardua celsos
Continuat colles, tutæ quos inter opaco
Anfractu latuere uiæ, quibus hoste potito
Faucibus, emitti terrarum in deuia Martem,
Inq; feras gentes Cæsar uidet. ite sine ullo
Ordine ait, raptumq; fuga conuertite bellum,
Et faciem pugnæ, uultusq; inferte minaces,
Nec liceat pauidis ignaua occumbere morte,
Excipiant recto fugientes pectore ferrum,
Dixit, & ad montes tendentem præuenit hostem.
Illic exiguo paulum distantia uallo
Castra locant, postquam spatio languentia nullo.
Mutua conspicuos habuerunt lumina uultus,
Et fratres, natosq; suos uidere, patresq;.
Deprensum est ciuile nefas, tenuere parumper
Ora metu, tantum nutu, motoq; salutant
Ense suos, mox ut stimulis maioribus ardens
Rupit amor leges, audet transcendere uallum,
Miles in amplexus effusas tendere palmas,

Hospitis ille ciet nomen, uocat ille propinquum,
Admonet hunc studiis consors puerilibus ætas,
Nec romanus erat, qui non agnouerat hostem.
Arma rigant lachrymis, singultibus oscula rũpunt,
Et quamuis nullo maculatus sanguine miles,
Quæ potuit fecisse timet. quid pectora pulsas,
Quid uesane gemis? fletus quid fundis inanes?
Nec te sponte tua sceleri parere fateris?
Usqueadeó ne times, quem tu facis ipse timendum?
Classica dent bellum, sæuos tu neglige cantus,
Signa ferant, cessa, iam iam ciuilis Erinnys
Concidet, & Cæsar generum priuatus amabit.
Nunc ades æterno complectens omnia nexu
O rerum, mixtiq; salus concordia mundi,
Et sacer orbis amor, magnum nunc sæcula nostra
Venturi discrimen habent, periere latébræ
Tot scelerum, populo uenia est erepta nocenti,
Agnouere suos. prò numine fata sinistro
Exigua requie tantas augentia clades
Pax erat, & miles castris permixtus utrisq;
Errabat, duro concordes cespite mensas
Instituunt, & permixto libamina Baccho,
Graminei luxere foci, iunctoq; cubili
Extrahit insomnes bellorum fabula noctes,
Quo primum steterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum quæ gesserunt fortia iactant,
Et dum multa negant, quod solum fata petebant,
Est miseris renouata fides, atq; omne futurum
Creuit amore nefas, nam postq̃ fœdera pacis
Cognita Petreio, seq;, & sua tradita uenum

Castra uidet, famulas scelerata ad prælia dextras
Excitat, atq; hostes turba stipatus inermes
Præcipitat castris. iunctosq; amplexibus ense
Separat, & multo disturbat sanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prælia uoces,
Immemor o patriæ, signorum oblite tuorum
Non potes hoc causæ miles præstare senatus
Assertor uicto redeas ut Cæsare, certe
Vt uincare potes, dum ferrum, incertaq; fata,
Quiq; fluat, multo non deerit uulnere sanguis,
Ibitis ad dominum? damnataq; signa feretis?
Vtq; habeat famulos nullo discrimine Cæsar,
Exorandus erit? ducibus quoq; uita petenda est?
Nunquam nostra salus pretium, mercesq; nefandæ
Proditionis erit, non hoc ciuilia bella
Vt uiuamus, agunt, trahimur sub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli uallarent oppida muri,
Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor
Turrigeras classis pelago sparsura carinas,
Si bene libertas unquam pro pace daretur.
Hostes nempe meos sceleri iurata nefando
Sacramenta tenent, at uobis uilior hoc est
Vestra fides, quod pro causa pugnantibus æqua
Et ueniam sperare licet. prò dira pudoris
Fœdera, nunc toto fatorum ignarus in orbe
Magne paras acies, mundiq; extrema tenentes
Sollicitas reges, cum forsan fœdere nostro
Iam tibi sit promissa salus, sic fatur, & omnes
Concussit mentes, scelerumq; reduxit amorem.

S ic ubi desuetæ syluis in carcere clauso
M ansueuere feræ, & uultus posuere minaces,
A tq; hominem didicere pati, si torrida paruus
V enit in ora cruor, redeunt, rabiesq́;, furorq́;,
A dmonitæq́; tument gustato sanguine fauces,
F eruet, & a trepido uix abstinet ora magistro.
I tur in omne nefas, & quæ fortuna Deorum
I nuidia cæca bellorum in nocte tulisset,
F ecit monstra fides, inter mensasq́;, torosq́;
Q uæ modo complexu fouerunt pectora, cædunt.
E t quamuis primo ferrum strinxere gementes,
V t dextræ iusti gladius dissuasor adhæsit,
D um feriunt, odere suos, animosq́; labantes
C onfirmant ictu, feruent iam castra tumultu,
E t scelerum turba rapiuntur colla parentum,
A c uelut occultum pereat scelus, omnia monstra
I n faciem posuere ducum, iuuat esse nocentes.
T u Cæsar quamuis spoliatus milite multo
A gnoscis superos, neq; enim tibi maior in aruis
A emathiis fortuna fuit, nec phocidos undis
M assiliæ, phario nec tantum est æquore gestum,
H oc siquidem solo ciuilis crimine belli
D ux causæ melioris eris. polluta nefanda
A gmina cæde duces, iunctis committere castris
N on audent, altæq́; ad mœnia rursus Ilerdæ
I ntendere fugam, campos eques obuius omnes
A bstulit, & siccis inclusit collibus hostem.
T unc inopes undæ prærupta cingere fossa
C æsar auet, nec castra pati contingere ripas,
A ut circum largos curuari brachia fontes.

Vt leti uidere uiam, conuersus in iram
Præcipitem timor est, miles non utile clausis
Auxilium mactauit equos, tandem'q; coactus
Spe posita damnare fugam, casurus in hostes
Fertur. ut effuso Cæsar decurrere passu
Vidit, & ad certam deuotos tendere mortem,
Tela tene iam miles ait, ferrum'q; ruenti
Subtrahe, non ullo constet mihi sanguine bellum,
Vincitur haud gratis iugulo qui prouocat hostem.
En sibi uilis adest inuisa luce iuuentus
Iam damno peritura meo, non sentiet ictus.
Incumbet gladiis. gaudebit sanguine fuso.
Deserat hic feruor mentes. cadat impetus amens.
Perdant uelle mori. sic deflagrare minaces
Incassum, & uetito passus languescere bello,
Substituit merso dum nox sua lumina Phœbo.
Inde ubi nulla data est miscendi copia Martis,
Paulatim cadit ira ferox, mentes'q; tepescunt.
Saucia maiores animos ut pectora gestant
Dum dolor est, ictus'q; recens, & mobile neruis
Conamen calidus præbet cruor, ossa'q; non dum
Adduxere cutem, si conscius ensis adacti
Stat uictor, tenuit'q; manus, tum frigidus artus
Alligat, atq; animum subducto robore torpor,
Postquam sicca rigens astrinxit uulnera sanguis.
Iam'q; inopes undæ primum tellure refossa
Occultos latices, abstrusa'q; flumina quærunt,
Nec solum rastris, duris'q; ligonibus arua,
Sed gladiis fodere suis, puteus'q; cauati
Montis ad irrigui premitur fastigia campi.

Non se tam penitus, tam longe luce relicta
Merserit assyrii scrutator pallidus auri.
Non tamen aut tectis sonuerunt cursibus amnes,
Aut micuere noui percusso pumice fontes,
Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
Aut impulsa leui turbatur glarea uena.
Tunc exhausta super multo sudore iuuentus
Extrahitur, duris silicum lassata metallis,
Quoq; minus possent siccos tolerare uapores
Quæsitæ fecistis aquæ, nec languida fessi
Corpora sustentant epulis, mensasq; perosi
Auxilium fecere famem, si mollius aruum
Prodidit humorem pingues manus utraq; glebas
Exprimit ora super, nigro si turbida limo
Colluuies immota iacet, cadit omnis in haustus
Certatim obscœnos miles, moriensq; recepit
Quas nollet uicturus aquas, rituq; ferarum
Distentas siccant pecudes, & lacte negato
Sordidus exhausto sorbetur ab ubere sanguis.
Tunc herbas, frondesq; terunt, & rore madentes
Distringunt ramos, & si quos palmite crudo
Arboris aut tenera succos pressere medulla.
O fortunati fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immixto strauit per rura ueneno.
Hos licet in fluuios saniem, tabemq; ferarum
Pallida dictæis Cæsar nascentia saxis
Infundas aconita palam, romana iuuentus
Non decepta bibet, torrentur uiscera flamma,
Oraq; sicca rigent squamosis aspera linguis,
Iam marcent uenæ, nulloq; humore rigatus

Aeris alternos angustat pulmo meatus,
Rescissoq; nocent suspiria dura palato.
Pandunt ora siti, nocturnumq; aëra captant,
Expectant imbres, quorum modo cuncta natabant
Impulsu, & siccis uultus in nubibus hærent,
Quoq; magis miseros undæ ieiunia soluant,
Non super arentem Meroën, cancriq; sub axe,
Qua nudi Garamantes arant, sedere, sed inter
Stagnantem Sicorim, & rapidũ deprensus Iberũ
Spectat uicinos sitiens exercitus amnes.
Iam domiti cessere duces, pacisq; petendæ
Author damnatis supplex Afranius armis,
Semianimes in castra trahens hostilia turmas
Victoris stetit ante pedes, seruata precanti
Maiestas non fracta malis, interq; priorem
Fortunam, casusq; nouos gerit omnia uicti,
Sed ducis, & ueniam securo pectore poscit.
Si me degeneri strauissent fata sub hoste,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto.
At nunc sola mihi est orandæ causa salutis,
Dignum donanda Cæsar te credere uita.
Non partis studiis agimur, nec sumpsimus arma
Consiliis inimica tuis, nos denique bellum
Inuenit ciuile duces, causæq; priori,
Dum potuit, seruata fides, nil fata moramur,
Tradimus hesperias gentes, aperimus eoas,
Securumq; orbis patimur post terga relicti,
Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, lassæq; manus, hoc hostibus unum
Quod uincas, ignosce tuis, nec magna petuntur,

Ocia des fessis, uitam patiaris inermes
Degere, quam tribuis, campis prostrata iacere
Agmina nostra putes, nec enim felicibus armis
Misceri damnata decet, partemq́; triumphi
Captos ferre tui, turba hæc sua fata peregit,
Hoc petimus, uictos ne tecum uincere cogas.
Dixerat. At Cæsar facilis, uultuq́; serenus
Flectitur. atq; usum belli, pœnamq́; remittit.
Vt primum iustæ placuerunt fœdera pacis,
Incustoditos decurrit miles ad amnes,
Incumbit ripis, permissaq́; flumina turbat.
Continuus multis subitarum tractus aquarum
Aëra non passus uacuis discurrere uenis,
Arctauit, clausitq́; animam, nec feruida pestis
Cedit adhuc, sed morbus egens iam gurgite plenis
Visceribus sibi poscit aquas, mox robora neruis,
Et uires rediere uiris. O prodiga rerum
Luxuries nunquam paruo contenta paratu,
Et quæsitorum terra, pelagoq́; ciborum
Ambitiosa fames & lautæ gloria mensæ,
Discite, quam paruo liceat producere uitam,
Et quantum natura petat, non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus,
Non auro, murrhaq́; bibunt, sed gurgite puro
Vita redit, satis est populis, fluuiusq́;, ceresq́;.
Heu miseri qui bella gerunt, tunc arma relinquens
Victori miles spoliato pectore tutus,
Innocuusq́; suas curarum liber in urbes
Spargitur. o quantum donata pace potitos
Excussis nunquam ferrum uibrasse lacertis

Pœnituit tolerasse sitim, frustraq́; rogasse
Prospera bella Deos, nempe usis Marte secundo
Tot dubiæ restant acies, tot in orbe labores,
Vt nunquam fortuna labet successibus anceps
Vincendum toties, terras fundendus in omneis
Est cruor, & Cæsar per tot sua fata sequendus.
Felix qui potuit mundi nutante ruina
Quo iaceat iam scire loco, non prælia fessos
Vlla uocant, certos non rumpunt classica somnos,
Iam coniux, natiq́; rudes, & sordida tecta,
Et non deductos recipit sua terra colonos.
Hoc quoq; securis oneris fortuna remisit,
Sollicitus menti quod abest pauor, ille salutis
Est author, dux ille fuit. sic prælia soli
Felices nullo spectant ciuilia uoto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit, in partes aliquid sed Cæsaris ausa est,
Qua maris adriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader.
Illic bellaci confisus gente curetum,
Quos alit adriaco tellus circunflua ponto,
Clauditur extrema residens Antonius ora,
Cautus ab incursu belli, si sola recedat,
Expugnat quæ tuta, fames, non pabula tellus
Pascendis submittit equis, non proserit ullam
Flaua ceres segetem, spoliabat gramine campum
Miles, & attonso miseris iam dentibus aruo
Castrorum siccas de cespite uulserat herbas.
Vt primum aduersæ socios in littore terræ,
Et Basilum uidere ducem, noua furta per æquor

Exquisita fugæ, neq; enim de more carinas
Extendunt, puppesq́; leuant, sed firma gerendis
Molibus insolito contexunt robora ductu·
Nanq; ratem uacuæ sustentant undiq; cuppæ,
Quarum porrectis series constricta cathenis,
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos,
Nec gerit expositum telis in fronte patenti
Remigium, sed quod trabibus circundedit æquor,
Hoc ferit, & taciti præbet miracula cursus,
Quod nec uela ferat, nec apertas uerberet undas,
Tunc freta seruantur, dum se decliuibus undis
Aestus agat, refluoq́; mari nudentur arenæ·
Iamq́; relabenti crescebant littora ponto,
Missa ratis prono defertur lapsa profundo,
Et geminæ comites, cunctas super ardua turris
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis·
Noluit illyricæ custos Octauius undæ
Confestim tentare ratem, celeresq́; carinas
Continuit, cursu crescat dum præda secundo,
Et temere ingressos repetendum inuitat ad æquor
Pace maris, sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aéra pennæ,
Aut dum dispositis attollat retia uaris
Venator, tenet ora leuis clamosa molossi,
Spartanos, cretasq́; ligat, nec creditur ulli
Sylua cani, nisi qui presso uestigia rostro
Colligit, & præda nescit latrare reperta
Contentus tremulo monstrasse cubilia loro·
Nec mora complentur moles, auidæq́; petitis
Insula deseritur ratibus, quo tempore primas

Impedit ad noctem iam lux extrema tenebras.
At Pompeianus fraudes innectere ponto
Antiqua parat arte Cilix, passusq; uacare
Summa freti medio suspendit uincula ponto,
Et laxas fluitare sinit, religatq; cathenas
Rupis ab Illyricæ scopulis, nec prima, nec illa,
Quæ sequitur, tardata ratis, sed tertia moles
Hæsit, & ad cautes adducto fune secuta est.
Impendent caua saxa mari, ruituraq; semper
Stat mirum moles, & syluis æquor inumbrat,
Huc fractas Aquilone rates, submersaq; pontus
Corpora sæpe tulit, cæcisq; abscondit in antris
Restituit raptus tectum mare, cumq; cauernæ
Euomuere fretum, contorti uorticis undæ
Taurominitanam uincunt feruore Charybdim.
Hic opiterginis moles onerata colonis
Constitit, hanc omni puppes statione solutæ
Circueunt, alii rupes, ac littora complent.
Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes,
Dux erat ille ratis, frustra qui uincula ferro
Rumpere conatus, poscit spe prælia nulla
Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
Hoc tamen in casu quantum deprensa ualebat
Effecit uirtus inter tot millia captæ
Circunfusa rati, & plenam uix inde cohortem
Pugna fuit non longa quidem, nam condidit atra
Nox lucem dubiam, pacemq; habuere tenébræ.
Tunc sic attonitam, uenturaq; fata pauentem
Rexit magnanima Vulteius uoce cohortem,
Libera non ultra parua quam nocte iuuentus

Consulite extremis angusto tempore rebus,
Vita breuis nulli superest, qui tempus in illa
Quærendæ sibi mortis habet, nec gloria leti
Inferior iuuenes admoto occurrere fato.
Omnibus incerto uenturæ tempore uitæ
Par animi laus est, & quos speraueris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis.
Accersas dum fata manu, non cogitur ullus
Velle mori, fuga nulla patet stant undiq; nostris
Intenti ciues iugulis, decernite letum,
Et metus omnis abest, cupias quodcunq; necesse est.
Non tamen in cæca bellorum nube cadendum est,
Aut cum permixtis acies sua tela tenébris
Inuoluunt, conserta iacent cum corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta uirtus,
Nos in conspicua sociis, hostíq; carina
Constituere Dei, præbebunt æquora testes,
Præbebunt terræ, summis dabit insula saxis,
Spectabunt geminæ diuerso e littore partes.
Nescio quod nostris magnum, & memorabile fatis
Exemplum fortuna paras, quæcunq; per æuum
Exibuit monumenta fides, seruatáq; ferro
Militiæ pietas transibit nostra iuuentus.
Nanq; suis pro te gladiis incumbere Cæsar
Esse parum scimus, sed non maiora supersunt
Obsessis tanti quæ pignora demus amoris.
Abscidit nostræ multum sors inuida laudi,
Quod non cum senibus capti, natísq; tenemur.
Indomitos sciat esse uiros, timeatq; furentes.
Et morti faciles animos, & gaudeat hostis

Non plures hæsisse rates, tentare parabunt
Fœderibus, turpiq; uolent corrumpere uita.
O utinam quo plus habeat mors unica famæ,
Promittant ueniam, iubeant sperare salutem,
Ne nos, cum calido fodiemus uiscera ferro,
Desperasse putent, magna uirtute merendum est,
Cæsar ut amissis inter tot millia paucis
Hoc damnum, cladem'q; uocet, dent fata recessum,
Emittant'q; licet, uitare instantia nolim.
Proieci uitam comites, totus'q; futuræ
Mortis agor stimulis, furor est, agnoscere solis
Permissum est, quos iam tangit uicinia fati,
Victuros'q; Dei cœlant ut uiuere durent,
Felix esse mori. sic cunctas sustulit ardor
Nobilium mentes iuuenum, cum sydera cœli
Ante ducis uoces oculis humentibus omnes
Aspicerent, flexo'q; Vrsæ temone pauerent,
Idem cum fortes animos præcepta subissent
Optauere diem, nec segnis mergere ponto
Tunc erat astra polus, nam sol Ledæa tenebat
Sydera uicino cum lux altissima cancro est,
Nox tum thessalicas urgebat parua sagittas.
Detegit orta dies stantes in rupibus istros,
Pugnaces'q; mari graia cum classe liburnos.
Tentauere prius suspenso uincere bello
Fœderibus, fieret captis si dulcior ipsa
Mortis uita mora, stabat deuota iuuentus
Damnata iam luce ferox, secura'q; pugnæ
Permisso sibi fine manu, nulli'q; tumultus
Excussere uiris mentes ad summa paratas,

I nnumerasq́; simul pauci, terraq́;, mariq́;
S ustinuere manus, tanta est fiducia mortis.
V tq́; satis bello uisum est fluxisse cruoris,
V ersus ab hoste furor, primus dux ipse carinæ
V ulteius iugulo poscens iam fata retecto,
E n quis ait iuuenum est, cuius sit dextra cruore
D igna meo, certaq́; fide per uulnera nostra
T estetur se uelle mori. nec plura locuto
V iscera non unus iandudum transigit ensis.
C ollaudat cunctos, sed eum cui uulnera prima
D ebebat grato moriens interficit ictu.
C oncurrunt alii, totumq́; in partibus unis
B ellorum fecere nefas. sic semine Cadmi
E micuit dircæa cohors, ceciditq́; suorum
V ulneribus, dirum thebanis fratribus omen,
P hasidos & campis insomni dente creati
T errigenæ, missa magicis e cantibus ira
C ognato tantos implerunt sanguine sulcos,
I psaq́; inexpertis, quod primum fecerat, herbis
E xpauit Medea nefas. sic mutua pacti
F ata cadunt iuuenes, nimiumq́; in morte uirorum
M ors uirtutis habet, pariter sternuntq́;, caduntq́;
V ulnere letali, nec quenquam dextra fefellit
C um feriat moriente manu, nec uulnus adactis
D ebetur gladiis, percussum est pectore ferrum,
E t iugulis pressere manum, cum sorte cruenta
F ratribus incurrunt fratres, natusq́; parenti.
H aud trepidante tamen toto cum pondere dextra
E xegere enses, pietas ferientibus una
N on repetisse fuit iam latis uiscera lapsa

Semianimes traxere foris, multumq; cruoris
Infudere mari, despectam cernere lucem,
Victoresq; suos uultu spectare superbo,
Et mortem sentire iuuat. iam strage cruenta
Conspicitur cumulata ratis, bustisq; remittunt
Corpora uictores, ducibus mirantibus ulli
Esse ducem tanti, nullam maiore locuta est
Ore ratem totum discurrens fama per orbem.
Non tamen ignauae post haec exempla uirorum
Percipient gentes, quam sit non ardua uirtus
Seruitium fugisse manu, sed regna timentur
Ob ferrum, & saeuis libertas uritur armis,
Ignoratq; datos, ne quisquam seruiat, enses.
Mors utinam pauidos uitae subducere nolles,
Sed uirtus te sola daret. non segnior illo
Marte fuit, qui tunc libycis exarsit in aruis.
Nanq; rates audax lilybaeo littore soluit
Curio, nec fortiuelis Aquilone recepto
Inter semirutas magnae Carthaginis arces,
Et Clupeam tenuit stationis littora notae,
Primaq; castra locat cano procul aequore, qua se
Bagrada lentus agit siccae sulcator arenae.
Inde petit tumulos, exesasq; undiq; rupes,
Anthaei quae regna uocat non uana uetustas.
Nominis antiqui cupientem noscere causas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum post genitos tellus effoeta gigantes,
Terribilem libycis partum concepit in antris,
Nec tam iusta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareusq; ferox, coeloq; pepercit,
Quod

Quod non Phlegræis Antæum sustulit aruis.
Hoc quoq; tam uastas cumulauit munere uires
Terra sui fœtus, quod cum tetigere parentem
Iam defecta uigent renouato robore membra.
Hæc illi spelunca domus, latuisse sub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.
Ad somnos non terga feræ præbere cubile
Assuerunt, non sylua torum, uires'q; resumit
In nuda tellure iacens, periere coloni
Aruorum libyes, pereunt quos appulit æquor,
Auxilio'q; diu uirtus non usa cadendi
Terræ spernit opes, inuictus robore cunctis
Quamuis staret, erat, tandem uulgata cruenti
Fama mali terras monstris, æquor'q; leuantem
Magnanimum Alciden libycas exciuit in oras.
Ille Cleonæi proiecit terga leonis,
Antæus libyci, perfudit membra liquore
Hospes olympiacæ seruato more palæstræ,
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conseruere manus, & multo brachia nexu,
Colla diu grauibus frustra tentata lacertis,
Immotum'q; caput fixa cum fronte tenetur,
Mirantur'q; habuisse parem, nec uiribus uti
Alcides primo uoluit certamine totis,
Exhausit'q; uirum, quod creber anhelitus illi
Prodidit, & gelidus fesso de corpore sudor.
Tunc ceruix lassata quati, tunc pectore pectus
Vrgeri, tunc obliqua percussa labare
Crura manu, iam terga uiri cedentia uictor

Alligat, & medium compressis ilibus arctat,
Inguinaq; insertis pedibus distendit, & omnem
Explicuit per membra uirum, rapit arida tellus
Sudorem, calido complentur sanguine uenæ,
Intumuere tori, totosq; induruit Artus,
Herculeosq; nouo laxauit corpore nodos.
Constitit Alcides stupefactus robore tanto,
Nec sic inachiis quamuis rudis esset in undis,
Desectam timuit reparatis anguibus hydram.
Conflixere pares, telluris uiribus ille,
Ille suis. nunquam sæuæ sperare nouercæ
Plus licuit. uidet exhaustos sudoribus artus,
Ceruicemq; uiri siccam, qua ferret olympum,
Utq; iterum fessis iniecit brachia membris,
Non expectatis Antæus uiribus hostis
Sponte cadit, maiorq; accepto robore surgit,
Quisquis inest terris, in fessos spiritus Artus
Egeritur, tellusq; uiro luctante laborat.
Ut tandem auxilium tactæ prodesse parentis
Alcides sensit, standum est tibi dixit, & ultra
Non credêre solo, sterniq; uetabere terra,
Hærebis pressis intra mea pectora membris,
Huc Antæe cades, sic fatus sustulit alte
Nitentem in terras iuuenem, morientis in Artus
Non potuit nati tellus summittere uires,
Alcides medium tenuit, iam pectora pigro
Stricta gelu, terrisq; diu non credidit hostem.
Hinc æui ueteris custos famosa uetustas,
Miratrixq; sui signauit nomine terras.
Sed maiora dedit cognomina collibus istis,

Pœnum qui latiis reuocauit ab arcibus hostem
Scipio, nam sedes libyca tellure potito
Hæc fuit, en ueteris cernis uestigia ualli,
Romana hos primum tenuit uictoria campos.
Curio lætatus tanquam fortuna locorum
Bella gerat, seruetq́; ducum sibi fata priorum,
Felici non fausta loco tentoria ponens
Indulsit castris, & collibus abstulit omen,
Sollicitatq́; feros non æquis uiribus hostes.
Omnis romanis quæ cesserat Aphrica signis,
Tunc Vari sub iure fuit, qui robore quanquam
Confisus latio, regis tamen undiq; uires
Exciuit libycæ gentis, extremaq́; mundi
Signa suum comitata Iubam. non fusior ulli
Terra fuit domino, qua sunt longissima regna,
Cardine ab occiduo uicinus gadibus Atlas
Terminat, a medio confinis syrtibus Hammon,
At qua lata iacet uasti plaga feruida regni
Distinet Oceanum, zonæq́; exusta calentis
Sufficiunt spatio, populi tot castra sequuntur
Autololes, numidæq́; uagi, semperq́; paratus
Inculto getûlus equo, tum concolor indo
Maurus, inops Nasamon, mixti Garamante perusto
Marmaridæ uolucres, æquaturusq́; sagittas
Medorum tremulum cum torsit missile Mazax,
Et gens, quæ nudo residens massilia dorso
Ora leui flectit frenorum nescia uirga,
Et solitus uacuis errare mapalibus Apher
Venator, ferriq́; simul fiducia non est
Vestibus iratos laxis operire leones.

Nec solum studiis ciuilibus arma parabat,
Priuatæ sed bella dabat Iuba concitus iræ.
Hunc quoq; quo superos, humanaq; polluit anno,
Lege tribunitia solio depellere auorum
Curio tentarat, Libyamq; auferre tyranno,
Dum regnum te Roma facit. memor ille doloris
Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
Hac igitur regis trepidat iam Curio fama,
Et quod cæsareis nunquam deuota iuuentus
Illa nimis castris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat Corfini captus in arce,
Infidusq; nouis ducibus, dubiusq; priori
Fas utrunq; putat. sed postquam languida segni
Cernit cuncta metu, nocturnaq; munia ualli
Desolata fuga, trepida sic mente profatur
Audendo magnus tegitur timor, arma capessam
Ipse prior, campum miles descendat in æquum
Dum meus est, uariam semper dant ocia mentem.
Eripe consilium pugnæ, cum dira uoluntas
Ense subit presso galeæ texere pudorem.
Quis conferre duces meminit? quis pendere causas,
Qua stetit, inde fauet? ueluti fatalis arenæ
Muneribus non ira uetus concurrere cogit,
Productos odere pares. sic fatus apertis
Instruxit campis acies, quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit,
Nam pepulit Varum campo, nudataq; fœda
Terga fuga, donec uetuerunt castra, cecidit.
Tristia sed postquam superati prælia Vari
Sunt audita Iubæ, lætus quod gloria belli

S it rebus seruata suis, rapit agmina furtim,
O bscuratq; suam per iussa silentia famam,
H oc solum metuens incautus ab hoste timeri.
M ittitur exigua qui prælia prima lacessat,
E liciatq; manu numidis a rege secundus
V t sibi commissi simulator Sabbura belli,
I pse caua regni uires in ualle retentat.
A spidas ut Pharias cauda solertior hostis
L udit, & iratas incerta prouocat umbra,
O bliquansq; caput uanas serpentis in auras
E ffusæ tuto comprendit guttura morsu
L etiferam citra saniem, tunc irrita pesti
E xprimitur, faucesq; fluunt pereunte ueneno.
F raudibus euentum dederat fortuna, feroxq;
N on exploratis occulti uiribus hostis,
C urio nocturnum castris erumpere cogit,
I gnotisq; equitem late decurrere campis.
I pse sub auroræ primos excedere motus
S igna iubet castris, multum frustraq; rogatus
V t libycas metuat fraudes, infectaq; semper
P unica bella dolis leti fortuna propinqui
T radiderat fatis iuuenem, bellumq; trahebat
A uthorem ciuile suum, super ardua ducit
S axa super cautes abrupto limite signa,
C um procul e summis conspecti collibus hostes
F raude sua cessere parum, dum colle relicto
E ffusam patulis aciem committeret aruis,
I lle fugam credens simulatæ nescius artis,
V t uictor medios aciem proiecit in agros,
T unc primum patuere doli, numidæq; fugaces

Vndiq; completis clauserunt montibus agmen,
Obstupuit dux ipse simul, peritura'q; turba,
Non timidi petiere fugam, non prælia fortes,
Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulsu, rigidos uexantia frenos
Ora terens, spargit'q; iubas, & subrigit aures,
Incerto'q; pedum pugnat non stare tumultu.
Fessa iacet ceruix, fumant sudoribus artus,
Ora'q; proiecta squallent arentia lingua,
Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus urget,
Et defecta grauis longe trahit Ilia pulsus,
Sicca'q; sanguineis durescit spuma lupatis,
Iam'q; gradum neq; uerberibus, stimulis'q; coacti,
Nec quamuis crebris iussi calcaribus addunt,
Vulneribus coguntur equi, nec profuit ulli
Cornipedis rupisse moras, neq; enim impetus illis,
Incursus'q; fuit, tantum profertur ad hostes,
Et spatium iaculis oblato uulnere donat.
At uagus Apher, equos ut primum emisit in agmen,
Tunc campi tremuere sono, terra'q; soluta
Quantus bistonio torquetur turbine puluis,
Aëra nube sua texit, traxit'q; tenebras.
Vt uero in pedites fatum miserabile belli
Incubuit, nullo dubii discrimine Martis
Ancipites stéterunt casus, sed tempora pugnæ
Mors tenuit, neq; enim licuit procurrere contra,
Et miscere manus, sic undiq; septa iuuentus
Comminus obliquis, & rectis eminus hastis
Obruitur, non uulneribus, nec sanguine solum
Telorum nimbo peritura, at pondere ferri.

Ergo acies tantæ paruum spissantur in orbem,
Ac siquis metuens medium correpsit in agmen
Vix impune suos inter conuertitur enses.
Densaturq́; globus quantum pede prima relato
Constrinxit gyros acies, non arma mouendi
Iam locus est pressis, stipataq́; membra teruntur.
Frangitur armatum colliso pectore pectus,
Non tam læta tulit uictor spectacula Maurus,
Quam fortuna dabat, fluuios non ille cruoris,
Membrorumq́; uidet lapsum & ferientia terram
Corpora, compressum turba stetit omne cadauer.
Excitet inuisas diræ Carthaginis umbras
Inferiis fortuna nouis, ferat ista cruentus
Hannibal, & pœni tam dira piacula manes,
Romanam superi libycæ tellure ruinam
Pompeio prodesse nefas, uotisq́; Senatus
Aphrica nos potius uincat sibi. Curio fusas
Vt uidit campis acies, & cernere tantas
Permisit clades compressus sanguine puluis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut sperare fugam, ceciditq́; in strage suorum
Impiger ad letum, & fortis uirtute coacta.
Quid nunc rostra tibi prosunt turbata, forumq́;,
Vnde tribunitia plæbeius signifer arte
Arma dabas populis? quid prodita iura Senatus,
Et gener, atq; socer bello concurrere iussi?
Ante iaces, quam dira duces pharsalia confert,
Spectandumq́; tibi bellum ciuile negatum est.
Has urbi miseræ uestro de sanguine pœnas
Ferre datis, luitis iugulo sic arma potentes.

F elix Roma quidem, ciuesq; habitura beatos,
S i libertatis superis tam cura placeret,
Q uam uindicta placet, libycas en nobile corpus
P ascit aues nullo contectus Curio busto.
A t tibi nos, quando non proderit ista silere,
A quibus omne æui senium sua fama repellit,
D igna damus iuuenis meritæ præconia uitæ.
H aud alium tanta ciuem tulit indole Roma,
A ut cui plus leges deberent recta sequenti.
P erdita tunc urbi nocuerunt sæcula, postquam
A mbitus, & luxus, & opum metuenda facultas
T ransuerso mentem dubiam torrente tulerunt,
M omentumq; fuit mutatus Curio rerum,
G allorum captus spoliis, & Cæsaris auro.
I us licet in iugulos nostros sibi fecerit ense
S ylla potens, Mariusq; ferox, & Cinna cruentus,
C æsareæq; domus series, cui tanta potestus
C oncessa est? emêre omnes. hic uendidit urbem.

M. ANNEI LVCANI CIVILIS BELLI LIBER QVINTVS.

Ic alterna duces bellorum uulne
ra passos
s In macedum terras miscens aduer
sa secundis
Seruauit fortuna pares. iam spar
serat haemo
B ruma niues, gelidoq; cadens Atlantis olympo,
I nstabatq; dies qui dat noua nomina fastis,
Q uiq; colit primus ducentem tempora Ianum.
D um tamen emeriti remanet pars ultima iuris
C onsul uterq; uagos belli per munia patres
E licit epirum. peregrina ac sordida sedes
R omanos cepit proceres, secretaq; rerum
H ospes in extremis audiuit curia tectis,
N am quis castra uocet tot strictas iure secures?
T ot fasces? docuit populos uenerabilis ordo,
N on Magni partes, sed Magnum in partibus esse.
V t primum moestum tenuere silentia coetum,
L entulus e celsa sublimis sede profatur.
I ndole si dignum latia, si sanguine prisco
R obur inest animis, non qua tellure coacti,
Q uamq; procul tectis captae sedeamus ab urbis,
C ernite, sed uestrae faciem cognoscite turbae,
C unctaq; iussuri primum hoc decernite patres,
Q uod regnis, populisq; liquet nos esse senatum.
N am uel hyperboreae plaustrum glaciale sub Vrsae,
V el plaga qua torrens, claususq; uaporibus axis,

Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles.
Si fortuna ferat, rerum nos summa sequetur,
Imperiumq; comes tarpeia sede perusta
Gallorum facibus, Veiosq; habitante Camillo
Illic Roma fuit, non unquam perdidit ordo
Mutato sua iura solo, mœrentia tecta
Cæsar habet, uacuasq; domos, legesq; silentes,
Clausaq; iustitio tristi fora, curia solos
Illa uidet patres, plena quos urbe fugauit.
Ordine de tanto quisquis non exulat, hic est.
Ignaros scelerum, longaq; in pace quietos
Bellorum primus sparsit furor, omnia rursus
Membra loco redeunt, en totis uiribus orbis
Hesperiam pensant superi, iacet hostis in undis
Obrutus illyricis, libyes squallentibus aruis.
Curio cæsarei cecidit pars magna senatus.
Tollite signa duces, fatorum impellite cursum,
Spem uestram præstate Deis, fortunaq; tantos
Det nobis animos, quantos fugientibus hostem
Causa dabat, nostrum exhausto ius clauditur anno,
Vos quorum finem non est sensura potestas
Consulite in medium patres, Magnumq; iubete
Esse ducem, læto nomem clamore Senatus
Excipit, & Magno fatum, patriæq;, suumq;
Imposuit, tunc in reges, populosq; merentes
Sparsus honos, pelagiq; potens Phœbeia donis
Exornata Rhodos, gelidiq; inculta iuuentus
Taygeti. fama ueteres laudantur Athenæ.
Massiliæq; suæ donatur libera phocis.
Tunc Sadalen, fortemq; Cotyn, fidumq; per arma

Deiotarum, & gelidæ dominum Rhasipolin oræ
Collaudant, libyamq́; iubent authore Senatu
Sceptifero parere Iubæ. prò tristia fata.
En tibi non fidæ gentis dignissime regno
Fortunæ Ptolemæe pudor, crimenq́; Deorum,
Cingere Pellæo pressos diademate crines
Permissum, sæuum in populos puer accipis ensem,
Atq; utinam in populos, donata est regia Lagi,
Accessit Magni iugulus, regnumq́; sorori
Ereptum est, soceroq́; nefas, iam turba soluto
Arma petit coetu, quæ cum populiq́;, ducesq́;
Casibus incertis, & cæca sorte pararent,
Solus in ancipites metuit descendere Martis
Appius euentus, finemq́; expromere rerum
Sollicitat superos, multosq́; obducta per annos
Delphica fatidici reserat penetralia Phœbi.
Hesperio tantum, quantum semotus eoo,
Cardine Parnasus gemino petit æthéra colle,
Mons Phœbo, Bromioq́; sacer, cui numine mixto
Delphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.
Hoc solum fluctu terras mergente cacumen
Emnuit, pontoq́; fuit discrimen, & astris.
Tu quoq; uix summam seductus ab æquore rupem
Extuleras, unoq́; iugo Parnase latebas.
Vltor ibi expulsæ premeret cum uiscera partus
Matris adhuc rudibus Pæan Phythona sagittis
Explicuit, cum regna Themis, tripodasq́; teneret.
Vt uidit Pæan uastos telluris hiatus
Diuinam spirare fidem, uentosq́; loquaces
Exhalare solum, sacris se condidit antris,

Incubuitq; adyto, uates ibi factus Apollo.
Quis latet hic superũ, quod numẽ ab æthere pressum
Dignatur cæcas inclusum habitare cauernas?
Quis terram cœli patitur Deus omnia cursus
Aeterni secreta tenens, mundiq; futuri
Conscius, ac populis sese proferre paratus,
Contactusq; ferens hominũ, magnusq;, potensq;
Siue canit fatum, seu quod iubet ille canendo
Fit fatum? forsan terris inserta regendis
Aëre libratum uacuo quæ sustinet orbem
Totius pars magna Iouis Cyrrhæa per antra
Exit, & æthereo trahitur connexa tonanti.
Hoc ubi uirgineo conceptum est pectore numen,
Humanam feriens animam sonat, oraq; uatis
Soluit, ceu siculus flammis urgentibus ætnam
Vndat apex, campana fremens ceu saxa uaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhöeus.
Hoc tamen expositum cunctis, nulliq; negatum
Numen, ab humani solum se labe furoris
Vindicat, haud illic tacito mala uota susurro
Concipiunt, nam fixa canens, mutandaq; nulli
Mortales optare uetat, iustisq; benignus
Sæpe dedit sedem totas mutantibus urbes,
Vt Tyriis dedit ille minas impellere belli,
Vt salaminiacum meminit mare, sustulit iras
Telluris sterilis monstrato fine, resoluit
Aëra tabificum, non ullo sæcula dono
Nostra carent maiore Deum, quam delphica sedes
Quod siluit, postquam reges timuere futura,
Et superos uetuere loqui, nec uoce negata

Cyrrhææ mœrent uates, templiq́; fruuntur
Iustitio, nam siqua Deus sub pectora uenit,
Numinis aut pena est mors immatura recepti,
Aut pretium, quippe stimulo, fluctuq́; furoris
Compages humana labat, pulsusq́; Deorum
Concutiunt fragiles animas. sic tempore longo
Immotos tripodas, uastæq́; silentia rupis
Appius hesperii scrutator ad ultima fati
Sollicitat, iussus sedes laxare uerendas
Antistes, pauidamq́; Deis immittere uatem,
Castalios circum latices, nemorumq́; recessus
Phœmonoën errore uagam, curisq́; uacantem
Corripuit, cogitq́; fores irrumpere templi.
Limine terrifico metuens consistere Phœbas,
Absterrere ducem noscendi ardore futura
Cassa fraude parat. quid spes ait improba ueri
Te Romane trahit? muto parnasus hiatu
Conticuit, pressitq́; Deum, seu spiritus istas
Destituit fauces, mundiq́; in deuia uersum
Duxit iter, seu barbarica cum lampade Phython
Arsit, in immensas cineres abiere cauernas,
Et Phœbi tenuere uiam, seu sponte Deorum
Cyrrha silet, fatiq́; sat est arcana futuri
Carmine longæuæ uobis commissa Sibyllæ,
Seu Pæan solitus templis arcere nocentes,
Ora quibus soluat nostro non inuenit æuo.
Virginei patuere doli, fecitq́; negatis
Numinibus metus ipse fidem. tum torta priores
Stringit uitta comas, crinesq́; in terga solutos
Candida phocaica complectitur infula lauro.

Hærentem, dubiamq́; premens in templa sacerdos
Impulit, illa pauens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte resistit,
Atq; Deum simulans sub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confusæ murmure uocis
Instinctam sacro mentem testata furore,
Haud æque læsura ducem, cui falsa canebat,
Quam tripodas, Phœbiq́; fidem, non rupta tremēti
Verba sono, nec uox antri complere capacis
Sufficiens spatium, nulloq́; horrore comarum
Excussæ laurus, immotaq́; culmina templi,
Securumq́; nemus, ueritam se credere Phœbo
Prodiderant, sentit tripodas cessare, furensq́;
Appius, & nobis meritas dabis impia pœnas,
Et superis, quos fingis, ait, nisi mergeris antris,
Deq́; orbis trepidi tanto consulta tumultu
Desinis ipsa loqui. tandem conterrita uirgo
Confugit ad tripodas, uastisq́; adducta cauernis
Hæsit, & insueto concepit pectore numen,
Quod non exhaustæ per tot iam sæcula rupis
Spiritus ingessit uati, tandemq́; potitus
Pectore cyrrhæo nonunquam plenior artus
Phœbados irrupit Pæan, mentemq́; priorem
Expulit, atq; hominem toto sibi cedere iussit
Pectore, bacchatur demens aliena per antrum
Colla ferens, uittasq́; Dei, Phœbeaq́; serta
Erectis discussa comis, per inania templi
Ancipiti ceruice rotat, spargitq́; uaganti
Obstantes tripodas, magnoq́; exæstuat igne
Iratum te Phœbe ferens, nec uerbere solo

V teris & stimulos, flammasq; in uiscera mergis,
A ccipit & frenos, nec tantum prodere uati
Q uantum scire licet, uenit ætas omnis in unam
C ongeriem, miserumq; premunt tot sæcula pectus,
T anta patet rerum series, atq; omne futurum
N ititur in lucem, uocemq; petentia fata
L uctantur, non prima dies, non ultima mundi,
N on modus oceani, numerus non deerat arenæ.
T alis in euboico uates cumana recessu
I ndignata suum multis seruire furorem
G entibus, ex tanta fatorum strage superba
E xcerpsit romana manu, sic plena laborat
P hœmonoë Phœbo, dum te consultor operti
C astalia tellure Dei uix inuenit Appi
I nter fata diu quærens tam magna latentem.
S pumea tunc primum rabies uesana per ora
E ffluit, & gemitus & anhelo clara meatu
M urmura, tunc mœstus uastis ululatus in antris,
E xtremæq; sonant domita iam uirgine uoces.
E ffugis ingentes tanti discriminis expers
B ellorum romane minas, solusq; quietem
E uboica uasta lateris conualle tenebis.
C ætera suppressit, faucesq; obstruxit Apollo.
C ustodes tripodes fatorum, arcanaq; mundi,
T uq; potens ueri Pæan, nullumq; futuri
A superis cælate diem, suprema ruentis
I mperii, cæsosq; duces, & funera regum,
E t tot in hesperio collapsas sanguine gentes
C ur aperire times? an non dum numina tantum
D ecreuere nefas, & adhuc dubitantibus astris

Pompeii damnare caput tot fata tenentur,
Vindicis an gladii facinus, pœnasq́; furorum,
Regnaq́; ad ultores iterum redeuntia Brutos,
Vt peragat fortuna, taces? tunc pectore uatis
Impactæ cessere fores, exclusaq́; templis
Prosiluit, perstat rabies, nec cuncta locuta,
Quem non emisit, superest Deus, illa feroces
Torquet adhuc oculos, totoq́; uagantia cœlo
Lumina, nunc uultu pauido, nunc torua minaci,
Stat nunquam facies, rubor igneus inficit ora,
Liuentesq́; genas, nec qui solet esse timenti
Terribilis, sed pallor inest, nec fessa quiescunt
Corda, sed ut timidus boreæ post flamina pontus
Rauca gemit, sic multa leuant suspiria uatem,
Dumq́; a luce sacra qua uidit fata refertur
Ad uulgare iubar, mediæ uenêre tenébræ,
Immisit stygiam Pæan in uiscera lethen,
Quæ raperet secreta Deum. tum pectore uerum
Fugit, & ad Phœbi tripodas rediere futura,
Vixq́; refecta cadit, nec te uicinia leti
Territat ambiguis frustratum sortibus Appi,
Iure sed incerto mundi subsidere regnum,
Chalcidos euboicæ uana spe rapte parabas,
Heu demens nullum belli sentire fragorem,
Tot mundi caruisse malis præstare, Deorum
Excepta quis morte potest? secreta tenebis
Littoris euboici memorando condite busto,
Qua maris angustat fauces saxosa Carystos,
Et tumidis infesta colit qua numina Rhamnis,
Arctatus rapido feruet qua gurgite pontus,

Euripusq; trahit cursum mutantibus undis
Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulim.
Interea domitis Cæsar remeabat iberis
Victrices Aquilas alium laturus in orbem,
Cum prope fatorum tantos per prospera cursus
Auertêre Dei, nullo nam Marte subactus
Intra castrorum timuit tentoria ductor
Perdere successus scelerum, cum penè fideles
Per tot bella manus satiatæ sanguine tandem
Destituere ducem, seu mœsto classica Paulum
Intermissa sono, claususq; & frigidus ensis
Expulerat belli furias, seu præmia miles
Dum maiora petit, damnat causamq;, ducemq;,
Et, scelere imbutos etiam nunc uendicat enses.
Haud magis expertus discrimine Cæsar in ullo est,
Quam non e stabili, tremulo sed culmine cuncta
Despiceret, staretq; super titubantia fultus,
Tot raptis truncus manibus, gladioq; relictus
Penè suo, qui tot gentes in bella trahebat
Scit non esse ducis, strictos sed militis enses.
Non pauidum iam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens, nam quæ dubias constringere mentes
Causa solet, dum quisq; pauet, quibus ipse timori est,
Seq; putat solum regnorum iniusta grauari,
Haud retinet, quippe ipsa metus exoluerat audax
Turba suos. Quicquid multis peccatur, inultum est.
Effudere minas. liceat discedere Cæsar
A rabie scelerum. quæris, terraq;, mariq;
His ferrum iugulis, animasq; effundere uiles
Quolibet hoste paras, partem tibi gallia nostri

Eripuit, partem duris Hispania bellis,
Pars iacet hesperia, totóq; exercitus orbe
Te uincente perit terris fudisse cruorem
Quid iuuat arctois Rhodano, Rhenóq; subactis?
Tot mihi pro bellis bellum ciuile dedisti.
Cepimus expulso patriæ cum tecta Senatu,
Quos hominum, uel quos licuit spoliare Deorum?
Imus in omne nefas manibus, ferróq; nocentes,
Paupertate pii, finis quis quæritur armis?
Quid satis est, si Roma parum? iam respice canos,
Inualidasq; manus, & inanes cerne lacertos.
Vsus abit uitæ. bellis consumpsimus æuum.
Ad mortem dimitte senes. en improba uota,
Non duro liceat morientia cespite membra
Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
Atq; oculos morti clausuram quærere dextram.
Coniugis illabi lachrymis, uniq; paratum
Scire rogum, liceat morbis finire senectam.
Sit præter gladios aliquod sub Cæsare fatum.
Quid uelut ignaros ad quæ portenta paremur
Spe trahis? usqueadeo soli ciuilibus armis
Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
Nil actum est bellis, si non dum comperit istas
Omnia posse manus, nec fas nec uincula iuris
Hoc audere uetant. Rheni mihi Cæsar in undis
Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, æquat.
Adde quod ingrato meritorum iudice uirtus
Nostra perit. quicquid gerimus, fortuna uocatur.
Nos fatum sciat esse suum, licet omne Deorum
Obsequium speres, irato milite Cæsar

P ax erit, hæc fatus totis discurrere castris
C œperat, infestóq; ducem deposcere uultu.
S ic eat o superi, quando pietásq;, fidésq;
D estituunt, morésq; malos sperare relictum est,
F inem ciuili faciat discordia bello.
Q uem non ille ducem potuit terrere tumultus?
F ata sed in præceps solitus dimittere Cæsar,
F ortunámq; suam per summa pericula gaudens
E xercere uenit, nec, dum desæuiat ira,
E xpectat, medios properat tentare furores.
N on illis urbes, spoliandáq; templa negasset,
T arpeiámq; Iouis sedem, matrésq; Senatus,
P assurasq; infanda nurus, uult omnia Cæsar
A se sæua peti. uult præmia Martis amari,
M ilitis indomiti tantum mens sana timetur.
N on pudet heu Cæsar soli tibi bella placere
I am manibus damnata tuis. hos ante pigebit
S anguinis, his ferri graue ius erit, ipse per omne
F asq;, nefásq; rues? lassare, & disce sine armis
P osse pati, liceat scelerum tibi ponere finem.
S æue quid insequeris? quid iam nolentibus instas?
B ellum te ciuile fugit. Stetit aggere fulti
C espitis intrepidus uultu, meruitq; timeri
N on metuens, atq; hæc ira dictante profatur,
Q ui modo in absentem uultu, dextráq; furebas
M iles, habes nudũ, promptúmq; ad uulnera pectus,
H inc fuge, si belli finis placet ense relicto.
D etegit imbelles animos nil fortiter ausa
S editio, tantúmq; fugam meditata iuuentus,
A c ducis inuicti rebus lassata secundis.

Vadite, meq; meis ad bella relinquite fatis,
Inuenient hæc arma manus, uobis'q; repulsis
Tot reddet fortuna uiros, quot tela uacabunt,
An'ne fugam Magni tanta cum classe sequuntur
Hesperiæ gentes, nobis uictoria turbam
Non dabit, impulsi tantum quæ præmia belli
Auferat, & uestri rapta mercede laboris
Lauriferos nullo comitetur uulnere currus?
Vos despecta senes, exhausta'q; sanguine turba
Cernetis nostros iam plebs Romana triumphos.
Cæsaris an cursus uestræ sentire putatis
Damnum posse fugæ? ueluti si cuncta minentur
Flumina, quos miscent pelago subducere fontes,
Non magis ablatis unquam descenderet æquor,
Quam nunc crescit aquis. an uos momenta putatis
Vlla dedisse mihi? nunquam sic cura Deorum
Se premit, ut uestræ morti, uestræ'q; saluti
Fata uacent. Procerum motus hæc cuncta sequũtur.
Humanum paucis uiuit genus, orbis iberi
Horror, & arctoi nostro sub nomine miles
Pompeio certe fugeres duce. fortis in armis
Cæsareis Labienus erat, nunc transfuga uilis
Cum duce prælato terras, atq; æquora lustrat.
Nec melior mihi uestra fides, si bella nec hoste,
Nec duce me geritis, quisquis mea signa relinquit,
Nec Pompeianis tradit sua partibus arma,
Hic nunquam uult esse meus, sunt ista profecto
Curæ castra Deis, qui me committere tantis
Non nisi mutato uoluerunt milite bellis.
Heu quantum fortuna humeris iam pondere fessis

A molitur onus, sperantes omnia dextras
E xarmare datur, quibus hic non sufficit orbis.
I am certe mihi bella geram. discedite castris,
T radite nostra uiris ignaui signa quirites.
A t paucos, quibus hæc rabies authoribus arsit,
N on Cæsar, sed pœna tenet. procumbite terra,
I nfidumq́; caput, feriendaq́; tendite colla.
E t tu, quo solo stabunt iam robore castra
T yro rudis, specta pœnas, & disce ferire,
D isce mori. tremuit sæua sub uoce minantis
V ulgus iners, unumq́; caput tam magna iuuentus
P riuatum factura timet, uelut ensibus ipsis
I mperet inuito moturus milite ferrum.
I pse pauet ne tela sibi, dextræq́; negentur
A d scelus hoc Cæsar, uicit patientia sæui
S pem ducis, & iugulos, non tantum præstitit enses.
N il magis assuetas sceleri quam perdere mentes,
A tq; perire timet. tam diri fœderis ictu
P arta quies, pœnaq́; redit placata iuuentus.
B rundusium decimis iubet hanc attingere castris,
E t cunctas reuocare rates, quas auius Hydrus,
A ntiquusq́; Taras, secretaq́; littora Leucæ,
Q uas recipit Salpina palus, & subdita Sipus
M ontibus, ausoniam qua torquens frugifer oram
D almatico boreæ, calabroq́; obnoxius austro
A ppulus adriacas exit Garganus in undas.
I pse petit trepidam tutus sine milite Romam
I am doctam seruire togæ, populoq́; precanti
S cilicet indulgens summum dictator honorem
C ontigit, & lætos fecit se consule fastos.

Nanq; omnes uoces per quas iam tempore tanto
Mentimur dominis, hæc primum repperit ætas,
Qua sibi ne ferri ius ullum Cæsar abesset,
Ausonias uoluit gladiis miscere secures,
Addidit & fasces aquilis, & nomen inane
Imperii rapiens, signauit tempora digna
Mœsta nota. nam quo melius pharsalicus annus
Consule notus erit? fingit solennia campus,
Et non admissæ dirimit suffragia plebis,
Decantatq; tribus, & uana uersat in urna,
Nec cœlum seruare licet, tonat augure surdo,
Et lætæ iurantur aues bubone sinistro.
Inde perit primum quondam ueneranda potestas
Iuris inops, careat tantum ne nomine tempus,
Menstruus in fastos distinguit secula consul.
Nec non Iliacæ numen quod præsidet Albæ
Haud meritum latio solennia sacra subacto,
Vidit flammifera confectas nocte latinas.
Inde rapit cursus, & quæ piger appulus arua
Deseruit rastris, & inerti tradidit herbæ,
Ocyor & cœli flammis, & tigride fœta
Transcurrit, curuiq; tenens minoia tecta
Brundusii, clausas uentis brumalibus undas
Inuenit, & pauidas hyberno sydere classes.
Turpe duci uisum est rapiendi tempora belli
In segnes hæsisse moras, portuq; teneri,
Dum pateat tutum uel non felicibus æquor.
Expertes animos pelagi sic robore complet,
Fortius hyberni flatus, cœlumq;, fretumq;
Cum cœpere, tenent, quam quos incumbere certos

Perfida nubiferi uetat inconstantia ueris.
Nec maris anfractus, lustrandáq; littora nobis,
Sed recti fluctus, sóloq; aquilone secandi.
Hic utinam summi curuet carchesia mali,
Incumbatq; furens, & graia ad mœnia perflet,
Ne Pompeiani phæacum e littore toto
Languida iactatis comprendant carbasa remus,
Rumpite, quæ retinent felices uincula proras.
Iandudum nubes, & sæuas perdimus undas.
Sydera prima poli Phœbo labente sub undas
Exierant, & luna suas iam fecerat umbras,
Cum pariter soluêre rates, totosq; rudentes
Laxauere sinus, & flexo nauita cornu
Obliquat leuo pede carbasa, summáq; pandens
Suppara uelorum perituras colligit auras.
Vt primum leuior propellere lintea uentus
Incipit, exiguumq; timent, mox reddita malo
In mediam cecidere ratem, terráq; relicta
Non ualet ipsa sequi puppes quæ uexerat aura,
Aequora lenta iacent alto torpore ligata,
Pigrius immotis hæsere paludibus undæ.
Sic stat iners scythicas astringens bosphorus undas,
Cum glacie retinente fretum nom impulit Ister,
Immensumq; gelu tegitur mare, comprimit unda,
Deprendit quascunq; rates, nec peruia uelis
Aequora frangit eques, fluctúq; latente sonantem
Orbita migrantis scindit mæotica Bessi.
Sæua quies pelagi, mœstóq; ignaua profundo
Stagna iacentis aquæ ueluti deserta rigente
Aequora natura cessant, pontusq; uetustas

Oblitus seruare uices non commeat æstu,
Non horrore tremit, non solis imagine uibrat
Casibus innumeris, fixæ patuere carinæ.
Illinc infestæ classes, & inertia tonsis
Aequora moturæ, grauis hinc langore profundi
Obsessis uentura fames, noua uota timori
Sunt inuenta nouo, fluctus, nimiasq; precari
Ventorum uires, dum se torpentibus unda
Excutiat stagnis, & sit mare, nubila nusquam,
Vndarumq; minæ, cœlo languente, fretoq;
Naufragii spes omnis abit, sed nocte fugata
Læsum nube diem iubar extulit, imaq; sensim
Concussit pelagi, mouitq; ceraunia nautis,
Inde rapi cœpere rates, atq; æquora classem
Curua sequi, quæ iam uento, fluctuq; secundo
Lapsa palestinas uncis confixit arenas.
Prima duces uidit iunctis consistere castris
Tellus, quam uolucer Genusus, quam mollior Apsus
Circueunt ripis, Apso gestare carinas
Causa palus, leni quam fallens egerit unda.
At Genusum nunc sole niues, nunc imbre solutæ
Præcipitant, neuter longo se gurgite lassat,
Sed minimum terræ uicino littore nouit.
Hoc fortuna loco tantæ duo nomina famæ
Composuit, miseriq; fuit spes irrita mundi
Posse duces parua campi statione direptos
Admotum damnare nefas, nam cernere uultus,
Et uoces audire datur, multosq; per annos
Dilectus tibi Magne socer, post pignora tanta
Sanguinis infausti sobolem, mortemq; nepotis

Te nisi niliaca propius non uidit arena.
Cæsaris attonitam miscenda ad prælia mentem
Ferre moras scelerum partes iussere relictæ.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis
Iam tunc ciuili meditatus Leucada bello,
Illum sæpe minis Cæsar, precibusq; morantem
Euocat. o mundi tantorum causa malorum,
Quid superos, & fata tenes? sunt cætera cursu
Acta meo, summam rapti per prospera belli
Te poscit fortuna manum, num rupta uadosis
Syrtibus incerto libye nos diuidit æstu?
Nunquid inexperto tua credimus arma profundo?
Inq; nouos traheris casus? ignaue uenire
Te Cæsar, non ire iubet. prior ipse per hostes
Percussi medias alieni iuris arenas.
Tu mea castra times, pereuntia tempora fati
Conqueror, in uentos impendo uota, fretumq;.
Ne retine dubium cupientes ire per æquor,
Si bene nota mihi est, ad Cæsaris arma iuuentus
Naufragio uenisse uolet, iam uoce doloris
Vtendum est, non ex æquo diuisimus orbem,
Epirum, Cæsarq; tenet, totusq; Senatus,
Ausoniam tu solus habes, his terq;, quaterq;
Vocibus excitum postquam cessare uidebat,
Dum se deesse Deis, at non sibi numina credit,
Sponte per incertas audet tentare tenebras.
Quod iussi timuere fretum, temeraria prono
Expertus cessisse Deo, fluctusq; uerendos
Classibus, exigua sperat superare carina.
Soluerat armorum fessas nox languida curas

Parua quies miseris, in quorum pectora somno
Dat uires fortuna minor · iam castra silebant,
Tertia iam uigiles commouerat hora secundos,
Cæsar sollicito per uasta silentia gressu
Vix famulis audenda parat, cunctisq; relictis
Sola placet fortuna comes, tentoria post quam
Egressus uigilum, somno cedentia membra
Transiluit, questus tacite quod fallere posset.
Littora curua legit, primisq; inuenit in undis
Rupibus exesis hærentem fune carinam.
Rectorem, dominumq; ratis secura tenebat
Haud procul inde domus non ullo robore fulta,
Sed sterili iunco, cannaq; intexta palustri,
Et latus inuersa nudum munita faselo.
Hæc Cæsar bis, terq; manu quassantia tectum
Limina commouit, molli consurgit Amyclas,
Quē dabat alga, toro, quis nam mea naufragus inqt
Tecta petit? aut quem nostræ fortuna coēgit
Auxilium sperare casæ? sic fatus ab alto
Aggere iam tepidæ sublato fune fauillæ
Scintillam tenuem commotos pauit in ignes,
Securus belli prædam ciuilibus armis
Scit non esse casam · o uitæ tuta facultas
Pauperis, angustiq; lares, o munera non dum
Intellecta Deum · quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Cæsarea pulsante manu? tum poste recluso
Dux ait, expecta uotis maiora modestis,
Spesq; tuas laxa iuuenis, si iussa secutus,
Me uehis Hesperiam, non ultra cuncta carinæ

Debebis, manibusq́; inopem duxisse senectam.
Ne cessa præbere Deo tua fata uolenti
Angustos opibus subitis implere penates.
Sic fatur, quanquam plebeio tectus amictu,
Indocilis priuata loqui. tum pauper Amyclas
Multa quidem prohibent nocturno credere ponto,
Nam sol non rutilas deduxit in æquora nubes,
Concordesq́; tulit radios, notum altera Phœbi,
Altera pars boream deducta luce uocabat,
Orbe quoq; exhaustus medio, languensq́; recessit,
Spectantes oculos infirmo lumine passus,
Lunaq́; non gracili surrexit lucida cornu,
Aut orbis medii puros exesa recessus,
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
Ventorumq́; nota rubuit, tum lurida pallens
Ora tulit uultu sub nubem tristis ituro,
Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus,
Nec placet incertus qui prouocat æquora delphin,
Aut siccum quod mergus amat, quodq́; ausa uolare
Ardea sublimis pennæ confisa natanti,
Quodq́; caput spargēs undis uelut occupet imbrem,
Instabili gressu metitur littora cornix.
Sed si magnarum poscunt discrimina rerum,
Haud dubitem præbere manus. uel littora tangam
Iussa, uel hoc potius pelagus, flatusq́; negabunt.
Hæc fatus, soluensq́; ratem dat carbasa uentis,
Ad quorum motus non solum lapsa per altum
Aëra dispersos traxere cadentia sulcos
Sydera, sed summis etiam quæ fixa tenentur
Astra polis sunt uisa quati, niger inficit horror

T ergæ maris, longo per multa uolumina tractu
A estuat unda minax, flatus'q; incerta futuri
T urbida testantur conceptos æquora uentos.
T unc rector trepidæ fatur ratis, aspice sæuum
Q uãta paret pelagus, Zephyrus ne intẽdat, an eurus
I ncertum est, puppim dubius ferit undiq; pontus,
N ubibus, & cœlo notus est, si murmura ponti
C onsulimus, uenient Cori in mare, gurgite tanto
N ec ratis hesperias tanget, nec naufragus oras.
D esperare uiam, & uetitos conuertere cursus
S ola salus, liceat uexata littora puppe
P rendere, ne longe nimium sit proxima tellus.
F isus cuncta sibi cessura pericula Cæsar,
S perne minas inquit pelagi, uento'q; furenti
T rade sinum, Italiam si cœlo authore recusas,
M e pete, sola tibi causa hæc est iusta timoris,
V ectorem non nosse tuum, quem numina nunquam
D estituunt, de quo male tunc fortuna meretur,
C um post uota uenit, medias perrumpe procellas
T utela secure mea. cœli iste, freti'q;
N on puppis nostræ labor est, hanc Cæsare pressam
A fluctu defendet onus, nec longa furori
V entorum sæuo dabitur mora, proderit undis
I sta ratis, nec flecte manus, fuge proxima uelis
L ittora, tunc calabro portu te crede potitum,
C um iam non poterit puppi, nostræ'q; saluti
A ltera terra dari, quid tanta strage paretur
I gnoras, quærit pelagi, cœli'q; tumultu
Q uid præstet fortuna mihi. non plura locuto
A uulsit laceros percussa puppe rudentes

Turbo rapax, fragilemq́; super uolitantia malum
Vela tulit, sonuit uictis compagibus alnus.
Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab oceano caput exeris atlanteo
Core mouens æstus, iam te tollente furebat
Pontus, & in scopulos totas erexerat undas.
Occurrit gelidus boreas, pelagusq́; retundit,
Et dubium pendet uento cui pareat æquor,
Sed scythici uicit rabies aquilonis, & undas
Torsit, & abstrusas penitus uada fecit arenas,
Nec perfert pontum boreas ad saxa, suumq́;
In fluctus cori frangit mare, motaq́; possunt
Aequora subductis etiam concurrere uentis,
Non euri cessasse minas, non imbribus atrum
Aeolii iacuisse notum sub carcere saxi
Crediderim cunctos solita de parte ruentes
Defendisse suas uiolento turbine terras,
Sic pelagus mansisse loco, nam parua procellis
Aequora rapta ferunt, ægæas transit in undas
Tyrrhenum, sonat ionio uagus Adria ponto.
Ah quoties frustra pulsatos æquore montes
Obruit illa dies, quam celsa cacumina pessum
Tellus uicta dedit, non ullo littore surgunt
Tam ualidi fluctus, alioq́; ex orbe uoluti
A magno uenêre mari, mundumq́; cohercens
Monstriferos agit unda sinus, sic rector olympi
Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adiuuit, regnoq́; accessit terra secundo,
Cum mare conuoluit gentes, cum littora Tethys
Noluit ulla pati cœlo contenta teneri.

Tunc quoq; tanta maris moles creuisset in astra,
Nisuperum rector pressisset nubibus undas.
Non cœli nox illa fuit, latet obsitus aër
Infernæ pallore domus, nimbis'q; grauatus
Deprimitur, fluctus'q; in nubibus accipit imbrem,
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, sed obscurum nimbosus dissilit aër.
Tunc superum conuexa tremunt, atq; arduus axis
Insonuit, mota'q; poli compage laborant.
Extimuit natura chaos, rupisse uidentur
Concordes elementa moras, rursus'q; redire
Nox manes mixtura Deis, spes unà salutis
Quod tanta mundi non dum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de uertice pontus
Despicitur, tantum nautæ uidere trementes
Fluctibus e summis præceps mare, cum'q; tumentes
Rursus hiant undæ, uix eminet æquore malus,
Nubila tanguntur uelis, & terra carina,
Nam pelagus, qua parte sedet, non cælat arenam
Exhaustũ in cumulos, omnis'q; in fluctibus unda est.
Artis opem uicere metus, nescit'q; magister
Quam frangat, cui cedat aquæ, discordia ponti
Succurrit miseris, fluctus'q; euertere puppim
Non ualet in fluctus, uictum latus unda repellens
Erigit, atq; omni surgit ratis ardua uento.
Non humilem Sasona uadis, non littora curuæ
Thessaliæ saxosa pauent, oræ'q; malignos
Ambraciæ portus, scopulosa Ceraunia nautæ
Summa timent. credit iam digna pericula Cæsar
Fatis esse suis, tantus'ne euertere dixit

Me superis labor est? parua quem puppe sedentem
Tam magno petiere mari? si gloria leti
Est pelago donata mei, bellisq́; negamur,
Intrepidus quancunq; datis mihi numina mortem
Accipiam, licet ingentes abruperit actus
Festinata dies fatis, sat magna peregi.
Arctoas domui gentes, inimica subegi
Arma metu, uidit Magnum mihi Roma secundum.
Iussa plebe tuli fasces per bella negatos,
Nulla meis aberit titulis romana potestas,
Nesciet hoc quisquam, nisi tu, quae sola meorum
Conscia uotorum es, me quamuis plenus honorum
Et dictator eam stygias, & consul ad umbras,
Priuatum fortuna mori. mihi funere nullo
Est opus. o superi lacerum retinete cadauer
Fluctibus in mediis, desint mihi busta, rogusq́;
Dum metuar semper, terraq́; expecter ab omni,
Haec fatum decimus dictu mirabile fluctus
Inualida cum puppe leuat, nec rursus ab alto
Aggere deiecit pelagi, sed pertulit unda,
Scruposisq́; angusta uacant ubi littora saxis
Imposuit terrae, pariter tot regna, tot urbes,
Fortunamq́; suam tacta tellure recepit.
Sed non tam remeans Caesar iam luce propinqua,
Quam tacita sua castra fuga, comitesq́; fefellit.
Circunfusa duci fleuit, gemitusq́; suorum,
Et non ingratis incessit turba querelis,
Quo te dure tulit uirtus temeraria Caesar?
Aut quae nos uiles animas in fata relinquens
Inuitis spargenda dabas tua membra procellis?

Cum tot in hac anima populorum uita, salusq;
Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
Saeuitia est uoluisse mori, nullus'ne tuorum
Emeruit comitum fatis non posse superstes
Esse tuis? cum te raperet mare, corpora segnis
Nostra sopor tenuit, pudet heu tibi causa petendae
Haec fuit hesperiae, uisum est committere quenquam
Tam saeuo crudele mari. sors ultima rerum
In dubios casus, & prona pericula mortis
Praecipitare solet, mundi iam summa tenentem
Permisisse mari, tantum quid numina lassas?
Sufficit ad fatum belli fauor iste, laborq;
Fortunae, quod te nostris impegit arenis.
Hi'ne usus placuere Deum, non rector ut orbis
Nec dominus rerum, sed felix naufragus esses?
Talia iactantes discussa nocte, serenus
Oppressit cum sole dies, fessumq; tumentes
Composuit pelagus uentis patientibus undas.
Necnon hesperii lassatum fluctibus aequor
Vt uidere duces, purumq; insurgere coelo
Fracturum pelagus borean, soluêre carinas,
Quas uentus, doctaeq; pari moderamine dextrae
Permixtas habuere diu, latumq; per aequor
Vt terrestre coit consertis puppibus agmen,
Sed nox saeua modum uenti,ueliq; tenorem
Eripuit nautis, excussitq; ordine puppes.
Strymona sic gelidum bruma pellente relinquunt
Poturae te Nile grues, primoq; uolatu
Effingunt uarias casu monstrante figuras,
Mox ubi percussit tensas notus altior alas,

Confusos

Confusos temere immixtæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis littera pennis.
Cum primum redeunte die uiolentior aër
Puppibus incubuit Phœbeo concitus ortu,
Prætereunt frustra tentati littora Lissi,
Nympheumq; tenent, nudas aquilonibus undas
Succedens Boreæ iam portum fecerat auster.
Vndiq; collatis in robur Cæsaris armis
Summa uidens duri Magnus discrimina Martis
Iam castris instare suis, seponere tutum,
Coniugi decreuit onus, Lesboq; remota
Te procul a sæui strepitu Cornelia belli
Occulere. heu quantum mentes dominatur in æquas
Iusta Venus, dubiũ, trepidumq; ad prælia Magne
Te quoq; fecit amor, quod nolles stare sub ictu
Fortunæ, quo mundus erat, romanaq; fata,
Coniux sola fuit. mentem iam uerba paratam
Destituunt, blandæq; iuuat uentura trahentem
Indulgere moræ, tempus subducere fatis.
Nocte sub extrema pulso torpore quietis
Dum fouet amplexu grauidum Cornelia curis
Pectus, & auersi petit oscula grata mariti
Humentes mirata genas, percussaq; cæco
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens non nunc uita mihi dulcior inquit,
Cum tædet uitæ, læto sed tempore, coniux,
Venit mœsta dies, & quam, nimiumq;, parumq;
Distulimus. iam totus adest in prælia Cæsar,
Cedendum est bellis, quorum tibi tuta latébra
Lesbos erit, desiste preces tentare, negaui

Iam mihi, non longos a me patiere recessus.
Praecipites aderunt casus, properante ruina
Summa cadunt, satis est audisse pericula Magni,
Meq; tuus decepit amor, ciuilia bella
Si spectare potes, nam me iam Marte parato
Securos coepisse pudet cum coniuge somnos,
Eq; tuo miserum quatiunt cum classica mundum
Surrexisse sinu, uereor ciuilibus armis
Pompeium nullo tristem committere damno.
Tutior interea populis, & tutior omni
Rege late, positamq; procul fortuna mariti
Non tota te mole premat, si numina nostras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni,
Sitq; mihi, si fata premant, uictorq; cruentus,
Quo fugisse uelim. uix tantum infirma dolorem
Cepit, & attonito cesserunt pectore sensus.
Tandem ut uox moestas potuit proferre querelas,
Nil mihi de fatis thalami, superisq; relictum est
Magne queri, nostros non rumpit funus amores,
Nec diri fax summa rogi, sed sorte frequenti,
Plaebeiaq; nimis careo dimissa marito.
Hostis ad aduentum rumpamus foedera taedae,
Placemus socerum, sic est tibi cognita Magne
Nostra fides? credis ne aliquid mihi tutius esse,
Quam tibi? non ne olim casu pendemus ab uno?
Fulminibus me saeue iubes, tantaeq; ruinae
Absentem praestare caput? secura uidetur
Sors tibi, cum facias etiam nunc uota perisse,
Vt nolim seruire malis, sed morte parata
Te sequar ad manes, feriat dum moesta remotas

F ama procul terras, uiuam tibi nempe superstes.
A dde quod assuescis fatis, tantum'q; dolorem
C rudelis me ferre doces, ignosce fatenti
P osse pati timeo, quod si sunt uota, deis'q;
A udior, euentus rerum sciet ultima coniux.
S ollicitam rupes iam te uictore tenebunt,
E t puppim, quæ fata ferat tam læta, timebo,
N ec soluent audita metus mihi prospera bellī,
C um uacuis proiecta locis a Cæsare possim
V el fugiente capi. notescent littora clari
N ominis exilio, posita'q; ibi coniuge Magni
Q uis mitylenæas poterit nescire latébras?
H oc precor extremum, si nil tibi uicta relinquent
T utius arma fuga, cum te commiseris undis,
Q uolibet infaustam potius deflecte carinam,
L ittoribus quærere meis. sic fata relictis
E xiluit stratis amens, tormenta'q; nulla
V ult differre mora, non mœsti pectora Magni
S ustinet amplexu dulci, non colla tenere,
E xtremus'q; perit tam longi fructus amoris,
P ræcipitant'q; suos luctus, neuter'q; recedens
S ubstinuit dixisse uale, uitam'q; per omnem
N ulla fuit tam mœsta dies, nam cætera damna
D urata iam mente malis, firma'q; tulerunt.
L abitur infelix, manibus'q; excepta suorum
F ertur ad æquoreas, ac se prosternit, arenas,
L ittora'q; ipsa tenet, tandem'q; illata carinæ est.
N on sic infelix patriam, portus'q; reliquit
H esperios, sæui premerent cum Cæsaris arma,
F ida comes Magni uadit duce sola relicto,

Pompeiumq́; fugit. quæ nox sibi proxima uenit
Insomnis uiduo tum primum frigida lecto,
Atq; insueta quies uni, nudumq́; marito
Non hærente latus, somno quàm sæpe grauata
Deceptis uacuum manibus complexa cubile est,
Atq; oblita fugæ quæsiuit nocte maritum.
Nam quamuis flamma tectas urgente medullas,
Non iuuat in toto corpus iactare cubili,
Seruatur pars illa tori, caruisse timebat
Pompeio, sed non superi tam læta parabant.
Instabat, miseræ Magnum quæ redderet, hora.

M. ANNEI LVCANI CIVILIS BELLI LIBER SEXTVS.

Postquam castra duces pugnæ iam mente propinqui
Imposuere iugis, admotaq́; com̃inus arma,
Parq́; suum uidere Dei, capere omnia Cæsar
Mœnia graiorum spernit, martemq́; secundum
Iam nisi de genero fatis debere recusat.
Funestam mundo uotis petit omnibus horam,
In casum quæ cuncta ferat, placet alea fati
Alterutrum mersura caput, ter collibus omnes
Explicuit turmas, & signa minantia pugnam,
Testatus nunquam latiæ se deesse ruinæ.
Vt uidet ad nullos exciri posse tumultus
In pugnam generum, sed clauso fidere uallo,

S igna mouet, tectus'q; uia dumosa per arua
D yrachii præceps rapiendas tendit ad arces.
H oc iter æquoreo præcepit limite Magnus,
Q uem'q; uocat collem Taulantius incola Petram,
I nsedit castris, epireá'q; mœnia seruat
D efendens tutam uel solis turribus urbem.
N on opus hanc ueterum, nec moles structa tuetur,
H umanus'q; labor facilis, licet ardua tollat,
C edere uel bellis, uel cuncta mouentibus annis,
S ed munîmen habet nullo quassabile ferro,
N aturam, sedem'q; loci. nam clausa profundo
V ndiq; præcipiti, scopulis'q; uomentibus æquor
E xiguo debet, quod non est insula, colli.
T erribiles ratibus sustentant mœnia cautes,
I onium'q; furens rabido cum tollitur austro
T ēpla, domos'q; quatit, spumat'q; in culmina pōtus.
H ic auidam belli rapuit spes improba mentem
C æsaris, ut uastis diffusum collibus hostem
C ingeret ignarum ducto procul aggere ualli.
M etitur terras oculis, nec cæspite tantum
C ontentus fragili, subitos attollere muros,
I ngentes cautes, auulsá'q; saxa metallis,
G raiorum'q; domos, direptá'q; mœnia transfert.
E xtruitur, quod non aries impellere sæuus,
Q uod non ulla queat uiolenti machina belli.
F ranguntur montes, planum'q; per ardua Cæsar
D ucit opus, pandit fossas, turritá'q; summis
D isponit castella iugis, magno'q; recursu
A mplexus fines, saltus, nemorosá'q; Tesqua,
E t syluas, uastá'q; feras indagine claudit.

Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castráq; cæsareo circundatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,
Illic mersa suos, operumq́; ut summa reuisat,
Defessus Cæsar mediis intermanet agris.
Nunc uetus iliacos attollat fabula muros,
Adscribatq́; deis. fragili circundata testa
Mœnia mirentur refugi Babylonia parthi.
En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Assyriis quantum populis telluris eoæ
Sufficit in regnum, subitum, belliq́; tumultu
Raptum clausit opus, tanti periere labores,
Tot potuere manus adiungere Seston Abydo,
Ingestoq́; solo phryxeum elidere pontum,
Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
Et ratibus longæ flexus donare Malææ,
Aut aliquem mundi quamuis natura negasset
In melius mutare locum. coit area belli,
Hic alitur sanguis terras fluxurus in omneis.
Hic & thessalicæ clades, libycæq́; tenentur,
Aestuat angusta rabies ciuilis arena.
Prima quidem surgens operum structura fefellit
Pompeium ueluti mediæ, qui tutus in aruis
Siciniæ rapidum nescit latrare Pelorum,
Aut uaga cum Tethys, rutupináq; littora feruent
Vnda caledonios fallit turbata Britannos.
Vt primum terras septas uidet aggere uasto,
Ipse quoq; a tuta deducens agmina petra
Diuersis spargit tumulis, ut Cæsaris arma
Laxet, & effuso claudentem milite tendat,

At tantum septi uallo sibi uendicat agri,
Parua mycenææ quantum sacrata Dianæ
Distat ab excelsa nemoralis Aritia Roma,
Quoq́; modo Romæ prælapsus mœnia Tybris
In mare descendit, si nusquam torqueat amnem.
Classica nulla sonant, iniussáq; tela uagantur,
Et fit sæpe nefas iaculum tentante lacerto.
Maior cura ducis miscendis abstrahit armis
Pompeium exhaustæ præbenda ad pabula terræ,
Quæ currens obtriuit eques, gradibusq́; citatis
Vngula frondentem discussit cornea campum.
Belliger attonsis sonipes defessus in aruis,
Aduectos cum plena ferant præsepia culmos,
Ore nouas poscens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora tum soluit tabes, & digerit artus,
Traxit iners cœlum fluuidæ contagia pestis
Obscuram in nubem, tali spiramine Nessus
Emittit stygium nebulosis aëra saxis,
Antráq; letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, cœloq́; paratior unda
Omne pati uirus durauit uiscera cœno.
Iam riget atra cutis, distentáq; lumina rumpit,
Igneáq; in uultus, & sacro feruida morbo
Pestis abit, fessumq́; caput se ferre recusat.
Iam magis, atq; magis præceps agit omnia fatum,
Nec medii dirimunt morbi, uitamq́;, necemq́;,
Sed langor cum morte uenit, turbáq; cadentum
Aucta lues, dum mixta iacent incondita uiuis
Corpora, nam miseros ultra tentoria ciues

Spargere funus erat, tamen hos minuere labores
A tergo pelagus, pulsusq; aquilonibus aër,
Littoraq;, & plenæ peregrina messe carinæ.
At liber terræ spatiosis collibus hostis
Aëre non pigro, nec inertibus angitur undis,
Sed patitur sæuam ueluti circundatus arcta
Obsidione famem, non dum surgentibus altam
In segetem culmis, cernit miserabile uulgus
In pecudum cecidisse cibos, & carpere dumos,
Et morsu spoliare nemus, letumq; minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas,
Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morsu,
Quæq; per abrasas utero dimittere fauces,
Plurimaq; humanis antehac incognita mensis
Diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.
Vt primum libuit ruptis euadere claustris
Pompeio, cunctasq; sibi permittere terras,
Non obscura petit latebrosæ tempora noctis,
Et raptum furto soceri cessantibus armis
Dedignatur iter, latis exire ruinis
Quærit, & impulso turres confringere uallo,
Perq; omneis gladios, et qua uia cæde paranda est.
Opportuna tamen ualli pars uisa propinqui,
Quam Minuci castella uocant, & confraga densis
Arboribus dumeta tegunt, huc puluere nullo
Proditus agmen agit, subitusq; ad mœnia uenit.
Tot simul e campis latiæ fulsere uolucres,
Tot cecinere tubæ, ne quid uictoria ferro
Deberet, pauor attonitos confecerat hostes,
Quod solum ualuit uirtus, iacuere perempti,

Debuerant quo stare loco, qui uulnera ferrent,
Iam deerant, nimbus'q; ferens tot tela peribat,
Tum piceos uoluunt immissæ lampadis ignes,
Tum quassæ nutant turres, lapsum'q; minantur.
Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Iam Pompeianæ celsi super ardua ualli
Exierant Aquilæ, iam mundi iura patebant.
Quem non mille simul turmis, nec Cæsare toto
Auferret fortuna locum, uictoribus unus
Eripuit, uetuit'q; capi, se'q; arma tenente,
Ac non dum strato Magnum uicisse negauit.
Scæua uiro nomen, castrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes. ibi sanguine multo
Promotus latiam longo gerit ordine uitem.
Pronus ad omne nefas, & qui nesciret in armis,
Quam magnum uirtus crimen ciuilibus esset.
Hic ubi quærentes sotios iam Marte relicto
Tuta fugæ cernit, quo uos pauor inquit abegit
Impius, & cunctis ignotus Cæsaris armis
O famuli turpes, seruum pecus, absq; cruore
Terga datis morti? cumulo uos deesse uirorum
Non pudet? & bustis, inter'q; cadauera quæri?
Non ira saltem iuuenes pietate remota
Stabitis? e cunctis per quos erumperet hostis
Nos sumus electi. non paruo sanguine Magni
Ista dies ierit. peterem felicior umbras
Cæsaris in uultu. testem hunc fortuna negauit,
Pompeio laudante cadam, confringite tela
Pectoris incursu, iugulis'q; retundite ferrum.
Iam longinqua petit puluis, sonitus'q; ruinæ,
Securas'q; fragor concussit Cæsaris aures.

Vicimus o socii, ueniet qui uendicet arces,
Dum morimur. mouit tantum uox illa furorem,
Quantum non primo succendunt classica cantu,
Mirantesq; uirum, atq; auidi spectare, sequuntur
Scituri iuuenes, numero deprensa, locoq;
An plusq̃ mortem uirtus daret, ille ruenti
Aggere consistit, primumq; cadauera plenis
Turribus euoluit, subeuntesq; obruit hostes
Corporibus, totæq; uiro dant tela ruinæ,
Roboraq;, et moles hosti, seq; ipse minatur.
Nunc sude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, & ualli summa tenentes
Amputat ense manus, caput obterit, ossaq; saxo,
Ac male defensum fragili compage cerebrum
Dissipat, alterius flamma, crinesq;, genasq;
Succendit, strident oculis ardentibus ignes.
Vt primum cumulo crescente cadauera murum
Admouere solo, non segnior extulit illum
Saltus, & in medias iecit super arma cateruas,
Quam per summa rapit celerem uenabula pardũ.
Tunc densos inter cuneos compressus, et omni
Vallatus bello uincit, quem respicit, hostem.
Iamq; hebes, & crasso non asper sanguine mucro,
Percussum Scæuæ frangit, non uulnerat hostem,
Perdidit ensis opus, frangit sine uulnere membra.
Illum tota premit moles, illum omnia tela,
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix,
Parq; nouum fortuna uidet concurrere bellum,
Atq; uirum, fortis crebris sonat ictibus umbo,
Et galeæ fragmenta cauæ compressa perurunt

Tempora, nec quicquam nudis uitalibus obstat
Iam præter stantes in summis ossibus hastas.
Quid nunc uesani iaculis, leuibusq́; sagittis
Perditis hæsuros nunquam uitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus uibrata phalarica neruis
Obruat, aut uasti muralia pondera saxi,
Hunc aries ferro, balistaq́; limine portæ
Summoueat, stat non fragilis pro Cæsare murus,
Pompeiumq́; tenet. iam pectore non tegit armis.
Ac ueritus credi clypeo, leuaq́; uacasse,
Aut culpa uixisse sua, tot uulnera belli
Solus obit, densamq́; ferens in pectore syluam
Iam gradibus fessis in quem cadat, eligit hostem.
Par pelagi monstris, libycæ sic bellua terræ,
Sic libycus densis elephas oppressus ab armis
Omne repercussum squallenti missile tergo
Frangit, & hærentes mota cute discutit hastas.
Viscera tuta latent penitus, citraq́; cruorem
Confixæ stant tela feræ, tot facta sagittis,
Tot iaculis, unam non explent uulnera mortem.
Dictæa procul ecce manu Gortynis harundo
Tenditur in Scæuam, quæ uoto certior omni,
In caput, atq; oculi leuum descendit in orbem.
Ille moras ferri neruorum, & uincula rumpit,
Affixam uellens oculo pendente sagittam
Intrepidus, telumq́; suo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter post ictum sæuior ursa,
Cum iaculum parua libys amentauit habena,
Se rotat in uulnus, telumq́; irata receptum
Impetit, & secum fugientem circuit hastam.

Perdiderat uultum rabies, stetit imbre cruento
Informis facies, lætus fragor æthera pulsat
Victorum, maiora uiris e sanguine paruo
Gaudia non faceret conspectum in Cæsare uulnus.
Ille tegens alta suppressum mente dolorem
Mitis, & a uultu penitus uirtute remota,
Parcite ait ciues, procul hinc auertite ferrum,
Collatura meæ nil sunt iam uulnera morti,
Non eget ingestis, sed uulsis pectore telis,
Tollite, & in Magni uiuentem ponite castris,
Hoc uestro præstate duci, sit Scæua relicti
Cæsaris exemplum potius, quàm mortis honestæ.
Credidit infelix simulatis uocibus Aulus,
Nec uidit recto gladium mucrone tenentem,
Membraq; captiui pariter laturus, & arma,
Fulmineum mediis excœpit faucibus ensem.
Incaluit uirtus, atq; una cæde refectus
Soluat ait pœnas Scæuam quicunq; subactum
Sperauit, pacem gladio si quærit ab isto,
Magnus adorato submittat Cæsare signa.
An similem uestri, segnemq; ad fata putastis?
Pompei uobis minor est, causæq; senatus,
Quam mihi mortis amor. simul hæc effatus, et altus
Cæsareas puluis testatur adesse cohortes.
Dedecus hic belli Magno, crimenq; remisit,
Ne solum totæ fugerent te Scæua cateruæ,
Subducto qui Marte ruis. nam sanguine fuso
Vires pugna dabat, labentem turba suorum
Excipit, atq; humeris defectum imponere gaudet,
Ac ueluti inclusum perfosso in pectore numen,

Et uiuam magnæ speciem uirtutis adorant,
Telaq́; confixis certant euellere membris,
Exornantq́; Deos, ac nudum pectore Martem
Armis Scæua tuis. felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus iber, aut si tibi terga dedisset
Cantaber exiguis, aut longis teutonus armis.
Non tu bellorum spoliis ornare tonantis
Templa potes, non tu lætis ululare triumphis,
Infelix quanta dominum uirtute parasti.
Nec magis hac Magnus castrorum parte repulsus
Intra claustra piger dilato Marte quieuit,
Quam mare lassatur cum se tollentibus euris
Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
Montis adest, seramq́; sibi parat unda ruinam.
Hinc uicina petens placido castella profundo
Incursu gemini Martis rapit, armaq́; late
Spargit, & effuso laxat tentoria campo,
Mutandæq́; iuuat permissa licentia terræ.
Sic pleno padus ore tumens super aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros,
Succubuit siqua tellus, cumulumq́; furentem
Undarum non passa ruit, tum flumine toto
Transit, & ignotos aperit sibi gurgite campos,
Illos terra fugit dominos, his rura colonis
Accedunt donante pado. uix prælia Cæsar
Senserat, elatus specula quæ prodidit ignis,
Inuenit impulsos presso iam puluere muros,
Frigidaq́; ut ueteris deprendit signa ruinæ,
Accendit pax ipsa loci, mouitq́; furorem
Pompeiana quies, & uicto Cæsare somnus,

I re uel in clades properat, dum gaudia turbet.
T orquato ruit inde minax, qui Cæsaris arma
S egnius, aut uidit, quàm malo nauta tremente
O mnia circææ subducit uela procellæ,
A gminaq; interius muro breuiore recepit,
D ensius ut parua disponeret arma corona.
T ransierat primi Cæsar munimina ualli,
C um super e totis emisit collibus agmen,
E ffuditq; acies ob septum Magnus in hostem.
N on sic ætnæis habitans in uallibus horret
E ncelado spirante notum cum tota cauernas
E gerit, & torrens in campos defluit ætna,
C æsaris ut miles glomerato puluere uictus
A nte aciem, cæci trepidus sub nube timoris
H ostibus occurrit fugiens, inq; ipso pauendo
F ata ruit, totus mitti ciuilibus armis
V sq; uel in pacem potuit cruor, ipse furentes
D ux tenuit gladios. felix, ac libera legum
R oma fores, iurisq; tui, uicisset in illo
S i tibi Sylla loco, dolet heu, semperq; dolebit,
Q uod scelerum Cæsar prodest tibi summa tuorum
C um genero pugnasse pio. prò tristia fata,
N on Vticæ libyæ clades, Hispania Mundæ
F lesset, & infando pollutus sanguine Nilus
N obilius phario gestasset rege cadauer,
N ec Iuba marmaricas nudus pressisset arenas,
P œnorumq; umbras placasset sanguine fuso
S cipio, nec sancto caruisset uita Catone.
V ltimus esse dies potuit tibi Roma malorum,
E xire e mediis potuit pharsalia fatis.

Deserit aduerso possessam numine sedem
Cæsar, & emathias lacero petit agmine terras.
Arma secuturum soceri quacunq; fugasset
Tentauere suo comites diuertere Magnum
Hortatu, patrias sedes, atq; hoste carentem
Ausoniam peteret. nunquam me Cæsaris inquit
Exemplo reddam patriæ, nunquamq; uidebit
Me nisi dimisso redeuntem milite Roma.
Hesperiam potui motu surgente tenere,
Si uellem patriis aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
Extremum scythia transcendam frigoris orbem,
Ardentesq; plagas, uictor tibi Roma quietem
Eripiam? qui ne premerent te prælia, fugi.
Ac potius nequid bello patiaris in isto,
Te Casar putet esse suam. sic fatus in ortus
Phœbeos conuertit iter, terræq; secutus
Deuia, qua uastos aperit Candauia saltus
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
Thessaliam qua parte diem brumalibus horis
Attollit Titan rupes ossæa cohercet,
Cum per summa poli Phœbum trahit altior æstas,
Pelion opponit radiis nascentibus umbras,
At medios ignes cœli, rabidiq; leonis
Solstitiale caput nemorosus submouet Othrys.
Excipit aduersos Zephyros, & iapiga pindus,
Et maturato præcidit uespere lucem,
Nec metuens imi borean habitator olympi
Lucentem totis ignorat noctibus arcton,
Hos inter montes, media qui ualle premuntur,

Perpetuis quondam latuere paludibus agri,
Flumina dum campi retinent, nec peruia tempe
Dant aditus pelago, stagnumq; implentibus unum
Crescere cursus erat, postquam discessit Olympo
Herculea grauis Ossa manu, subitæq; ruinam
Sensit aquæ Nereus, melius mansura sub undis
Emathis æquorei regnum Pharsalos Achillis
Eminet, & prima rheteia littora pinu,
Quæ tetigit Phylace, Teleosq;, & Dorion ira
Flebile pieridum, Trachin, pretioq; nefandæ
Lampados herculeis fortis Melibæa pharetris,
Atq; olim Larissa potens, Vbi nobile quondam
Nunc super Argos arant, ueteres ubi fabula Thebas
Monstrat echionias, ubi quondam Penthéos exul,
Colla, caputq; ferens supremo tradidit igni
Questa quod hoc solum nato rapuisset Agaue.
Ergo abrupta palus multos discessit in amnes,
Purus in occasus parui sed gurgitis Aeas
Ionio fluit inde mari, nec fortior undis
Labitur auectæ pater Isidis, & tuus Oeneu
Penè gener crassis oblimat echinadas undis,
Et Meleagream maculatus sanguine Nessi
Euenos Calydona secat, ferit amne citato
Maliacas Sperchios aquas, & flumine puro
Irrigat Amphrisos famulantis pascua Phœbi,
Quiq; nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aëra, nec tenues uentos suspirat Anauros,
Et quisquis pelago per se non cognitus amnis
Peneo donauit aquas, et gurgite rapto
Apidanos, nunquamq; celer, nisi mixtus Enipheus.

Accipit Asôpos cursus, Penisq́; Melasq́;.
Solus in alterius nomen cum uenerit undæ,
Defendit Titaresus aquas, lapsusq́; superne
Gurgite Penei pro siccis utitur aruis.
Hunc fama est stygis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluuii contagia uilis
Nolle pati, superumq́; sibi seruare timorem.
Vt primum emissis patuerunt amnibus arua,
Pinguis bœbicio discessit uomere sulcus,
Mox lelegum dextra pressum descendit aratrum.
Aeolidæ, Dolopesq́; solum fregere coloni,
Et Magnêtes equis miniæ gens cognita remis,
Illic semiferos ixionidas centauros,
Fœta peletroniis nubes effudit in antris.
Aspera te Pholoës frangentem Monyche saxa,
Teq́; sub ætnæo torquentem uertice uulsas
Rœte ferox, quas uix boreas inuerteret, ornos,
Hospes & Alcidæ magni Phole, teq́; per amnem
Improbe lernæas uector passure sagittas,
Teq́; senex Chiron, gelido qui sydere fulgens,
Impetis æmonio maiorem Scorpion arcu.
Hac tellure feri micuerunt semina Martis.
Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes bellis feralibus omen
Exiluit, primus chalybem, frenosq́; momordit,
Spumauitq́; nouis Lapithæ domitoris habenis.
Prima fretum scindens pagasæo littore pinus,
Terrenum ignotas hominem proiecit in undas.
Primus Thessalicæ rector telluris Ionos
In formam calidæ percussit pondera massæ,

Fudit, & argentum flammis, aurumq; moneta
Fregit, & immensis coxit fornacibus æra.
Illic quod populos scelerata impegit in arma
Diuitias numerare datum est. hinc maxima serpens
Descendit Python, cyrrhæaq; fluxit in antra,
Vnde & thessalicæ ueniunt ad pythia laurus.
Impius hinc prolem superis immisit Alöeus,
Inseruit cælsis prope se quum Pelion astris,
Syderibusq; uias incumbens abstulit Ossa.
Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Castra duces, cunctos belli præsaga futuri
Mens agitat, summiq; grauem discriminis horam
Aduentare palam est. propius iam fata moueri
Degeneres trepidant animi, peioraq; uersant,
Ad dubios pauci præsumpto robore casus,
Spemq;, metumq; ferunt. turbæ sed mixtus inerti
Sextus erat, magno proles indigna parente,
Qui mox scyllæis exul crassatus in undis,
Polluit æquoreos siculus pirata triumphos,
Qui stimulante metu fati prænoscere cursus,
Impatiensq; moræ, uenturisq; omnibus æger,
Non tripodas Deli, non pythia consulit antra,
Nec quæsisse libet primis quid frugibus altrix
Ore Iouis Dodona sonet, quis noscere fibra
Fata queat, quis prodat aues, quis fulgura cœli
Seruet, & assyria scrutetur sydera cura,
Aut siquid tacitum, sed fas erat, ille supernis
Detestanda deis sæuorum arcana magorum
Nouerat, & tristes sacris feralibus aras,
Vmbrarum, Ditisq; fidem, miseroq; liquebat

S cire parum superos, uanum, sæuumq; furorem
A diuuat ipse locus, uicinaq; mœnia castris
A emonidum, ficti quas nulla licentia monstri
T ransierat, quarum, quicquid non creditur, ars est.
T hessala quin etiam tellus, herbasq; nocentes
R upibus ingenuit, sensuraq; saxa canentes
A rcanum ferale magos. ibi plurima surgunt
V im factura Deis, & terris hospita Colchis
L egit in æmoniis, quas non aduexerat, herbas.
I mpia tot populis, tot surdas gentibus aures
C ælicolum, diræ conuertunt carmina gentis.
V na per æthereos exit uox illa recessus,
V erbaq; ad inuitum perfert cogentia numen,
Q uod non cura poli, cœliq; uolubilis unquam
A uocat, infandum tetigit cum sydera murmur.
T unc Babylon persêa licet, secretaq; Memphis
O mne uetustorum soluat penetrale magorum,
A bducit superos alienis Thessalis aris.
C armine Thessalidum dura in præcordia fluxit
N on fatis adductus amor, flammisq; seueri
I llicitis arsere senes, nec noxia tantum
P ocula proficiunt, aut cum turgentia succo
F rontis amaturæ subducunt pignora fœtæ,
M ens hausti nulla sanie polluta ueneni
E xcantata perit, quos non concordia mixti
A lligat ulla tori, blandæq; potentia formæ,
T raxerunt torti magica uertigine fili.
C essauere uices rerum, dilataq; longa
H æsit nocte dies, legi non paruit æther,
T orpuit, & præceps audito carmine mundus,

Axibus & rapidis impulsos Iuppiter urgens
Miratur non ire polos. nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo,
Et tonat ignaro cœlum Ioue, uocibus hisdem
Humentes late nebulas, nimbosq; solutis
Excussere comis, uentis cessantibus æquor
Intumuit, rursus uetitum sentire procellas
Conticuit turbante noto, puppimq; ferentes
In uentum tumuere sinus, de rupe pependit
Abscissa fixus torrens, amnisq; cucurrit
Non qua pronus erat, Nilum non extulit æstas,
Mæander direxit aquas, Rhodanumq; morantem
Præcipitauit Arar, submisso uertice montes
Explicuere iugum, nubes suspexit Olympus,
Solibus & nullis, scythicæ cum bruma rigeret,
Dimaduere niues, impulsam sydere Tethyn
Reppulit æmonidum defenso littore carmen.
Terra quoq; immoti concussit ponderis axem,
Et medium uergens titubauit nisus in orbem,
Tantæ molis onus percussum uoce recessit,
Prospectumq; dedit circumlabentis Olympi.
Omne potens animal leti, genitumq; nocere,
Et pauet æmonias, & mortibus instruit artes,
Has auidæ Tigres, & nobilis ira Leonum
Ore fouent blando, gelidos his explicat orbes,
Inq; pruinoso coluber distenditur aruo.
Viperei coëunt abrupto corpore nodi,
Humanoq; cadit serpens afflata ueneno.
Quis labor hic superis cantus, herbasq; sequendi,
Spernendiq; timor? cuius commercia pacti

Obstrictos habuere Deos? parere necesse est?
An iuuat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis ualuere minis? hoc iuris in omnes
Est illis superos? an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum? qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipse, potest. illis & sydera primum
Præcipiti deducta polo, Phœbéq; serena
Non aliter diris uerborum obsessa uenenis
Palluit, & nigris, terrenisq; ignibus arsit,
Quam si fraterna prohiberet imagine tellus,
Insereretq; suas flammis cœlestibus umbras,
Et patitur tantos cantu depressa labores,
Donec suppositas propior despumet in herbas.
Hos scelerum ritus, hæc diræ carmina gentis,
Effera damnarat nimiæ pietatis Erichtho,
Inq; nouos ritus pollutam duxerat artem.
Illi nanq; nefas urbis submittere tecto,
Aut laribus ferale caput, desertaq; busta
Incolit, & tumulos expulsis obtinet umbris,
Grata deis Erebi, cœtus audire silentum,
Nosse domos stygias, arcanaq; Ditis operti
Non superi, non uita uetat, tenet ora profanæ
Fœda situ macies, cœloq; ignota sereno.
Terribilis stygio facies pallore grauatur
Impexis onerata comis. si nimbus, & atræ
Sydera subducunt nubes, tunc thessala nudis
Egreditur bustis, nocturnaq; fulgura captat.
Semina fœcundæ segetis calcata perussit,
Et non letiferas spirando perdidit auras,
Nec superos orat, nec cantu supplice numen

Auxiliare uocat, nec fibras illa litantis
Nouit, funereas aris imponere flammas
Gaudet, & accenso rapuit quæ thura sepulchro.
Omne nefas superi prima iam uoce precantis
Concedunt, carmenq́; timent audire secundum,
Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes,
Infodit busto fatis debentibus annos
Mors inuita subit, peruersa funera pompa
Rettulit a tumulis, fugêre cadauera letum,
Fumantes iuuenum cineres, ardentiaq́; ossa
E mediis rapit illa rogis, ipsamq́;, parentes
Quam tenuere, facem, nigroq́; uolantia fumo
Feralis fragmenta tori, uestesq́; fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.
Ast ubi seruantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medullæ
Corpora, tunc omnes auide desæuit in artus,
Immersitq́; manus oculis, gaudetq́; gelatos
Effodisse orbes, & siccæ pallida rodit
Excrementa manus, laqueum, nodosq́; nocentes
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasitq́; cruces, percussaq́; uiscera nimbis
Vulsit, & incoctas admisso sole medullas.
Insertum manibus chalybem, nigramq́; per artus,
Stillantis tabi saniem, uirusq́; coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit,
Et quodcunq; iacet nuda tellure cadauer,
Ante feras, uolucresq́; sedet, nec carpere membra
Vult ferro, manibusq́; suis, morsusq́; Luporum
Expectat siccis raptura à faucibus artus.

Nec cessant a caede manus, si sanguine uiuo
Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto,
Nec refugit caedes, uiuum si sacra cruorem,
Extáq; funereae poscunt trepidantia mensae,
Vulnere si uentris non qua natura uocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
Et quoties saeuis opus est, ac fortibus umbris,
Ipsa facit manes, hominum mors omnis in usu est.
Illa genae florem primaeuo corpore uulsit,
Illa comam leua morienti abscîdit ephebo.
Saepe etiam caris cognato in funere dira
Thessalis incubuit membris, atq; oscula figens,
Truncauitq; caput, compressáq; dentibus ora
Laxauit, sicoq; haerentem gutture linguam
Praemordens gelidis infudit murmura labris,
Arcanumq; nefas stygias mandauit ad umbras.
Hanc ut fama loci Pompeio prodidit alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub nostra tellure diem. deserta per arua
Carpit iter, fidi scelerum, suetiq; ministri
Effractos circum tumulos, ac busta uagati
Conspexere procul praerupta in caute sedentem,
Qua iuga deuexus pharsalica porrigit Aemus.
Illa magis, magicasq; Deis incognita uerba
Tentabat, carmenq; nouos fingebat in usus,
Nanq; timens ne Mars alium uagus iret in orbem,
Emathis & tellus tam multa caede careret,
Pollutos cantu, dirisq; uenefica succis,
Conspersos uetuit transmittere bella Philippos
Tot mortes habitura suas, usuráq; mundi

Sanguine, cæsorum truncare cadauera regum

Sperat, & Hesperiæ cineres auertere gentis,

Ossáq; nobilium, tantosq; adquirere manes.

Hic ardor, solusq; labor, quid corpore Magni

Proiecto rapiat, quos Cæsaris inuolet artus,

Quam prior affatur Pompeii ignaua propago.

O decus Aemonidum, populis quæ pandere fata,

Quæq; suo uentura potes diuertere cursu,

Te precor, ut certum liceat mihi noscere finem,

Quem belli fortuna paret, non ultima turbæ

Pars ego romanæ, Magni clarissima proles,

Vel dominus rerum, uel tanti funeris hæres.

Mens dubiis percussa pauet, rursusq; parata est

Certos ferre metus, hoc casibus eripe iuris,

Ne subiti, cæciq; ruant, uel numina torque,

Vel tu parce Deis, & manibus exprime uerum,

Elisias resera sedes, ipsamq; uocatam,

Quos petat è nobis mortem, tibi coge fateri.

Nõ humilis labor est, dignũ est, quod quærere cures,

Vel tibi quo tanti præponderet alea fati.

Impia uulgatæ lætatur nomine famæ

Thessalis, & contra, si fata minora moueres,

Pronum erat ó iuuenis, quos uelles īquit, in actus

Inuitos præbere Deos, conceditur arti

Vnam cum radiis presserunt sydera mortem

Inseruisse moras, & quamuis fecerit omnis

Stella senem, medios herbis abrumpimus annos,

At simul a prima descendit origine mundi,

Causarum series, atq; omnia fata laborant,

Si quicquam mutare uelis, unoq; sub ictu

S tat genus humanum, tunc thessala turba fatemur
P lus fortuna potest, sed si prænoscere casus
C ontentus, facilis'q; aditus, multi'q; patebunt
A duerum, tellus nobis, æther'q;, chaos'q;,
A equora'q;, & campi, rhodopeia'q; saxa loquentur.
S ed pronum cum tanta nouæ sit copia mortis,
E mathiis unum campis attollere corpus.
V t modo defuncti, tepidi'q; cadaueris ora
P lena uoce sonent, ne membris sole perustis
A uribus incertum feralis strideat umbra.
D ixerat, & noctis geminatis arte tenébris,
M æstum tecta caput, squallenti nube pererrat,
C orpora cæsorum tumulis proiecta negatis,
C ontinuo fugere lupi, fugere reuulsis
V nguibus impastæ uolucres, dum Thessala uatem
E ligit, & gelidas leto scrutata medullas.
P ulmonis rigidi stantes sine uulnere fibras
I nuenit, & uocem defuncto in corpore quærit.
F ata peremptorum pendent iam multa uirorum,
Q uem superis reuocasse uelit, si tollere totas
T entasset campis acies, & reddere bello,
C essissent leges Erebi, monstro'q; potenti
E xtractus stygio populus pugnasset auerno,
E lectum tandem traiecto gutture corpus
D ucit, & inserto laqueis feralibus unco
P er scopulos miserum trahitur, per saxa cadauer
V icturum, montis'q; caui, quem tristis Erichtho
D amnarat, sacris alta subrupe locatur.
H aud procul a Ditis cæcis depressa cauernis
I n præceps subsedit humus, quam pallida pronis

Vrget ſylua comis, & nullo uertice cœlum
Suſpiciens, Phœbo non peruia taxus opacat.
Marcentes intus tenebræ, pallensq; ſub antris
Longa nocte ſitus, nunquam niſi carmine factum,
Lumen habet, non tænareis ſic faucibus aër
Sedit iners mœſtum mundi confine latentis,
Ac noſtri, quo non metuunt emittere manes
Tartarei reges. nam quamuis Theſſala uates
Vim faciat fatis, dubium eſt, quod traxerit illuc,
Aſpiciat ſtygias, an quod deſcenderit umbras.
Diſcolor, & uario furialis cultus amictu
Induitur, uultusq; aperitur crine remoto,
Et coma uipereis ſubſtringitur horrida ſertis.
Vt pauidos iuuenis comites, ipſumq; trementem
Conſpicit exanimi defixum lumina uultu,
Ponite ait trepida conceptos mente timores,
Iam noua iam uera reddetur uita figura,
Vt quamuis pauidi, poſſint audire loquentem.
Si uero, ſtygiosq; lacus, ripamq; ſonantem
Ignibus oſtendam, ſi me præſente uideri
Eumenides poſſent, uilloſaq; colla colubris
Cerberus excutiens, & uincti terga gigantes.
Quis timor ignaui metuentes cernere manes?
Pectora tunc primum feruenti ſanguine ſupplet
Vulneribus laxata nouis, taboq; medullas
Abluit, & uirus large lunare miniſtrat.
Huc quicquid fœtu genuit natura ſiniſtro
Miſcetur, non ſpuma canum, quibus unda timori eſt,
Viſcera non lyncis, non duræ nodus hienæ
Defuit, & cerui paſti ſerpente medulla,

N on puppem retinens euro tendente rudentes
I n mediis echeneis aquis, oculiq́; draconum,
Quæq́; sonant fœta tepefacta sub alite saxa.
N on Arabum uolucer serpens, innataq́; rubris
A equoribus custos pretiosæ uipera conchæ,
A ut uiuentis adhuc libycæ membrana cerastæ,
A ut cinis eoa positi phœnicis in ara.
Q uo postquam uiles, & habentes nomina pestes
C ontulit infando saturatas carmine frondes,
E t quibus os dirum nascentibus inspuit herbas
A ddidit, & quicquid mundo dedit ipsa ueneni.
T unc uox letæos cunctis pollentior herbis
E xcantare deos, confudit murmura primum
D issona, & humanæ multum discordia linguæ
L atratus habet illa canum, gemitusq́; luporum,
Q uod trepidus bubo, quod stryx nocturna querũtur
Q uod strident, ululantq́; feræ, quod sibilat anguis,
E xprimit, & planctus illisæ cautibus undæ,
S yluarumq́; sonum, fractæq́; tonitrua nubis.
T ot rerum uox una fuit, mox cætera cantu
E xplicat æmonio, penetratq́; in tartara lingua.
E umenides, stygiumq́; nefas, pœnæq́; nocentum,
E t chaos innumeros auidum confundere mundos,
E t rector terræ, quem longa in secula torquet
M ors dilata Deum, styx, & quos nulla meretur
T hessalis elisios, cœlum, matremq́; perosa
P ersephone, nostræq́; Hecates pars ultima, per quã
M anibus, & mihi sunt tacitæ commercia linguæ,
I anitor & sedis laxæ, qui uiscera sæuo
S pargis nostra cani, repetitaq́; fila sorores

F racturæ, tuq́; ó flagrantis portitor undæ
I am lassate senex ad me redeuntibus umbris
E xaudite preces, si uos satis ore nefando,
P ollutoq́; uoco, si nunquam hæc carmina fibris
H umanis ieiuna cano, si pectora plena
S æpe dedi, & laui calido prosecta cerebro,
S iquis, qui uestris caput, extaq́; lancibus infans
I mposuit, uicturus erat, parete precanti.
N on in tartareo latitantem poscimus antro,
A ssuctamq́; diu tenebris, modo luce fugata
D escendentem animam, primo pallentis hiatu
H æret adhuc Orci, licet has exaudiat herbas
A d manes uentura semel, ducis omnia nato
P ompeiana canat nostri modo militis umbra,
S i bene de uobis ciuilia bella merentur.
H æc ubi fata, caput, spumantiaq́; ora leuauit,
A spicit astantem proiecti corporis umbram,
E xanimes artus, inuisaq́; claustra timentem
C arceris antiqui, pauet ire in pectus apertum,
V isceraq́;, & ruptas letali uulnere fibras.
A h miser extremum, cui mortis munus iniquæ
E ripitur non posse mori, miratur Erichtho
H as fatis licuisse moras, irataq́; morti
V erberat in motum uiuo serpente cadauer,
P erq́; cauas terræ, quas egit carmine, rimas
M anibus illatrat, regniq́; silentia rupit.
T isiphone, uocisq́; meæ secura Megæra
N on agitis sæuis Erebi per inane flagellis
I nfelicem animam? iam uos ego nomine uero
E liciam, stygiasq́; canes in luce superna

Destituam, per busta sequar, per funera custos,
Expellam tumulis, abigam uos omnibus urnis,
Teq; Deis, ad quos alio procedere uultu
Ficta soles Hecate pallenti tabida forma,
Ostendam, faciemq; Erebi mutare uetabo,
Eloquar immenso terræ sub pondere, quæ te
Contineant Ennea dapes, quo fœdere mœstum
Regem noctis ames, quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres, tibi pessime mundi
Arbiter immittam ruptis Titana cauernis,
Et subito feriere die. Paretis? an ille
Compellendus erit, quo nunquam terra uocato
Non excussa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
Verberibusq; suis trepidam castigat Erinnym,
Indespecta tenet uobis, qui tartara, cuius
Vos estis superi, stygias qui peierat undas.
Protinus astrictus caluit cruor, atraq; fouit
Vulnera, & in uenas, extremaq; membra cucurrit.
Percussæ gelido trepidant sub pectore fibræ,
Et noua desuetis subrepens uita medullis,
Miscetur morti. tunc omnis palpitat artus,
Tenduntur nerui, nec se tellure cadauer
Paulatim per membra leuat, terraq; repulsum est,
Erectumq; semel, distento lumina rictu
Nudantur, non dum facies uiuentis in illo,
Iam morientis erat, remanet, pallorq;, rigorq;,
Et stupet illatus mundo, sed murmure nullo
Ora astricta sonant, uox illi, linguaq; tantum
Responsura datur. dic inquit Thessala, magna
Quod iubeo, mercede mihi, nam uera locutum

Immunem toto mundi præstabimus æuo
Artibus æmoniis, tali tua membra sepulchro,
Talibus exuram stygio cum carmine syluis,
Vt nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti uixisse iterum, nec uerba, nec herbæ
Audebunt longæ somnum tibi soluere Lethes,
A me morte data tripodas, uatesq; deorum
Sors obscura tenet, certus discedat ab umbris
Quisquis uera petit, duræq; oracula mortis
Fortis adit, ne parce precor, da nomina rebus,
Da loca, da uocem, qua mecum fata loquantur,
Addidit & carmen, quo, quicquid consulit umbrã,
Scire dedit. Mœstum fletu manante cadauer,
Tristia non equidem parcarum stamina dixit,
Respexi, tacitæ reuocatus ab aggere ripæ,
Quod tamen è cunctis mihi noscere contigit umbris,
Effera Romanos agitat discordia manes,
Impiaq; infernam ruperunt arma quietem,
Elisias alii sedes, ac tartara mœsta
Diuersi liquere duces, quid fata pararent,
Hi fecere palam, tristis felicibus umbris
Vultus erat, uidi Decios, natumq;, patremq;
Lustrales bellis animas, flentemq; Camillum,
Et Curios, Syllam de te fortuna querentem.
Deplorat libycis perituram Scipio terris
Infaustam sobolem maior Carthaginis hostis,
Non seruituri mœret Cato fata nepotis.
Solum te consul depulsis prime tyrannis
Brute pias inter gaudentem uidimus umbras.
Abruptis Catilina minax, fractisq; cathenis

Exultat, Mariiq́; truces, nudiq́; Cethegi.
Vidi ego lætantes popularia nomina Drusos.
Legibus immodicos, ausosq́; ingentia Gracchos.
Aeternis chalybum nodis, & carcere ditis
Constrictæ plausere manus, camposq́; piorum
Poscit turba nocens, regni possessor inertis
Pallentes aperit sedes, abruptaq́; saxa
Asperat, & durum uinclis adamanta, paratq́;
Poenam uictori, refer hæc solatia tecum
O iuuenis, placido manes, patremq́;, domumq́;
Expectare sinu, regniq́; in parte serena
Pompeio seruare locum, nec gloria paruæ
Sollicitet uitæ, ueniet quæ misceat omnes
Hora duces, properate mori, magnoq́; superbi
Quamuis è paruis animo descendite bustis,
Et romanorum manes calcate deorum,
Quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda
Quæritur, & ducibus tantum de funere pugna est.
Tu fatum ne quære tuum cognoscere, parcæ
Me reticente dabunt, tibi certior omnia uates
Ipse canet siculis genitor Pompeius in aruis.
Ille quoq; incertus quo te uocet, unde repellat,
Quas iubeat uitare plagas, quæ sydera mundi.
Europam miseri, Libyamq́;, Asiamq́; timete,
Distribuit tumulos uestris fortuna triumphis.
O miseranda domus, toto nil orbe uidebis
Tutius emathia. Si postquam fata peregit,
Stat uultu moestus tacito, mortemq́; reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisq́;, cadauer
Vt cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata

Consumpto iam iure semel. tum robore multo
Extruit illa rogum, uadit defunctus ad ignes.
Accensa iuuenem positum strue linquit Erichtho
Tandem passa mori, Sextoq; ad castra parentis
It comes, & coelo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria gressus,
Iussa tenere diem densas nox praestitit umbras,

M. ANNEI LVCANI CIVILIS BELLI LIBER SEPTIMVS.

Egnior Oceano, quam lex aeterna uocabat,
5 Luctificus Titan nunquam magis aethéra contra
Egit equos, currumq; polo rapiente retorsit,
Defectusq; pati uoluit, raptaeq; labores
Lucis, & attraxit nubes non pabula flammis,
Sed ne thessalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magni pars ultima uitae
Sollicitos uana decepit imagine somnos.
Nam Pompeiani uisus sibi sede theatri
Innumeram effigiem romanae cernere plebis,
Attolliq; suum laetis ad sydera nomen
Vocibus, & plausu cuneos certare sonantes.
Qualis erat populi facies, clamorq; fauentis,
Olim cum iuuenis, primiq; aetate triumphi,
Post domitas gentes, quas torrens ambit Iberus,
Et quaecunq; fugax Sertorius impulit arma,

Vespere pacato, pura uenerabilis æque
Quam currus ornante toga plaudente senatu,
Sedit adhuc romanus eques · seu fine bonorum
Anxia uenturis ad tempora læta refugit,
Siue per ambages solitas contraria uisis
Vaticinata quies magni tulit omina planctus,
Seu uetito patrias ultra tibi cernere sedes
Sic Romam fortuna dedit. Ne rumpite somnos
Castrorum uigiles, nullas tuba uerberet aures,
Crastina dira quies, & imagine mœsta diurna,
Vndiq; funestas acies feret, undiq; bellum.
Vnde pares somnos populi, noctem'q; beatam?
O felix, si te uel sic tua Roma uideret·
Donassent utinam superi, patriæ'q;, tibi'q;
Vnum Magne diem, quo fati certus uterq;
Extremum tanti fructum caperetis amoris,
Tu uelut Ausonia uadis moriturus in urbe,
Illa rati semper de te sibi conscia uoti,
Hoc scelus haud unquam fatis hærere putauit,
Sic se dilecti tumulum quoq; perdere Magni.
Te mixto flesset luctu, iuuenis'q;, senex'q;,
Iniussus'q; puer, lacerasset crine soluto
Pectora fœmineum ceu Bruti funere uulgus.
Nunc quoq; tela licet paueant uictoris iniqui,
Nuntiet ipse licet Cæsar, tua funera flebunt.
Sed dum thura ferunt, dum laurea serta tonanti,
O miseri, quorum gemitus edere dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro.
Vicerat astra iubar cum mixto murmure turba,
Castrorum fremuit, fatis'q; trahentibus orbem

Signa petit pugnæ, miseri pars maxima uulgi
Non totum uisura diem tentoria circum
Ipsa ducis queritur, magnoq; accensa tumultu
Mortis uicinæ properantes admouet horas.
Dira subit rabies, sua quisq; ac publica fata
Præcipitare cupit. segnis, pauidusq; uocatur,
Ac nimium patiens soceri Pompeius, & orbis
Indulgens regno, qui tot simul undiq; gentes
Iuris habere sui uellet, pacemq; timeret.
Necnon & reges, populiq; queruntur eoi
Bella trahi, patriaq; procul tellure teneri.
Hoc placet ô superi, cum uobis uertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraq; poscimus arma,
In Pompeianis uotum est Pharsalia castris.
Cunctorum uoces Romani maximus author
Tullius eloquii, cuius sub iure, togaq;
Pacificas sæuus tremuit Catilina secures,
Pertulit, iratus bellis, cum rostra, forumq;
Optaret, passus tam longa silentia miles.
Addidit inualidæ robur facundia causæ.
Hoc pro tot meritis solum te Magne precatur,
Vti se fortuna uelis, proceresq; tuorum
Castrorum, regesq; tui cum supplice mundo
Affusi, uinci socerum patiare rogamus.
Humano generi tam longo tempore bellum
Cæsar erit? merito Pompeium uincere lente
Gentibus indignum est à transcurrente subactis.
Quo tibi feruor abit? aut quo fiducia fati?
De superis ingrate times? causamq; Senatus

Credere dis dubitas? ipſæ tua ſigna reuellent,
Proſilientq́; acies. pudeat uiciſſe coactum.
Si duce te iuſſo, ſi nobis bella geruntur,
Sit iuris quocunq; uelint concurrere campo.
Quid mundi gladios à ſanguine Cæſaris arces?
Vibrant tela manus, uix ſigna morantia quiſquam
Expectat, propera, ne te tua claſſica linquant.
Scire Senatus auet, miles te Magne ſequatur,
An comes. Ingemuit rector, ſenſitq́; Deorum
Eſſe dolos, & fata ſuæ contraria menti.
Si placet hoc inquit cunctis, ſi milite Magno,
Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
Inuoluat populos una fortuna ruina,
Sitq́; hominum magnæ lux iſta nouiſſima parti.
Teſtor Roma tamen Magnum, quo cuncta perirent,
Accepiſſe diem, potuit tibi uulnere nullo
Stare labor belli, potui ſine cæde ſubactum,
Captiuumq́; ducem uiolatæ tradere paci.
Quis furor ô cæci ſcelerum? ciuilia bella
Geſturi, metuunt ne non cum ſanguine uincant.
Abſtulimus terras, excluſimus æquore toto,
Ad præmaturas ſegetum ieiuna rapinas
Agmina compulimus, uotumq́; effecimus hoſti,
Vt mallet ſterni gladiis, morteſq́; ſuorum
Permiſcere meis, belli pars magna peracta eſt
Iis, quibus effectum eſt, ne pugnam Tyro paueret.
Si modo uirtutis ſtimulis, iræq́; calore
Signa petunt, multos in ſumma pericula miſit
Venturi timor ipſe mali. fortiſſimus ille eſt,
Qui promptus metuenda pati, ſi comminus inſtent,

Et differre potest. placet hæc tam prospera rerum
Tradere fortunæ? gladio permittere mundi
Discrimen? pugnare ducem, quàm uincere malunt.
Res mihi romanas dederas fortuna regendas,
Accipe maiores, & cæco in marte tuere.
Pompeii nec crimen erit, nec gloria bellum.
Vincis apud superos uotis me Cæsar iniquis.
Pugnatur, quantum scelerum, quantumq; malorum
In populos lux ista feret, quot regna iacebunt,
Sanguine Romano quàm turbidus ibit Enipheus.
Prima uelim caput hoc funesti lancea belli,
Si sine momento rerum, partisq; ruina
Casurum est, feriat, neq; enim uictoria Magno
Lætior, aut populis inuisum hac clade peracta,
Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen,
Omne malum uicti, quod sors feret ultima rerum,
Omne nefas uictoris erit sic fatur, & arma
Permittit populis, frenosq; furentibus ira
Laxat, & ut uictus uiolento nauita coro
Dat regimen uentis, ignauumq; arte relicta
Puppis onus trahitur, trepido confusa tumultu
Castra fremunt, animiq; truces sua pectora pulsant
Ictibus incertis, multorum pallor in ore
Mortis uenturæ est, faciesq; simillima fato.
Aduenisse diem, qui fatum rebus in æuum
Conderet humanis, & quæri Roma quid esset,
Illo marte palam est, sua quisq; pericula nescit
Attonitus maiore metu quis littora ponto
Obruta, quis summis cernens in montibus æquor,
Aetheraq; in terras deiecto sole cadentem,

Tot rerum finem timeat sibi? non uacat ullos
Pro se ferre metus, urbi, Magnoq́; timetur.
Nec gladiis habuere fidem, nisi cautibus asper
Exarsit mucro, tunc omnis lancea saxo
Erigitur, tendunt neruis melioribus arcus,
Cura fuit lectis pharetras implere sagittis,
Auget eques stimulos, frenorumq́; aptat habenas.
Si liceat superis hominum conferre labores,
Non aliter Phlegra rapidos tollente gigantes
Martius incaluit siculis incudibus ensis,
Et rubuit flammis iterum neptunia cuspis,
Spiculáq; extenso Paean Pythone recoxit,
Pallas gorgoneos diffudit in aegida crines.
Pallenaea Ioui mutauit fulmina Cyclops.
Non tamen abstinuit uenturos prodere casus
Per uarias fortuna notas, nam Thessala rura
Cum peterent, totus uenientibus obstitit aether,
Inq; oculis hominum fregerunt fulmina nubes,
Aduersasq́; faces, immensoq́; igne columnas,
Et trabibus mixtis auidos Pythonas aquarum
Detulit, atq; oculos ingesto fulgure clausit,
Excussit cristas galeis, capulosq́; solutis
Perfudit gladiis, ereptaq́; pila liquauit,
Aethereoq́; nocens fumauit sulfure ferrum.
Nec non innumero cooperta examine signa,
Vixq́; reuulsa solo, maiori pondere pressum
Signiferi mersere caput, rorantia fletu
Vsq; ad Thessaliam Romana, & publica signa.
Admotus superis discussa fugit ab ara
Taurus, & emathios, praeceps se iecit in agros,

Nullaq; funestis inuenta est uictima sacris.
At tu quos scelerum superos? quas rite uocasti
Eumenidas Caesar? stygii quae numina regni,
Infernumq; nefas? & mersos nocte furores?
Impia tam saeue gesturus bella litasti?
Iam dubium, monstris'ne Deum, nimio'ue pauori
Crediderint, multis concurrere uisus Olympo
Pindus, & abruptis mergi conuallibus Aemus,
Edere nocturnas belli Pharsalia uoces,
Ire per ossaeam rapidus Beboeida sanguis,
Inq; uicem uultus tenebris mirantur opertos,
Et pallere diem, galeisq; incumbere noctem,
Defunctosq; patres, & cunctas sanguinis umbras
Ante oculos uolitare suos, sed mentibus unum
Hoc solamen erat, quod uoti turba nefandi
Conscia, quae patrum iugulos, quae pectora fratrum
Sperabat, gaudet monstris, mentisq; tumultu,
Atq; omen scelerum, subitos putat esse furores.
Quid mirum populos, quos lux extrema manebat
Lymphato trepidasse metu? praesaga malorum
Si data mens homini est, tyriis qui gadibus hospes
Adiacet, Armeniumq; bibit Romanus Araxem,
Sub quocunq; die, quocunq; est sydere mundi,
Moeret, & ignorat causas, animumq; dolentem
Corripit, Emathiis quid perdat nescit in aruis.
Euganeo, si uera fides memorantibus, augur
Colle sedens Aponus terris ubi fumifer exit,
Atq; Antenorei dispergitur unda Timaui,
Venit summa dies, geritur res maxima dixit,
Impia concurrunt Pompeii, & Caesaris arma,

Seu tonitrus, ac tela Iouis praesaga notauit,
Aéra seu totum discordi obsistere coelo,
Prospexitq; polos seu lumen in aethere moestum
Solis in obscuro pugnam pallore notauit.
Dissimilem certe cunctis quos explicat egit
Thessalicum natura diem, si cuncta perito
Augure mens hominum coeli noua signa notasset,
Spectari è toto potuit Pharsalia mundo.
O summos hominum, quorum fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis coelum omne uacauit.
Haec & apud seras gentes, populosq; nepotum,
Siue sua tantum uenient in secula fama,
Siue aliquid magnis nostri quoq; cura laboris
Nominibus prodesse potest, cum bella legentur,
Spesq;, metusq; simul, perituraq; uota mouebunt,
Attonitiq; omnes ueluti uenientia fata
Nō transmissa legent, & adhuc tibi Magne fauebūt.
Miles ut aduerso Phoebi radiantis ab ictu
Descendens totos perfudit lumine colles,
Non temere immissus campis, stetit ordine certo
Infelix acies, cornus tibi cura sinistri
Lentule, cum prima, quae tum fuit optima bello,
Et quarta legione datur, tibi numine pugnax
Aduerso Domiti dextri frons tradita Martis,
At medii robur belli fortissima densant
Agmina, quae cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, libyco dux primus in orbe.
At iuxta fluuios, & stagna undantis Enyphei,
Cappadocum montana cohors, & largus habenis
Ponticus ibat eques, sicci sed plurima campi

Tetrarchæ, regesq́; tenent, magniq́; tyranni,
Atq; omnis latio quæ seruit purpura ferro.
Illuc & Libyæ numidas, & Creta cydonas
Misit, ithyreis cursus fuit inde sagittis,
Inde truces galli solitum prodistis in hostem,
Illic pugnaces commouit Iberia cetras.
Eripe uictori gentes, & sanguine mundi
Fuso, Magne semel totos consume triumphos.
Illo forte die Cæsar statione relicta,
Ad segetum raptus moturus signa, repente
Conspicit in planos hostem descendere campos,
Oblatumq́; uidet uotis sibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia casus,
Aeger quippe moræ, flagransq́; cupidine regni,
Cœperat exiguo tractu ciuilia bella
Vt lentum damnare nefas, discrimina postquam
Aduentare ducum, supremaq́; prælia uidit,
Casuram fatis sensit nutare ruinam.
Illa quoq; in ferrum rabies promptissima, paulum
Languit, & casus audax spondere secundos
Mens stetit in dubio, quam nec sua fata timere,
Nec Magni sperare sinunt, formidine mersa
Prosilit hortando melior fiducia uulgo.
O domitor mundi rerum fortuna mearum
Miles, adest toties optatæ copia pugnæ,
Nil opus est uotis, iam fatum accersite ferro,
In manibus uestris, quantus sit Cæsar, habetis.
Hæc est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
Promissam memini, cuius spe mouimus arma,
In quam distulimus uetitos remeare triumphos.

Hæc eadem est hodie, quæ pignora, quæq; penates
Reddat, & emeritos faciat uos marte colonos.
Hæc fato quæ teste probet, quis iustius arma
Sumpserit, hæc acies uictum factura nocentem est.
Si pro me patriam ferro, flammisq; petistis,
Nunc pugnate truces, gladiosq; exoluite culpa,
Nulla manus belli mutato iudice pura est.
Non mihi res agitur, sed uos ut libera sitis
Turba precor, gentes ut ius habeatis in omnes,
Ipse ego priuatæ cupidus me reddere uitæ,
Plebeiaq; toga modicum componere ciuem,
Omnia dum uobis liceant, nihil esse recuso.
Inuidia regnate mea, nec sanguine multo
Spem mundi petitis, graiis delecta iuuentus
Gymnasiis aderit, studioq; ignaua palæstræ,
Et uix arma ferens, & mixtæ dissona turbæ
Barbaries, non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum, ciuilia paucæ
Bella manus facient. pugnæ pars magna leuabit
His orbem populis, Romanumq; obteret hostem.
Ite per ignauas gentes, famosaq; regna,
Et primo ferri motu prosternite mundum,
Sitq; palam, quas tot duxit Pompeius in urbem
Curribus, unius gentes non esse triumphi.
Armenios ne mouet, Romana potentia cuius
Sit ducis? aut emptum nimio uult sanguine quisquã
Barbarus hesperiis Magnum præponere rebus?
Romanos odere omnes, dominosq; grauantur,
Quos nouere magis. sed me fortuna meorum
Commisit manibus, quorum me Gallia testem

Tot fecit bellis, cuius non militis ensem
Agnoscam? cœlumq́; tremens cum lancea transit
Dicere non fallar, quo sit uibrata lacerto.
Quod si signa ducem nunquam fallentia uestrum,
Conspicio, faciesq́; truces, oculosq́; minaces,
Vicistis, uideor fluuios spectare cruoris,
Calcatosq́; simul reges, sparsumq́; Senatus
Corpus, & immensa populos in cæde natantes.
Sed mea fata moror, qui uos in tela ruentes
Vocibus his teneo, ueniam date bella trahenti
Spe trepido, haud unquam uidi tã magna daturos,
Tam prope me superos, camporum limite paruo
Absumus a uotis, ego sum, cui marte peracto
Quæ populi, regesq́; tenent, donare licebit.
Quóne poli motu? quo cœli sydere uerso
Thessalicæ tantum superi permittitis oræ?
Aut merces hodie bellorum, aut pœna paratur.
Cæsareas spectate cruces, spectate cathenas,
Et caput hoc positum rostris, effusáq; membra,
Septorumq́; nefas, & clausi prælia campi,
Cum duce syllano gerimus ciuilia bella.
Vestri cura mouet, nam me secura manebit
Sors quæsita manu, fodientem uiscera cernet
Me mea, qui non dum uictum respexerit hostem.
Dii quorum curas abduxit ab æthere tellus,
Romanusq́; labor, uincat, quicunq; necesse
Non putat in uictos sæuum distringere ferrum,
Quiq́; suos ciues, quod signa aduersa tulerunt
Non credit fecisse nefas. Pompeius in arcto
Agmina uestra loco uetita uirtute moueri

C um tenuit, quanto satiauit sanguine ferrum.
V os tamen hoc oro iuuenes, ne cædere quisquam
H ostis terga uelit, ciuis qui fugerit, esto.
S ed dum tela micant, non uos pietatis imago
V lla, nec aduersa conspecti fronte parentes
C ommoueant. uultus gladio turbate uerendos.
S iue quis infesto cognata in pectora ferro
I bit, seu nullum uiolabit uulnere pignus,
I gnoti iugulum tanquam scælus imputet hostis.
S ternite iam uallum, fossas'q; implete ruina,
E xeat ut plenis acies non sparsa maniplis,
P arcite ne castris, uallo tendetis in illo,
V nde acies peritura uenit. uix cuncta locuto
C æsare, quem'q; suum munus trahit, arma'q; raptim
S umpta uiris celeris capiunt præsagia belli,
C alcatis'q; ruunt castris, stant ordine nullo,
A rte ducis nulla, permittunt omnia fatis.
S i totidem Magni soceros, totidem'q; petentes
V rbis regna suæ funesto in marte locasset,
N on tam præcipiti ruerent in prælia cursu.
V idit ut hostiles in rectum exire cateruas
P ompeius, nullas'q; moras permittere bello,
S ed superis placuisse diem, stat corde gelato
A ttonitus, tanto'q; duci sic arma timere
O men erat, premit inde metus, totum'q; per agmen
S ublimi prouectus equo, quem flagitat inquit
V estra diem uirtus, finis ciuilibus armis,
Q uem quæsistis, adest, totas effundite uires,
E xtremum ferri superest opus, una'q; gentes
H ora trahit, quisquis patriam, caros'q; penates,

Qui sobolē, ac thalamos, desertaq́; pignora quærit,
Ense petat, medio posuit Deus omnia campo.
Causa iubet melior superos sperare secundos,
Ipsi tela regent per uiscera Cæsaris, ipsi
Romanas sancire uolent hoc sanguine leges.
Si socero dare regna meo, mundumq́; pararent,
Præcipitare meam fatis potuere senectam,
Non iratorum populis, urbiq́; Deorum est
Pompeium seruare ducem. quæ uincere possent
Omnia contulimus, subiere pericula clari
Sponte uiri, sacraq́; antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reducesq́; Camillos
Temporibus, Deciosq́; caput fatale uouentes,
Hinc starent, primo gentes oriente coactæ,
Innumeræq́; urbes, quantas in prælia nunquam
Exciuere manus, toto simul utimur orbe.
Quicquid signiferi comprensum limite cycli
Sub noton, & boreā hominū sumus, arma mouemus.
Non'ne superfusis collectum cornibus hostem
In medium dabimus? paucas uictoria dextras
Exigit, at plures tantum clamore cateruæ
Bella gerent, Cæsar nostris non sufficit armis.
Credite pendentes é summis mœnibus urbis
Crinibus effusis hortari in prælia matres.
Credite grandæuum, uetitumq́; ætate Senatum
Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos,
Atq́; ipsam domini metuentem occurrere Romam.
Credite qui nunc est, populum, populumq́; futurum
Permixtas afferre preces. hæc libera nasci,
Hæc uult turba mori. si quis post pignora tanta

P ompeio locus est, cum prole, & coniuge supplex,
I mperii salua si maiestate liceret
V oluerer ante pedes, Magnus nisi uincitis, exul
L udibrium soceri, uester pudor, ultima fata
D eprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
N e discam seruire senex. tam mœsta locuti
V oce ducis flagrant animi, Romanáq; uirtus
E rigitur, placuitq; mori, si uera timeret.
E rgo utrinq; pari concurrunt agmina motu,
I rarum metus hos, regni spes excitat illos.
H æ facient dextræ quicquid non expleat ætas
V lla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
V t uacet à ferro, gentes mars iste futuras
O bruet, & populos æui uenientis in orbem
E recto natale feret. tunc omne latinum
F abula nomen erit, Gabios, Veiosq;, Coramq;
P uluere uix tectæ poterunt monstrare ruinæ,
A lbanosq; lares, laurentinosq; penates,
R us uacuum, quod non habitet nisi nocte coacta
I nuitus, questusq; Numam iussisse Senator,
N on ætas hæc carpsit edax, monumentaq; rerum
P utria, destituit crimen ciuile, uidemus
T ot uacuas urbes. generis quo turba redacta est
H umani. toto populi qui nascimur orbe,
N ec muros implere uiris, nec possumus agros,
V rbs nos una capit, uincto fossore coluntur
H esperiæ segetes, stat tectis putris auitis
I n nullos ruitura domus, nulloq; frequentem
C iue suo Romam, sed mundi fece repletam,
C ladis eò dedimus, ne tanto in tempore bellum

Iam possent ciuile geri, Pharsalia tanti
Causa mali. cedent feralia nomina Cannæ,
Et damnata diu Romanis Allia fastis
Tempora signauit leuiorum Roma malorum,
Hunc uoluit nescire diem. prò tristia fata
Aéra pestiferum tractu, morbosq́; fluentes,
Insanamq́; famem, permissasq́; ignibus urbes
Mœniaq́; in præceps laturos plena tremores
Hi possent explere uiri, quos undiq; traxit
In miseram fortuna necem, dum munera longi
Explicat eripiens æui, populosq́;, ducesq́;
Constituit campis, per quos tibi Roma ruenti
Ostendat quam magna cadas, quæ latius orbem
Possedit, citius per prospera fata cucurrit.
Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis,
Te geminum Titan procedere uidit in axem.
Haud multum terræ spatium restabat eoæ,
Vt tibi nox, tibi tota dies, tibi cucurret æther,
Omniaq́; errantes stellæ Romana uiderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
Emathiæ funesta dies, hac luce cruenta
Effectum, ut latios non horreat India fasces,
Nec uetitos errare Dacis in mœnia ducat,
Sarmaticumq́; premat succinctus consul aratrum.
Quod semper sæuas debet tibi Parthia pœnas,
Quod fugiens ciuile nefas, redituraq́; nunquam
Libertas ultra Tigrim, Rhenumq́; recessit,
Ac toties nobis iugulo quæsita, uagatur,
Germanum, Scythicumq́; bonum, nec respicit ultra
Ausoniam, uellem populis incognita nostris,

Vulturis ut primum leuo fundata uolatu
Romulus infami compleuit mœnia luco,
Vsq; ad Thessalicas seruisses Roma ruinas.
De Brutis fortuna queror. quid tempora legum
Egimus, aut annos à consule nomen habentes?
Felices Arabes, Mediq́;, eoáq; tellus,
Quam sub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis,
Ex populis, qui regna ferunt, sors ultima nostra est,
Quos seruire pudet. sunt nobis nulla profecto
Numina, cum cæco rapiantur secula casu,
Mentimur regnare Iouem. spectabit ab alto
Aethere Thessalicas teneat cum fulmina cædes?
Scilicet ipse petet Pholoën? petet ignibus Oethen?
Immeritæq; nemus Rhodopes? pinusq́; minantes?
Cassius hoc potius feriet caput? astra Thyestæ
Impulit, & subitis damnauit noctibus Argos,
Tot similes fratrum gladios, patrumq́; gerenti
Thessaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata Deo. cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas est.
Bella pares superis facient ciuilia diuos.
Fulminibus manes, radiisq́; ornabit, & astris,
Inq; Deum templis iurabit Roma per umbras.
Vt rapido cursu fati suprema morantem
Consumpsere locum, parua tellure dirempti.
Quo sua pila cadant, aut quam sibi fata minentur
Inde manum spectant, tempus quo noscere possent,
Facturi quæ monstra forent. uidere parentes
Frontibus aduersis, fraternaq́; comminus arma,
Nec libuit mutare locum, tamen omnia torpor

Pectora constrinxit, gelidusq; in uiscera sanguis
Perculsa pietate coit, totæq; cohortes
Pila parata diu tensis tenuere lacertis.
Dii tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,
Sed sensum post fata tuæ dent Crastine morti,
Cuius torta manu commisit lancea bellum,
Primaq; Thessaliam Romano sanguine tinxit.
O præceps rabies, cum Cæsar tela teneret,
Inuenta est prior ulla manus, tunc stridulus aër
Elisus lituis, conceptaq; classica cornu,
Tunc ausæ dare signa tubæ, tunc æthera tendit,
Extremiq; fragor conuexa irrupit Olympi,
Vnde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
Excepit resonis clamorem uallibus Aemus,
Peliacisq; dedit rursus geminare cauernis,
Pindus agit gemitus, pangæaq; saxa resultant,
Oetææq; gemunt rupes, uocesq; furoris
Expauere sui tota tellure relatas.
Spargitur in numerum diuersis missile uotis.
Vulnera pars optat, pars terræ figere tela,
Ac puras seruare manus. rapit omnia casus,
Atq; incerta facit, quos uult fortuna nocentes.
Sed quota pars cladis iaculis, ferroq; uolanti
Exacta est, odiis solus ciuilibus ensis
Sufficit, & dextras Romana in uiscera ducit.
Pompeii densis acies stipata cateruis,
Iunxerat in seriem nexis umbonibus arma,
Vixq; habitura locum dextras, ac tela mouendi
Constiterat, gladiosq; suos compressa timebat.
Præcipiti cursu uesanum Cæsaris agmen

In densos agitur cuneos, per'q; arma, per hostem
Quærit iter, qua torta graues loricæ cathenas
Opponit, tuto'q; latet sub tegmine pectus,
Hac quoq; peruentum est ad uiscera, tot'q; per arma
Extremum est, quod quisq; ferit, ciuilia bella
Vna acies patitur, gerit altera, frigidus inde
Stat gladius, calet omne nocens a Cæsare ferrum,
Nec fortuna diu rerum tot pondera uertens,
Abstulit ingentes fato torrente ruinas.
Vt primum toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques, belli'q; per ultima fudit,
Sparsa per extremos leuis armatura maniplos
Insequitur, sæuas'q; manus immittit in hostem.
Illic quæq; suo miscet gens prælia telo,
Romanus cunctis petitur cruor, inde sagittæ,
Inde faces, & saxa uolant, spatio'q; solutæ
Aeris, & calido liquefactæ pondere glandes.
Tunc & Ithyræi, Medi'q;, Arabes'q; soluto
Arcu turba minax, nusquam rexere sagittas,
Sed petitur solus, qui campis imminet aër,
Inde cadunt mortes, sceleris sed crimine nullo
Externum maculant Chalybem, stetit omne coactũ
Circa pila nefas, ferro subtexitur æther,
Nox'q; super campos telis conserta pependit.
Tum Cæsar metuens ne frons sibi prima labaret
In cursu, tenet obliquas post signa cohortes,
In'q; latus belli, qua se uagus hostis agebat
Immittit subitum non motis cornibus agmen.
Immemores pugnæ, nullo'q; pudore timendi
Præcipites fecere palam, ciuilia bella

Non bene barbaricis unquam commissa cateruis.
Vt primum sonipes transfixus pectora ferro
In caput effusi calcauit membra regentis,
Omnis eques cessit campis, glomerataq; pubes
In sua conuersis præceps ruit agmine frenis,
Perdidit inde modum cædes, ac nulla secuta est
Pugna, sed hinc iugulis, hinc ferro bella geruntur.
Nec ualet hæc acies tantum prosternere, quantum
Inde perire potest. utinam Pharsalia campis
Sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
Pectora, non alio mutentur sanguine fontes,
Hic numerus totos tibi uestiat ossibus agros,
Aut si romano compleri sanguine mauis,
Istis parce precor, uiuant, Galatæq;, Syriq;.
Cappadoces, Galliq;, extremiq; orbis Iberi,
Armenii, Cilices, nam post ciuilia bella
Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnes
It timor, & fatis datus est pro Cæsare cursus.
Ventum erat ad robur Magni, mediasq; cateruas.
Quod totos errore uago perfuderat agros,
Constitit hic bellum, fortunaq; Cæsaris hæsit,
Illic non regum auxiliis collecta iuuentus
Bella gerit, ferrumq; manus mouere rogatæ,
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
Hic furor, hic rabies, hic sunt tua crimina Cæsar.
Hanc fuge mens partem belli, tenebrisq; relinque,
Nullaq; tantorum discat me uate malorum,
Quam multum bellis liceat ciuilibus, ætas.
Ah potius pereant lachrymæ, pereantq; querelæ,
Quicquid in hac acie gessisti Roma, tacebo.

Hic Cæsar, rabies populi, stimulus'q; furorum
Ne qua parte sui pereat scelus, agmina circum
It uagus, atq; ignes animis flagrantibus addit,
Conspicit & gladios, qui toti sanguine manent,
Qui niteant, primo tantum mucrone cruenti,
Quæ presso tremat ense manus, quis languida tela,
Quis contenta ferat, quis præstet bella iubenti,
Quem pugnare iuuet, quis multum ciue perempto
Mutet, obit latis proiecta cadauera campis,
Vulnera multorum totum fusura cruorem
Opposita premit ipse manu, quacunq; uagatur,
Sanguineum ueluti quatiens Bellona flagellum,
Bistonas aut Mauors agitans, si uerbere sæuo
Palladia stimulet turbatos ægide currus.
Nox ingens scelerum, & cædes oriuntur, & instar
Immensæ uocis gemitus, & pondere lapsi
Pectoris arma sonant, confracti'q; ensibus enses.
Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat,
Aduersos'q; iubet ferro contundere uultus,
Promouet ipse acies, impellit terga suorum,
Verbere conuersæ cessantes excitat hastæ,
In plebem uetat ire manus, monstrat'q; Senatum.
Scit cruor imperii quis sit, quæ uiscera regum,
Vnde petat Romam, libertas ultima mundi
Quo steterit ferienda loco, permixta secundo
Ordine nobilitas, uenerandaq; corpora ferro
Vrgentur, cædunt Lepidos, cædunt'q; Metellos,
Coruinos'q; simul, Torquata'q; nomina regum,
Sæpe duces, summos'q; hominum te Magne remoto.
Illic plebeia contectus casside uultus,

Ignotusq; hosti, quod ferrum Brute tenebas?
O decus imperii, ó spes suprema Senatus,
Extremum tanti generis per secula nomen,
Nerue per medios nimium temerarius hostes,
Nec tibi fatales admoueris ante Philippos,
Thessalia periture tua, nil proficis istic
Cæsaris intentus iugulo, non dum attigit arcem
Iuris, & humanum culmen, quo cuncta premũtur,
Egressus meruit fatis tam nobile letum,
Viuat, & ut Bruti procumbat uictima, regnet.
Hic patriæ perit omne decus, iacet aggere magno
Patricium campis commixta plebe cadauer.
Mors tamen eminuit clarorum in strage uirorum
Pugnacis Domiti, quem clades fata per omnes
Ducebant. nusquam Magni fortuna sine illo
Succubuit, uictus toties à Cæsare salua
Libertate perit, tunc mille in uulnera lætus
Labitur, ac uenia gaudet caruisse secunda.
Viderat in crasso uoluentem sanguine membra
Cæsar, & increpitans iam Magni deseris arma
Successor Domiti, sine te iam bella geruntur.
Dixerat, ast illi suffecit pectora pulsans
Spiritus in uocem, morientiaq; ora resoluit.
Non te funesta scelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæsar, generoq; minorem
Aspiciens, stygias Magno duce liber ad umbras,
Et securus eo, te sæuo marte subactum,
Pompeioq; graues pœnas, nobisq; daturum
Cum morior sperare licet. non plura locutum
Vita fugit, densæq; oculos pressere tenebræ.

I mpendisse pudet lachrymas in funere mundi
M ortibus innumeris, ac singula fata sequentem
Q uærere letiferum per cuius uiscera uulnus
E xierit, quis fusa solo uitalia calcet,
O re quis aduerso demisso faucibus ense
E xpulerit moriens animam, quis corruat ictu,
Q uis steterit dum membra cadunt, quis pectore tela
T ransmittat, uel quos campis affixerit hasta,
Q uis cruor emissus perruperit aéra uenis,
I nq; hostis cadat arma sui, quis pectora fratris
C ædat, & ut notum possit spoliare cadauer,
A bscissum longe mittat caput, ora parentis
Q uis laceret, nimiáq; probet spectantibus ira,
Q uem iugulat non esse patrem, mors nulla querela
D igna sua est, nullosq; hominum lugere uacamus,
N on istas habuit pugnæ Pharsalia partes,
Q uas aliæ clades, illic per fata uirorum,
P er populos hic Roma perit, quod militis illic,
M ors hic gentis erat, sanguis ibi fluxit Achæus,
P onticus, Assyrius, cunctos hærere cruores
R omanus, campisq; uetat consistere torrens,
M aius ab hac acie, quàm quod sua secula ferrent
V ulnus habent populi, plus est, quàm uita, salusq;
Q uod perit, in totum mundi prosternimur æuum,
V incitur his gladiis omnis quæ seruiet ætas,
P roxima quid soboles, aut quid meruere nepotes
I n regnum nasci? pauidi num gessimus arma?
T eximus aut iugulos? alieni pœna timoris
I n nostra ceruice sedet, post prælia natis
S i dominum fortuna dabas, & bella dedisses.

I am Magnus transisse Deos, Romanáq; fata
S enserat infelix, tota uix clade coactus
F ortunam damnare suam, stetit aggere campi
E minus, unde omnes sparsas per Thessala rura
A spiceret clades, quæ bello obstante latebant.
T ot telis sua fata peti, tot corpora fusa,
A c se tam multo pereuntem sanguine uidit.
N ec (sicut mos est miseris) trahere omnia secum
M ersa iuuat, gentesq; suæ miscere ruinæ,
V t latiæ post se uiuat pars maxima turbæ,
S ustinuit dignos etiam nunc credere uotis
C œlicolas, uoluitq; sui solacia casus.
P arcite ait superi cunctas prosternere gentes,
S tante potest mundo, Romaq; superstite Magnus
E sse miser. si plura iuuant mea uulnera, coniux
E st mihi, sunt nati, dedimus tot pignora fatis,
C iuiline parum est bello, si méq;, meosq;
O bruet? exiguæ clades sumus orbe remoto?
O mnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
I am nihil est fortuna meum. sic fatur, & arma,
S ignaq;, & afflictas omni iam parte cateruas
C ircuit, & reuocat matura in fata ruentes,
S éq; negat tanti, nec deerat robur in enses
I re duci, iuguloq; pati, uel pectore letum.
S ed timuit strato miles ne corpore Magni
N on fugeret, supraq; ducem procumberet orbis?
C æsaris aut oculis uoluit subducere mortem
N equicquam infelix, socero spectare uolenti
P ræstandum est ubicunq; caput, sed tu quoq; cõiux
C ausa fugæ, uultusq; tui, fatisq; negatum

Te præsente mori. tum Magnum concitus aufert
A bello sonipes non tergo tela pauentem,
Ingentesq; animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus, non fletus erat, saluaq; uerendus
Maiestate dolor, qualem te Magne decebat
Romanis præstare malis, non impare uultu
Aspicis Emathiam, nec te uidere superbum
Prospera bellorum, nec fractum aduersa uidebunt.
Quamq; fuit læto per treis infida triumphos,
Tam misero fortuna minor. iam pondere fati
Deposito securus abis, nunc tempora læta
Respexisse uacat, spes nunquam implenda recessit,
Quid fueris nunc scire licet, fuge prælia dira,
Ac testare Deos, nullum qui perstet in armis
Iam tibi Magne mori, ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, phariòq; a gurgite clades,
Sic & Thessalicæ post te pars maxima pugnæ,
Non iam Pompeii nomen populare per orbem,
Nec studium belli, sed par quod semper habemus
Libertas, & Cæsar erunt, teq; inde fugato
Ostendet moriens sibi se pugnasse Senatus.
Non'ne iuuat pulsum bellis cessisse, nec istud
Prospectare nefas spumantes cæde cateruas?
Respice turbatos in cursu sanguinis amnes,
Et soceri miserere tui. quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior istis?
Quicquid in ignotis solus regionibus exul,
Quicquid sub phario positus patiare tyranno,
Crede Deis, longo fatorum crede fauori.
Vincere peius erat, prohibe lamenta sonare,

F lere ueta populos, lachrymas, luctusq́; remitte.
T am mala Pompeii, quam prospera mũdus adoret.
A spice securus uultu non supplice reges,
A spice possessas urbes, donataq́; regna,
A egyptum, Libyamq́;, & terras elige morti.
V idit prima tuæ testis Larissa ruinæ
N obile nec uictum fatis caput, omnibus illa
C iuibus effudit totas per mœnia uires
O buia ceu læto, promittunt munera flentes,
P andunt templa, domos, socios se cladibus optant.
S cilicet immenso superest ex nomine multum,
T eq́; minor solo cunctas impellere gentes
R ursus in arma potes, rursusq́; in fata redire.
S ed quid opus uicto populis, aut urbibus inquit?
V ictori præstate fidem. Tu Cæsar in alto
C ædis adhuc cumulo, patriæ per uiscera uadis,
A t tibi iam populos donat gener. auehit inde
P ompeium sonipes, gemitus, lachrymæq́; sequũtur,
P lurimaq́; in sæuos populi conuitia diuos.
N unc tibi uera fides quæsiti Magne fauoris
C ontigit, ac fructus felix se nescit amari.
C æsar ut Hesperio uidit satis arua natare
S anguine, parcendum ferro, manibusq́; suorum
I am ratus, ut uiles animas, perituraq́; frustra
A gmina permisit uitæ, sed castra fugatos
N e reuocent, pellatq́; quies nocturna pauorem,
P rotinus hostili statuit succedere uallo,
D um fortuna calet, dum conficit omnia terror,
N on ueritus graue ne fessis, ac marte subactis
H oc foret imperium, non magno hortamine miles

In prædam ducendus erat · uictoria nobis
Plena uiri dixit, superest pro sanguine merces,
Quam mõstrare meum est, nec enim donare uocabo,
Quod sibi quisq; dabit. cunctis en plena metallis
Castra patent · raptum hesperiis è gentibus aurum
Hic iacet, eoasq; premunt tentoria gazas ·
Tot regum fortuna simul, Magniq; coacta
Expectat dominos, propera, præcedere miles,
Quos sequeris, quascunq; tuas Pharsalia fecit,
A uictis rapiantur opes. nec plura locutus
Impulit amentes, auriq; cupidine cæcos
Ire super gladios, supraq; cadauera patrum,
Et cæsos calcare duces. quæ fossa, quis agger
Sustineat pretium belli, scelerumq; petentes?
Scire uolunt quanta fuerint mercede nocentes.
Inuenere quidem spoliato plurima mundo,
Bellorum in sumptus congestæ pondera massæ,
Sed non impleuit cupientes omnia mentes.
Quicquid fodit Iber, quicquid Tagus extulit auri,
Quod legit diues summis Amarispus arenis,
Vt rapiant, paruo scelus hoc uenisse putabant,
Cum sibi tarpeias uictor desponderit arces,
Cum spe Romanæ promiserit omnia prædæ,
Decipitur, quod castra rapit, capit improba plebes
Cespite patricio somnos, uacuumq; cubile
Regibus infandus miles premit, inq; parentum ·
Inq; toris fratrum posuerunt membra nocentes ·
Quos agitat uesana quies, somniq; furentes,
Thessalicam miseri uersant in pectore pugnam,
Inuigilat cunctis sæuum scelus, armaq; tota

Mente agitant, capuloq; manus absente mouentur.
Ingemuisse putes campos, terramq; nocentem
Inspirasse animas, infectumq; aëra totum
Manibus, & superam stygia formidine noctem
Exigit a meritis tristes uictoria poenas,
Sibilaq;, & flammas infert sopor, umbra perempti
Ciuis adest, sua quenq; premit terroris imago.
Ille senum uultus, iuuenum uidet ille figuras,
Hunc agitant totis fraterna cadauera somnis,
Pectore in hoc pater est, omnes in Cæsare manes.
Haud alios non dum scythica purgatus in ara
Eumenidum uidit uultus Pelopeius Horestes,
Nec magis attonitos animi sensere tumultus,
Cum fureret Pentheus, aut cum desisset Agaue.
Hunc omnes gladii, quos aut Pharsalia uidit,
Aut ultrix uisura dies stringente Senatu
Illa nocte premunt, hunc infera monstra flagellāt.
Heu quantum poenæ misero mens conscia donat,
Quod styga, quod manes, infestaq; tartara somnis
Pompeio uiuente uidet, tamen omnia passo
Postquam clara dies Pharsalica damna retexit,
Nulla loca facies reuocat feralibus aruis
Hærentes oculos, cernit propulsa cruore
Flumina, & excelsos cumulis æquantia colles
Corpora, sidentes in tabem spectat aceruos,
Et Magni numerat populos, epulisq; paratur
Ille locus, uultus ex quo, faciesq; iacentum
Agnoscat. iuuat emathiam non cernere terram,
Et lustrare oculis campos sub clade latentes,
Fortunam, superosq; suos in sanguine cernit,

A c ne læta furens scelerum spectacula perdat,
I nuidet igne rogi miseris, cœloq; nocenti
I ngerit emathiam. non illum pœnus humator
C onsulis, & libyca succensæ lampade Cannæ
C ompellunt, hominum ritus ut seruet in hostes,
S ed meminit non dum satiata cædibus ira
C iues esse suos, petimus non singula busta,
D iscretosq; rogos, unum da gentibus ignem.
N on interpositis urantur corpora flammis,
A ut generi si pœna iuuat, nemus extrue Pindi,
E rige congestas œthæo robore syluas,
T hessalicam uideat Pompeius ab æquore flammam.
N il agis hac ira. tabes'ne cadauera soluat,
A n rogus, haud refert, placido natura receptat
C uncta sinu, finemq; sui sibi corpora debent,
H os Cæsar populos, si nunc non usserit, ignis
V ret cum terris, uret cum gurgite ponti,
C ommunis mundo superest rogus, ossibus astra
M ixturus, quocunq; tuam fortuna uocabit,
H æ quoq; eunt animæ, non altius ibis in auras,
N on meliore loco stygia sub nocte iacebis.
L ibera fortuna mors est, capit omnia tellus,
Q uæ genuit, cœlo tegitur qui non habet urnam.
T u, cui dant pœnas inhumato funere gentes,
Q uid fugis hanc cladem? quid olentes deseris agros?
H as trahe Cæsar aquas, hoc si potes, utere cœlo,
S ed tibi tabentes populi Pharsalica rura
E ripiunt, camposq; tenent uictore fugato.
N on solum æmonii funesta ad pabula belli
B istonii uenêre lupi, tabemq; cruentæ

Cædis odorati Pholöen liquere Leones,
Tunc ursi latebras, obscœni tecta, domosq;
Deseruere canes, & quicquid nare sagaci
Aëra non sanum, motumq; cadauere sensit.
Iamq; diu uolucres ciuilia castra secutæ
Conueniunt, uos quæ Nilo mutare soletis
Threicias hyemes, ad mollem serius austrum
Istis aues, nunquam se tanto uulture cœlum
Induit, aut plures presserunt aëra pennæ
Omne nemus misit uolucres, omnisq; cruenta
Alite sanguineis stillauit roribus arbor.
Sæpe super uultus uictoris, & impia signa
Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes,
Membraq; deiecit iam lassis unguibus ales.
Sic quoq; non omnis populus peruenit ad ossa,
Inq; feras discerptus abit, non intima curant
Viscera, nec totas auidæ sorbere medullas,
Degustant artus. latiæ pars maxima turbæ
Fastidita iacet, quam sol, nimbiq;, diesq;
Longior Emathiis resolutam miscuit aruis.
Thessalica infelix quo tanto crimine tellus
Læsisti superos, ut te tot mortibus unam,
Tot scelerum fatis premerent? quod sufficit æuum,
Immemor ut donet belli tibi damna uetustas?
Quæ seges infecta surget non decolor herba?
Quo non Romanos uiolabis uomere manes?
Ante nouæ uenient acies, sceleriq; secundo
Præstabis non dum siccos hoc sanguine campos.
Omnia maiorum uertamus busta licebit,
Et stantes tumulos, & qui radice uetusta

Effudere suas uictis compagibus urnas,
Plus cinerum æmoniæ sulcas telluris aratur,
Pluráq; ruricolis feriuntur dentibus ossa.
Nullus ab Emathio religasset littore funem
Nauita, nec terram quisquam mouisset arator,
Romani bustum populi, fugerentq; coloni
Vmbrarum campos, gregibus dumeta carerent,
Nullusq; auderet pecori permittere pastor
Vellere surgentem de nostris ossibus herbam,
Ac uelut impatiens hominum, uel solis iniqui
Limite, uel glacie nuda, atq; ignota iaceres,
Si non prima nefas belli, sed sola tulisses.
O superi liceat terras odisse nocentes,
Quid totum premitis, quid totum absoluitis orbem?
Hesperiæ clades, & flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, & Leucas puros fecere Philippos.

M. ANNEI LVCANI CIVILIS BELLI LIBER OCTAVVS.

i Am super Herculeas fauces, nemorosáq; tempe
Aemoniæ deserta petens dispẽdia syluæ,
Cornipedem exhaustum cursu, stimulisq; negantem
Magnus agens, incerta fugæ uestigia turbat,
Implicitasq; errore uias, pauet ille fragorem
Motorum uentis nemorum, comitumq; suorum,
Qui post terga redit trepidum, lateriq; timentem

Exanimat, quamuis summo de culmine lapsus
Nondum uile sui pretium scit sanguinis esse,
Seq; memor fati tantæ mercedis habere
Credit adhuc iugulum, quantum pro Cæsaris ipse
Auulsa ceruice daret, deserta sequentem
Non patitur tutis fatum cœlare latebris
Clara uiri facies. multi Pharsalia castra
Cum peterent, nondum fama prodente ruinas,
Occursu stupuere ducis, uertigine rerum
Attoniti, cladisq; suæ uix ipse fidelis
Author erat, grauis est, Magno quicunq; malorum
Testis adest, cunctis ignotus gentibus esse
Mallet, & obscuro tutus transire per orbem
Nomine, sed longi pœnas fortuna fauoris
Exigit a misero, quæ tanto pondere famæ
Res premit aduersas, fatisq; prioribus urget.
Nunc festinatos nimium sibi sentit honores,
Actaq; lauriferæ damnat Syllana iuuentæ,
Nunc & Corycias classes, & pontica signa
Deiectum meminisse piget. Sic longius æuum,
Destruit ingentes animos, & uita superstes
Imperio, nisi summa dies cum fine bonorum
Affuit, & celeri præuertit tristia leto.
Dedecori est fortuna prior. quisquámne secundis
Tradere se fatis audet. nisi morte parata?
Littora contigerat, per quæ Peneius amnis
Emathia iam clade rubens exibat in æquor.
Inde ratis trepidum uentis, & fluctibus impar,
Flumineis uix tuta uadis euexit in altum,
Cuius adhuc remis quatitur corcyra, sinusq;

L eucadii. cilicum dominus, terræq; liburnæ.
E xiguam uector pauidus correpsit in alnum.
C onscia curarum secreta in littora Lesbi,
F lectere uela iubes, qua tum tellure latebas
M œstior, in mediis quam si Cornelia campis
E mathiæ stares, tristes præsagia curas
E xagitant, trepida quatitur formidine somnus,
T hessaliam nox omnis habet, tenebrisq; remotis
R upis in abruptæ scopulos, extremaq; currens
L ittora prospiciens fluctus, nutantia longe
S emper prima uidens uenientis uela carinæ,
Q uærere nec quicquam de fato coniugis audes.
E n ratis, ad uestros quæ tendit carbasa portus,
Q uid ferat ignoras, sed nunc tibi summa pauoris
N untius armorum tristis, rumorq; sinister
V ictus adest coniux, quid perdis tempora luctus,
C um possis iam flere, times? tunc puppe propinqua
P rosiluit, crimenq; Deum crudele notauit
D eformem pallore ducem, uultusq; prementem
C aniciem, atq; atro squallentes puluere uestes,
O buia nox miseræ cœlum, lucemq; tenebris
A bstulit, atq; animam clausit dolor, omnia neruis
M embra relicta labant, riguerunt corda, diuq;
S pe mortis depressa iacet. iam fune ligato
L ittoribus, lustrat uacuas Pompeius arenas,
Q uem postquam propius famulæ uidere fideles,
N on ultra gemitus tacitos incessere fata
P ermisere sibi, frustraq; attollere terra
S emianimē conantur heram, quam pectore Magnus
A mbit, & adstrictos refouet complexibus artus.

Cœperat in summum reuocato sanguine corpus
Pompeii sentire manus, mœstamq́; mariti
Posse pati faciem, prohibet succumbere fatis
Magnus, & in modicos castigat uoce dolores.
Nobile cur robur fortunæ uulnere primo
Fœmina tantorum titulis insignis auorum
Frangis? habes aditum mansuræ in secula famæ,
Laudis in hoc sexu non legum iura, nec arma,
Vnica materia est coniux miser, erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, & ipsum,
Quod sum uictus ama, nunc sum tibi gloria maior,
A me quod fasces, & quod pia turba Senatus,
Tantaq́; discessit regum manus, incipe Magnum
Sola sequi, deformis adhuc uiuente marito,
Summus & augeri uetitus dolor, ultima debet
Esse fides lugere uirum. tu nulla tulisti
Bello damna meo, uiuit post prælia Magnus.
Sed fortuna perit, quod defles, illud amasti.
Vocibus his correpta uiri uix ægra leuauit
Membra solo, tales gemitu rumpente querelas.
O utinam in thalamos inuisi Cæsaris issem
Infelix coniux, & nulli læta marito.
Bis nocui mundo, me pronuba ducat Erynnis,
Crassorumq́; umbræ, deuotaq́; manibus illis
Assyrios in castra tuli ciuilia casus,
Præcipitesq́; dedi populos, cunctosq́; fugaui
A causa meliore Deos. ó maxime coniux.
O thalamis indigne meis, hoc iuris habebat
In tantum fortuna caput. cur impia nupsi,
Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas,

Sed quas

Sed quas sponte luam, quo sit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totusq; paratior orbis,
Sparge mari comitem, mallem felicibus armis
Dependisse caput, nunc clades deniq; lustra
Magne tuas ubicunq; iaces ciuilibus armis.
Nostros ulta toros ades huc, atq; exige pœnas
Iulia crudelis, placataq; pellice cæsa,
Magno parce tuo. sic fata, iterumq; refusa
Coniugis in gremium, cunctorum lumina soluit
In lachrymas, duri flectuntur pectora Magni,
Siccaq; Thessaliæ confundit lumina Lesbos.
Tunc Mitylenæum iam pleno littore uulgus
Affatur magnum, Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus seruasse mariti,
Tu quoq; deuotos sacro tibi fœdere muros
Oramus, sociosq; lares dignare uel una
Nocte tua, fac Magne locum, quem cuncta reuisent
Secula, quem ueniens hospes Romanus adoret,
Nulla tibi subeunda magis sunt mœnia uicto,
Omnia uictoris possunt sperare fauorem,
Hæc iã crimen habent · quid quod iacet insula ponto?
Cæsar eget ratibus, procerum pars magna coibit
Certa loci, noto reparandum est littore fatum.
Accipe templorum cultus, aurumq; Deorum
Accipe, si terris, si puppibus ista iuuentus
Aptior est, tota quantum ualet, utere Lesbo.
Accipe, ne Cæsar rapiat, tu uictus habeto.
Hoc solum crimen meritæ bene detrahe terræ,
Ne nostram uideare fidem, felixq; secutus,
Et damnasse miser. tali pietate uirorum

L ætus in aduersis, & mundi nomine gaudens
E sse fidem, nullum toto mihi dixit in orbe
G ratius esse solum, non paruo pignore uobis
O stendi, tenuit nostros hac obside Lesbos
A dfectus, hic sacra domus, clariq; penates,
H ic mihi Roma fuit, non ullo in littore puppim
A nte dedi fugiens, sæui cum Cæsaris iram
I am scirem meritam seruata coniuge Lesbon,
N on ueritus tantam ueniæ committere uobis
M ateriam, sed iam satis est fecisse nocentes,
F ata mihi totum mea sunt agitanda per orbem.
H eu nimium felix æterno nomine Lesbos,
S iue doces populos, regesq; admittere Magnum,
S eu præstas mihi sola fidem, nam quærere certũ est
F as quibus in terris, ubi sit scelus, accipe numen,
S i quod adhuc mecum es uotorum extrema meorũ,
D a similes Lesbo populos, qui Marte subactum
N on intrare suos infesto Cæsare portus,
N on exire uetent, dixit, mœstamq; carinæ
I mposuit comitem, cunctos mutare putares
T ellurem, patriæq; solum, sic littore toto
P langitur, infestæ tenduntur in æthera dextræ.
P ompeiumq; minus, cuius fortuna dolorem
M ouerat, ast illam, quam toto tempore belli
V t ciuem uidere suam, discedere cernens
I ngemuit populus, quam uix, si castra mariti
V ictoris peteret, siccis dimittere matres
I am poterant oculis, tanto deuinxit amore
H os pudor, hos probitas, castiq; modestia uultus.
Q uod submissa nimis nulli grauis hospita turbæ,

S tantis adhuc fati uixit quasi coniuge uicto.
I am pelago medios Titan demissus ad ignes,
N ec quibus abscondit, nec si quibus exerit orbem
T otus erat, uigiles Pompeii in pectore curæ
N unc socias adeunt Romani fœderis urbes,
E t uarias regum mentes, nunc inuia mundi
A rua super nimios soles, austrumq́; iacentes,
S æpe labor mœstus curarum, odiumq́; futuri
P roiecit fessos incerti pectoris æstus,
R ectoremq́; ratis de cunctis consulit astris,
V nde notet terras, quæ sit mensura secandi
A equoris in cœlo, Syriam quo sydere seruet,
A ut quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis.
D octus ad hæc fatur taciti seruator Olympi.
S ignifero quæcunq; fluunt labentia cœlo
N unquam stante polo miseros fallentia nautas
S ydera non sequimur, sed qui non mergitur undis
A xis inoccicuus gemina clarissimus arcto.
I lle regit puppes, hic cum mihi semper in altum
S urget, & instabit summis minor Vrsa cheruchis,
B osphoron, & Scythiæ curuantem littora pontum
S pectamus, quicquid descendit ab arbore summa,
A rctophylax, propiorq́; mari Cynosura feretur,
I n Syriæ portus tendit ratis, inde Canopos
E xcipit australi cœlo contenta uagari
S tella timens borean, illa quoq; perge sinistra
T rans Pharon, in medio tanget ratis æquore Syrtes,
S ed quo uela dari, quo nunc pede carbasa tendi
N ostra iubes? dubio contra cui pectore Magnus,
H oc solum toto respondit in æquore serua,

Vt sit ab emathiis semper tua longus oris
Puppis, & hesperiam pelago, cœloq; relinquas,
Cætera da uentis, comitem, pignusq; recepi
Depositum, tunc certus eram quæ littora uellem.
Nunc portum fortuna dabit. Sic fatur, at ille
Iusto uela modo pendentia cornibus æquis
Torsit, & in leuum puppim dedit, utq; secaret,
Quas Asine cautes, & quas Chios asperat undas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Aequora senserunt motus, aliterq; secante
Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
Mutauere sonum. non sic moderator equorum
Dexteriore rota, leuum cum circuit axem,
Cogit inoffensæ currus accedere metæ.
Ostendit terras Titan, & sydera texit.
Sparsus ab emathia fugit quicunq; procella,
Assequitur Magnum, primusq; a littore Lesbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neq; deiecto fatis, acieq; fugato
Abstulerat Magno reges fortuna ministros,
Terrarum dominos, & sceptra eoa tenentes
Exul habet comites. iubet ire in deuia mundi
Deiotarum, qui sparsa ducis uestigia legit.
Quando ait emathiis amissus cladibus orbis
Qua Romanus erat, superest fidissime regum
Eoam tentare fidem, populosq; bibentes
Euphraten, & adhuc securum a Cæsare Tigrim,
Nec pigeat Magno quærentem fata remotas
Medorum penetrare domos, Scythicosq; recessus,
Et totum mutare diem, uocesq; superbo

Arsacidæ perferre meas, si fœdera uobis
Prisca manent, mihi per Latium iurata tonantem,
Per uestros astricta magos, implete pharetras,
Armeniosq́; arcus Gethicis intendite neruis.
Si uos ó Parthi peterem cum caspia claustra,
Et sequerer duros æterni martis alanos,
Passus achemeniis late decurrere campis
In tutam trepidos nunquam Babylona coëgi,
Arua super Cyri, Chaldæiq́; ultima regni,
Qua rapidus Ganges, & qua Nysæus Hydaspes
Accedunt pelago Phœbi surgentis ab igne
Iam propior, quàm Persis erã, tamen omnia uincẽs
Sustinui nostris uos tantum deesse triumphis,
Solusq́; è numero regum telluris eoæ
Ex æquo me Parthus adit, nec munere Magni
Stãt semel Arsacidæ. quis enim post uulnera cladis
Assyriæ, iustas Latii compescuit iras?
Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat claustris uetitam per secula ripam,
Zeumaq́; Pellæum, Pompeio uincite Parthi,
Vinci Roma uolet. Regem parere iubenti
Ardua non piguit, positisq́; insignibus aulæ
Egreditur, famuli ruptos indutus amictus.
In dubiis tutum est inopem simulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis securius æuum
Verus pauper agit? dimisso in littore rege
Ipse per Icariæ scopulos, Ephesumq́; relinquens,
Et placidi Colophona maris, spumantia paruæ
Radit saxa Sami, spirat de littore eoo
Aura fluens, Gnidon inde fugit, claramq́; relinquit

Sole Rhodon, magnosq; sinus Telmesidos undæ
Compensat, medio pelago Pamphylia puppi
Occurrit tellus, nec se committere muris
Ausus adhuc ullis, te primum parua Phaselis
Magnus adit. nam te metui uetat incola rarus,
Exhaustæq; domus populis, maiorq; carinæ,
Quàm tua turba fuit, tendens hinc carbasa rursus
Iam Taurum, Tauroq; uidet Dipsonta cadentem.
Crederet hoc Magnus pacem cum præstitit undis,
Et sibi consultum? Cilicum per littora tutus
Parua puppe fugit, sequitur pars magna Senatus.
Ad profugum collecta ducem, paruisq; Synædris,
Quo portu, mittitq; rates, recipitq; Selinus
In procerum cœtu tandem mœsta ore resoluit
Vocibus his Magnus, comites belliq; fugæq;,
Atq; instar patriæ, quamuis in littore nudo
In Cilicum terra nullis circundatus armis
Consultem, rebusq; nouis exordia quæram,
Ingentes præstate animos, non omnis in aruis
Emathiis cecidi, nec sic mea fata premuntur,
Vt nequeam releuare caput, cladesq; receptas
Excutere, an Libycæ Marium potuere ruinæ
Erigere in fasces, plenis & reddere fastis?
Me pressum leuiore manu fortuna tenebit?
Mille meæ Graio uoluuntur in æquore puppes,
Mille duces, sparsit potius Pharsalia nostras,
Quam subuertit, opes, sed me uel sola tueri
Fama potest rerum, toto quas gessimus orbe,
Et nomen, quod mundus amat, uos pendite regna
Viribus, atq; fide, Libyen, Parthosq;, Pharonq;,

Quæ nam Romanis deceat succurrere rebus.
Ast ego curarum proceres arcana mearum
Expromam, mentisq; meæ quo pondera uergant,
Aetas Niliaci nobis suspecta tyranni est.
Ardua quippe fides robustos exigit annos,
Hinc anceps dubii terret solertia mauri,
Nanq; memor generis Carthaginis impia proles
Imminet hesperiæ, multusq; in pectore uano est
Hannibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
Et numidas contingit auos, iam supplice Varro
Intumuit, uiditq; loco romana secundo.
Quare agite eoum comites properemus in orbem,
Diuidit Euphrates ingentem gurgite mundum,
Caspiaq; immensos seducunt claustra recessus,
Et polus Assyrias alter, noctesq;, diesq;
Vertit, & abruptum est nostro mare discolor unda,
Oceanusq; suus, regnandi sola uoluptas,
Celsior in campis sonipes, & fortior arcus,
Nec puer, aut senior letales tendere neruos
Segnis, & à nulla mors est incerta sagitta.
Primi Pellæas arcu fregere Sarissas,
Bactraq; Medorum sedem, murisq; superbam
Assyrias Babylona domos, nec pila timentur
Nostra nimis Parthis, audentq; in bella uenire,
Experti Scythicas Crasso pereunte sagittas
Spicula nec solo spargunt fidentia ferro
Stridula, sed multo saturantur tela ueneno,
Vulnera parua nocēt, fatūq; in sanguine summo est.
O utinam non tanta mihi fiducia sæuis
Esset in Arsacidis, fatis nimis æmula nostris

F ata mouent Medos, multum'q; in gente deorum est.
E ffundam populos alia tellure reuulsos,
E xcitos'q; suis immittam sedibus ortus.
Q uod si nos eoa fides, & barbara fallunt
F œdera, uulgati supra commercia mundi
N aufragium fortuna ferat, non regna precabor,
Q uæ feci, sed magna feram solatia mortis
O rbe iacens alio, nihil hæc in membra cruente,
N il socerum fecisse pie, sed cuncta reuoluens
V itæ fata meæ, semper uenerabilis illa
O rbis parte fui, quantus Mæotida supra,
Q uantus apud Tanaim, toto conspectus in ortu.
Q uas magis in terras nostrum felicibus actis
N omen abit, aut unde redit maiore triumpho?
R oma faue cœptis, quid enim tibi lætius unquam
P ræstiterint superi, quàm si ciuilia Partho
M ilite bella geras? tantam consumere gentem,
E t nostris miscere malis, cum Cæsaris arma
C oncurrent Medis, aut me fortuna necesse est
V indicet, aut Crassum. sic fatus murmure sensit
C onsilium damnasse uiros, quos Lentulus omnes
V irtutis stimulis, & nobilitate dolendi
P ræcessit, dignas'q; tulit modo consule uoces,
S icine Thessalicæ mentem fregere ruinæ?
V na dies mundi damnauit fata? secundum
E mathiam lis tanta datur? iacet omne cruenti
V ulneris auxilium? solos tibi Magne reliquit
P arthorum fortuna pedes? quid transfuga mundi
T errarum totos tractus, cœlum'q; perosus,
A duersos'q; polos, aliena'q; sydera quæris,

Chaldæos culture Deos, & barbara sacra
Parthorum famulus? quid causæ obtenditur armis?
Libertatis amor. miserum quid decipis orbem,
Si seruire potes? te quem romana regentem
Horruit auditu, quem captos ducere reges
Vidit ab hircanis, Indóq; à littore syluis,
Deiectum fatis humilem, fractúmq; uidebit,
Extolletq; animos latium uesanus in orbem,
Se simul, & Romam Pompeio supplice mensus.
Nil animis, fatisq; tuis effabere dignum.
Exiget ignorans latiæ commercia linguæ,
Vt lachrymis se Magne roges. patimurne pudoris
Hoc uulnus, clades ut parthia uindicet ante
Hesperias, quam Roma suas? ciuilibus armis
Elegit te nempe ducem. quid uulnera nostra
In Scythicos spargis populos, cladésq; latentes?
Quid Parthos transire doces? solatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere reges,
Sed cui seruire suo. iuuat ire per orbem
Ducentem sæuas romana in mœnia gentes?
Signáq; ab Euphrate cum Crassis capta sequentem?
Qui solus regum fato cœlante fauorem
Defuit Emathiæ, nunc tantas ille lacesset
Auditi uictoris opes? aut iungere fata
Tecum Magne uolet? non hæc fiducia genti est.
Omnis in arctois. populus quicunq; pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & mortis amator.
Quicquid ad eoos tractus, mundiq; teporem
Labitur, emollit gentes clementia cœli.
Illic & laxas uestes, & fluxa uirorum

Velamenta uides. Parthus per media rura
Sarmaticos inter campos, effusaq; plano
Tigridis arua solo nulli superabilis hosti est
Libertate fugæ, sed non ubi terra tumebit
Aspera conscendet montis iuga, nec per opacas
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
Nec franget nando uiolenti uorticis amnem,
Nec tota in pugna perfusus sanguine membra,
Exiget æstiuum calido sub puluere solem.
Non aries illis, non ulla est machina belli,
Aut fossas implere ualent, parthoq; sequente
Murus erit, quodcunq; potest obstare sagittæ.
Pugna leuis, bellumq; fugax, turmæq; uagantes,
Et melior cessisse loco, quam pellere miles.
Illita tela dolis nec martem comminus unquam
Ausa pati uirtus, sed longe tendere neruos.
Et quo ferre uelint permittere uulnera uentis.
Ensis habet uires, & gens quæcunq; uirorum est,
Bella gerit gladiis, nam Medos prælia prima
Exarmant, uacuæq; iubent remeare pharetræ.
Nulla manus illis fiducia, tota ueneni est.
Credis Magne uiros, quos in discrimina belli
Cum ferro uenisse parum est? tentare pudendum
Auxilium tanti est, toto diuisus ut orbe
A terra moriare tua? tibi barbara tellus
Incumbat, te parua tegant, ac uilia busta?
Inuidiosa tamen Crasso quærente sepulchrum.
Sed tua sors melior, quoniam mors ultima pœna est,
Non metuenda uiris, at non Cornelia letum
Infando sub rege timet. num barbara nobis

Est ignota Venus? quae ritu caeca ferarum
Polluit innumeris leges, & foedera tadae
Coniugibus, thalamiq; patent secreta nefandi.
Inter mille nurus epulis uesana, meroq;
Regia, non ullis exceptos legibus audet
Concubitus, tot foemineis complexibus unum
Non laxat nox tota marem, iacuere sorores
In fratrum thalamis, sacrataq; pignora matrum.
Damnat apud gentes sceleris non sponte peracti
Oedipodionias infelix fabula Thebas.
Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem,
Quid rear esse nefas? proles tam clara Metelli
Stabit Barbarico coniux Millesima lecto?
Quanquam non ulli plus regia Magne uacabit
Saeuitia stimulante Venus, titulisq; uirorum.
Nam quo plura iuuent Parthum portenta, fuisse
Hanc sciet & Crassi, ceu pridem debita fatis
Assyriis, trahitur cladis captiua uetustae.
Haereat eoae uulnus miserabile sortis,
Non solum auxilium funesto à Rege petisse,
Sed gessisse prius bellum ciuile pudebit.
Nam quod apud populos crimen, soceriq;, tuumq;,
Maius erit? quam quod uobis miscentibus arma
Crassorum uindicta perit, incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces, & ne qua uacarent
Arma, uel arctoum dacis, Rheniq; cateruis
Imperii nudare latus, dum perfida Susis
In tumulos prolapsa ducum, Babylonq; iaceret.
Assyriae paci finem fortuna precamur,

Et si Thessaliæ bellum ciuile peractum est,
Ad Parthos, qui uicit eat. gens unica mundi est,
De qua Cæsareis possim gaudere triumphis.
Num tibi, cum primum gelidum transibis Araxem,
Vmbra senis mœsti Scythicis confixa sagittis
Ingerat has uoces? tu quem post funera nostra
Vltorem cinerum nudæ sperauimus umbræ,
Ad fœdus, pacemq; uenis? tunc plurima cladis
Occurrent monimenta tibi, quæ mœnia trunci,
Lustrarunt ceruice duces, ubi nomina tanta
Obruit Euphrates, & nostra cadauera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit, ire per ista
Si potes, in media socerum quoq; Magne sedentem
Thessalia placare potes. quin respicis orbem
Romanum, si regna times proiecta sub austro,
Infidumq; Iubam? petimus Pharon, aruaq; Lagi.
Syrtibus hinc libycis tuta est Aegyptus, at inde
Gurgite septeno rapidus mare submouet amnis,
Terra suis contenta bonis non indiga mercis,
Aut Iouis, in solo tanta est fiducia Nilo.
Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita Magne,
Tutelæ commissa tuæ. Quis nominis umbram
Horreat? innocua est ætas, nec iura, fidemq;,
Respectumq; Deum ueteris speraueris aulæ,
Nil pudet assuetos sceptris, mitissima sors est
Regnorum sub rege nouo. non plura locutus
Impulit huc animos. Quantum spes ultima rerum
Libertatis habet, uicta est sententia Magni.
Tunc Cilicum liquere solum, Cyproq; citatas
Immisere rates, nullas cui prætulit aras

Vndæ diua memor Paphiæ. si numina nasci
Credimus, aut quenquam fas est cœpisse Deorum.
Hæc ubi deseruit Pompeius littora, totos
Emensus Cypri scopulos, quibus exit in austrum,
Inde maris uasti transuerso uertitur æstu,
Nec tenuit Casium nocturno lumine montem,
Infimaq; Aegypti pugnaci littora uelo
Vix tetigit, qua diuidui pars maxima Nili
In uada decurrit Pelusia septimus amnis.
Tempus erat quo libra pares examinat horas
Non una plus æqua die, noctiq; rependit
Lux minor hybernæ uerni solatia damni.
Comperit ut regem Casio se monte tenere,
Flectit iter, nec Phœbus adhuc, nec carbasa languēt.
Iam rapido speculator eques per littora cursu
Hospitis aduentu pauidam compleuerat aulam.
Consilii uix tempus erat, tamen omnia monstra
Pellææ coiere domus, quos inter Achoreus
Iam placidus senio, fractisq; modestior annis,
Hunc genuit custos Nili crescentis in arua
Memphis uana sacris, illo cultore Deorum
Lustra suæ Phœbes non unus uixerat Apis,
Consilii uox prima fuit, meritumq;, fidemq;,
Sacraq; defuncti iactauit pignora patris.
Sed melior suadere malis, & nosse tyrannos
Ausus Pompeium leto damnasse Photinus.
Ius, & fas multos faciunt Ptolemæe nocentes,
Dat pœnas laudata fides, cum sustinet inquit,
Quos fortuna premit, fatis accede, deisq;,
Et cole felices, miseros fuge, sydera terra,

Vt distant, & flamma mari, sic utile recto,
Sceptrorum uis tota perit, si prendere iusta
Incipit, euertitq; arces respectus honesti.
Libertas scelerum est, quae regna inuisa tuetur,
Sublatusq; modus gladiis, facere omnia saeue
Non impune licet, nisi cum facis, exeat aula
Qui uult esse pius, uirtus & summa potestas
Non coeunt, semper metuet, quem saeua pudebunt.
Non impune tuos Magnus contempserit annos,
Qui te nec uictos arcere à littore nostro
Posse putat, neu te sceptris priuauerit hospes,
Pignora sunt propiora tibi, Nilonq;, Pharonq;,
Si regnare piget, damnatae redde sorori.
Aegyptum certe latiis tueamur ab armis,
Quicquid non fuerat Magni, dum bella geruntur,
Nec uictoris erit, toto iam pulsus ab orbe,
Postquam nulla manet rerum fiducia, quaerit
Cum qua gente cadat rapitur ciuilibus armis,
Nec soceri tantum arma, fugit, fugit ora Senatus,
Cuius Thessalicas saturat pars magna uolucres,
Et metuit gentes, quas uno in sanguine mixtas
Deseruit, regesq; timet, quorum omnia mersit,
Thessaliaeq; reus nulla tellure receptus,
Sollicitat nostrum, quem nondum perdidit, orbem.
Iustior in Magnum nobis Ptolemaee querelae
Causa data est. quid sepositam, semperq; quietam
Crimine bellorum maculas Pharon, aruaq; nostra
Victori suspecta facis? cur sola cadenti
Haec placuit tellus, in quam Pharsalica fata
Conferres, poenasq; tuas? iam crimen habemus

Purgandum gladio, quod nobis sceptra Senatus
Te suadente dedit, uotis tua fouimus arma,
Hoc ferrum, quod fata iubent, proferre paraui,
Non tibi, sed uicto, feriam tua uiscera Magne,
Malueram soceri. rapimur quo cuncta feruntur.
Tene mihi dubitas an sit uiolare necesse,
Cum liceat? quae te nostri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Aruaq; uix refugo fodientem mollia Nilo?
Metiri sua regna decet, uiresq; fateri.
Tu Ptolemaee potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma iacet? bustum, cineresq; mouere
Thessalicos audes? bellumq; in regna uocare?
Ante aciem Emathiam nullis accessimus armis,
Pompeii nunc castra placent, quae deserit orbis?
Nunc uictoris opes, & cognita fata lacessis?
Aduersis non deesse decet, sed laeta secutos,
Nulla fides unquam miseros elegit amicos.
Assensere omnes sceleri, laetatur honore
Rex puer insueto, quod iam sibi tanta licere
Permittant famuli, sceleri delectus Achillas.
Perfida qua tellus casiis excurrit arenis,
Et uada testantur iunctas Aegyptia Syrtes,
Exiguam sociis monstri, gladiisq; carinam
Instruit, o superi Nilus ne, & barbara Memphis,
Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
Hos animos? sic fata premunt ciuilia mundum?
Sic romana iacent? ullusne in cladibus istis
Est locus Aegypto? Phariusq; admittitur ensis?
Hanc certe seruate fidem ciuilia bella,

Cognatas præstate manus, externaq́; monstra
Pellite. si meruit tam claro nomine Magnus
Cæsaris esse nefas, tanti Ptolemæe ruina
Nominis haud metuis, cœloq́; tonante profanas
Inseruisse manus impure, ac semiuir audes?
Non domitor mundi, nec ter capitolia curru
Inuectus, regumq́; potens, uindexq́; Senatus,
Victorisq́; gener, phario satis esse tyranno
Quod poterat, romanus erat. quid uiscera nostra
Scrutaris gladio? nescis puer improbe, nescis
Quo tua sit fortuna loco, iam iure sine ullo
Nili sceptra tenes, cecidit ciuilibus armis,
Qui tibi regna dedit. Iam uento uela negarat
Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
Littora, quem contra non longa uecta biremi
Appulerat scelerata manus, Magnoq́; patere
Fingens regna Phari, celsæ de puppe carinæ
In paruam iubet ire ratem, littusq́; malignum
Incusat, bimaremq́; uadis frangentibus æstum,
Qui uetat externas terris aduertere classes.
Quod nisi fatorum leges, intentaq́; iussu
Ordinis æterni miseræ uicinia mortis,
Damnatum leto traherent ad littora Magnum,
Non ulli comitum sceleris præsagia deerant,
Quippe fides si pura foret, si regia Magno
Sceptorum authori uera pietate pateret,
Venturum tota pharium cum classe tyrannum,
Sed cessit fatis, classemq́; relinquere iussus
Obsequitur, letumq́; iuuat præferre timori.
Ibat in hostilem præceps Cornelia puppim,

Hoc magis

Hoc magis impatiens egresso deesse marito,
Quod metuit clades. remane temeraria coniux,
Et tu nate precor, longéq; è littore casus
Expectate meos, sed in hac ceruice tyranni
Explorate fidem, dixit, sed surda uetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas.
Quo sine me crudelis abis? iterumǵ ne relinquor
Thessalicis submota malis? nunquam omine læto
Distrahimur miseri, poteras nō flectere puppim,
Cum fugeres aliò, latebrisq; relinquere Lesbi,
Omnibus à terris si nos arcere parabas.
An tantum in fluctus placeo comes? hæc ubi frustra
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe,
Attonitosq; metu nec quoquam auertere uisus,
Nec Magnum spectare potest, stetit anxia classis
Ad ducis euentum metuens non arma, nefasq;,
Sed ne submissis precibus Pompeius adoret
Sceptra sua donata manu. transire parantem
Romanus pharia miles de puppe salutat
Septimius, qui prò superum pudor arma satelles
Regia gestabat posito deformia Pilo,
Immanis, uiolentus, atrox, nullaq; ferarum
Mitior in cædes. quis non fortuna putasset
Parcere te populis, quod bello hæc dextra uacasset,
Thessaliaq; procul tam noxia tela fugasses?
Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe
Heu facinus ciuile tibi, uictoribus ipsis
Dedecus, & nunquam superum caritura pudore
Fabula, Romanus Regi sic paruit ensis,
Pellæusq; puer gladio tibi colla recidit

Magne tuo, qua posteritas in secula mittet
Septimium fama? scelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas? iam uenerat horæ
Terminus extremæ, phariamq; ablatus in alnum
Perdiderat iam iura sui, tunc stringere ferrum
Regia monstra parant. ut uidit comminus enses,
Inuoluit uultus, atq; indignatus apertum
Fortunæ præbere caput, tunc lumina pressit,
Continuitq; animam, nequas effundere uoces,
Posset, & æternam fletu corrumpere famam.
At postquam mucrone latus funestus Achillas
Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum,
Despexitq; nefas, seruatq; immobile corpus,
Seq; probat moriens, atq; hæc in pectore uoluit.
Secula Romanos nunquam tacitura labores
Attendunt, æuumq; sequens speculatur ab omni
Orbe ratem, phariamq; fidem, nunc consule famæ.
Fata tibi longæ fluxerunt prospera uitæ,
Ignorant populi, si non in morte probaris,
An scieris aduersa pati, ne cede pudori,
Authoremq; dole fati, quacunq; feriris,
Crede manum soceri, spargant, lacerentq; licebit,
Sum tamen ó superi felix, nulliq; potestas
Hoc auferre Deo, mutantur prospera uitæ.
Non sum morte miser, uidet hanc Cornelia cædem,
Pompeiusq; meus, tanto patientius oro
Claude dolor gemitus, natus, coniuxq; peremptum
Si mirantur, amant. talis custodia Magno
Mentis erat. ius hoc animi morientis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere sæuum,

Quàm perferre nefas, miserandis æthéra complet
Vocibus. ó coniux ego te scelerata peremi,
Letiferæ tibi causa moræ fuit auia Lesbos,
Et prior in Nili peruenit littora Cæsar.
Nam cui ius alii sceleris? sed quisquis in istud
A superis immisse caput, uel Cæsaris iræ,
Vel tibi prospiciens nescis crudelis, ubi ipsa
Viscera sint magni, properas, atq; ingeris ictus
Qua uotum est uicto, pœnas non morte minores
Pendat, & ante meum uideat caput, haud ego culpa
Libera bellorum, quæ matrum sola per undas,
Et per castra comes, nullis absterrita fatis
Victum, quod reges etiam timuere, recepi.
Hoc merui coniux in tuta puppe relinqui?
Perfide parcebas, te fata extrema petente
Vita digna fui? moriar nec munere regis.
Aut mihi præcipitem nautæ permittite saltum.
Aut laqueum collo, tortos'q; aptate rudentes,
Aut aliquis Magno dignus comes exigat ensem,
Pompeio præstare potest, quod Cæsaris armis
Imputet. ó sæui properantem in fata tenetis?
Viuis adhuc coniux, & iam Cornelia non est
Iuris Magne sui? prohibent accersere mortem,
Seruor uictori. sic fata, inter'q; suorum
Lapsa manus, rapitur trepida fugiente carina.
At Magni cum terga sonent, & pectora ferro,
Permansisse decus sacræ uenerabile formæ,
Iratam'q; Deis faciem, nil ultima mortis
Ex habitu, uultu'q; uiri mutasse fatentur,
Qui lacerum uidere caput, nam sæuus in ipso

S eptimius scæleris maius scælus inuenit actu,
A c retegit sacros scisso uelamine uultus
S emianimis Magni, spirantiaq; occupat ora,
C ollaq; in obliquo ponit languentia transtro,
T unc neruos, uenasq; secat, nodosaq; frangit
O ssa diu. non dum artis erat caput ense rotare.
A t postquam trunco ceruix abscissa recessit,
V endicat hoc pharius dextra gestare satelles,
D egener, atq; operæ miles Romane secundæ,
P ompeii diro sacrum caput ense recidis,
V t non ipse feras? ó summi fata pudoris,
I mpius ut Magnum nosset puer, illa uerenda
R egibus hirta coma, & generosa fronte decora
C æsaries compressa manu est, pharioq; ueruto
D um uiuunt uultus, atq; os in murmura pulsant
S ingultus animæ, dum lumina nuda rigescunt
S uffixum caput est, quo nunquam bella iubente
P ax fuit, hoc leges, campumq;, & rostra mouebat,
H ac facie fortuna tibi Romana placebas.
N ec satis infando fuit hoc uidisse tyranno,
V ult scæleri superesse fidem, tunc arte nefanda
S ubmota est capiti tabes, raptoq; cerebro
A dsiccata cutis, putrisq; effluxit ab alto
H umor, & infuso facies solidata ueneno est.
V ltima lageæ stirpis, perituraq; proles
D egener, incœstæ sceptris cessure sororis,
C um tibi sacrato Macedon seruetur in antro,
E t regum cineres extructo monte quiescant,
C um Ptolemæorum manes, seriemq; pudendam
P yramides claudant, indignaq; Mausolæa,

Littora Pompeium feriunt, truncus'q; uadosis
Huc illuc iactatur aquis, adeó ne molesta
Totum cura fuit socero seruare cadauer?
Hac fortuna fide Magni tam prospera fata
Pertulit, hac illum summo de culmine rerum
Morte petit, clades'q; omnes exegit in uno
Saeua die, quibus immunes tot praestitit annos,
Pompeius'q; fuit, qui nunquam mixta uideret
Laeta malis, felix nullo turbante Deorum,
Et nullo parcente miser. semel impulit illum
Dilata fortuna manu, pulsatur arenis,
Carpitur in scopulis, hausto per uulnera fluctu
Ludibrium pelagi, nulla'q; manente figura,
Vna nota est Magno capitis iactura reuulsi,
Ante tamen pharias uictor, quàm tangat arenas,
Pompeio raptim tumulum fortuna parauit.
Ne iaceat nullo, uel ne meliore sepulchro,
E latebris pauidus decurrit ad aequora Codrus,
Quaestor ab Icario Cinyreae littore Cypri,
Infaustus Magni fuerat comes, ille per umbras
Ausus ferre gradum uictum pietate timorem
Compulit, ut mediis quaesitum corpus in undis
Duceret ad terram, traheret'q; ad littora Magnum
Lucis moesta parum per densas Cynthia nubes
Praebebat. cano sed discolor aequore truncus
Conspicitur, tenet ille ducem complexibus arctis
Eripiente mari, nunc uictus pondere tanto
Expectat fluctus, pelago'q; iuuante cadauer
Impellit. postquam sicco iam littore sedit,
Incubuit Magno, lachrymas'q; effudit in omne

Vulnus, & ad superos, obscuraq́; sydera fatur.
Non pretiosa petit cumulato thure sepulchra
Pompeius fortuna tuus, non pinguis ad astra
Vt ferat è membris eoos fumus odores,
Vt romana suum gestent pia colla parentem,
Præferat ut ueteres feralis pompa triumphos,
Vt resonent cantu tristi fora, totus ut ignem
Proiectis mœrens exercitus ambiat armis,
Da uilem Magno plebeii funeris arcam,
Quæ lacerum corpus siccos effundat in ignes,
Robora non desint misero, nec sordidus ustor.
Sit satis ó superi quod non Cornelia fuso
Crine iacet, subiciq́; facem complexa maritum
Imperat, extremo sed abest à funere busti
Infelix coniux, nec adhuc a littore longe est.
Sic fatus paruos iuuenis procul aspicit ignes,
Corpus uile suis nullo custode cremantes
Inde rapit flammas, semustaq́; robora membris
Subducit, quæcunq; es ait neglecta, nec ulli
Cara tuo, sed Pompeio felicior umbra,
Quod iam compositum uiolat manus ultima bustum
Da ueniam, siquid sensus post fata relictum est.
Cædis & ipsa rogo, paterisq́; hæc damna sepulchri?
Téq; pudet sparsis Pompeii manibus uri?
Sic fatur. plenusq́; sinus ardente fauilla
Peruolat ad truncum, qui fluctu penè relatus
Littore pendebat, summas dimouit arenas,
Et collecta procul laceræ fragmenta carinæ
Exigua trepidus posuit scrobe. nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla strue membra recūbūt,

Admotus Magnum non subditus accipit ignis.
Ille sedens iuxta flammas ó maxime dixit
Ductor, & hesperii maiestas nominis una,
Si tibi iactatu pelagi, si funere nullo
Tristior iste rogus, manes, animamq; potentem
Officiis auerte meis, iniuria fati
Hoc fas esse iubet, ne ponti bellua quicquam,
Ne fera, ne uolucres, ne saeui Caesaris ira
Audeat, exiguam quantum potes accipe flammam
Romana succense manu. fortuna recursus
Si det in hesperiam, non hac in sede quiescent
Tam sacri cineres, sed te Cornelia Magne
Accipiet, nostraq; manu transfundet in urnam.
Interea paruo signemus littora saxo,
Vt nota sit busto, siquis placare peremptum
Forte uolet, plenos & reddere mortis honores,
Inueniet trunci cineres, & norit arenas,
Ad quas Magne tuum referat caput, haec ubi fatus
Excitat inualidas admoto fomite flammas.
Carpitur, & lentum Magnus distillat in ignem
Tabe fouens bustum, sed iam percusserat astra
Aurorae praemissa dies, ille ordine rupto
Funeris attonitus latebras in littore quaerit.
Quam metuis demens isto pro crimine poenam,
Quo te fama loquax omnes accepit in annos?
Condita laudabit Magni socer impius ossa.
I modo securus ueniae, fassusq; sepulchrum
Posce caput. cogit pietas imponere finem
Officio, semusta rapit, resolutaq; non dum
Ossa satis neruis, & inustis plena medullis

Aequorea restringit aqua, congestaq; in unum
Parua clausit humo, tunc ne leuis aura retectos
Auferret cineres, saxo compressit arenam,
Nautaq; ne bustum religato fune moueret,
Inscripsit sacrum semusto stipite nomen.
Hic situs est Magnus. placet hoc fortuna sepulchrum
Dicere Pompeii, quo condi maluit illum,
Quam terra caruisse socer, temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, manesq; uagantes
Includis? situs est qua terra extrema refuso
Pendet in Oceano Romanum nomen, & omne
Imperium Magno est tumuli modus, obrue saxa
Crimine plena Deum. si tota est Herculis Oethe,
Et iuga tota uacant Bromio Nysæia, quare
Vnus in Aegypto Magno lapis? omnia Lagi
Rura tenere potest, si nullo cæspite nomen
Hæserit, erremus populi, cinerumq; tuorum
Magne metu, nullas Nili calcemus arenas.
Quod si tam sacro dignaris nomine Saxum,
Adde actus tantos, monimentaq; maxima rerum,
Adde truces Lepidi motus, Alpinaq; bella,
Armaq; Sertorii reuocato Consule uicta,
Et currus, quos egit eques, commercia tuta
Gentibus & pauidos Cilicas maris, adde subactam
Barbariem, gentesq; uagas, & quicquid in euro
Regnorum, boreaq; iacet. dic semper ab armis
Ciuilem repetisse togam, ter curribus actis
Contentum patriæ multos donasse triumphos.
Quis capit hæc tumulus? surgit miserabile bustum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto

Fastorum, solitumq; legi super alta deorum
Culmina, & extructos spoliis hostilibus arcus.
Haud procul est ima Pompeii nomen arena
Depressum tumulo, quod non legat aduena rectus.
Quod nisi monstratum Romanus transeat hospes.
Noxia ciuili tellus Aegyptia fato,
Haud equidem immerito cumanæ carmine uatis
Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
Hesperius miles, ripasq; æstate tumentes.
Quid tibi sæua precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, quo nascitur orbe, retentus,
Et steriles egeant hybernis imbribus agri,
Totaq; in Aethiopum putres soluaris arenas.
Nos in templa tuam romana accepimus Isin,
Semideosq; canes, & sistra iubentia luctus,
Et quem tu plangens hominem testaris Osirim,
Tu nostros Aegypte tenes in puluere manes.
Tu quoq; cum sæuo dederis iam templa tyranno,
Nondum Pompeii cineres ó Roma petisti,
Exul adhuc iacet umbra ducis, si secula prima
Victoris timuere minas, nunc excipe saltem
Ossa tui Magni, si non dum subruta fluctu
Inuisa tellure sedent, quis busta timebit?
Quis sacris dignam mouisse uerebitur umbram?
Imperet hoc nobis utinam scelus, & uelit uti
Nostro Roma sinu, satis ó nimiumq; beatus,
Si mihi contingat manes transferre reuulsos
Ausoniam. si tale ducis uiolare sepulchrum.
Forsitan aut sulco sterili cum poscere finem
A superis, aut Roma uolet feralibus austris,

Ignibus aut nimiis, aut terræ tecta mouenti,
Consilio, iussu'q; Deum transibis in urbem
Magne tuam, summus'q; feret tua busta sacerdos.
Nam quis ad exustam cancro torrente Syenen
Ibit? & imbrifera siccas sub Pleiade Thebas
Spectator Nili? quis rubri stagna profundi,
Aut Arabum portus, mercis mutator eoæ
Magne petet, quem non tumuli uenerabile saxum,
Et cinis in summis forsan turbatus arenis
Auertat? manes'q; tuos placare licebit,
Et Casio præferre Ioui. nil ista nocebunt
Famæ busta tuæ. templis, auro'q; sepultus
Vilior umbra fores. nunc es pro numine summo,
Hoc tumulo fortuna iacens, augustius aris
Victoris libyco pulsatur in æquore saxum.
Tarpeiis, qui sæpe Deis sua thura negarant,
Inclusum thusco uenerantur cæspite fulmen.
Proderit hoc olim, quod non mansura sepulchri
Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
Pulueris exigui sparget non longa uetustas
Congeriem, bustum'q; cadet, mortis'q; peribunt
Argumenta tuæ, ueniet felicior ætas,
Qua sit nulla fides saxum monstrantibus illud,
Atq; erit Aegypus populis fortasse nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis.

M. ANNEI LVCANI CIVILIS BELLI LIBER NONVS.

T non in pharia manes iacuere fauilla,
a Nec cinis exiguus tantum compescuit umbram,
Prosiluit busto, semustaq́; mēbra relinquens,
Degeneremq́; rogum, sequitur conuexa tonantis
Qua niger astriferis connectitur axibus aër,
Quodq́; patet terras inter, lunæq́; meatus
Semidei manes habitant, quos ignea uirtus
Innocuos uita patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro positi, nec thure sepulti
Perueniunt, illic postquam se lumine uero
Impleuit, stellasq́; uagas miratur, & astra
Fixa polis, uidit quanta sub nocte iaceret
Nostra dies, risitq́; sui ludibria trunci.
Hinc super Emathiæ campos, & signa cruenti
Cæsaris, ac sparsas uolitauit in æquore classes,
Et scelerum uindex in sancto pectore Bruti
Sedit, & inuicti posuit se mente Catonis.
Ille ubi pendebant casus, dubiumq́; manebat,
Quem mundi dominum facerent ciuilia bella,
Oderat & Magnum, quamuis comes isset in arma
Auspiciis raptus patriæ, ductuq́; Senatus,
At post Thessalicas clades iam pectore toto
Pompeianus erat, patriam tutore carentem

Excipit, & populi trepidantia membra refouit.
Ignauis manibus proiectos reddidit enses,
Nec regnum cupiens gessit ciuilia bella,
Nec seruire timens, nil causa fecit in armis
Ipse sua, totæ post Magni funera partes
Libertatis erant, quas ne per littora fusas
Colligeret rapido uictoria Cæsaris actu,
Corcyræ secreta petit, ac mille carinis
Abstulit Emathiæ secum fragmenta ruinæ.
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus uictas arctasse carinas?
Dorida tunc Malean, & apertam Tænaron umbris,
Inde Cythera petit, boreaq; urgente carinas,
Creta fugit, Dictæa legit cedentibus undis
Littora, tunc ausum classi præcludere portus
Impulit, ac sæuas meritum Phycunta rapinas
Sparsit, & hinc placidis alto delabitur auris
In littus Palinure tuum, neq; enim æquore tantum
Ausonio monimenta tenes, portusq; quietos
Testatur Libyæ Phrygio placuisse magistro.
Cum procul ex alto tendentes uela carinæ
Ancipites tenuere animos, sociosne malorum
An ueherent hostes, præceps facit omne timendum
Victor, & in nulla non creditur esse carina.
Ast illæ puppes luctus, planctusq; ferebant,
Et mala uel duri lachrymas motura Catonis,
Nam postquam frustra precibus Cornelia nautas,
Priuignıq; fugam tenuit, ne forte repulsus
Littoribus phariis remearet in æquora truncus,
Ostenditq; rogum non iusti flamma sepulchri,

Ergo indigna fui dixit fortuna marito
Accendisse rogum, gelidosq; effusa per artus
Incubuisse uiro? laceros exurere crines?
Membraq; dispersi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus
Ossibus? & tepida uestes implere fauilla
Quicquid ab extincto licuisset tollere busto
In templis sparsura Deum? sine funeris ullo
Ardet honore rogus, manus hoc Aegyptia forsan
Obtulit officium graue manibus ó bene nudi
Crassorum cineres, Pompeio contigit ignis
Inuidia maiore Deum. similis' ne malorum
Sors mihi semper erit? nunquam dare busta licebit
Coniugibus? nunquam plenas plangemus ad urnas.
Quid porro tumulis opus est? aut ulla requiris
Instrumenta dolor? non toto pectore portas
Impia Pompeium? non imis haeret imago
Visceribus? quaerat cineres uictura superstes.
Nunc tamen hic, longe qui fulget luce maligna
Ignis, adhuc aliquid phario de littore surgens
Ostendit mihi Magne tui, iam flamma resedit,
Pompeiumq; ferens uanescit solis ad ortus
Fumus, & inuisi tendunt mihi carbasa uenti.
Non mihi nunc tellus Pompeio si qua triumphos
Victa dedit, non alta terens capitolia currus
Gratior, elapsus felix de pectore Magnus,
Hunc uolumus, quem Nilus habet, terraeq; nocenti
Non haerere queror, crimen commendat arenas.
Linquere si qua fides Pelusia littora nolo.
Tu pete bellorum casus, & signa per orbem

S exte paterna moue, nanq; hæc mandata reliquit
P ompeius uobis in nostra condita cura.
M e cum fatalis leto damnauerit hora,
E xcipite ó nati bellum ciuile, nec unquam
D um terris aliquis nostra de stirpe manebit
C æsaribus regnare uacet, uel sceptra, uel urbes
L ibertate sua ualidas impellite fama
N ominis, has uobis partes, hæc arma relinquo,
I nueniet classes quisquis Pompeius, in undas
V enerit, & noster nullis non gentibus hæres
B ella dabit, tantum indomitos, memoresq; paterni
I uris habete animos, uni parere decebit,
S i faciet partes pro libertate, Catoni.
E xolui tibi Magne fidem, mandata peregi.
I nsidiæ ualuere tuæ, deceptaq; uixi,
N e mihi commissas auferrem perfida uoces
I am nunc te per inane chaos, per tartara coniux,
S i sunt ulla, sequar, quam longo tradita leto
I ncertum est, pœnas animæ uiuacis ab ipsa
A nte feram, potui cernens tua uulnera Magne
N on fugere in mortem. planctu concussa peribit,
E ffluet in lachrymas, nunquam ueniemus ad enses,
A ut laqueos, aut præcipites per inania iactus,
T urpe mori post te solo non posse dolore.
S ic ubi fata caput ferali obduxit amictu,
D ecreuitq; pati tenebras, puppisq; cauernis
D elituit, sæuumq; arcte compressa dolorem
P erfruitur lachrymis, & amat pro coniuge luctum.
I llam non fluctus, stridensq; rudentibus eurus
M ouit, & exurgens ad summa pericula clamor,

Votaq́; sollicitis faciens contraria nautis,
Composita in mortem iacuit, fauitq́; procellis
Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis
Inde tenens Pelagus, sed iam moderatior eurus,
In libycas egit sedes, & castra Catonis,
Tristis ut in multo mens est præsaga timore,
Aspexit patrios comites à littore Magnus,
Et fratrem, medias præceps tunc fertur in undas,
Dic ubi sit germane parens, stat summa, caputq́;
Orbis, an occidimus? romanaq́; Magnus ad umbras
Abstulit? hæc fatur, quem contra talia frater.
O felix, quem sors alias dispersit in oras,
Quiq́; nefas audis, oculos germane nocentes
Spectato genitore fero, non Cæsaris armis
Occubuit, dignoq́; perit authore ruinæ,
Rege sub impuro niloticarura tenente
Hospitiis fretus superis, & munere tanto
In proauos, cecidit donati uictima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris,
Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum,
Littore Niliaco socerum iam stare putaui,
Sed me nec sanguis, nec tantum uulnera nostri
Affecere senis, quantum gestata per urbem
Ora ducis, quæ transfixo sublimia pilo
Vidimus, hæc fama est oculis uictoris iniqui
Seruari, sceleris q́; fidem quæsisse tyrannum.
Nam corpus Phariæ ne canes, auidæq́; uolucres
Distulerint, an furtiuus, quem uidimus, ignis
Soluerit, ignoro, quæcunq́; iniuria fati
Abstulit hos artus, superis hæc crimina dono

Seruata de parte queror. cum talia Magnus
Audisset, non in gemitus, lachrymasq́; dolorem
Effudit, iustaq́; furens pietate profatur.
Praecipitate rates e sicco littore nautæ,
Classis in aduersos erumpat remige uentos,
Ite duces mecum, nunquam ciuilibus armis
Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
Sanguine semiuiri Magnum satiare tyranni,
Non ego Pellæas arces, adytisq́; retectum
Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
Non mihi Pyramidum tumulis euulsus Amasis,
Atq; alii reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent pœnas, nudo tibi Magne sepulchra
Euoluam, busto iam numen gentibus Isin,
Et tectum lino spargam per uulgus Osirim,
Et sacer in magni cineres mactabitur Apis,
Suppositisq́; Deis uram caput, has mihi pœnas
Terra dabit, linquam uacuos cultoribus agros,
Nec Nilus cui crescat, erit, solusq́; tenebis
Aegyptum populis genitor, superisq́; fugatis.
Dixerat, & classem sæuas rapiebat in undas.
Sed Cato laudatam iuuenis compescuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Littoribus sonuit percussus planctibus Aether,
Exemploq́; carens, & nulli cognitus æuo
Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
Sed magis, ut uisa est, lachrymis exhausta, solutas
In uultus effusa comas Cornelia puppe
Egrediens, rursus geminato uerbere plangunt.
Vt primum in sociæ peruenit littora terræ,

Collegit uestes, miseriq; insignia Magni,
Armaq;, & impressas auro, quas gesserat olim,
Exuuias, pictasq; togas uelamina summo
Ter conspecta Ioui, funestoq; intulit igni,
Ille fuit miseræ Magni cinis, accipit omnis
Exemplum pietas, & toto littore busta
Surgunt Thessalicis reddentia manibus ignem.
Sic ubi depastis submittere gramina campis,
Et renouare parans hybernas appulus herbas,
Igne fouet terras, simul & Garganus, & arua
Vulturis, & calidi lucent buxeta Matini.
Non tamen ad Magni peruenit gratius umbram
Omne quod in superos audet conuitia uulgus,
Pompeiumq; Deis obicit, quam pauca Catonis
Verba, sed à pleno uenientia pectore ueri.
Ciuis obit inquit multo maioribus impar
Nosse modum iuris, sed in hoc tamen utilis æuo,
Cui non ulla fuit iusti reuerentia, salua
Libertate potens, & solus plebe parata
Priuatus seruire sibi, rectorq; Senatus,
Sed regnantis erat, nil belli iure poposcit,
Quæq; dari uoluit, uoluit sibi posse negari.
Immodicas possedit opes, sed plura retentis
Intulit, inuasit ferrum, sed ponere norat,
Prætulit arma togæ, sed pacem armatus amauit
Iuuit sumpta ducem, iuuit dimissa potestas.
Casta domus, luxuq; carens, corruptaq; nunquam
Fortuna domini, clarum & uenerabile nomen
Gentibus, & multum nostræ quod proderat urbi.
Olim uera fides Sylla, Marioq; receptis

Libertatis obit, Pompeio rebus adempto
Nunc & ficta perit, non iam regnare pudebit,
Nec color imperii, nec frons erit ulla Senatus.
O felix cui summa dies fuit obuia uicto,
Et cui quærendos pharium scelus obtulit enses,
Forsitan in soceri potuisset uiuere regno.
Scire mori sors prima uiris, sed proxima cogi.
Et mihi si fatis aliena in iura uenimus,
Da talem fortuna Iubam, non deprecor hosti
Seruari, dum me seruet ceruice recisa.
Vocibus his maior, quàm si romana sonarent
Rostra ducis laudes. generosam uenit ad umbram
Mortis honos. fremit interea discordia uulgi,
Castrorum, belliq; piget post funera Magni.
Cum Tarchon motus linquendi signa Catonis
Sustulit, hunc rapta fugientem classe secutus
Littus in extremum tali Cato uoce notauit,
O nunquam pacate Cilix, iterum'ne rapinas
Tendis in æquoreas? Magnum fortuna remouit,
Iam pelago, pirata redis, tum respicit omnes
In cœtu, motuq; uiros, quorum unus aperta
Mente fugæ tali compellat uoce regentem.
Nos Cato, da ueniam, Pompeii duxit in arma
Non belli ciuilis amor, partesq; fauore
Fecimus, ille iacet quem paci prætulit orbis,
Causaq; nostra perit, patrios permitte penates,
Desertamq; domum, dulcesq; reuisere natos.
Nam quis erit finis, si nec Pharsalia pugnæ,
Nec Pompeius erit? perierunt tempora uitæ,
Mors eat in tutum, iustas sibi nostra senectus

Prospiciat flammas, bellum ciuile sepulchra
Vix ducibus præstare potest. non barbara uictos
Regna manent, non armenium mihi sæua minatur,
Aut Scythicum fortuna iugum, sub iura togati
Ciuis eo, quisquis Magno uiuente secundus
Hic mihi primus erit, sacris præstabitur umbris
Summus honor, dominũ, quē clades cogit, habebo.
Nullum Magne ducem te solum in bella secutus,
Post te fata sequar, neq; enim sperare secunda
Fas mihi nec liceat, fortuna cuncta tenentur
Cæsaris, Emathium sparsit uictoria ferrum,
Clausa fides miseris, & toto solus in orbe est,
Qui uelit, ac possit uictis præstare salutem.
Pompeio scelus est bellum ciuile perempto,
Quo fuerat uiuente fides, si publica iura
Si semper patriam sequeris Cato, signa petamus
Romanus quæ consul habet. sic ille profatus
Insiluit puppi iuuenum comitante tumultu,
Actum romanis fuerat de rebus, & omnis
Indiga seruitij feruebat littore plebes.
Erupere ducis sacro de pectore uoces.
Ergo pari uoto gessisti bella iuuentus
Tu quoq; pro dominis, & Pompeiana fuisti,
Non romana manus? quod non in regna laboras,
Quod tibi non ducibus uiuis, moriens'q; quod orbem
Acquiris nulli, quod iam tibi uincere tutum est,
Bella fugis, quæris'q; iugum ceruice uacante,
Et nescis sine rege pati, nunc causa pericli
Digna uiris, uestro potuit Pompeius abuti
Sanguine, nunc patriæ iugulos, enses'q; negatis?

C um prope libertas unum fortuna reliquit
I am tribus è dominis, pudeat plus regia Nili
C ontulit in leges, & parthi militis arcus.
I te ó degeneres Ptolemæi munus, & arma
S pernite, quis uestras ulla putat esse nocentes
C æde manus? credet faciles sibi terga dedisse,
C redet ab Emathiis primos fugisse Philippis.
V adite securi, meruistis iudice uitam
C æsare, non armis non obsidione subacti.
O famuli turpes domini post fata prioris
I tis ad hæredem, cur non maiora mereri,
Q uàm uitam, ueniamq́; libet? rapiatur in undas
I nfelix Magni coniux, prolesq́; Metelli,
D ucite Pompeios, Ptolemæi uincite munus,
N ostra quoq; inuiso quisquis feret ora tyranno,
N on parua mercede dabit, sciet ista iuuentus
C eruicis pretio bene se mea signa secutam.
Q uin agite, & magna meritum cum cæde parate,
I gnauum scelus est tantum fuga. dixit, & omnes
H aud aliter medio reuocauit ab æquore puppes,
Q uam simul effœtas linquunt examina ceras,
A tq; oblita faui non miscent nexibus alas,
S ed sibi quæq; uolat, nec iam degustat amarum
D esidiosa thymum Phrygii sonus increpat æris,
A ttonitæ posuere fugam, studiumq́; laboris
F lorigeri repetunt, & sacri mellis amorem,
G audet in hyblæo securus gramine pastor
D iuitias seruasse casæ, sic uoce Catonis
I nculcata uiris iusti patientia Martis.
I amq; actu belli non doctas ferre quietem

Constituit mentes, serieq; agitare laborum,
Primum littoreis miles lassatur arenis,
Proximus in muros, & mœnia cyrenarum
Est labor, exclusus nulla se uindicat ira,
Pœnaq; de uictis sola est uicisse Catonem,
Inde peti placuit Libyci contermina mauris
Regna Iubæ, sed iter mediis natura uetabat
Syrtibus, has audax sperat sibi cedere uirtus,
Syrtes uel primam mundo natura figuram
Cum daret, in dubio pelagi, terræq; reliquit,
Nam neq; subsedit penitus quo stagna profundi
Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus,
Ambigua sed lege loci iacet inuia sedes,
Aequora fracta uadis, abruptaq; terra profundo,
Et post multa sonant proiecti littora fluctus,
Sic male deseruit, nullosq; exegit in usus
Hanc partem natura sui, uel plenior alto
Olim syrtis erat pelago, penitusq; natabat,
Sed rapidus Titan ponto sua lumina pascens
Aequora subduxit Zonæ uicina perustæ.
Et nunc pontus adhuc Phœbo siccante repugnat,
Mox ubi damnosum radios admouerit æuum,
Tellus Syrtis erit, nam iam breuis unda superne
Innatat, & late periturum deficit æquor.
Vt primum remis actum mare protulit omne
Classis onus, densis fremuit niger imbribus auster
In sua regna furens tentatum classibus æquor
Turbine defendit, longeq; à Syrtibus undas
Egit, & illato confregit littore pontum.
Tum quarum recto deprendit carbasa malo

Eripuit nautis, frustráq; rudentibus ausis
Vela negare noto spatium uicere carinæ,
Atq; ultra proram tumuit sinus, omnia siquis
Prouidus antennæ suffixit lintea summæ
Vincitur, & nudis auertitur armamentis.
Sors melior classi, quæ fluctibus incidit altis,
Et certo iactata mari, quæcunq; leuatæ
Arboribus cæsis flatum effudere frementem.
Abstulit has uentis liber contraria uoluens
Aestus, & obnixum uictor detrusit in austrum.
Has uada destituunt, atq; interrupta profundo
Terra ferit puppes, dubióq; obnoxia fato
Pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactis breuius mare, terráq; sæpe
Obuia consurgens, quamuis Elisus ab austro
Sæpe tamen cumulos fluctus non uicit arenæ.
Eminet in tergo pelagi, procul omnibus aruis
Inuiolatus aqua sicci iam pulueris agger.
Stant miseri nautæ, terræq; hærente carina
Littora nulla uident, sic partem intercipit æquor,
Pars ratium maior regimen, clauumq; secuta est
Tuta fuga, nautasq; loci sortita peritos,
Torpentem tritonos adit illæsa paludem.
Hanc ut fama Deus, quem toto littore pontus
Audit uentosa perflantem murmura concha,
Hanc & Pallas amat, patrióq; è uertice nata
Terrarum primam Libyen, nam proxima cœlo est,
Vt probat ipse calor, tetigit, stagníq; quieta
Vultus uidit aqua, posuítq; in margine plantas,
Et se dilecta Tritonida dixit ab unda,

Quam iuxta Lethes tacitus prælabitur amnis.
Infernis ut fama trahens obliuia uenis,
Atq; insopiti quondam tutela draconis
Hesperidum pauper spoliatis frondibus hortus.
Inuidus annoso qui famam derogat æuo,
Qui uates ad uera uocat fuit aurea sylua,
Diuitijs'q; grauis, & fuluo germine rami,
Virgineus'q; chorus nitidi custodia luci,
Et nunquam somno damnatus lumina serpens,
Robora complexus rutilo curuata metallo.
Abstulit arboribus pretium, nemori'q; laborem
Alcides, passus'q; inopes sine pondere ramos,
Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.
His igitur depulsa locis, eiecta'q; classis
Syrtibus, haud ultra Garamantidas attigit undas,
Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
Mansit, at impatiens uirtus hærere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes
Armorum fidens, & terra cingere Syrtim,
Hæc eadem suadebat hyems, quæ clauserat æquor,
Et spes imber erat, nimios metuentibus ignes,
Vt neq; sole uiam, nec duro frigore sæuam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperat annus,
Atq; ingressurus steriles sic fatur arenas.
O quibus una salus placuit mea castra secutis
Indomita ceruice mori, componite mentes
Ad magnum uirtutis opus, summos'q; labores,
Vadimus in campos steriles, exusta'q; mundi,
Qua nimius Titan, & raræ in fontibus undæ,
Sicca'q; letiferis squallent serpentibus arua.

Durum iter ad leges, patriæq; ruentis amorem.
Per mediam Libyen ueniant, atq; inuia tentent,
Si quibus in nullo positum est euadere uoto,
Si quibus ire sat est, neq; enim mihi fallere quenquã
Est animus, tectóq; metu perducere uulgus,
Ii mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent,
Qui me teste pati uel quæ tristissima pulchrum,
Romanumq; putant, at qui sponsore salutis
Miles eget, capiturq; animæ dulcedine, uadat
Ad dominum meliore uia, dum primus arenas
Ingrediar, primusq; gradus in puluere ponam.
Me calor ætherius feriat, mihi plena ueneno
Occurrat serpens, fatóq; pericula uestra
Prætentate meo, sitiat quicunq; bibentem
Viderit aut umbras nemorum quicunq; petentem
Aestuet, aut equitem peditum præcedere turmas
Deficiat, si quo fuerit discrimine notum
Dux, an miles eam, Serpens, sitis, ardor, arenæ.
Dulcia uirtuti, gaudet patientia duris.
Lætius est quoties magno sibi constat honestum,
Sola potest Libye turbam præstare malorum,
Vt deceat fugisse uiros. sic ille pauentes
Incendit uirtute animos, & amore laborum,
Irreducemq; uiam deserto limite carpit,
Et sacrum paruo nomen clausura sepulchro,
Inuasit Libye securi fata Catonis.
Tertia pars rerum Libye, si credere famæ
Cuncta uelis, at si uentos, cœlumq; sequaris,
Pars erit Europæ, nec enim plus littora Nili,
Quàm Scythicus Tanais primis à Gadibus absunt,

V nde Europa fugit Libyen, & littora flexu
O ceano fecere locum, sed maior in unam
O rbis abit Asiam, nam cum communiter istæ
E ffundant Zephyrum, boreæ latus illa sinistrum
C ontingens, dextrumq; noti descendit in ortus
E urum sola tenens, Libye quod fertile terræ est,
V ergit in occasus, sed & hæc non fontibus ullis
S oluitur, arctoos raris Aquilonibus imbres
A ccipit, & nostris reficit sua rura serenis.
I n nullas uitiatur opes, non ære, nec auro
E xcoquitur, nullo glebarum crimine pura,
S ed penitus terra est, tantum Maurusia genti
R obora diuitiæ, quarum non nouerat usum,
S ed Citri contenta comis uiuebat, & umbra.
I n nemus ignotum nostræ uenêre secures,
E xtremoq; epulas, mensasq; petiuimus orbe.
A t quæcunq; uagam Syrtim complectitur ora,
S ub nimio porrecta die uicina perusti
Aetheris, exurit messes, & puluere Bacchum
E necat, & nulla putris radice tenetur,
T emperies uitalis abest, & nulla sub illa
C ura Iouis terra est, natura deside torpet
O rbis, & immotis annum non sentit arenis.
H oc tam segne solum rarus tamen exerit herbas,
Q uas Nasamon gens dura legit, qui proxima Ponto
N udus rura tenet, quem mundi barbara damnis
S yrtis alit. nam littoreis populator arenis
I mminet, & nulla portus tangente carina
N ouit opes, sic cum toto commercia mundo
N aufragis Nasamones habent. hac ire Catonem

Dura iubet uirtus, illic secura iuuentus
Ventorum, nullasq; timens tellure procellas,
Aequoreos est passa metus, nam littore sicco
Quam pelago Syrtis uiolentius accipit austrum,
Et terræ magis ille nocens, non montibus ortum
Aduersis frangit Libye, scopulisq; repulsum
Dissipat, & liquidas se turbine soluit in auras,
Nec ruit in syluas, annosaq; robora torquens
Lassatur, patet omne solum, liberq; meatu
Aeoliam rabiem totis exercet arenis,
Et non imbriferam contorto puluere nubem
Inflexum uiolentus agit, pars plurima terræ
Tollitur, & nunquam resoluto uertice pendet.
Regna uidet pauper Nasamon errantia uento,
Discussasq; domos, uolitantq; à culmine raptæ
Detecto Garamante casæ. non altius ignis
Rapta uehit, quantumq; licet consurgere fumo,
Et uiolare diem, tantum tenet aëra puluis.
Tum quoq; romanum solito uiolentius agmen
Aggreditur, nullusq; potest consistere miles,
Instabilis raptis etiam quas calcat arenis
Concuteret terras, orbemq; à sede moueret.
Si solida Libye compage, & pondere duro
Clauderet exesis austrum scopulosa cauernis,
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nusquam luctando stabilis manet, imaq; tellus
Stat, quia summa fugit. galeas, & scuta uirorum,
Pilaq; contorsit uiolento spiritus actu,
Intentusq; tulit magni per inania cœli.
Illud in externa forsan, longeq; remota

Prodigium tellure fuit, delapsáq; cœlo
Arma timent gentes, hominumq́; erepta lacertis
A superis demissa putant, sic illa profecto
Sacrifico cecidere Numæ, quæ lecta iuuentus
Patricia ceruice mouet, spoliauerat Auster,
Aut boreas populos Ancylia nostra ferentes.
Sic orbem torquente noto Romana iuuentus
Procubuit, timuitq́; rapi, construxit amictus,
Inseruitq́; manus terræ, nec pondere solo
Sed nixu iacuit, uix sic immobilis Austro,
Qui super ingentes cumulos inuoluit arenæ,
Atq; operit tellure uiros, uix tollere miles
Membra ualet, multo congestu pulueris hærens,
Alligat & stantes affusæ magnus arenæ
Agger, & immoti terra surgente tenentur.
Saxa tulit penitus discussis proruta muris,
Effuditq́; procul miranda sorte malorum,
Qui nullas uidere domos, uidere ruinas.
Iamq́; iter omne latet, nec sunt discrimina terræ
Vlla, nisi ætheriæ medio uelut æquore flammæ
Syderibus nouere uias, nec sydera tota
Ostendit Libycæ finitor circulus oræ,
Multáq; deuexo terrarum margine cælat,
Vtq́; color soluit, quem torserat aëra uentus,
Incensusq́; dies, iam mundi spissior ignis,
Iam plaga quam nullem superi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur & humor
In noton omnis abit, manant sudoribus artus,
Arent ora siti, conspecta est parua maligna
Vnda procul uena, quam uix è puluere miles

S ustulit, & galeæ conuexum infudit in orbem,
P orrexitq; duci, squallebant puluere fauces
C unctorum, minimumq; tenens dux ipse liquoris
I nuidiosus erat, mé ne inquit degener unum
M iles in hac turba uacuum uirtute putasti?
V sque adeo mollis, primisq; caloribus impar
S um uisus? quanto pœna tu dignior ista,
Q ui populo sitiente bibas, sic concitus ira
E xcussit galeam, suffecitq; omnibus unda.
V entum erat ad templum Libycis quod gẽtibus unũ
I nculti garamantes habent, stat corniger illic
I uppiter, ut memorant, sed non aut fulmina uibrãs,
A ut similis nostro, sed tortis cornibus Hammon.
N on illic Libycæ posuerunt ditia gentes
T empla, nec eois splendent donaria gemmis,
Q uamuis Aethiopum populis, Arabumq; beatis
G entibus, ac Indis unus sit Iuppiter Hammon,
P auper adhuc Deus est, nullis uiolata per æuum
D iuitiis delubra tenens, morumq; priorum
N umen romano templum defendit ab auro.
E sse locis superos testatur sylua per omnem
S ola uirens Libyen, nam quicquid puluere sicco
S eparat ardentem tepida Berenicida Lepti
I gnorat frondes, solus nemus abstulit Hammon,
S yluarum fons causa loco, qui putria terræ
A lligat, et domitas unda connectit arenas.
H ic quoq; nil obstat Phœbo cum cardine summo
S tat librata dies, truncum uix protegit arbor,
T am breuis in medium radiis compellitur umbra.
D eprensum est hunc esse locum, qua circulus alti

Solstitii medium signorum percutit orbem.
Non obliqua meant, nec tauro scorpius exit
Rectior, aut aries donat sua tempora libræ,
Aut Astræa iubet lentos descendere pisces,
Par geminis Chiron, & idem quod carcinus ardēs
Humidus ægoceros, nec plus Leo tollitur urna.
At tibi quæcunq; es Libyco gens igne dirempta,
In noton umbra cadit, quæ nobis exit in Arcton,
Te segnis Cynosura subit, tu sicca profundo
Mergi plaustra putas, nullumq; in uertice summo
Sydus habes immune maris, procul axis uterq; est,
Et fuga signorum medio rapit omnia cœlo.
Stabant ante fores populi quos miserat Eós,
Cornigeriq; Iouis monitu noua fata petebant,
Sed latio cessere duci, comitesq; Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi iudicet æui.
Maximus hortator scrutandi uoce Deorum
Euentus Labienus erat, sors obtulit inquit,
Et fortuna uiæ tam magni numinis ora,
Consiliumq; Dei tanto duce possumus uti
Per Syrtes, belliq; datos cognoscere casus.
Nam cui crediderim superos arcana daturos,
Dicturosq; magis, quàm sancto uera Catoni?
Certe uita tibi semper directa supernas
Ad leges, sequerisq; Deum, datur ecce loquendi
Cum Ioue libertas, inquire in fata nefandi
Cæsaris, & patriæ uenturos excute mores,
Iure suo populis uti, legumq; licebit,
An bellum ciuile perit, tua pectora sacra

Voce reple, duræ semper uirtutis amator
Quære quid est uirtus, & posce exemplar honesti.
Ille Deo plenus tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis è pectore uoces.
Quid quæri Labiene iubes? an liber in armis
Occubuisse uelim potius, quàm regna uidere?
An sit uita nihil, sed longa? an differat ætas?
An noceat uis ulla bono? fortunaq; perdat
Opposita uirtute minas? laudandaq; uelle
Sit satis, & nunquam successu crescat honestum?
Scimus & hoc nobis non altius inseret Hammon.
Hæremus cuncti superis, temploq; tacente
Nil agimus nisi sponte Dei, non uocibus ullis
Numen eget, dixitq; semel nascentibus author
Quicquid scire licet, steriles nec legit arenas,
Vt caneret paucis, mersitq; hoc puluere uerum,
Estq; Dei sedes nisi terra, & pontus, & aër,
Et cœlum, & uirtus, superos quid quærimus ultra?
Iuppiter est, quodcunq; uides, quodcunq; moueris,
Sortilegis egeant dubij, semperq; futuris
Casibus ancipites, me non oracula certum,
Sed mors certa facit, pauido, fortiq; cadendum est,
Hoc satis est dixisse Iouem. sic ille profatur,
Seruataq; fide templi discedit ab aris,
Non exploratum populis Hammona relinquens.
Ipse manu sua pila gerens præcedit anheli
Militis ora pedes, monstrat tolerare labores,
Non iubet, & nulla uehitur ceruice supinus,
Carpentoq; sedens, somni parcissimus ipse est,
Vltimus haustor aquæ. cum tandem fonte reperto

I ndiga cogatur latices potare iuuentus,
S tat dum lixa bibat. si ueris magna paratur
F ama bonis, & si successu nuda remoto
I nspicitur uirtus, quicquid laudamus in illo
M aiorum fortuna fuit. quis marte secundo,
Q uis tantum meruit populorum sanguine nomen?
H unc ego per Syrtes, Libyesq; extrema triumphum
D ucere maluerim, quàm ter capitolia curru
S cendere Pompeii, quàm frangere colla Iugurthæ.
E cce parens uerus patriæ, dignissimus aris
R oma tuis, per quem nunquam iurare pudebit,
E t quem, si steteris unquam ceruice soluta
N unc olim factura Deum, iam spissior ignis,
E t plaga quam nullum superi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur & unda
R arior, inuentus mediis fons unus arenis
L argus aquæ, sed quem serpentum turba tenebat
V ix capiente loco. stabant in margine siccæ
A spides, in mediis sitiebant dipsádes undis.
D uctor ut aspexit perituros fonte relicto
A lloquitur. uana specie conterrite leti
N e dubita miles tutos haurire liquores,
N oxia serpentum est admixto sanguine pestis,
M orsu uirus habent, & fatum in dente minantur,
P ocula morte carent, dixit, dibiumq; uenenum
H ausit, & in tota Libyes fons unus arena
I lle fuit, de quo primus sibi posceret undam.
C ur Libycus tantis exudet pestibus aër
F ertilis in mortes, aut quid secreta nocenti
M iscuerit natura solo, non cura, laborq;

N oster scire ualet, nisi quod uulgata per orbem
F abula pro uera decepit secula causa.
F inibus extremis Libyes, ubi feruida tellus
A ccipit Oceanum demisso sole calentem.
S quallebant late Phorcynidos arua Medusæ,
N on nemorum protecta coma, non mollia sulco,
S ed dominæ uultu conspectis aspera saxis.
H oc primum natura nocens in corpore sæuas
E duxit pestes, illis è faucibus angues
S tridula fuderunt uibratis sibila linguis,
F œmineæ qui more comæ per terga soluti,
I psa flagellabant gaudentis colla Medusæ.
S urgunt aduersa subrectæ fronte colubræ.
V ipereumq; fluit depexo crine uenenum.
H oc habet infelix cunctis impune Medusa,
Q uod spectare licet. nam rictus, oráq; monstri
Q uis timuit? quem qui recto se lumine uidit
P assa Medusa mori est? rapuit dubitantia fata,
P ræuenitq; metus, anima periere retenta
M embra, nec emissæ riguere sub ossibus umbræ,
E umenidum crines solos mouere furores,
C erberus Orpheo leniuit sibila cantu,
A mphitryoniades uidit cum uinceret Hydram
H oc monstrum timuit genitor, numenq; secundum
P horcus aquis, Cetóq; parens, ipsæq; sorores
G orgones, hoc potuit cœlo, pelagóq; minari
T orporem insolitum, mundóq; abducere terram.
E cœlo uolucres subito cum pondere lapsæ,
I n scopulis hæsere feræ, uicina colentes
A ethiopum totæ riguerunt marmore gentes.

Nullum animal uisus patiens, ipsiq; retrorsum
Effusi faciem uitabant Gorgonis angues.
Illa sub hesperiis stantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit, cœloq; timente
Olim phlegræos stantes serpente gigantes
Erexit montes, bellumq; immane Deorum
Pallados in medio confecit pectore Gorgon.
Quo postquam partu Danáes, & diuite nimbo
Ortum Parrhasiæ uexerunt Perséa pennæ,
Arcádos authoris Citharæ, liquidæq; palæstræ,
Et subitus præpes Cyllenida substulit Harpen,
Harpen alterius monstri iam cæde rubentem,
A Ioue dilectæ fuso custode iuuencæ.
Auxilium uolucri Pallas tulit innuba fratri
Pacta caput monstri, terræq; in fine Libyssæ
Perséa Phœbeos conuerti iussit ad ortus,
Gorgonis auerso sulcantem regna uolatu,
Et clypeum leuæ fuluo dedit ære nitentem,
In quo saxificam iussit spectare Medusam,
Quam sopor æternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam, uigilat pars magna comarum,
Defenduntq; caput protenti crinibus Hydri,
Pars iacet in medios uultus, oculiq; tenébras.
Ipsa regit trepidum Pallas, dextraq; tremente
Perséos auersi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli,
Quos habuit uultus hamati uulnere ferri
Cæsa caput Gorgon, quanto spirasse ueneno
Ora rear, quantumq; oculos effundere mortis,
Nec Pallas spectare potest, uultusq; gelassent

Perséos aduersi, si non Tritonia densos
Sparsisset crines, texissetq; ora colubris.
Aliger in cœlum sic rapta Gorgone fugit,
Ille quidem pensabat iter, propiusq; secabat
Aethéra, si medias Europæ ascenderet urbes,
Pallas frugiferas iussit non lædere terras,
Et parci populis, quis enim non præpete tanto
Aethéra respiceret? Zephyro conuertitur ales,
Itq; super Libyen, quæ nullo consita cultu
Syderibus, Phœbóq; uacat, premit orbita solis,
Exuritq; solum, nec terra celsior ulla
Nox cadit in cœlum, Lunæq; meatibus obstat,
Si flexus oblita uagi per recta cucurrit
Signa, nec in borean, aut in noton effugit umbram.
Illa tamen sterilis tellus, fœcundáq; nulli
Arua bono, uirus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirosq; fero de sanguine rores,
Quos calor adiuuit, putriq; incoxit arenæ.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes,
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit,
Plenior huic sanguis, & crassi gutta ueneni
Decidit, in nulla plus est serpente coactum,
Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloq; tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycæ mortes, & fecimus aspida merces.
At non stare suum miseris passura cruorem,
Squamiferos ingens hæmorrois explicat orbes,
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua
Chersydros, tractiq; uia fumante Chelydri,

Et semper recto lapsurus limite Cenchris,
Pluribus ille notis uariatam tingitur aluum,
Quam paruis tinctus maculis Thebanus Ophites,
Concolor exustis, atq; indiscretus arenis
Hammodites, spinaq; uagi torquente cerastę.
Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
Exuuias positura suas, & torrida Dipsás,
Et grauis in geminum uergens caput Amphisibena,
Et Natrix uiolator aquæ, iaculiq; uolucres,
Et contentus iter cauda sulcare Phareas,
Oraq; distendens auidus spumantia Prester,
Ossaq; dissoluens cum corpore tabificus Seps,
Sibilaq; effundens cunctas terrentia pestes
Ante uenena nocens, late sibi submouet omne.
Vulgus, & in uacua regnat Basiliscus arena.
Vos quoq;, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore Dracones
Pestiferos ardens facit Africa, ducitis altum
Aëra cum pennis, armentaq; tota secuti
Rumpitis ingentes amplexi uerbere tauros,
Nec tutus spatio est Elephas, datis omnia leto,
Nec uobis opus est ad noxia fata ueneno.
Has inter pestes duro Cato milite siccum
Emetitur iter, tot tristia fata suorum,
Insolitasq; uidet paruo cum uulnere mortes.
Signiferum iuuenem Tyrrheni sanguinis Aulum
Torta caput retro Dipsás calcata momordit,
Vix dolor, aut sensus dentis fuit, ipsaq; leti
Frons caret inuidia, nec quicquam plaga minatur.
Ecce subit uirtus tacitum, carpitq; medullas

Ignis edax, calidáq; incendit uiscera tabe.
Ebibit humorem circum uitalia fusum
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Coepit, defessos iret qui sudor in artus,
Non fuit, atq; oculos lachrymarum uena refugit.
Non decus imperii, non moesti iura Catonis
Ardentem tenuere uirum, quin spargere signa
Auderet, totísq; furens exquireret agris,
Quas poscebat aquas sitiens in corde uenenum.
Ille uel in Tanain missus, Rhodanúmq;, Padúmq;
Arderet, Nilúmq; bibens per rura uagantem.
Accessit morti Libye, fatíq; minorem
Famam Dipsàs habet terris adiuta perustis.
Scrutator uenas penitus squallentis arenae,
Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore,
Aequoreúsq; placet, sed non sibi sufficit humor,
Nec sentit, fatíq; genus, mortémq; ueneni,
Sed putat esse sitim, ferróq; aperire tumentes
Sustinuit uenas, atq; os implere cruore.
Iussit signa rapi propere Cato, discere nulli
Permissum est hoc posse sitim, sed tristior illa
Mors erat ante oculos, miseríq; in crure Sabelli
Seps stetit exiguus, quem flexo dente tenacem
Auulsítq; manu, pilóq; affixit arenis,
Parua modo serpens, sed qua nonulla cruentae
Tantum mortis habet, nam plagae proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiáq; ossa retexit,
Iámq; sinu laxo nudum est sine corpore uulnus,
Membra natant sanie, surae fluxere, sine ullo
Tegmine poples erat, femorū quoq; musculus omnis

Liquitur, & nigra distillant inguina tabe,
Dissiluit stringens uterum membrana, fluunt'q;
Viscera, nec quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras. sæuum sed membra uenenum
Decoquit, in minimum mors contrahit omnia uirus.
Vincula neruorum, & laterum textura, cauum'q;
Pectus, & abstrusum fibris uitalibus omne
Quicquid homo est, aperit pestis, natura profana
Morte patet, manant humeri, fortes'q; lacerti,
Colla, caput'q; fluunt, calido non ocyus austro
Nix resoluta cadit, nec solem cæra sequetur,
Parua loquor corpus sanie stillasse perustum,
Hoc & flamma potest, sed quis rogus abstulit ossa?
Hæc quoq; discedunt, putres'q; secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi uestigia fati,
Cynipheas inter pestes tibi palma nocendi est,
Eripiunt omnes animam, tu sola cadauer.
Ecce subit facies leto diuersa fluenti
Nasidium Marsi cultorem torridus agri
Percussit prester, illi rubor igneus ora
Succendis, tendit'q; cutem pereunte figura,
Miscens cuncta tumor toto iam corpore maior,
Humanum'q; egressa modum super omnia membra
Efflatur sanies late tollente ueneno,
Ipse latet penitus congesto corpore mersus,
Nec lorica tenet distenti corporis auctum.
Spumeus accenso non sic exundat aheno
Vndarum cumulus, nec tanto carbasa choro
Curuauere sinus, tumidos iam non capit artus
Informis globus, & confuso pondere truncus.

Intactum uolucrum rostris, epulasq; daturum
Haud impune feris non ausi tradere busto,
Non dum stante modo crescens fugere cadauer.
Sed maiora parant Libycæ spectacula pestes.
Impressit dentes Hæmorrois aspera Tullo
Magnanimo iuueni, miratoriq; Catonis,
Vtq; solet pariter totis effundere signis
Corycii pressura croci. sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine uirus.
Sanguis erant lachrimæ. quæcunq; foramina nouit
Humor, ab iis largus manat cruor, ora redundant,
Et patulæ nares, sudor rubet, omnia plenis
Membra fluunt uenis, totum est pro uulnere corpus.
At tibi leue miser fixus præcordia pressit
Niliaca serpente cruor, nulloq; dolore
Testatus morsus subita caligine mortem
Accipis, & stygias somno descendis ad umbras.
Non tam ueloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quæ diro uirgas mentita sabæas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.
Ecce procul sæuus sterilis de robore trunci
Torsit, & immisit iaculum, uocat Africa serpens,
Perq; caput Pauli, transactaq; tempora fugit,
Nil ibi uirus agit. rapuit cum uulnere fatum,
Deprensum est quæ funda rotat quàm lēta uolarent,
Quàm segnis Scythicæ strideret harundinis aër.
Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Murri
Transactus? uelox currit per tela uenenum,
Inuaditq; manum, quam protinus ille retecto
Ense ferit, totoq; simul demittit ab armo,

Exemplarq; sui spectans miserabile leti
Stat tutus pereunte manu. quis fata putaret
Scorpion, aut uires maturæ mortis habere?
Ille minax nodis, & recto uerbere sæuus,
Teste tulit cœlo uicti decus Orionis.
Quis calcare tuas metuat salpinga latebras?
Et tibi dant stygiæ ius in sua fila sorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suspecta est miseris in qua tellure iacebant.
Nam neq; congestæ struxere cubilia frondes,
Nec culmis creuere tori, sed corpora fatis
Expositi uoluuntur humo, calidóq; uapore
Alliciunt gelidas nocturno frigore pestes,
Innocuosq; diu rictus torpente ueneno
Inter membra fouent, nec quæ mensura uiarum,
Quis'ue modus norunt cœlo duce, sæpe querentes
Reddite dij clamant miseris quæ fugimus arma,
Reddite Thessaliam patimur cur segnia fata?
In gladios iurata manus pro Cæsare pugnant
Dipsádes, & peragunt ciuilia bella cerastæ
Ire libet qua Zona rubens, atq; axis inustus
Solis equis, iuuat ætherijs adscribere causis,
Quod peream, cœlóq; mori, nil Africa de te,
Nec de te natura queror, tot monstra ferentem
Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem,
Impatiensq; solum Cereris cultore negato
Damnasti, atq; homines uoluisti deesse uenenis,
In loca serpentum nos uenimus, accipe pœnas
Tu quisquis superum commercia nostra perosus.
Hinc torrente plaga, dubijs hinc Syrtibus orbem

Abrumpens medio posuisti limite mortes,
Per secreta tui bellum ciuile recessus
Vadit, & arcani miles tibi conscius orbis
Claustra petit mundi, forsan maiora supersunt
Ingressis coëunt ignes stridentibus undis,
Et premitur natura poli, sed longius ista
Nulla iacet tellus, quàm fama cognita nobis
Tristia regna Iubæ, quæremus forsitan istas
Serpentum terras, habet hoc solatia cœlum
Viuit adhuc aliquid patriæ non arua requiro,
Europamq; alios soles, Asiamq; uidentem,
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exiguáne uia legem conuertimus anni?
Imus in aduersos axes. euoluimur orbe.
Terga damus ferienda noto, nunc forsitan ipsa est
Sub pedibus iam Roma meis, solatia fati
Hæc petimus, ueniant hostes, Cæsarq; sequatur,
Qua fugimus. sic dura suos patientia questus
Exonerat, cogit tantos tolerare labores
Summa ducis uirtus, qui nuda fusus arena
Excubat, atq; omni fortunam prouocat hora,
Omnibus unus adest fatis quocunq; uocatus
Aduolat, atq; ingens meritum, maiusq; salute
Contulit in letum uires, puduitq; gementem
Illo teste mori, quod ius habuisset in ipsum
Vlla lues? casus alieno pectore uincit,
Spectatorq; docet magnos nil posse dolores.
Vix miseris serum tanto lassata periclo
Auxilium fortuna dedit, gens unica terras

I ncolit à sæuo serpentum innoxia morsu
M armaride psylli, par lingua potentibus herbis,
I pse cruor tutus, nullum'q; admittere uirus,
V el cantu cessante potest, natura locorum
I ussit ut immunes mixtis serpentibus essent,
P rofuit in medijs sedem posuisse uenenis,
P ax illis cum morte data est, fiducia tanta est
S anguinis, in terram paruus cum decidit infans,
N equa sit externæ V eneris mixtura timentes
L etifica dubios explorant aspide partus,
V t'q; Iouis uolucer calido cum protulit ouo
I mplumes natos solis conuertit in ortus,
Q ui potuere pati radios, & lumine recto
S ustinuere diem cœli seruantur in usus,
Q ui Phœbo cessere, iacent, sic pignora gentis
P syllus habet, si quis tactos non horruit angues,
S iquis donatis lusit serpentibus infans.
N ec solum gens illa sua contenta salute,
E xcubat hospitibus, contra'q; nocentia monstra
P syllus adest populis, qui tunc romana secutus
S igna, simul iussit statui tentoria ductor.
P rimum quas ualli spatium comprendit arenas
E xpurgat cantu, uerbis'q; fugantibus angues,
V ltima castrorum medicatus circuit ignis,
H ic ebulum stridet, peregrina'q; Galbana sudant,
E t thamarix non leta comis, eoa'q; costos,
E t Panacea potens, & thessala centaurea,
P eucedanum'q; sonat flammis, erycina'q; tapsos,
E t Larices, fumo'q; grauem serpentibus urunt
A brotonum, & longe nascentis cornua cerui,

S ic nox tuta uiris. at siquis peste diurna
F ata trahit, tunc sunt magicæ miracula gentis.
P syllorumq; ingens, & rapti pugna ueneni.
N am primum tacta designat membra saliua,
Q uæ cohibet uirus, retinetq; in uulnere pestem,
P lurima tunc uoluit spumanti carmina lingua
M urmure continuo, nec dant suspiria cursus
V ulneris, aut minimum patiuntur fata tacere.
S æpe quidem pestis nigris inserta medullis
E xcantata perit, sed siquod tardius exit
V irus, & elicitum, iussumq; exire repugnat,
T unc super incumbens pallentia uulnera lambit
O re uenena trahens, & siccat dentibus artus,
E xtractamq; tenens gelido de corpore mortem
E xpuit, & cuius morsus superauerit anguis,
I am promptum Psyllis uel gustu nosse uenenum,
H oc igitur melior tandem romana iuuentus
A uxilio, late squallentibus hæret in aruis.
B is positis Phœbe flammis, bis luce recepta,
V idit Areniuagum surgens, fugiensq; Catonem.
I amq; illis magis, atq; magis durescere puluis
C œpit, & in terram Libye spissata redire.
I amq; procul nemorum raræ se attollere frondes,
S urgere congesto non culta mapalia culmo,
Q uanta dedit miseris melioris gaudia terræ,
C um primum sæuos contra uidere Leones.
P roxima Leptis erat, cuius statione quieta
E xegere hyemem nimbis, flammisq; carentem.
C æsar ut Emathia satiatus clade recessit,
C ætera curarum proiecit pondera, soli

Intentus genero, cuius uestigia frustra
Terris sparsa legens, fama duce tendit in undas,
Threiciasq; legit fauces, & amore notatum
Aequor? & Eroas lachrymoso littore turres,
Qua pelago nomen Nepheleias abstulit Helle,
Non Asiam breuioris aquae disterminat usquam
Fluctus ab Europa, quamuis Bizantion arcto
Pontus, & Ostriferam dirimat chalcedona cursu,
Euxinumq; ferens paruo ruat ore propontis,
Sigeasq; petit famae mirator arenas,
Et Simoëntis aquas, & Graio nobile busto
Rhoetion, & multum debentes uatibus umbras.
Circuit exustae nomen memorabile Troiae,
Magnaq; Phoebei quaerit uestigia muri.
Iam syluae steriles, & putres robore trunci
Assaraci pressere domos, et templa Deorum
Iam lassa radice tenent, ac tota teguntur
Pergama dumetis, etiam periere ruinae.
Aspicit Hesiones scopulos, syluasq; patentes
Anchisae thalamos, quo iudex sederit antro,
Vnde puer raptus coelo, quo uertice Nais
Luserit Oenone, nullum est sine nomine saxum
Inscius in sicco serpentem puluere riuum
Transierat, qui Xanthus erat, securus in alto
Gramine ponebat gressus, Phryx incola manes
Hectoreos calcare uetat, discussa iacebant
Saxa, nec ullius faciem seruantia sacri.
Hectoreas monstrator ait non respicis aras?
O sacer, & magnus uatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus aeuum.

Inuidia sacræ Cæsar ne tangere famæ,
Nam siquid Latijs fas est promittere musis,
Quantum Smyrnæi durabunt uatis honores,
Venturi me, teq́; legent, Pharsalia nostra
Viuet, & à nullo tenebris damnabimur æuo.
Vt ducis impleuit uisus ueneranda uetustas,
Erexit subitas congestu cæspitis aras,
Votaq́; thuricremos non irrita fudit in ignes.
Dij cinerum Phrygias colitis quicunq; ruinas,
Aeneæq́; mei, quos nunc Lauinia sedes
Seruat, & Alba lares, & quorum lucet in aris
Ignis adhuc phrygius, nulliq́; aspecta uirorum
Pallas in abstruso pignus memorabile templo,
Gentis Iuleæ uestris clarissimus aris
Dat pia thura nepos, & uos in sede priori
Rite uocat, date felices in cætera cursus,
Restituam populos, grata uice mœnia reddent
Ausonidæ Phrygibus, romanaq́; pergama surgent.
Sic fatus repetit classes, & tota secundis
Vela dedit coris, auidusq́; urgente procella
Iliacas pensare moras, Asiamq́; potentem
Præuehitur, pelagoq́; Rhodon spumante reliquit,
Septima nox Zephyro nunquam lassante rudentes
Ostendit phariis Aegyptia littora flammis.
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quam tutas intraret aquas, ibi plena tumultu
Littora, & incerto turbatas murmure uoces
Accipit, ac dubiis ueritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates, sed dira satelles
Regis dona ferens medium prouectus in æquor

C olla gerit Magni phario uelamine tecta,
A c prius infanda commendat crimina uoce.
T errarum dominator romanæ maxime gentis,
E t quod adhuc nescis genero secure perempto,
R ex tibi Pellæus terræ, pelagiq; labores
D onat, & Emathijs quod solum defuit aruis
E xhibet, absenti bellum ciuile peractum est.
T hessalicas Magnus quærens reparare ruinas
E nse iacet nostro, tanto te pignore Cæsar
E mimus, hoc tecum percussum est sanguine fœdus,
A ccipe regna Phari nullo quæsita cruore,
A ccipe Niliaci ius gurgitis, accipe quicquid
P ro Magni ceruice dares, dignumq; clientem
C astris crede tuis, cui tantum fata licere
I n generum uoluere tuum, nec uile putaris
H oc meritum nobis facili quod cæde peractum est.
H ospes auitus erat, depulso sceptra parenti
R eddiderat, quid plura feram? tu nomina tanto
I nuenies operi, uel famam consule mundi,
S i scelus est, plus te nobis debere fateris,
Q uod scelus hoc, non ipse facis. sic fatus opertum
D etexit, tenuitq; caput, iam languida morte
E ffigies habitum noti mutauerat oris.
N on primo Cæsar damnauit munera uisu,
A uertitq; oculos, uultus dum crederet, hæsit,
V tq; fidem uidit sceleris, tutumq; putauit
I am bonus esse socer, lachrymas non sponte cadẽtes
E ffudit, gemitusq; expressit pectore læto,
N on aliter manifesta putans abscondere mentis
G audia, quàm lachrymis, meritumq; imane tyrãni

Destruit, & generi mauult lugere reuulsum,
Quàm debere caput, qui duro membra Senatus
Calcarat uultu, qui sicco lumine campos
Viderat Emathios, uni tibi Magne negare
Non audet gemitus. ó sors durissima fati
Huncine tu Cæsar scelerato Marte petisti,
Qui tibi flendus erat? non mixti fœdera tangunt,
Te generis, nec nata iubet mœrere, nepos'q;?
Credis apud populos Pompeij nomen amantes
Hoc castris prodesse tuis, fortasse tyranni
Tangeris inuidia. captíq; in uiscera Magni
Hoc aliis licuisse doles, quereris'q; perisse
Vindictam belli, raptum'q; è iure superbi
Victoris generum, quisquis te flere coëgit
Impetus, à uera longe pietate recessit.
Scilicet hoc animo terras, atq; æquora lustras,
Necubi suppressus pereat gener, ó bene rapta
Arbitrio mors ista tuo, quam magna remisit
Crimina romano tristis fortuna pudori,
Quod te non passa est misereri perfide Magni
Viuentis, nec non his fallere uocibus audes,
Acquiris'q; fidem simulati fronte doloris.
Aufer ab aspectu nostro funesta satelles
Regis dona tui, peius de Cæsare uestrum,
Quàm de Pompeio meruit scelus, unica belli
Præmia ciuilis uictis donare salutem
Perdidimus, quod si phario germana tyranno
Non inuisa foret, potuissem reddere regi,
Quod meruit, fratri'q; tuum pro munere tali
Misissem Cleopatra caput, secreta quid arma

Mouit, & inseruit nostro sua tela labori?
Ergo in Thessalicis Pellæo fecimus aruis
Ius gladio? uestris quæsita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum romana regentem,
Te Ptolemæe feram? frustra ciuilibus armis
Miscuimus gentes, si qua est hoc orbe potestas
Altera, quàm Cæsar, si tellus ulla duorum est,
Vertissem latias à uestro littore proras,
Famæ cura uetat ne non damnasse cruentam,
Sed uidear timuisse Pharon, nec fallere uos me
Credite uictorem, nobis quoq; tale paratum
Littoris hospitium, ne sic mea colla gerantur,
Thessaliæ fortuna facit, maiore profecto,
Quàm metui, poterat discrimine gessimus arma,
Exilium, generiq; minas, Romamq; timebam,
Pœna fuge Ptolemæus erat, sed parcimus annis,
Donamusq; nefas, sciat hac pro cæde tyrannus
Nil uenia plus posse dari. uos condite busto
Tanti colla ducis, sed non ut crimina tantum
Vestra tegat tellus iusto date thura sepulchro,
Et placate caput, cineresq; in littore fusos
Colligite, atq; unam sparsis date manibus urnam.
Sentiat aduentum soceri, uocesq; querentis
Audiat umbra pias, dum nobis omnia præfert,
Dum uitam phario mauult debere clienti.
Læta dies rapta est populis, concordia mundo
Nostra perit, caruere Deis mea uota secundis,
Vt te complexus positis felicibus armis
Affectus abs te ueteres, uitamq; rogarem
Magne tuam, dignaq; satis mercede laborum

Contentus par esse tibi, tunc pace fideli
Fecissem, ut uictus posses ignoscere diuis,
Fecisses ut Roma mihi, nec talia fatus
Inuenit fletus comitum, nec turba querenti
Credidit, abscondunt gemitus, & pectora læta
Fronte tegunt, hilaresq; nefas spectare cruentum
O bona libertas cum Cæsar lugeat, audent.

M. ANNEI LVCANI CIVILIS BELLI LIBER DECIMVS.

T primum terras Pompei colla secutus
u Attigit, & diras calcauit Cæsar arenas,
Pugnauit fortuna ducis, fatumq; nocentis
Aegypti, regnum Lagi romana sub arma
Iret, an eriperet mundo Memphiticus ensis
Victoris, uictiq; caput, tua profuit umbra
Magne, tui socerum rapuere à sanguine manes.
Inde Paretoniam fertur securus in urbem
Pignore tam sæui sceleris sua signa secutus.
Sed fremitu uulgi fasces, & iura querentis
Inferri romana suis discordia sensit
Pectora, & ancipites animos, Magnumq; perisse
Non sibi, tum uultu semper cœlante timorem,
Intrepidus superum sedes, & templa uetusti
Numinis antiquas Macedum testantia uires
Circuit, & nulla captus dulcedine rerum

Non auro, cultúq; Deum, non mœnibus urbis,
Effossum tumulis cupide descendit in antrum.
Illic Pellæi proles uesana Philippi
Felix prædo iacet terrarum, uindice fato
Raptus, sacratis totum spargenda per orbem
Membra uiri posuere adytis, fortuna pepercit
Manibus, & regni durauit ad ultima fatum.
Nam sibi libertas unquam si redderet orbem,
Ludibrio seruatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot posse sub uno
Esse uiro. Macedum fines, latebrásq; suorum
Deseruit, uictásq; patri despexit Athenas,
Perq; Asiæ populos fatis urgentibus actus
Humana cum strage ruit, gladiúmq; per omnes
Exegit gentes, ignotos miscuit amnes
Persarum Euphraten, Indorum sanguine Gangen.
Terrarum fatale malum, fulmenq; quod omnes
Percuteret populos pariter, & sydus iniquum
Gentibus, Oceano classes inferre parabat
Exteriore mari. non illi flamma, nec undæ,
Nec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Hammon.
Isset in occasus mundi deuexa secutus,
Ambissetq; polos, Nilúmq; à fonte bibisset,
Occurrit suprema dies, naturáq; solum
Hunc potuit finem uesano ponere regi,
Qui secum inuidia, qua totum ceperat orbem,
Abstulit imperium, nulloq; hærede relicto
Totius fati lacerandas præbuit urbes,
Sed cecidit Babylone sua, parthoq; uerendus.
Prò pudor eoi propius timuere Sarissas,

Quam nunc pila timent populi, licet usq; sub arcton
Regnemus, Zephyriq; domos, terrasq; premamus
Flagrantis post terga noti, cedamus in ortus
Arsacidum domino, non felix Parthia Crassis
Exiguæ secura fuit prouincia Pellæ.
Iam pelusiaco ueniens a gurgite Nili
Rex puer, imbellis populi sedauerat iras,
Obside quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæsar erat, cum se parua Cleopatra biremi
Corrupto custode phari laxare cathenas
Intulit Emathijs ignaro Cæsare tectis,
Dedecus Aegypti Latio feralis Erinnys.
Romano non casta malo, quantum impulit Argos,
Iliacasq; domos facie sparthana nocenti,
Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa suo, si fas, capitolia Sistro,
Et romana petit imbelli signa Canopo,
Cæsare captiuo pharios ductura triumphos,
Leucadioq; fuit dubius sub gurgite casus.
An mundum ne nostra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miscuit incæstam ducibus Ptolemaida nostris.
Quis tibi uesani ueniam non donet amoris
Antoni? durum cum Cæsaris hauserit ignes
Pectus, & in mèdia rabie, medioq; furore,
Et Pompeianis habitata manibus aula?
Sanguine Thessalicæ cladis perfusus adulter
Admisit Venerem curis, & miscuit armis,
Illicitosq; toros, & non ex coniuge partus
rò pudor oblitus Magni, tibi Iulia fratre

Obscœna de matre dedit, partesq́; fugatus
Passus in extremis Libyes coalescere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori.
Dum donare Pharon, dum non sibi uincere mauult,
Quem formæ confisa suæ Cleopatra sine ullis
Tristis adit lachrymis simulatum compta dolorem,
Quam decuit ueluti laceros dispersa capillos,
Et sic orsa loqui. si qua est ô maxime Cæsar
Nobilitas, Pharij proles clarissima Lagi,
Exul in æternum sceptris depulsa paternis
Si tua restituat ueteri me dextera fato,
Complector Regina pedes, tu gentibus æquum
Sydus ades nostris, non urbes prima tenebo
Fœmina Niliacas, nullo discrimine sexus
Reginam sit ferre Pharos, lege summa perempti
Verba patris, qui iura mihi communia regni,
Et Thalami cum fratre dedit. puer ipse sororem,
Sit modo liber, amat, sed habet sub iure Photini
Affectus, ensesq́; suos, nil ipsa paterni
Iuris habere peto, culpa, tantoq́; pudore
Solue domum, remoue funesta satellitis arma,
Et Regem regnare iube. quantosńe tumores
Mente gerit famulus Magni ceruice reuulsa?
Iam tibi, sed procul hoc auertant fata, minatur.
Sat fuit indignum Cæsar, mundoq́;, tibiq́;
Pompeium facinus, meritumq́; fuisse Photini,
Nequicquam duras tentasset Cæsaris aures,
Vultus adest precibus. faciesq́; incæsta perorat.
Exigit infandam corrupto iudice noctem.
Pax ubi parta duci, donis ingentibus empta est,

E xcepere epulæ tantarum gaudia rerum,
E xplicuitq; suos magno Cleopatra tumultu
N ondum traslatos romana in secula luxus,
I pse locus templi quod uix corruptior ætas
E xtruat, instar erat, laqueataq; tecta ferebant
D iuitias, Crassumq; trabes absconderat aurum,
N ec summis crustata domus, sectisq; nitebat
M armoribus, stabatq; sibi non segnis Achates,
P urpureusq; lapis, totaq; effusus in aula
C alcabatur Onyx, hebenus Mareotica uastos
N on operit postes, sed stat pro robore Nili
A uxilium non forma domus, ebur atria uestit,
E t suffixa manu foribus testudinis indæ
T erga sedent crebro maculas distincta Smaragdo,
F ulget gemma toris, & iaspide fulua supellex,
S trata micant Tyrio, quorum pars maxima succo,
C octa diu, uirus non uno duxit aheno,
P ars auro plumata nitet, pars ignea cocco,
V t mos est Pharijs miscendi litia telis,
T unc famulæ numerus turbæ, populusq; minister
D iscolor hos sanguis, alios distinxerat ætas,
H æc Libycos pars, tam flauos gerit altera crines,
V t nullas Cæsar Rheni se dicat in aruis
T am rutilas uidisse comas, pars sanguinis usti
T orta caput, refugosq; gerens à fronte capillos.
N ecnon infelix ferro mollita iuuentus,
A tq; execta uirum, stat contra fortior ætas,
V ix ulla fuscante tamen lanugine malas.
D iscubuere toris reges, maiorq; potestas
C æsar, & immodicæ formam fucata nocentem,

N ec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
P lena maris rubri spolijs, colloq́; , comisq́;
D iuitias Cleopatra gerit, cultuq́; laborat,
C andida sidonio perlucent pectora filo,
Q uod Niloris acus compressum pectine serum
S oluit, & extenso laxauit stamina uelo.
D entibus hic niueis, sectosq́; Atlantide sylua
I mposuere orbes, quales ad Cæsaris ora
N ec capto uenêre Iuba. prò cæcus, & amens
A mbitione furor, ciuilia bella gerenti
D iuitias aperire suas, incendere mentem
H ospitis armati, non sit licet ille nefando
M arte, paratus opes mundi quæsisse ruina,
P one duces priscos, & nomina pauperis æui
F abricios, Curiosq́; graues, hic ille recumbat
S ordidus hetruscis abductus consul aratris,
O ptabit patriæ talem duxisse triumphum.
I nfudere epulas auro, quod terra, quod aër,
Q uod pelagus, Nilusq́; dedit, quod luxus inani
A mbitione furens toto quæsiuit in orbe
N on mandante fame, multas uolucresq́;, ferasq́;
A egypti posuere Deos, manibusq́; ministrat
N iliacas crystallus aquas, gemmæq́; capaces
E xcepere merum, sed non Mareotidos uuæ,
N obile sed paucas senium cui contulit annis
I ndomitum Meroë cogens spumare Phalernum.
A ccipiunt sertas nardo florente coronas,
E t nunquam fugiente rosa, multumq́; madenti
I nfudere comæ, quod non dum euanuit aura
C innamon, externa nec perdidit aëra terra,

A duectumq́; recens uicinæ messis amomum,
D iscit opes Cæsar spoliati perdere mundi,
E t gessisse pudet genero cum paupere bellum,
E t causas Martis pharijs cum gentibus optat.
P ostquam epulis, Bacchoq́; modum lassata uoluptas
I mposuit, longis Cæsar producere noctem
I nchoat alloquijs, summaq́; in sede iacentem
L inigerum placidis compellat Achorea dictis.
O sacris deuote senex, quodq́; arguit ætas
N on neglecte Deis, phariæ primordia gentis,
T errarumq́; situs, uulgiq́; edissere mores,
E t ritus, formasq́; Deum, quodcunq́; uetustis
I nsculptum est adytis profer, nosciq́; uolentes
P rode Deos, si cecropium sua sacra Platonem
M aiores docuere tui, quis dignior unquam
H oc fuit auditu, mundiq́; capacior hospes?
F ama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
S ed tamen & uestri, media inter prælia semper
S tellarum, cœliq́; plagis, superisq́; uacaui,
N ec meus Eudoxi uincetur fastibus annus,
S ed cum tanta meo uiuat sub pectore uirtus
T antus amor ueri, nihil est quod noscere malim,
Q uam fluuij causas per secula tanta latentis,
I gnotumq́; caput, spes sit mihi certa uidendi
N iliacos fontes, bellum ciuile relinquam.
F inierat, contraq́; sacer sic orsus Achoreus.
F as mihi magnorum Cæsar secreta parentum
P rodere, ad hoc æui populis ignota profanis,
S it pietas alijs miracula tanta silere,
A st ego cœlicolas gratum reor ire per omnes.

Hoc opus, & sacras populis notescere leges
Syderibus quæ sola fugam moderantur Olimpi,
Occurruntq; polo, diuersa potentia prima
Mundi lege data est, sol tempora diuidit æui,
Mutat nocte diem, radijsq; potentibus astra
Ire uetat, cursusq; uagos statione moratur,
Luna suis uicibus Tethyn, terrenaq; miscet,
Frigida Saturno glacies, & zona niualis
Cessit, habet uentos, incertaq; fulmina Mauors.
Sub Ioue temperies, & nunquam turbidus aër.
At fœcunda Venus cunctarum semina rerum
Possidet · immensæ Cyllenius arbiter undæ est.
Hunc ubi pars cœli tenuit, qua mixta Leonis
Sydera sunt Cancro, rabidos qua Sirius ignes
Exerit, & uarij mutator circulus anni
Aegocæron, cancrumq; tenet, cui subdita Nili
Ora latent, quæ cum dominus percussit aquarum
Igne superiecto, tunc Nilus fonte soluto
Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
Iussus adest, auctusq; suos · non ante coarctat,
Quam nox æstiuas à sole receperit horas ·
Vana fides ueterum Nilo quod crescat in arua
Aethiopum prodesse niues · non arctos in illis
Montibus, aut boreas, testis tibi sole perusti.
Ipse color populi, calidiq; uaporibus austri ·
Adde quod omne caput fluuij, quodcunq; soluta
Præcipitat glacies, ingresso uere tumescit
Prima labe niuis · Nilus neq; suscitat undas
Ante canis radios, nec ripis alligat amnem
Ante parem nocti libra sub iudice Phœbum.

Inde etiam leges aliarum neſcit aquarum,
Nec tumet Hybernus cum longe ſole remoto
Officijs caret unda ſuis, dare iuſſus iniquo
Temperiem cœlo, medijs æſtatibus exit
Sub torrente plaga, ne terras diſſipet ignis,
Nilus adeſt mundo, contraq́; incenſa Leonis
Ora tumet, cancroq́; ſuam torrente Syenen
Imploratus adeſt. nec campos liberat undis,
Donec in autumnum declinet Phœbus, & umbras
Extendat Meroë, quis cauſas reddere poſſit?
Sic iuſſit natura parens diſcurrere Nilum,
Sic opus eſt mundo, Zephyros quoq; uana uetuſtas
His aſcripſit aquis, quorum ſtata tempora flatus,
Continuiq́; dies, & in aëre longa poteſtas,
Vel quod ab occiduo depellunt nubila cœlo
Trans noton, & fluuio cogunt incumbere nimbos,
Vel quod aquas toties rumpentes littora Nili
Aſſidue feriunt, coguntq́; reſiſtere fluctus.
Ille mora curſus, aduerſiq́; obijce ponti
Aeſtuat in campos. ſunt qui ſpiramina terris
Eſſe putent, magnosq́; cauæ compagis hiatus,
Commeat hac penitus tacitis diſcurſibus unda
Frigore ab arctoo medium reuocata ſub Axem,
Cum Phœbus preſſit Meroën, tellusq́; peruſta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangesq́;, Padusq́;
Per tacitum mundi, tunc omnia flumina Nilus
Vno fonte uomens, non uno gurgite perfert.
Rumor ab Oceano, qui terras alligat omnes,
Exundante procul uiolentum erumpere Nilum,
Aequoreosq́; ſales longo miteſcere tractu.

Nec non Oceano pasci, Phœbumq́; polumq́;
Credimus, hunc calidi tetigit cum brachia cancri
Sol rapit, atq; undæ plus, quàm quod digerat aër,
Tollitur, hoc noctes referunt, Niloq́; refundunt.
Ast ego, si tantam fas est mihi soluere litem,
Quasdam Cæsar aquas post mundi sera peracti
Sæcula, concussis terrarum erumpere uenis
Non id agente Deo, quasdam compage sub ipsa
Cum toto cœpisse reor, quas ille creator,
Atq; opifex rerum certo sub iure coërcet.
Quæ tibi noscendi Nilum Romane cupido est,
Hæc Pharijs, Persisq́; fuit, Macedumq́; tyrannis,
Nullaq́; non ætas uoluit conferre futuris
Notitiam, sed uincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander Regum, quẽ Memphis adorat
Inuidit Nilo, misitq́; per ultima terræ
Aethiopum lectos, illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit, Nilum uidere calentem.
Venit ad occasum, mundiq́; extrema Sesostris,
Et Pharios currus regum ceruicibus egit,
Ante tamen uestros amnes, Rhodanumq́;, Padumq́;,
Quam Nilum de fonte bibit. uesanus in ortus
Cambyses longi populos peruenit ad æui,
Defectusq́; epulis, & pastus cæde suorum
Ignoto te Nile redit, non fabula mendax
Ausa loqui de fonte tuo est, ubicunq; uideris,
Quæreris, & nulli contingit gloria genti,
Vt Nilo sit læta suo, tua flumina prodam,
Qua Deus undarum cælator Nile tuarum
Te mihi nosse dedit, medio consurgis ab Axe

Ausus in ardentem ripas adtollere cancrum,
In borean is rectus aquis, mediumq; booten,
Cursus in occasum flexus torquetur, & ortus,
Nunc Arabum populis Libycis, nũc æquus arenis,
Teq; uident primi, quærunt tamen hi quoq; seres,
Aethiopumq; feris alieno gurgite campos,
Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis paruum te Nile uidere,
Amouitq; sinus, & gentes maluit ortus,
Mirari, quàm nosse tuos, consurgere in ipsis
Ius tibi solstitijs, aliena crescere bruma,
Atq; hyemes adferre tuas, soliq; uagari
Concessum per utrosq; polos. hic quæritur ortus,
Illic finis aquæ, late tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroë fœcunda colonis,
Læta comis habeni, quæ quamuis arbore multa
Frondeat æstatem nulla sibi mitigat umbra,
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem,
Inde plagas Phœbi damnum non passus aquarum
Proueheris, steriles'q; diu metiris arenas.
Nunc omnes unum uires collectus in amnem,
Nunc uagus, & spargens facilem tibi cedere ripam,
Rursus multifidas reuocat piger alueus undas,
Qua dirimunt Arabum populis Aegyptia rura
Regni claustra Philæ, mox te deserta secantem,
Qua dirimunt nostrum rubro commercia pontum
Mollis lapsus agit. quis te tam lene fluentem
Moturum totas uiolenti gurgitis iras
Nile putet? sed cum lapsus abrupta uiarum

Excepere tuos, & præcipites cataractæ,
Ac nusquam uetitis ullas obsistere cautes
Indignaris aquis, spuma tunc astra lacessis,
Cuncta tremunt undis, ac multo murmure montis
Spumeus inuictis canescit fluctibus amnis.
Hinc Abaton quam nostra uocat ueneranda uetustas
Terra potens, primos sentit percussa tumultus,
Et scopuli, placuit fluuij quos dicere uenas,
Quod manifesta noui primum dant signa tumoris,
Hinc montes natura uagis circundedit undis
Qui Libyæ te Nile negent, quos inter in alta
It conualle iacens iam molibus unda receptis.
Prima tibi campos permittit, apertaq; Memphis
Rura, modumq; uetat crescendi ponere ripas.
Sic uelut in tuta securi pace trahebant
Noctis iter mediæ, sed non uesana Photini
Mens imbuta semel tam sacra cæde uacabat
A scelerum motu, Magno nihil ille perempto
Iam putat esse nefas. habitant sub pectore manes,
Vltricesq; Deæ dant in noua monstra furorem,
Dignatur uiles isto quoq; sanguine dextras,
Quo fortuna uocat uictos perfundere patres,
Pœnaq; ciuilis belli uindicta Senatus
Penè data est famulo. procul hoc auertite fata
Crimen, ut hæc Bruto ceruix absente secetur.
In scelus it Pharium romani pœna tyranni,
Exemplumq; perit, struit audax irrita fatis,
Nec parat occulte cædem committere fraudi,
Inuictumq; ducem detecto Marte lacessit.
Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire

Cæsaris, & socerum iungi tibi Magne iuberet,
Atq; hæc dicta mouet famulos perferre fideles
Ad Pompeianæ socium sibi cædis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
Et dederat ferrum nullo sibi iure retento
In cunctos, in seq; simul. tu mollibus inquit
Nunc incumbe toris, & pingues exige somnos,
Inuasit Cleopatra domum, nec prodita tantum est,
Sed donata Pharos, cessas accurrere solus
Ad dominæ Thalamos, nupsit soror impia fratri,
Nam Latio iam nupta duci est, interq; maritos
Discurrens Aegypton habet, Romamq; meretur,
Expugnare senem potuit Cleopatra uenenis,
Crede miser puero, quem nox si iunxerit una,
Et semel amplexus incæsto pectore passus
Hauserit obscœnum titulo pietatis amorem,
Meq; tuumq; caput, per singula forsitan illi
Oscula donabit, crucibus, flammisq; luemus.
Si fuerit formosa soror, nil undiq; restat
Auxilij, rex hinc coniux, hinc Cæsar adulter,
Et sumus, ut fatear, tam sæua iudice sontes,
Quem non ex nobis credit Cleopatra nocentem?
A quo casta fuit? per te quod fecimus unà,
Perdidimusq; nefas, perq; ictum sanguine Magni
Fœdus ades, subito bellum mollire tumultu,
Inrue, nocturnas rumpamus funere tædas,
Crudelemq; toris dominam mactemus in ipsis
Cum quocunq; uiro, nec nos deterreat ausis
Hesperii fortuna ducis, quæ sustulit illum,
Imposuitq; orbi communis gloria nobis,

Nos quoq; sublimes Magnus facit, aspice littus
Spem nostri sceleris pollutos Consule fluctus
Quid liceat nobis, tumulumq́; è puluere paruo
Aspice Pompeij non omnia membra tegentem,
Quem metuis par huius erat. non sanguine clari,
Quid refert? nec opes populorū, ac regna mouemus.
Ad scelus ingentes facti sumus, adtrahit illos
In nostras fortuna manus, en altera uenit
Victima nobilior, placemus cæde secunda
Hesperias gentes, iugulus mihi Cæsaris haustus
Hoc præstare potest, Pompeij cæde nocentes
Vt populus romanus amet, quid nomina tanta
Horremus, uiresq́; ducis? quibus ille relictis
Miles erit, nox hæc peraget ciuilia bella.
Inferiasq́; dabit populis, & mittet ad umbras
Quod debetur adhuc mundo caput. ite feroces
Cæsaris in iugulum, præstet Lagea iuuentus
Hoc Regi romana sibi. tu parce morari
Plenum epulis, madidumq́; mero, ueneriq́; paratū
Inuenies, aude, superi tot uota Catonum,
Brutorumq́; tibi tribuent. non lentus Achillas
Suadenti parere nefas, haud clara mouendis
Vt mos, signa dedit castris, nec prodidit arma
Vllius clangore tubæ, temere omnia sæui
Instrumenta rapit belli, pars maxima turbæ
Plebis erat Latiæ, sed tanta obliuio mentes
Cepit in externos corrupto milite mores,
Vt duce sub famulo, iussuq́; satellitis irent,
Quos erat indignum Phario parere tyranno.
Nulla fides, pietasq́; uiris qui castra sequuntur,

Venales'q; manus, ibi fas, ubi maxima merces
Aere merent paruo, iugulum'q; in Cæsaris ire
Non sibi dant, prò fas ubi non ciuilia bella
Inuenit imperij fatum miserabile nostri?
Thessaliæ subducta acies in littore Nili
More furit patrio. quid plus te Magne recepto
Ausa foret Lagea domus? dat scilicet omnis
Dextera quod debet superis, nulli'q; uacare
Fas est romano. Latium sic scindere corpus
Dijs placitum, non in generi, soceri'q; fauorem
Discedunt populi. ciuilia bella satelles
Mouit, & in partem romani uenit Achillas.
Et nisi fata manus à sanguine Cæsaris arcent,
Hæ uincent partes, aderat maturus uterq;,
Et districta epulis ad cunctas aula patebat
Insidias, poterat'q; cruor per regia fundi
Pocula Cæsareus, mensæ'q; incumbere ceruix,
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
Ne cædes confusa manu, permissa'q; fatis
Te Ptolemæe trahat, tanta est fiducia ferri.
Non rapuere nefas, summi contenta facultas
Est operis, uisum famulis reparabile damnum,
Illam mactandi dimittere Cæsaris horam.
Seruatur pœnas in aperta luce daturus,
Donata est nox una duci, uixit'q; Photini
Munere Phœbeos Cæsar dilatus in ortus.
Lucifer à casia prospexit rupe, diem'q;
Misit in Aegyptum primo quoq; sole calentem,
Cum procul à muris acies non sparsa maniplis,
Nec uaga conspicitur, sed iustos qualis ad hostes

Recta fronte uenit, passuri comminus arma,
Laturiq; ruunt. at Cæsar mœnibus urbis
Diffisus, foribus clausæ se protegit aulæ
Degeneres passus latebras, nec tota uacabat
Regia compresso, minima collegerat arma
Parte domus, tangunt animos, iræq;, metusq;,
Et timet incursus, indignaturq; timere.
Sic fremit in paruis fera nobilis abdita claustris,
Et frangit rabidos præmorso carcere dentes.
Non secus in siculis fureret tua flamma cauernis
Obstrueret summam siquis tibi Mulciber ætnam.
Audax Thessalici, qui nuper rupe sub Aemi,
Hesperiæ cunctos proceres, aciemq; Senatus,
Pompeiumq; ducem causa sperare uetante
Non timuit, fatumq; sibi promisit iniquum,
Expauit seruile nefas, intraq; penates
Obruitur telis, quem non uiolasset Alanus,
Non Scyta, non fixo, qui ludit in hospite Maurus,
Hic cui romani spatium non sufficit orbis,
Parua regna putat tyrijs cum gadibus Indos,
Ceu puer imbellis ceu captis fœmina muris
Quærit tuta domus, spem uitæ in limine clauso
Ponit, & incerto lustrat uagus atria cursu
Non sine Rege tamen, quem ducit in omnia secum
Sumpturus pœnas, & grata piacula morti,
Missurusq; tuum, si non sint tela, nec ignes
In famulos Ptolemææ caput. sic barbara Colchis
Creditur ultorem metuens, regniq;, fugæq;
Ense suo, fratrisq; simul ceruice parata
Expectasse patrem, cogunt tamen ultima rerum

Spem pacis tentare ducem, missus'q; satelles
Regius, ut sæuos absentis uoce tyranni
Corriperet famulos, quo bellum authore mouerent.
Sed neq; ius mundi ualuit, neq; fœdera sancta
Gentibus, orator Regis, pacis'q; sequester
Aestimat in numero scelerum ponenda tuorum
Tot monstris Aegypte nocens. non Thessala tellus,
Vasta'q; regna Iubæ, non pontus, & impia signa
Pharnacis, & gelido circunfluus orbis Ibero
Tantum ausus scelerum, non syrtis barbara, quantū
Delitiæ fecere tuæ, premit undiq; bellum,
In'q; domum iam tela cadunt, quassant'q; penates,
Non Aries uno moturus limina pulsu,
Fracturus'q; domum, non ulla est machina belli,
Nec flammis mandatur opus, sed cæca iuuentus
Consilij uastos ambit diuisa penates,
Et nusquam totis incursat uiribus agmen,
Fata uetant, muri'q; uicem fortuna tuetur.
Necnon & ratibus tentatur regia, qua se
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxuriosa domus, sed adest defensor ubiq;
Cæsar, & hos aditus gladijs, hos ignibus arcet,
Obsessus'q; gerit, tanta est constantia mentis
Expugnantis opus piceo iubet unguine tinctas
Lampadas immitti iunctis in uela carinis,
Nec piger ignis erat per stuppea uincula, per'q;
Manantes cæra tabulas, & tempore eodem
Transtra'q; nautarum, summi'q; arsere ceruchi,
Iam prope semustæ merguntur in æquora classes,
Iam'q; hostes, & tela natant, nec puppibus ignis
Incubuit

Incubuit solis, sed quæ uicina fuere
Tecta mari longis rapuere uaporibus ignem,
Et cladem fouere noti, percussáq; flamma
Turbine non alio motu per tecta cucurrit,
Quam solet ætherio lampas decurrere sulco,
Materiáq; carens, atque ardens aëre solo.
Illa lues clausa paulum reuocauit ab aula
Vrbis in auxilium populos, nec tempora cladis
Perdidit in somnis, sed cæca nocte carinis
Insiluit Cæsar semper feliciter usus
Præcipiti cursu bellorum, & tempore rapto.
Tunc claustrum pelagi cœpit Pharon. insula quondã
In medio stetit illa mari sub tempore uatis
Protéos, at nunc est Pellæis proxima muris.
Illa duci geminos bellorum præstitit usus,
Abstulit et cursus, & fauces æquoris hosti.
Cæsar & auxiliis ut uidit libera ponti
Hostia, non fatum meriti, pœnasq; Photini
Distulit ulterius, sed qua non debuit ira,
Non cruce, non flammis rabido non dente ferarum,
Heu facinus ceruix gladio male cæsa pependit.
Magni morte perit. necnon subrepta paratis
A famulo Ganymede dolis peruenit ad hostes
Cæsaris Arsinoë, quæ castra carentia rege
Vt proles Lagea tenet, famulumq; tyranni
Terribilem iusto transegit Achilléa ferro.
Altera Magne tuis iam uictima mittitur umbris,
Nec satis hoc fortuna putat, procul absit, ut ista
Vindictæ sit summa tuæ. non ipse tyrannus
Sufficit in pœnas, non omnis regia Lagi,

Dum patrij ueniant in uiscera Cæsaris enses,
Magnus inultus erit. sed non authore furoris
Sublato cecidit rabies. nam rursus in arma
Auspicijs Ganymedis eunt, ac multa secundo
Prælia Marte gerunt, potuit discrimine summo
Cæsaris una dies in famam, & secula mitti.
Molis in exiguæ spatio stipantibus armis
Dum parat in uacuas Martem transferre carinas
Dux latius, tota subito formidine belli
Cingitur, hinc densæ prætexunt littora classes,
Hinc tergo insultant pedites, uia nulla salutis,
Non fuga, non uirtus, uix spes quoq; mortis honestæ,
Non acie fusa, nec magnæ stragis aceruo
Vincendus tunc Cæsar erat, sed sanguine nullo
Captus sorte loci pendet, dubius'ne timeret,
Optaret'ne mori, respexit in agmine denso
Scæuam perpetuæ meritum iam nomina famæ,
Ad campos Epidamne tuos, ubi solus apertis
Obsedit muris calcantem mœnia Magnum.

Pharsaliæ Lucani Finis.

SVLPITII CARMINA VELVT SVPERIORIBVS ANNECTENDA.

Erexit mentem trepidi tam fortis imago,
Et facturus erat memorandi nobile leti
Exemplum, sed fata uetant, & fida salutis
Ostendit fortuna uiam. nam leuus amicas
Prospexit puppes, nando quas ausus adire

E cquid stamus ait? uel iam per tela, fretumq;
E ripiar, iuguli uel non erit ulla potestas
E unucho concessa mei. tunc puppe relicta
P rosilit in pontum. sicuos fert leua libellos,
D extra secat fluctus, tandemq; illæsus amico
E xcipitur plausu clamantis ad æthéra turbæ.

M. ANNEI LVCANI VITA EX CLARISSIMIS AVTHORIBVS.

a Nneus Senecæ è Corduba Bethicæ Hispaniæ interioris prouinciæ ciuitate Romam uenit, statimq; eques factus est, cuius declamationes etsi celebratæ, negligentia temporum ad nepotes non peruenere. Suscepit in patria ex Elbia uxore liberos treis. L. Anneum Senecam, Iulium Anneum Gallionem, & Anneum Melam, quem ut minorem domi reliquit. Seneca & Gallio Romæ profecere sub Marullo grammatico, & Cestio Smyrnæo, atq; Asinio Pollione. Mela cum adoleuisset iubente patre rem domesticam gubernauit, Donatus, ut cæteri fratres, Amicitia Cæsarum equestri ordine. C. Acaliam duxit uxorem Acilij Lucani oratoris filiã, operæ apud prouinciæ proconsules frequentis, & apud clarissimos uiros nonnullius ingenij. Ex ea Melas. IIII. nonas Nouembris. C. Cæsare Augusto Germanico iterum, & L. Cesiano primo Consulibus. M. Anneum Lucanum imposito soceri nomine genuit. Deinde curæ familiaris fastidio, uitæq; quietiori apud fratres uacaturus, cum Octimestri infante Romam uenit, sperãs

per procurationes acquirendæ pecuniæ breuius sibi iter fore, quo Cõsulibus æquaretur. Cunas infantis, quibus ferebatur, ut de Hesiodo legitur, apes circumuolarunt, os'q; insederunt, dulcem, et facundũ, qualem nunc uidemus, futurum significantes. Studuit Lucanus Romæ sub Rhemmio Palæmone, & Cornuto. Ex condiscipulis Saleium Bassum, & A. Persiũ præcipue dilexit, Neroni, cuius ætas patruo Senecæ commissa erat, diu gratus. Quæstor ante ætatem, gladiatorium munus edidit. Sequẽti anno populi fauore in auguratus sacerdotiũ asscitus est (ut Papi. Sta. refert)

Romani colitur chori sacerdos.

Vxorem duxit Pollam Argentariam Pollij Argentarij filiam. De qua Calliope Papinij canit.

Nec solum dabo carminum nitorem,
Sed tædis genialibus dicabo
Doctam, atq; ingenio tuo decoram,
Qualem blanda Venus, daret'q; Iuno,
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratia, decore.

Quippe & certamine pentaterico acto in Põpeij theatro cum per Clinium Rufum Nero Nioben se pronunciaturum polliceretur, Lucanus Orphéa ex tempore recitauit, corona'q; Donatus est. Quare Imperatoris inuidiam sibi concitauit. Interdictum est igitur poëtæ foro, theatro, et poëtica. De quo Papinius,

Ingratus Nero dulcibus theatris
Et noster tibi præferetur Orpheus.

Sperans itaq; ultionem, Pisonianæ in Neronem coniurationi, sed parũ fauste hæsit, quod ipse fatetur, cũ ait.

Consilio, iussúq; Deum transibis in urbem
Magne tuam, summusq; feret tua busta sacerdos.
Corpus enim Pompeij nisi extincta Caesarum familia Romam transferri non poterat. Verum detecta coniuratione nequaquam animi constantiam praestitit, facile enim confessus, & ad humillimas deuolutus preces, matrem quoq; innoxiam inter socios ream nominauit, sperans impietatem sibi apud impium principẽ profuturã. Acceptóq; mortis arbitrio codicillos ad patrem uersibus quibusdam exarauit, largiterq; epulatus brachia ad secandas uenas praebuit. Cumq; frigescere pedes, manusq;, & spiritum cedere intellexisset, uersus pronuntiauit, quos per huiusmodi imaginem de milite fecerat.

Sanguis erãt lachrymae, quaecunq; foramina nouit
Humor ab his largus manat cruor, ora redundant,
Et patulae nares, sudor rubet, omnia plenis
Membra fluunt uenis, totum est pro uulnere corpus.

Pridie calendas Maias decessit Attico Vestino, & Nerua Silio consulibus, quo cõsul designatus cũ Plautio Laterano erat. xxvij. aetatis annũ agens. Sepultus in hortis suis, ubi tale potuit inscribi epigramma.

Bethis habet natale solum, est Annea propago,
De genitore Mela dat mater Acilia terris.
Vix luna octonos caelo confecerat orbes,
Cum me Roma sui respersit tybridis unda,
Seruatumq; foro traxit, Phoeboq; dicauit,
Hinc syluae geminae faces, reus inde sagitta,
Orpheus ingrati stimulus, liuorq; tyranni,
Dum ciuile nefas aperit Pharsalia, nostrae

Inuidit famæ Nero, prò musæq; canentis
Interrupit opus gladio, uenisq; resectis
Assertore sacros maculauit sanguine uultus.

Saturnalia scripsit, Syluarũ libros. x. Medeã. Orpheum. incendium urbis. incendium troianum. Oratione sua Octauiũ Sagittam, qui Pontiam cõfoderat, damnauit. Pharsaliam non finiuit, cuius tres primos libros cum uxore correxit, reliqui septem nostro tempore diligentissime emẽdati, impressiq; sunt. Est enim uarius, copiosus, sublimis, concitatus, et, ut Quintilianus ait, oratoribus non minus, quàm poëtis imitandus, & ipse in præfatione quadam ætatem, & initia sua cum Vergilio comparãs ausus est dicere, & quantum mihi restat ad Culicem?

Apud Cornelium Tacitum legitur.

Consulibus Silio Nerua, & Attico Vestino coniurationem in Neronem cœptam, & in primis Lucanum Anneum coniurasse, quod famam carminum eius premebat Nero, prohibueratq; ostentare uanus assimulatione. tum detecta coniuratione Lucanus Aciliam matrem suam inter conscios nominauit, promissa impunitate. Sed Nero post mortem multorum Lucani cædẽ imperauit. is profluẽte sanguine ubi frigescere pedes, manusq; et paulatim ab extremis discedere spiritum feruidus adhuc, & compos mentis intelligit, recordatus a se carmen compositum, quo uulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obijsse tradiderat, uersus ipsos retulit, atq; illi suprema uox fuit.

Laus Deo honor & gloria.

VENETIIS APVD ALDVM MENSE
APRILI. M.DII.